

ION CEPOI

ELVIRA GODEANU

*O poveste
de pe Jiul de Sus*

Târgu-Jiu ❖ 2011

ION CEPOI

ELVIRA GODEANU
O poveste
de pe JIUL DE SUS

**Editura Centrului Județean
pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj
Târgu-Jiu * 2011**

Coperta 1 - *Elvira Godeanu sau începutul poveștii*
Coperta 2 - *Teatrul Dramatic "Elvira Godeanu" Tg-Jiu*
Coperta 4 - *Elvira Godeanu în "Omul și masca", 1936*

Simple cuvinte

Mărturisesc - și nu mi-e ușor - că înainte de a începe lucrul la această carte încercam să-i conving pe alții că știu tot ce se poate ști despre Elvira Godeanu. Că am o imagine cât se poate de clară asupra vieții și destinului ei, că dețin mare parte a adevărului despre actriță și că - fără nici-o îndoială - sunt printre puținii localnici care au pus o piatră de temelie la procesul de readucere în atenția publică a personalității uneia dintre marile artiste dramatice ale României secolului XX.

Frânturile de informații culese de ici-colo - și interpretate incomplet, ca să nu zic subiectiv ori nelimpede în primul *Caiet-Program* din existența Teatrului „Elvira Godeanu” - mă îndemnaseră parșive să cred în toamna lui '94, când încercasem o întâie schiță biografică a actriței practic necunoscute în Gorj, că reușisem să-i compun un portret care intra cât se poate de bine în tipare arhicunoscute și, deci, greu atacabile: câteva date biografice, niște fotografii, o cronică-două și ... gata, posteritatea Elvirei era definitiv prinsă în chingi de oțel iar actrița, oriunde s-ar fi aflat, nu avea altceva mai bun de făcut decât să-mi mulțumească pentru că, nu-i așa, îi certificasem rădăcinile, ba chiar îi dăruisem binevoitor buletin de Tg-Jiu.

Sfântă sau mai degrabă păcătoasă nerușinare! Sigur, conturasem un portret și-l înghesuiseam în limitele unor tipare, numai că portretul nu avea mai nimic a face cu Elvira, iar tiparul, ei bine, tiparul era strâmt și strâmb, construit după chipul și asemănarea mea, nu după chipul și asemănarea Ei.

În realitate nu reușisem altceva decât să o lumesc nefericit, să o trans-

form într-o pământeancă oarecare, una care era egală cu mine și alții asemenea mie, căreia puteam să-i vorbesc în liniște, față de care puteam să am opinii diferite, să o contrazic dacă simțeam nevoia, chiar să-i dau lecții de viață, de scenă, de relații sociale ș.a.m.d. Adică o anihilasem profesional și spiritual și o re-creasem așa cum crezusem că ar fi fost mai bine atunci: o statuie neînsuflețită înconjurată de gardul vanității și ignoranței mele.

Biet idolatru cu porniri demiurgice!

Iconoclast de duzină, inconștient și trufaș peste poate, o vândusem apoi ani buni ca pe o poză ieftină de almanah provincial. Devenisem, nu-i așa, stăpânul imaginii ei, propovăduitorul credinței false într-o fantoșă căreia nu aveam/ nu puteam cum să-i dau dimensiunile vieții pentru simplul motiv că nu știam mai nimic despre viață.

Într-un târziu, după ani de căutări cinstite în arhivele familiei și de citit destule cărți despre teatrul românesc al secolului trecut, mi-am dat în sfârșit seama nu atât de fărădelegea pe care o comiseseam din orgoliu nemăsurat, ci de faptul că fiecare nouă informație nu făcea altceva decât să sporească misterul care o înconjurase și va continua să o înconjoare întotdeauna pe Elvira.

Cu cât aflam mai multe, cu atât imaginea ei devenea nu mai neclară, ci, nu știu cum să spun exact, mai îndepărtată.

Nu, nu de faptul că ajunseseam să fiu copleșit de documente e vorba, ci de acela că, aflând mai mult, știam pe zi ce trece mai puțin. Bizar, desigur, dar nu mai puțin adevărat. Era ca în visele acelea când acel cineva din vis se află în fața ta, mergi spre el și cu cât pare că te apropie, cu atât acel cineva pare a se depărta de tine.

Nu mai știi când am avut întâia revelație asupra destinului Elvirei, dar am avut-o, e simplă și, cred, aproape de adevăr: de fapt, Elvira a știut dintr-un început să-și cioplească statuia. Mai mult, a știut cum să se așeze pe soclu și ce să facă pentru a rămâne acolo. Dintotdeauna, ea și-a construit viața și cariera cu înfinită răbdare și cu miraculoasă pricepere: a vrut să fie o mare actriță și a fost; a vrut să fie femeie până în adâncul ființei sale și a rămas un simbol al feminității; a vrut să fie adulată și grația, rafinamentul și majestuozitatea care au însoțit-o mereu au transformat-o în zeiță; a vrut să fie simbol și a ajuns să reprezinte o generație de actori și o epocă.

Dincolo de a fi produsul mirărilor și adorației tuturor, Elvira Godeanu a fost rezultatul propriei sale voințe.

A vrut tot și a fost tot.

*

Când a fost să pornesc la scrierea unei prime cărți despre Elvira Godeanu, am crezut că pot să-i ridic o statuie trainică din cuvinte. După ce lucrurile s-au adunat cumiți în mintea și cugetul meu, mi-am dat seama că aceasta este o întreprindere de o viață și că, mai întâi, trebuie prefigurat soclul. Mai concret spus, că primul lucru ce trebuie făcut este acela de a publica mai tot ce aparține vieții reale a actriței - mărturii, articole, interviuri, documente de familie, scrisori etc. - și numai după aceea, și doar în măsura în care vom avea capacitatea necesară, de a încerca o sinteză a tuturor darurilor și harurilor de care s-a învrednicit Elvira, sub forma unei cărți, a unui studiu despre miracolul numit artă și minunea care se cheamă actor. Și încă ceva: tot ceea ce va apărea aici este doar o mică parte a documentelor în discuție, mai exact doar ceea ce doamna Maria Simion, nepoata actriței, a donat Teatrului din Tg-Jiu.

Până când vom reuși să adunăm mai tot ceea ce s-a scris despre ea, ne amăgim cu gândul că încercarea de față poate fi un început al cunoașterii nemijlocite a câtorva din multele ipostaze pe care Elvira le-a trăit de-a lungul unei vieți întregi.

{Ion Cepoi, *Viețile Elvirei Godeanu (documente, cronici, interviuri, mărturii)*, Editura CJCPCT Gorj, Tg-Jiu, 2004}

Precizare

Acesta nu este un studiu monografic închinat Elvirei Godeanu, ci doar o încercare modestă de a spune o poveste despre un copil plecat cândva de pe malurile Jiului de Sus și întors acasă, după mulți ani, sub formă de statuie așezată cu pioșenie și admirație în holul Teatrului care-i poartă numele.

Din această pricină, am considerat a fi mai importante ca orice altceva fragmentele de existență care definesc drumul de la predestinare la mit, de la real la imaginar, de la omul obișnuit la legendă.

Sigur, se vor face și comentarii asupra unor neconcordanțe legate de anii de studii, perioada debutului, primii ani la Teatrul Național, cronologia unor premiere, parteneri de distribuție etc. - apărute într-o bună parte din interviurile actriței.

Astfel de nepotriviri există, și nu sunt puține. Majoritatea se datorează dispariției unor documente lămuritoare, timpului care distruge dovezi de viață și unor firești umbre ale memoriei, proprii fiecăruia dintre noi; unele însă - cel puțin asta este credința noastră - fac parte din arsenalul tainic al feminității atotbiruitoare: adevăruri spuse pe jumătate, mărturii intenționat incomplete, alte miracole și mistere care, împreună, completează aura indescrribibilă și tulburătoare a unui mare artist.

Magia Elvirei Godeanu, adică.

1. Un orășel cât o batistă

La împlinirea augustei vârste de 85 ani, întrebată fiind de reporter (Carmen Dumitrescu, *Flacăra*, nr. 20/ 19 mai 1989) care au fost principiile după care și-a călăuzit existența, Elvira Godeanu a răspuns fără ezitare:

„Modestia, bunătatea, cumpătarea, simplitatea, sau cum se spune la noi la Târgu-Jiu «să stai în banca ta» au fost în vederile mele.”

Surprinzătoare și interesante mărturisiri, cu atât mai mult cu cât ele veneau din partea unei actrițe care vreme de o jumătate de secol fusese marea răsfățată a publicului și a presei, căreia i se pictase chipul și sculptaseră trăsăturile de inefabilă frumusețe, și care primise grădini întregi de flori ori mii de scrisori de adâncă venerație - cu toate semne indubitabile că idolul anilor '20 -'45 se transforma încetul cu încetul într-unul dintre cele mai strălucitoare și rezistente mituri românești ale veacului XX.

Dacă nu era o declarație de circumstanță - și nu a fost, dovadă sutele de interviuri la care a răspuns cu aceeași sinceritate și măsură, ori amintirile celor care i-au stat în preajmă ani de-a rândul, prieteni și neprieteni dar unanimi în a-i sublinia noblețea imperială - atunci devine absolut necesar a cunoaște câte ceva despre comunitatea care a reușit să cristalizeze și să conserve astfel de valori morale în conștiința și comportamentul unui om în a cărui profesie - de când lumea - iluzia și realitatea se confundă nu de puține ori.

Acest „să stai în banca ta” care impune moderație în manifestările sociale, principii sănătoase de viață și primordialitate a lucrului bine făcut indiferent de segmentul căruia i se consacră, pare a fi fost în vederile și altor gorjeni de marcă, fiecare creator de paradigme culturale în domeniul

care l-a consacrat: Maria și Elena Theodorini, Aristizza Romanescu, Tudor Argezi, Constantin Brâncuși, Marcel Anghelescu, Gheorghe și Arethia Tătărescu, Constantin Brăiloiu sau George Uscătescu.

Asta ca să amintim doar câteva dintre marile spirite date culturii naționale de aceste locuri.

Să fii avut străvechiul ținut al Gorjului ceva anume în stare a modela caractere puternice, generatoare de mari izbânzi în plan cultural și artistic? Să fii putut el să însufle exemplarelor sale de elită o mentalitate de învingător, de inițiator și constructor de fapte care să poarte pecetea unor remarcabile acte civilizatorii?

Ceva a fost și poate fi ușor demonstrat prin evenimentele petrecute începând cu 1875, an de la care, credem noi, punând în balanță cele cuvenite trupului și cele trebuincioase sufletului, multisecularul „*târg de lângă apă*” a ales nevoile spiritului ca fiind singurele capabile a-i asigura dăinuirea. S-a întâmplat atunci un fapt greu explicabil, anume ca un târgușor de circa 2.500 locuitori - înainte de a avea o tipografie (1880, *Tipografia Nicu D. Miloșcu*), presă (1882, *Vulcanul*), cale ferată (1888), școală secundară (1890, *Gimnaziul real de băieți*), muzeu (1894, *Muzeul Gorjului*, întâia instituție județeană de gen din Regat), clădire nouă pentru spital (1894) ori străzi și trotuare asfaltate (1894) - să posede o clădire special construită pentru spectacolele, cu circa 400 locuri (*Teatrul Milescu*, al cincilea din Regat, după București, Iași, Craiova și Focșani) și o trupă profesionistă de teatru - atestată în documentele locale în ianuarie 1880 cu denumirea de *Theatrul Român din Tg-Jiu*, sub direcțiunea lui Theodor Popescu, dar cu activitate notificată la modul general încă din octombrie 1875, adică în același timp cu inaugurarea oficială a sălii de spectacole Milescu. Unui astfel de oraș merită a i se cunoaște istoria odată cu aceea a personalităților care și-au legat numele de al său, pricină pentru care acest prim capitol se va dedica unei cronici mai ample a celor mai importante momente ale emancipării lui istorice și culturale.

Fără a forța lucrurile sau a deveni patetici, credem că un astfel de studiu era necesar fie doar și din motivul că istoria micilor târguri de provincie repetă, în mic, istoria unei țări. Iar măsura și perenitatea acestei emancipări - așa cum demonstrează istoria însăși - sunt parte inseparabilă și rezultat direct ale modului de implicare în viața publică și de asumare a responsabilității față de obște a elitei comunitare, fie ea socială, politică, economică sau culturală. Adică, în perioade succesive, este vorba despre cursul dat dezvoltării unei localități de marea și mica boierime, de cler,

de oameni politici, negustori, industriași și bancheri, funcționari publici și intelectuali. De „aristocrația” locului, cu alte cuvinte.

*

Din dorința unei obiective și lucide prezentări a imaginii orașului care îi datorează Elvirei Godeanu și celor asemenea ei cu mult mai mult decât a reușit să le dea până acum, am apelat la opinia lui Nicolae Iorga, formulată în chiar perioada în care viitoarea actriță deschidea ochii asupra lumii tocmai pe aceste meleaguri.

Ajuns în Târgu-Jiu urmare a unei lungi călătorii prin regat, istoricul își notează cu înțelegere și tandrețe impresiile despre micul oraș de pe malul Jiului de Sus, nepregetând însă a face și o directă imputare elitei tradiționale a zonei, mai exact urmașilor mării boierimi gorjene, cea atât de prezentă altădată în viața politică și socială a ținutului și a țării:

„«*Aristocrația*» locală (este, și are trăsuri pentru **un orașel cât o batistă** - subl. n.) se ține însă de-o parte.

Chiar când au rămas în orașele noastre de provincie, boierii nu mai represintă un element de inițiativă, de cultură și de viață.” (Nicolae Iorga, *Drumuri și orașe din România*, Editura Minerva, București, 1904, pg. 11 și urm.)

Întrucât pe parcursul lucrării vom reveni asupra relatării privind obiectivele de interes cultural și turistic considerate de ilustrul călător ca fiind reprezentative pentru Târgu-Jiul acelor ani, în cele ce urmează vom zăbovi doar asupra fragmentului de text de la care am împrumutat și titlul acestui capitol.

El este mult mai important pentru istoria locală decât poate părea la prima vedere. Afirmăm acestea întrucât aici se află o concluzie care credem că merită a fi detaliată întrucât, din punctul nostru de vedere, între marginile ei se află adevărul despre lungul drum al emancipării urbanistice și culturale a târgului de pe Jiu, de la întâile și fragilele semne apărute încă din vremea domniei lui Mircea cel Bătrân și până la exploziva și nu ușor cuantificabila mișcare culturală gorjeană - deopotrivă iluministă, socialistă și poporanistă - din ultimul pătrar al veacului al XIX-lea.

Este drumul parcurs de comunitatea aceasta de la stadiul primar de cel mai civilizată sat al Gorjului la acela de târg cu pretenții urbane mai mult sau mai puțin întemeiate și, mai apoi, de capitală a unui județ în care istoria a fost întotdeauna mai mare și mai productivă decât geografia ce i-a fost hărăzită prin destin.

Afirmația lui Iorga cum că aristocrația locală se ține „*de-o parte*”, adică departe de viața publică (de altminteri, singura aserțiune de acest gen existentă în tot cuprinsul cărții sale), nu este una de circumstanță, întrucât marele cărturar a subliniat în multe alte prilejuri excelența boierimii gorjene, rolul și contribuția ei la emanciparea materială și culturală a acestei părți de țară. În același timp, ea explică în mare și bună măsură sursa primordială a diferenței dintre micile orașe de provincie precum Tg-Jiul și cele care au devenit mari cetăți culturale ale țării.

Odată înțeles acest fapt, se pot urmări cu adevărat etapele decăderii sau afirmării culturale a unuia sau altuia dintre „târgurile” românești.

După ani de cercetare a istoriei acestui județ și acestui oraș, îndrăznim să credem că deosebirea cu pricina este dată de **anvergura modelului și consistența elitei** pe care micile și marile orașe le-au dezvoltat în funcție de circumstanțele istorice și sociale proprii.

Până la un moment dat, toate aceste localități au avut o soartă comună, elita fiind constituită de boierime și cler - importanța și influența acestora deosebindu-se de la ținut la ținut, în funcție de condițiile naturale și oportunitățile oferite de fiecare zonă în fragmente de timp anume.

Nici în Gorj lucrurile nu au fost diferite, astfel că până la mijlocul secolului al XIX-lea modelele care s-au impus în memoria colectivă - devenind legendă, mitologie, arhetip - au aparținut aceluiași tip de aristocrație autohtonă constituită fie prin naștere fie prin merite ce au prevalat asupra originii nobiliare, cele mai proeminente în opinia noastră fiind: modelul **sacrificial** (Litovoi; Tudor Vladimirescu), cel **sacerdotal/ ecleziastic** (călugărul/ sfântul Nicodim de la Tismana, întemeietorul vieții monahale românești), cel **cavaleresc** (Bărbat - fratele lui Litovoi; frații Buzești; Rudenii; Bengeștii; Brăiloi, Părăienii), cel **apostolic** (dascălul, luminătorul, de la Gheorghe Dascălul și N. Al. Popescu-Craiovescu la Iuliu Moisil, Ion Haiduceanu, Lazăr Arjoceanu, Ion D. Isac sau Alexandru Ștefulescu) și cel **filantropic** (boierii care înălțau, împodobeau și dăruiau cu trupuri de moșie bisericile din satele Gorjului).

{În privința ultimului model, credem că simpla enumerare a câtorva dintre lăcașurile de cult ortodox înălțate începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea este revelatoare: 1688 - biserica mănăstirii Polovragi, ctitorie a boierilor Părăieni; 1700/1710 - biserica din Vădeni, ridicată de Cornea Brăiloiu și zugrăvită pe la 1731 de fiul său, Dositei; 1715 - Stanca Glogoveanu clădește schitul Cioclovina de Jos și împreună cu Mihail Glogoveanu face donații imense mănăstirii Tismana; 1729 - Staico

Bengescu înalță biserica de la Bengești, mai apoi pe aceea din Negoiești (1730), iar în 1732, ginerele său, Ilie Știrbei, pe aceea din Bălcești; în același an, 1732, Constantin Obedeanu ctitorește biserica de la Stănești; 1808 - Constantin Otetelișanu ridică schitul Logrești-Birnici; 1817 - Brăiloi și Bengeștii sunt ctitori ai schitului Lainici; 1835 - Cantacuzineștii și Bengeștii pun piatra de temelie a bisericii din Runcu; în fine, pe la 1847, boierii Bălăcescu finalizează biserica din Șomănești ș.a.m.d. Și exemplele pot continua." }

Pentru a avea o imagine completă asupra acestei elite a Gorjului, menționăm că, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele decenii ale veacului XX, modelul *sacrificial* este desăvârșit de Ecaterina Teodoroiu.

Acum apar, firesc, și alte arhetipuri, iar lista este completată de modelul **civilizator** (Dincă Schileru; Vasile Lascăr, Dimitrie Brezulescu - făuritorul Novaciului modern; Gh. Dumitrescu-Bumbești, Gh. Tătărescu), **cel al promotorului și protectorului culturii și artei** (Constantin-Stanciovici-Brănișteanu, Francisc Milescu, Constantin Săvoiu, Alexandru Ștefulescu, Ștefan Bobancu, Nicolae Hasnaș, Arethia Tătărescu) și **cel al creatorului de paradigme în artă** (Aristizza Romanescu - în teatru, Elena Theodorini - în muzică, Constantin Brâncuși - în sculptură, Constantin Brăiloiu - în etnomuzicologie, Tudor Arghezi - în literatură).

*

Așadar, dacă ar fi să găsim o formulă sintetizatoare a contribuției boierimii gorjene la emanciparea județului de până în prima jumătate a veacului al XIX-lea, aceasta nu ar putea fi decât aceea a unui **iluminism filantropic**, dar și acela limitat mai mult la domeniul construcției, împodobirii și susținerii materiale (moșii, privilegiile, donații diverse etc.) a bisericii.

Sigur, deocamdată nu este în intenția noastră a face o istorie a nobilimii gorjene, dar vom folosi informațiile despre aceasta ori de câte ori obiectul de studiu al acestui capitol o va cere, cu atât mai mult cu cât de numele și inițiativele ei se leagă toate evenimentele petrecute aici între secolele XV-XIX, de la întâia menționare documentară a Târgu-Jiului și până la apariția și dezvoltarea elitei urbane burgheze - mari negustori, industriași, bancheri, politicieni, înalți funcționari publici.

Referind la Gorj și Tg-Jiu, lucrurile au stat după cum urmează: de la debutul secolului al XVII-lea și continuând cu următoarele două veacuri,

aristocrația gorjencească (boierochtonii, boierii de țară) și-a păstrat aici - total sau parțial - doar moșiile, ea mutându-se efectiv la Craiova și București, unde a obținut dregătorii însemnate, mergând până la acelea de sfetnici apropiați ai domnilor munteni, mari Bani ai Olteniei, consilieri imperiali ori Domnitori al țării, și putând astfel să-și exercite direct influența asupra treburilor importante ale zonei și, în câteva cazuri, așa cum am spus mai sus, chiar ale Țării Românești.

În „*Amicul Poporului*” (an III, nr. 2/ 15 august 1901), Alexandru Ștefulescu, întâiul mare istoric al acestui ținut, notează:

„*Gorjului i-a fost dat să fie în toate timpurile izvor de fapte și virtuți generoase în vechea țară a Jiului - țara de baștină a Basarabilor - și n-a uitat și nu va uita niciodată că el este sâmburele Olteniei.*”

Același, în *Calendarul Gorjiului* (Tg-Jiu, 1910, pg. 21 și urm.), completează:

„*În Gorj a trăit o intensă aristocrație, o boierime mare, înzestrată cu vitejia inimii, cu minte înaltă, cu suflet curat și plin de sinceră pietate către Dumnezeu. Această boierime era oțelită din fragedă copilărie în lupta pentru apărarea și păstrarea neștirbită a vetrei strămoșești și a credinței. Ea a înălțat în cele mai frumoase poziții pitorești din Gorj mănăstiri, schituri și biserici, monumente de pietate și cultură ... Prin aceste monumente boierimea română și-a legat numele de pământul țării pe vecie.*”

Ori încotro ne-am întoarce privirile în Gorj vedem urmele acestei aristocrații strălucite în unele cazuri și prin naștere, dar în general, prin fapte mărețe.”

Afirmația lui Al. Ștefulescu privitoare la faptul că Gorjul este „sâmburele Olteniei” își găsește întregă acoperire în faptul că, istoricește dovedit, mare parte a boierimii oltene și un procent însemnat al celei valahe de aici pleacă.

Nu trebuie uitat nici că printre primele formațiuni statale românești s-a aflat *Țara lui Litovoi - Terra Litua* din *Diploma cavalerilor Ioaniți* (dată de regele Bela al IV-lea, la 2 iunie 1247), care își întindea teritoriul în primul rând pe meleagurile Gorjiului. **Litovoi Gorjanul** (cum îl numește Nicolae Iorga) - păstrat în memoria colectivă a locuitorilor din Novaci sub numele de *Letin* sau *Litean Vodă* până la începutul secolului al XX-lea - și fratele său Bărbat sunt primii voievozi dați Țării Românești de acest ținut. De aici și aserțiunea că Țara Jiului de Sus a fost „*cuibul*” sau „*țara de baștină a Basarabilor*”. Iar faptul că la Tismana există și astăzi o sursă

de apă cunoscută sub numele de *Fântâna Basarabilor* nu poate decât să întărească cele de mai sus.

În fapt, și nu știm de ce acest lucru nu a fost remarcat până acum, asemenea doar ținuturilor de străveche civilizație, Gorjul celui de-al doilea mileniu după Hristos a avut două capitale: una preponderent spirituală, religioasă și culturală - la Tismana (apărută și dezvoltată în jurul mănăstirii cu același nume, sfințită la 1377-1378/ 6886 d. A., după cum spun cronicile/ cea dintâi arhimandrie a Țării Românești), localitate care a avut însă și o notabilă dimensiune politică regională până în secolul al XVI-lea, ca probabilă reședință a banilor de aci (Ștefan Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, Buc., 1965, pg. 59), și una comercială, mai apoi politică și administrativă - la Târgu-Jiu. Apoi, nu trebuie uitat nici o clipă că o mare parte a informațiilor privind destinul istoric, religia, comerțul, economia, mișcarea demografică, organizarea administrativ-teritorială ori cultura micii Valahii și, nu de puține ori, a Țării Românești se află consemnată în documentele relative la Tismana - mănăstire și/ sau sat. Întâile știri despre existența județelor Olteniei (1385, județul Jaleș, constituit în nordul actualului județ Gorj), ca și prima atestare a Târgu-Jiului (23 noiembrie 1406) tot de Tismana se leagă. Până și termenul de normă juridică autohtonă (așa numita constituție cutumiară) - *Jus Valachicum, obiceiuul pământului* - este menționat în premieră în istoriografia națională într-un document aparținător acestui loc: hrisovul din 28 iulie 1470, prin care Radu cel Frumos întărește mănăstirii din Gorj ceea „*ce este legea rumânească*”.

Aici apar și cele mai vechi date despre existența lăcașurilor spitalicești din Valahia, „*bolnița*” mănăstirii fiind certificată ca existând încă din secolul al XVI-lea.

Mai mult, Tismana pare a fi jucat rol predominant în istoria Gorjului până mai târziu, de vreme ce întâiul recensământ al populației de pe aceste meleaguri (*Catalogul satelor și familiilor care sunt în Valahia Austriacă după Conscripția Virmontiană, făcută în anul 1722*) și comunicată de Nicola de Porta, secretar al Administrației austriece în Oltenia, la 26 mai 1728, consilierului cameral Koch) acreditează ca fiind cele mai mari comunități din Districtul Syl (Jiu) Superiore următoarele localități: Tismana - 135 familii, Săcelu - 111 și Târgu-Syl cu 103 familii. (A se vedea și C. Giurescu, *Material pentru Istoria Olteniei supt austrieci, II / 1726-1732*), publicat de C. C. Giurescu, Institutul de Istorie a României, Buc., 1944, pg. 304-318)

Făcând clasicul raport acceptat pentru epocă, după care o familie număra circa 4/5 membri, rezultă o populație aproximativă de 540/675 locuitori pentru Tismana și respectiv 412/515 locuitori, pentru Tg-Jiu. Având în vedere sobrietatea de tip germanic, apreciem aceste date ca fiind foarte apropiate de realitatea demografică a acelor vremuri.

Pentru o bună perioadă de timp, mănăstirea Tismana, cu fortificațiile sale bine cunoscute și care îl impresionează pe la 1657 până și pe cunoscutul călător sirian Paul de Alep, semăna chiar cu una dintre cetățile în jurul cărora s-au constituit orașele medievale. Sigur, atributul de oraș dat localității în secolul al XV-lea (3 septembrie 1491, hrisov de întărire a unor posesiuni în „*orașul de la Tismana*”) este cumva prea pretențios, dar el demonstrează totuși că la acea dată Tismana era cel mai mare și, probabil, cel mai important centru de viețuire din Gorj. Comparativ cu oricare altă localitate din zonă, influența pe care mănăstirea o avea - și pe care o revărsa și asupra comunității laice în mijlocul căreia se afla - era una extrem de puternică, un bun argument pentru aceasta, de pildă, fiind faptul că la sfârșitul secolului al XVI-lea domeniul ei număra 56 de sate, cinci munți și opt bălți, precum și mănăstirea Vodița cu întreaga ei moșie.

Adăugând daniile de tot soiul făcute de principii străini ori de domnitori și boieri autohtoni, putem afirma cu destul temei că până la sfârșitul secolului al XVI-lea cel puțin - când Tg-Jiul devine sediul atestat al administrației districtuale - Tismana a continuat să fie capitala de reprezentare a Gorjului, fapt ce va fi contribuit desigur și la dezvoltarea urbană mai anevoioasă a celui dintâi.

Este cunoscut apoi faptul că, urmare a reliefului, pământul în Gorj nu a produs niciodată cantități impresionante de cereale. Creșterea animalelor, a albinelor, pomicultura și viticultura au reprezentat ocupațiile de bază, acestora adăugându-li-se, evident, negoțul cu produsele de aici obținute. Boierii înșiși (ca, de altfel, și înalții reprezentanți ai clerului local), după cum confirmă documentele de epocă, sunt cei mai mari negustori de cereale, vite, miere, ceară, lemn, pește etc. ai locului. Iar piața cea mai promițătoare și bogată, târgul cel mai mare al zonei era acela de pe malul Jiului. Acesta este, credem noi, și motivul pentru care, deși aveau mari moșii în alte părți ale județului - unde își construiseră cule fortificate, adevărate castele medievale în variantă românească - toți aceștia, începând mai ales cu secolul al XVII-lea, cumpără terenuri sau construiesc case, pivnițe, depozite în Tg-Jiu, formându-și adevărate „curți” nobiliare,

cu nimic mai prejos decât cele de la țară. Mai mult, acesta este și momentul în care încep să se intereseze de viața publică, de treburile obștei, de viața târgului, în general.

Revenind la cronică aristocrației locale, reiterăm afirmația că de Gorj, începând cu secolul al XVI-lea, se leagă numele unor mari boieri precum aceia din neamul Cantacuzino, Băleanu, Buzescu, Răișianu, Bengescu, Știrbei, Brăiloiu, Urdăreanu, Bibescu, Obedeau, Părăianu etc., care au avut moșii de moștenire ori de cumpărătură aici și care, fie prin contribuție directă, fie prin legăturile de rudenie cu alte familii la fel de puternice au controlat câteva secole de-a rândul istoria Micii Valahii și, nu de puține ori, pe aceea a Valahiei Mari. Astfel, unii dintre membrii acestor familii au deținut dregătoria de Ban al Craiovei (practic, echivalentă cu atributul de locțiitor al Domnului) - Stroe Buzescu, Cornea Brăiloiu, Barbu Bengescu etc. ori pe aceea de consilier imperial în perioada anexării Olteniei de către austrieci - Dositei Brăiloiu, Staico Bengescu, Constantin Strâmbeanu, Ioan Băleanu, Ilie Știrbei, Constantin Obedeau, Mihail și Matei Glogoveanu. Alții s-au ridicat în fruntea vieții de stat din Muntenia: Teodosie Rudeanu și frații Buzești în secolele XVI-XVII, Danciu Părăianu în secolul XVII, iar Gheorghe Bibescu (1842-1848) și Barbu Știrbei (1849-1856) au ocupat chiar funcția de domn.

Într-o statistică de la început de secol XVIII (1719) în Oltenia sunt recenzați 8 boieri de categoria I (mari boieri): Bengescu, Brăiloiu, Glogoveanu, Obedeau, Părăianu, Buzescu, Știrbei și Urdăreanu; deși pentru Gorj sunt specificați doar Bengescu, Brăiloiu și Urdăreanu, ceilalți fiind trecuți ca aparținând Doljului, în fapt cei cinci doar și-au mutat domiciliul la Craiova, ei păstrându-și moșiile și rădăcinile în același județ. Gorjul mai cuprindea 8 boieri de categoria a II-a și 8 de categoria a III-a (așa numiții boieri aleși, proveniți din rândul moșnenilor înstăriți): Bibescu, Gâlcescu, Hurezeanu, Mărgineanu, Șomănescu, Tetoianu etc. Interesant de menționat este faptul că din cei 200 boiernași olteni recenzați în Conscriptia Virmontiană 74 dintre ei, adică 37%, se aflau în Gorj.

În *Arhondologia Olteniei* de la 1820-1830 (dar și în statistica locuințelor de reședință, făcută spre sfârșit de secol XIX de Al. Ștefulescu în a sa *Istorie a Tâgu-Jiului*), județul număra următoarele familii boierești: Bălăcescu (2 familii), Bălțeanu (4), Bibescu, Brăiloiu, Broșteanu, Călinescu, Cepleanu, Colțescu, Corbeanu, Fărcășescu, Fedelej, Frumușanu (2), Gărdescu, Găvănescu, Hurezeanu, Magheru (2), Simion Manuk Bey, Măldărescu (3), Mongescu/ Moangă (4), Obedeau,

Oteteleşanu (4), Pârăianu (2), Peştinaru, Radoşanu, Râioşianu, Romanescu, Săftoiu, Sărdănescu, Săulescu, Săvoiu, Sefendache, Siseşti, Urdăreanu, Viişoreanu, Zătoreanu.

Acestora trebuie să le adăugăm pe acelea mutate la Craiova sau Bucureşti, după cum spuneam, şi raportate în statistici ca având reşedinţa în aceste oraşe, dar care tot din Gorj au plecat şi care au continuat să aibă moşii aici: Bengescu (3 familii), Bibescu (4) Brăiloiu (7), Broşteanu, Buzescu (2), Poienaru, Sănătescu, Sâmboteanu, Zătoreanu (5).

După cum, fără a forţa prea tare lucrurile, trebuie să punem la socoteală şi neamul boierilor Goleşti, cei consideraţi a fi, dacă nu printre primii, cel puţin printre cei mai importanţi reprezentanţi ai iluminismului românesc. Legătura acestora cu Gorjul este indubitabilă. Astfel, pe coperta a IV-a a *Antologhionului Bisericii „Sf. Ilie” din Bălceşti/ Gorj* este scris:

„Julie zilele 22 leat 1804 spre sâmbătă a repauzat Cocoloana Zoîţa Floreasca, soţia lui Radu Goleşcu vel vornic. Ca să se ştie.”

Cel care face însemnarea este popa Ion Bălcescu, paroh al ctitoriei consilierului imperial Ilie Ştirbei. În paralel, în **Mineiul lunii iulie**, Ianache Diaconu de la Biserica Sf. Treime din Goleşti notează:

„Leat 1804, iulie 22, au răposat dumneaei vorniceasa Zoîţa Goleasca, vineri seara, la moşia dumnului peste Olt, la moşia Bălceşti, şi s-au adus de acolo şi s-au îngropat în tinda bisericii (din Goleşti, n.a.), în iulie 26.” (Vasile Novac, *Goleştii şi Gorjul/ Muzeul Goleşti - Argeş*, Litua, II, Tg-Jiu, 1982, pg. 401 şi urm.)

În ambele documente este vorba de una şi aceeaşi persoană: Zoe Goleşcu - născută Florescu. Ea a fost soţia lui Radu Goleşcu - singurul fiu al Aniţei Goleşcu şi al lui Nicolae Ştirbei, Nicolae, la rândul său, fiind unicul băiat al consilierului imperial mai sus amintit.

Acest Radu - care, din motive pe care nu le cunoaştem, dar deseori întâlnite în epocă, va păstra numele mamei, nu al tatălui - este aşadar nepotul lui Ilie Ştirbei (care primise moşia Bălceşti ca dotă în urma căsătoriei, la 1724, cu Despa Bengescu), unul dintre capii partidei naţionale din Muntenia, grupare politică căreia i s-a datorat - deşi doar pentru două decenii - ieşirea Olteniei de sub suzeranitatea Imperiului otoman.

În număr de trei, fiii lui Radu şi ai Zoiei Goleşcu au fost Nicolae, Iordache (Gheorghe) şi Dinicu (Constantin) Goleşcu.

Evident, nu avem intenţia de a-i subsuma în întregime pe Goleşti Gorjului, dar nici nu avem de gând să lăsăm deoparte ascendenţa

gorjencească, pe linia bunicului, a acestei familii de mare rezonanță în istoria modernă a României. De altminteri, legăturile ei cu Gorjul sunt mai adânci: Dinicu, la rândul-i, se va căsători cu Zoe Farfara, al cărei tată - Alexandru - era, pe la 1788, Președinte al Judecătoriei Gorj; Elena, fiica lui Iordache, se căsătorește cu Grigore Bengescu II, urmaș al mării familii Bengescu din zonă; în sfârșit, banul Radu Golescu, prin testamentul din 2 februarie 1815, lasă moștenire fiului său mai mare, Nicolae (poreclit în epocă *deli-aga/ aga cel nebun*), "*moșia Bălcești, moșia Roșia, via de la Bălcești cu otaștina ce va fi pe la aceste moșii din sud Gorj ot preste Olt.*" (Vasile Novac, art. cit., pg. 402)

*

Sigur, odată cu trecerea timpului, aceste mari moșii s-au fărâmițat între urmași, unii dintre foștii boieri de neam au sărăcit și au intrat în rândul mazililor, au apărut alți mari proprietari de pământuri ori s-au desființat pitacele de boierie, dregătoria, funcția publică devenind atât marcă a poziției sociale cât și mijloc de acumulare de valori materiale importante. În istoria orașului este cunoscut momentul - puțin cam operetistic, e drept - al aplicării de către localnici a articolului 17 din Proclamația de la Izlaz, cel referitor la desființarea rangurilor titulare.

Astfel, modul în care s-a organizat și desfășurat, în iulie 1848, vestita adunare de pe dealul Obrejei îndreptată împotriva celor care reprezentau ticăloasele autorități de ieri-alaltăieri (pentru că aceiași, a doua zi însă, deveniseră cei mai fervenți adepți ai libertății și egalității, dar mai ales ai fraternității cu noile structuri), relatată pe la 1902 -1903 de un martor ocular istoricului Al. Ștefulescu, are tușe groase de spectacol caragialesc: mulțime de țărani aduși cu forța în capitala județului, fluturând nedumerită sute de stegulețe; domnișoara Victoria Mongescu, fiica pitarului Grigore Mongescu - cel ajuns în Sfatul municipalității la 1851, stând pe un scaun purtat pe umeri de revoluționari... Îmbrăcată în alb, cu părul unduind în vânt și încătușată în lanțuri de hârtie neagră, ea reprezenta desigur țara, care abia aștepta să fie eliberată din chingile tiraniei. Discursuri, nu puține, participanți care rup „*lanțurile libertății*” și aruncă „*Regulamentul Organic cu pitace de boierie cu tot în foc*”, țărani, revoltați peste poate, care, „*loviră în el cu bâtele iar Țigani cu pietrele până s'a făcut scrum.*” Spiță de răzvrățiți incurabili, Țigani au și altă misiune: aceea de a acompania muzical momentele mai tensionate ale înfricoșatei răzvrățiri. Și printre ei, ca un far în ceață, bătrânul lăutar Parladi „*cu antereul său*

vărgat, cu giubeaua eșită, șapcă în cap și brâu lat, cântând plin de praf și de nădușeală” în cinstea revoluției. (Al. Ștefulescu, *Istoria Târgu-Jiului*, 1906)

După care, au plecat cu toții liniștiți acasă. Vară, căldură ucigătoare, pelerinaje în dorul lelii, nădușeală, praf, discursuri, stegulețe, care alegorice, lăutari... Este cumva prea familiară o astfel de imagine?

Cu adevărat însă, abia Legea Comunală și Legea Agrară din 1864, și, mai apoi, Constituția din 1866 au schimbat fața lucrurilor. În articolul 10 al Constituției promulgate de Carol I se stipula cât se poate de limpede că: „Nu există în stat nici o deosebire de clasă. Toți românii sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice. Ei singuri sunt admisibili în funcțiile publice, civile și militare.”, iar articolul 12 consfințea definitiva orientare europeană a tânărului stat de la gurile Dunării : „Toate privilegiile, scutirile și monopolurile de clasă sunt oprite pentru totdeauna în statul românesc.”

Important pentru studiul nostru este însă că în Tg-Jiu au continuat să locuiască descendenți ai acestor mari familii românești până spre sfârșit de secol XIX. O dovadă o reprezintă și faptul că, în prima jumătate a veacului amintit, în zona ce constituia centrul civic pe atunci (perimetrul constituit de actualele străzi Tudor Vladimirescu – Genevei – Unirii - Gh. Tătărăscu) își aveau locuințe descendenții direcți sau prin alianță ai multor nume de oarecare importanță pentru istoria Olteniei și a Valahiei. Aceiași, până în 1864 cel puțin, sunt și ocupanții vremelnici ai tuturor funcțiilor publice însemnate de la nivelul ținutului și al capitalei lui: președinți și membri ai Magistratului (Consiliu local), vornici, ocârmuitori sau ispravnici de județ, președinți de judecătorie sau tribunal etc.

De acum înainte, cronica va fi scrisă însă de noua elită de care pome-neam anterior.

*

Suștinând că istoria unei așezări este istoria elitei sale, nu facem altceva decât să subliniem încă odată adevărul afirmației lui Nicolae Iorga. Pentru a da substanță aserțiunii noastre, vom încerca a prezenta modul în care s-au interconționat aceste istorii, pornind de la cele mai vechi informații avute despre localitate.

Ca orice așezare semnificativă în istoria unui ținut, și Târgu-Jiul a cunoscut și dezvoltat cu prioritate patru tipuri distincte de comunitate:

1. Agrară;
2. Urban-negustorească;

3. Preindustrială

4. Industrială.

În cele ce urmează vom încerca a face necesarele detalieri, îndreptând analiza spre un grup social cu interese, credințe și norme de viață comune; la comunitate, cu alte cuvinte. Mai exact la comunitatea Târgu-Jiului.

Facem de asemenea specificația că tipul de comunitate industrială este caracteristic pentru Tg-Jiu începând abia cu primele decenii ale secolului al XX-lea. Din motive lesne de înțeles, pe parcursul acestei lucrări nu ne vom opri asupra lui.

1) **Târgu-Jiu - comunitate agrară.**

În comunitățile de acest tip obiceiurile și tradițiile sunt extrem de importante. Aici rolul informațiilor este relativ redus, circulația lor destul de lentă iar impactul minor.

În felul acesta, comunitatea are ritmuri propri de evoluție, imuabile, iar imaginea despre sine a acesteia - subsumată de mentalul colectiv - este caracterizată de o remanență pronunțată, devenind perenă și fiind greu de manipulat sau deformat.

Pe scurt, este o comunitate ale cărei principale atribute sunt exprimate prin:

- existență istorică staționară;
- grad ridicat de locuire și stabilizare a populației în perimetrul respectiv;
- acces facil la resurse și, de aici, agresivitate redusă/ reprimată a populației, existența naturală a surselor de trai nemai presupunând competiție acerbă pentru controlul lor;
- orizont de interpretare a lumii și vieții caracterizat printr-o componentă mitologică arhaică;
- ierarhie tradițională patrimonială;
- conservatism (ca atașament față de formule vechi ale vieții politice, economice, culturale și tendință de a le păstra și promova), de unde menținerea și consolidarea unui sistem de orientare și direcție de factură cutumiară.

Simptomatică pentru definirea tipului de comunitate specifică Gorjului istoric ne pare a fi afirmația făcută la răscrucea veacurilor XIX și XX de Nicolae Iorga:

„Județul de țărani și moșneni (subl. n.) - *de țărani mai mult moșneni și moșneni mai mult țărani - al Gorjului ...”* (Drumuri și orașe din România, ediția I, București, Institutul Grafic Minerva, 1904, pg. 16)

Cât privește Târgu-Jiul, credem că acest tip de societate a fost prezent din momentul apariției primei comunități umane pe teritoriul său și până în veacul al XV-lea.

Că orașul s-a dezvoltat pe structura unui vechi sat nu mai încapă nici o îndoială.

Nu avem informații despre satul original, dar Târgu-Jiul a cunoscut schema clasică a formării și dezvoltării oricărei localități rurale din zonă: apariția *moșilor mari*, a cetei acestora, apoi a *moșilor mici* și a urmașilor lor, până când teritoriul și populația s-a stabilizat în structura firească a oricărei așezări.

Ca și comunitate constituită, ea exista evident anterior atestării documentare din 23 noiembrie 1406. Textul cu pricina este un ordin domnesc pe care Mircea cel Bătrân, aflat în drum spre Severin, îl dă în folosul mănăstirii Tismana, al cărui oaspete vremelnic era:

*„Dă Domnia Mea această poruncă a Domniei mele părintelui și rugătorului Domniei Mele, popii Nicodim, ca nimeni să nu cuteze a încerca să pescuiască pe apa Tismenii, sau să pască verice vită, începând de la sat în sus până la munți, însă numai călugării să fie volnici a pescui sau a pășuna vitele mănăstirii {...} Și a fost aceasta în anul 6915 (1406) inde 15 pe când mergeam Domnia Mea la Severin, ca să mă întâlnesc cu Craiul, și am ajuns în mănăstire luna noiembrie 23 zile cu toți egumenii mănăstirii și cu toți boierii Domniei Mele și încă și **jupan Bratul** să-i fie hotarnic, pentru că **a fost și acela județul Jiului.**”*

Termenul **Jiului** denumesc localitatea nu districtul, la acea dată pe aceste locuri fiind consemnat **Județul Jaleș**. Mai exact, prima știre despre acest județ este datată 3 octombrie 1385, într-un hrisov al lui Dan I, domnul Țării Românești, specificându-se că se dăruiește mănăstirii Tismana „*grâul din **județul Jaleșului**, patru sute de găleți pe fiecare an.*” (Ion Conea, **Corectări geografice la istoria românilor**, Buc., 1938, pg. 56). Ultima dintre mențiuni, și cea importantă în acest caz, se află într-un document similar dat de Iancu de Hunedoara la 20 septembrie 1444, deci ulterior atestării **Jiului** ca unitate administrativ-teritorială condusă de **un județ**. (N. Iorga, **Istoria românilor**, vol. III, Buc., 1937, pg. 125)

Pe lângă faptul că formula repetitivă „**și acela**” duce cu gândul că boierul Bratu avusese predecesori într-o astfel de funcție - ceea ce ar presupune cu destulă temei că în secolul al XIV-lea aici exista o formulă administrativ-teritorială bine încheată, de remarcat este constatarea că Brat era **județ** al **Jiului** (Târgu-Jiului). Este adevărat că nu se specifică

dacă localitatea era sat sau oraș, dar în cutuma administrativă românească de până în secolul al XVIII-lea **judet** este *denumirea dată cârmuitorului unui oraș!* (A se vedea **Micul Dicționar Enciclopedic**, Editura Științifică și Enciclopedică, Buc., 1978, dar și Vasile Breban, **Dicționar General al Limbii Române**, Edițura Științifică și Enciclopedică, Buc., 1987, etc.)

{Simptomatic rămâne faptul că în actele administrative ale secolului al XIX-lea este încă folosită oficial denumirea de „Jiu”. Dăm numai două exemple:

- un memoriu, înaintat primarului la 27 februarie 1879 de unul din comisarii orașului, are antetul: „*România/ Comisarul de Albastru din Urba Jiului ...*”;

- în certificatul de naștere al Josephinei Visner, mama Elvirei Godeanu, domiciliul părinților acesteia se află în „*Urba Jiu*”. }

Așadar, din punct de vedere administrativ, Târgu-Jiu intră în categoria satelor cu mult timp înainte momentul primei sale atestări documentare.

În ceea ce privește vatra de formare a localității, istoricii susțin că aceasta s-a dezvoltat mai întâi pe teritoriul unui fost sat dac, mai apoi pe acela a unui *vicus* și *mansiones* romane - stație de poștă și comercială a începutului mileniului I. Faptul e întărit și de existența în nordul orașului a cartierului Vădeni, cu origine clară în latinescul *vadum* = albie, loc de trecere, dar și loc propice comerțului, aflat în apropierea unei artere intens circulată. Undeva, aici, la poalele dealului Obreja (slv. *obrejje*=mal, țărâm, veche albie a Jiului în mileniul I) s-a aflat perimetrul inițial al așezării, de unde s-a migrat pe actualul amplasament odată cu schimbările de albie a Jiului.

Că nu altfel au stat lucrurile o demonstrează și faptul că, repetăm, până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, centrul civic tradițional s-a situat în zona de est a orașului, între străzile Traian, Genevei și Unirii.

Nu știm numele întemeietorilor așezării, dar, conform sistemului tradițional de organizare în obști, și în Tg-Jiu au fost câțiva **moși mari**. Dintr-un document târziu - hotărnicia din ianuarie 1756, în care s-a încercat întâi a se afla „*câți moși mari sunt*” - aflăm că la data stabilirii hotarelor erau „**16 moși**” - deci 16 neamuri coborâtoare direct din întemeietorii localității.

Este de presupus că printre acești moși întemeietori se vor fi aflat și înaintașii aceluia jupân Brat, cel dintâi *judet* (cârmuitor) atestat documentar al unei localități gorjene, ai boierilor Stanciu și Miclăuș care au dăruit ante 1420 locurile din Tg-Jiu pe care egumenul Agaton al Tismanei a

făcut mori pe apă, ai celui Tudor Negru (a cărui moșie, prin vânzare, a intrat pe la 1512-1521 în proprietatea târgujienilor, transformându-i pe aceștia în proprietari supuși doar jurisdicției domnești oficiale) și, posibil, ai Buzeștilor, cei care au ridicat la Polata - pe malul vestic al Jiului - vestitele case bolovănite.

Principalele constatări asupra comunităților de tip agrar sunt reprezentate de faptul că **acestea sunt** în general **staționare**, constante, pe parcursul existenței și dezvoltării lor neapărând probleme majore de adaptare, precum și de acela că au **un grad ridicat de locuire și stabilizare a populației** în perimetrul respectiv. Pentru ele amenințările vin mai totdeauna din „exterior” și reprezintă efectele unor mentalități și comportamente ce caracterizează comunitățile de tip războinic, a căror agresivitate nativă sau educată vine în contradicție cu viziunea pașnică despre rosturile lumii și vieții a grupului social de referință.

Pe parcursul existenței sale, Târgu-Jiul nu a dus lipsă de astfel de amenințări, dezvoltarea lui firească fiind întreruptă de acțiuni violente ale turcilor, austriecilor sau rușilor care, cel puțin în secolele XVIII și XIX și pe durate mai lungi sau mai scurte de timp, au folosit zona ca spațiu de complementaritate necesar rezolvării propriilor interese politice. Astfel, la 1770, în vremea războiului ruso-turc, în urma bătăliei de la Preajba, va arde mai bine de jumătate de oraș. Mari pagube se produc și în urma conflictului armat de la Porceni, în vremea războiului dintre turci și austrieci, de la 1789. La 1802, pasvangii, la 1806, cârjalii și la 1815 adalâii pradă, jefuesc și dau pradă flăcărilor orașul. În epocă sunt bine cunoscute și pârjolurile, practic imposibil de stăpânit cu mijloacele rudimentare de care dispunea administrația vremii, în memoria locului rămânând sinistrul din 29 iunie 1847, când, pornit din Ulița Domnească (Tudor Vladimirescu), focul va cuprinde bună parte din oraș, mai exact din ceea ce constituia centrul civic la acea dată.

Toate aceste evenimente nu aveau însă caracter de permanență, apăreau, dispăreau, populația se refugia în pădurile din jur sau în munți până trecea primejdia, apoi se întorcea la vatra ei, luând nu de puține ori viața de la capăt. Va fi fost și aceasta una dintre circumstanțele care au dus la întârzierea emancipării materiale a orașului, marile familii boierești pregetând a investi prea mult într-un loc ce putea oricând cădea pradă unei nenorociri sau alteia, după cum va fi fost și un argument al numărului relativ mic de locuitori comparativ cu alte orașe oltene și, mai ales, al lentoarei urbanizării efective a localității.

Una dintre explicații - nu neapărat cea mai importantă, dar care caracterizează până astăzi mentalitatea târgujanului - este și aceea că dintotdeauna el a făcut, voluntar sau nu, diferență între mediul urban și cel rural, primul fiind unul să-i zicem de reprezentare iar celălalt de viațuire în siguranță. Mai întotdeauna, târgujanul acesta a avut un domiciliu - la oraș și „o casă”, la țară. Cât îi privește pe cei avuți, aceștia preferau să stea majoritatea timpului la mica/ marea moșie, iar casa din oraș să o închirieze pe perioade determinate fie celor care nu posedau încă un imobil propriu, fie administrației - isprăvnicie, magistrat, școală, spital etc., riscând uneori să aibă greutăți în recuperarea proprietății. Din acest punct de vedere, lămuritoare ne pare a fi plângerea adresată de Smaranda Zagorianu domnitorului Ioan Gheorghe Caragea, la 1 februarie 1813:

„Prea Înălțate Doamne,

*Cu lacrimi fierbinți jăluesc Mării tale pentru dumnealui Medelnicer Simion Peștenariu, dă aici din Târgu-Jiului că soțul meu răp. Vister Gheorghe în viață fiind aflându-să ș-au făcut casă în numitu orași, care casă fiindcă noi ne aflam cu șaderea afar la țară le dam cu chirie la uni alții, și la ispravnici județului ce venea după vremi, ajutorându-ne; astă toamnă acum un an fiind în casă cu șaderea un dohtar Solomon și întâmplându-să moartea soțului meu, după tocmeală au și șăzut pân la soroc, când atunci vrând însum a veni într'insa la venirea dumnealui sărdar Costache Ispravnic, trebuință făcându-i dă casă, **me-au căzut asupră-m boeri din oraș zicând să le las a șadea într'însele dumnealui sărdar (ul)...**” (subl. n.)*

În fapt, toate atributele comunității de tip agrar au fost caracteristice și Târgu-Jiului istoric: accesul facil la resurse, atașamentul total față de formule de viață arhaică în familie, relații sociale, habitat etc., trăirea în cutumă, în obicei, respectarea ierarhiei sociale ca dat al sorții și nicidecum ca pe rezultat al unor conjuncturi favorabile unora într-un moment sau altul al existenței lor ș.a.m.d. Existența lor l-a îndemnat probabil și pe Alexandru Ștefulescu să afirme că, în primele decenii ale veacului al XIX-lea, orașul nu era altceva decât cel mai mare și mai civilizat sat al Gorjului.

Poate că din punctul de vedere al dotărilor edilitare și al facilităților urbanistice, Al. Ștefulescu are dreptate. Sigur este și faptul că mentalitatea, atmosfera, viața economică, socială și culturală a localității de până în primele decenii ale secolului al XIX-lea caracterizau mai degrabă habitatul rural decât cel urban.

Există însă un element insuficient exploatat de istorici până acum, care, formal cel puțin, demonstrează că așezarea nu mai era asimilată satului, și asta încă dinainte de 1512, când locuitorii ei își câștigaseră dreptul de proprietate și de autodeterminare odată cu achiziționarea moșiei lui Tudor Negru, devenind practic oraș liber. Și el se află în chiar documentul primei atestări a localității, care astfel devine - cel puțin în opinia noastră - și actul care certifică statutul urban al Târgu-Jiului. Faptul că abia în hrisovul lui Mihai Viteazul (22 iunie 1597) se folosește sintagma „*orașul*” Târgu-Jiului nu înseamnă că până atunci acesta nu ar fi avut această calitate ori că nu dezvoltase funcții specifice orașului.

2) Târgu-Jiu - comunitate urban-negustorească

Urmare a celor de mai sus, se poate vorbi totuși de existența și consolidarea unei comunități urbane veritabile în capitala Gorjului începând cu secolul al XV-lea? Credem că da.

Caracteristicile de bază ale unei societăți/ comunități urban-negustorești, în general admise, sunt următoarele:

- concentrare demografică mare în raport cu hinterlandul rural (înțeles ca teritoriu ce gravitează spre un centru economic determinat);
- funcție inițială predominant comercială;
- preponderența ulterioară a ocupațiilor neagricole (comerț, meșteșuguri, bănci, industrie, servicii etc.);
- organizare internă performantă de natură să ofere siguranță locuitorilor și să permită acumularea bogăției comunitare și individuale (edificare de fortificații, măsuri pentru controlul circulației locuitorilor, restricții de stabilire în areal a unor indivizi/ grupuri considerate aprioric sau real indezirabile, organizarea unor forțe de coerciție - poliție, gardieni etc.);
- măsuri de apărare a păcii sociale cu scopul prezervării/ întreținerii relațiilor comerciale;
- primordialitatea informației;
- absența violenței explicite în raporturile intra și intercomunitare, orizontul de interpretare al majorității locuitorilor fiind centrat pe valori opuse celor de natură fizică, de unde importanța majoră acordată educației și învățământului;
- fundamentarea și promovarea umanismului și a valorilor acestuia, interes deosebit pentru confort, artă, știință, cultură.

Relativ la problemă, documentele vremii certifică însă că, până în

secolul al XVIII-lea inclusiv, în Țara Românească nici una dintre funcțiile generatoare de orașe nu era suficient de puternică, excepție făcând aceea comercială ce se manifesta în anumite zile din an/ lună/ săptămână. Se certifică astfel o realitate istorică de necontestat: **târgul** (piața locală) născut din nevoia schimburilor de produse și utilități **reprezintă forma primitivă a vieții urbane românești**, multe dintre localitățile în care se desfășurau astfel de întreprinderi luându-și numele de la activitatea cu pricina.

În *Interpretări românești* (București, 1944, pg. 201) P. P. Panaitescu, semnalând abundența tipului toponimic *Târgu*-Gilort, *Târgu*-Siret, *Târgu*-Bahlui, *Târgu*-Moldovei etc., concluzionează că fenomenul acesta este caracteristic românesc, el neapărând în nici o altă țară. Același consideră că aceasta este și dovada peremptorie a faptului că în vremurile vechi erau pe văile râurilor anumite puncte de adunare a negustorilor, unde se ținea *târgul* văii respective în jurul căpeteniei aceluia loc. Din acest punct de vedere, *Târgu*-Jiului nu face excepție, iar probabilitatea ca acesta să fi avut calificativul de *târg* încă din secolul al XIV-lea este avansată și de Vasile Cărbășiș în *Istoria Gorjului* (Ed. Editis, Buc., 1995, pg. 96).

Documentar, cum am amintit, toponimicul **Jiu** este menționat întâia oară la 23 noiembrie 1406, iar cel de **Târgu-Jiu** în hrisovul voievodului Dan al II-lea, dat în Duminica Floriilor, la 24 martie 1426, prin care se întăresc Mănăstirii Tismana toate daniile făcute acesteia de bunicul său Radu Negru: „*Pe lângă acestea, a întărit Domnia Mea morile dela Târgul Jiului, pe care le-a făcut popa Agaton* (urmașul lui Nicodim - fondatorul mănăstirii, n.n.) *cu munca fraților săi...*”.

{Fără a complica lucrurile, nefiind istoric și nestăpânind un subiect controversat chiar și pentru specialiști, în baza afirmațiilor din actul de mai sus, avansăm ipoteza că localitatea Jiu/ Tg-Jiu era cunoscută ca și comunitate stabilă și importantă a Gorjului încă din secolul al XIV-lea, Radu I (presupus a fi fost legendarul Negru Vodă), bunicul lui Dan al II-lea, domnind între anii 1377-1383, cu câteva decenii înainte de prima atestare documentară a așezării, așadar.}

Cu specificația de localitate urbană, Tg- Jiul apare într-un hrisov din 22 iunie 1597 al lui Mihai Viteazul:

„*Cu mila lui Dumnezeu, Io Mihail Voievod și Domn a toată Țara Românească fiul marelui și prea bunului Pătrașcu Voievod, dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele lui Vâlsan din orașul Târgu-Jiului...*”
De menționat și faptul că dintre toate vechile orașe ale Olteniei, singurul

care păstrează de la începuturi în denumirea sa calitatea de **târg** (oraș) este capitala istorică a Gorjului.

Și relativ la momentul atestării Tg-Jiului ca reședință, scaun, capitală a Gorjului (secolul al XVII-lea) avem oarece obiecțiuni. Toți cercetătorii, pornind de la afirmația lui Alexandru Ștefulescu, sunt unanimi în a considera textul din hotărnicia satului Masloși (25 august 1654) - ca dovadă de certificare a calității sus-menționate:

„{...} *deci când au fost la zi și la soroc noi ne-am astrâns toți la scaunul la Târgu-Jiului ...*” (Istoria Târgu-Jiului, pg. 17)

Noi credem că în aceeași *Istorie*, la pg. 338, se specifică o cu totul altă dată, care conferă orașului statutul de centru administrativ al zonei cel puțin de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Astfel, în zăpădăcitul prin care fiii lui Dumitru Dumitrescu vând, la 15 septembrie 1598, unele părți de moșie din Piștești unor localnici, se precizează:

„*Și când s-au făcut acest zapisu în scaunul Mării Sale în Târgu-Jiului ș-au fost mulți boer(i) care se vor iscăli mai jos anume ...*”

Mai credem că, în plus, documentul - prin formula *scaunul Mării Sale* - întărește calitatea de oraș liber a Târgu-Jiului.

Procesul apariției localităților urbane este complex și presupune, așa cum am văzut, existența unor circumstanțe favorizante. Lucrurile se complică și mai mult în cazul orașelor din Oltenia, care, în covârșitoarea lor majoritate, nu trec prin fazele constitutive pe care le-au cunoscut burgurile vest-europene: cetate întărită, comunitate stabilită în preajma cetății, amplificarea negoțului între părți, stabilirea celor aflați în „afară” curții nobiliare în intravilan etc.

O opinie pertinentă în acest caz ne pare a fi aceea a lui Gh. I. Ciorogaru (născut în Novaci/ Gorj și absolvent al Universității Ruperto-Carola din Heidelberg - filosofie, științe politice și economice):

„*Nașterea orașelor medievale a însemnat și nașterea burgheziei. O burghezie mărunță, formată din două categorii distincte: negustorii și meseriașii, proveniți, la rândul lor, tot din țărani ... care au izbutit, prin răscumpărare, să se elibereze de prestațiile obligatorii, stabilindu-se în burguri.*” (Gh. I. Ciorogaru, *Păcatul istoriei*, București, 1945, pg. 74)

Momentul eliberării, al cumpărării de moșie și al stabilirii hotarelor incipiente ale orașului Târgu-Jiu - ca și comunitate de cetățeni liberi care-și vor hotărî de acum înainte singuri destinul - este certificat în documente ca întâmplându-se în perioada domniei lui Neagoe Basarab (1512-1521), când un mare proprietar din zonă, Tudor Negru, vinde acestora mai multe

trupuri de moșie, indiscutabil mari, de vreme ce primește în schimbul lor o sută de mii de aspri - sumă apreciabilă în epocă. Nu cunoaștem cât anume din suprafața viitorului oraș va fi fost cumpărată atunci, pentru că hrisoavele numără printre proprietarii aceluși timp atât pe acest Tudor Negru cât și pe frații Buzești.

În ambele cazuri, perioada celei dintâi delimitări a teritoriului este cuprinsă între domnia lui Neagoe Basarab și aceea a lui Mircea Ciobanu, adică aproximativ între anii 1512-1545.

Evident, nu știm dacă Vlad Banul sau armașul Radu Buzea (bunicul și, respectiv, tatăl fraților Buzescu) n-au cumpărat și ei partea din Târgu-Jiu tot de la acel Tudor Negru, nici dacă proprietatea neamului Buzeștilor este anterioară celei a sus numitului boier. Oricum, hrisovul lui Radu Vodă Șerban, din 29 iunie 1604, prin care acesta confirmă clucerului Radu și banului Preda Buzescu stăpânire peste Tg-Jiu, vorbește despre o moștenire de început de secol XVI:

„Cu mila lui Dumnezeu, Io Radu Voevod și Domn a toată Țara Românească, nepot al răposatului Io Basarab Voevod Bătrânul, dă Domnia Mea această poruncă a Domniei mele, cinstiților boieri și întâi consilieri ai Domniei mele, mai vârtos din Casa Domniei mele, jupân Radu Clucerul și jupân Preda marele Ban și fiilor lor câți Dumnezeu le va da, pentru ca să le fie lor Târgu-Jiului tot și toate hotarele, din câmp, și din pădure și din apă, și cu morile și cu viile și cu veniturile, pentru că acest mai sus zis Târgu-Jiului a fost bătrân și de moștenire sat de la părinți (subl.n.), constiților dregători ai Domniei mele mai sus ziși, de la moși și strămoși și au stăpânit părinții lor acest mai sus zis sat care se zice acum Târgu-Jiului în vremea tuturor bătrânilor Domni și le a fost pace până în zilele lui Mircea Voevod.” (Apud Al. Ștefulescu, *Istoria Târgu-Jiului*, pg. 69)

În ceea ce privește evenimentul cumpărării de către târgujieni a teritoriului ce va constitui nucleul orașului, acesta este consemnat tot într-un document al acelor ani, mai exact într-o copie a unei porunci a lui Radu Vodă Mihnea, dată la 26 aprilie 1611, în care se stipulează:

„Copie după izvodul ce s-au dat după cartea Mării Sale Radul Voevod ficioru Mihniei Vodă. Scoasă după sârbie leat 7119 (1611).

*+ Datau Domnia Lui învățătura Domniei sale tuturororoșanilor de la orașul Domniei Sale ot Târgu-Jiului ca să le fie toată a lor moșie cu tot hotarul, pe unde sunt hotarele și semnele ceale bătrâne pentru că iaste a lor **moșie de strămoșie cumpărată încă din zilele bătrânului Basarab***

Voevod (Neagoe Basarab/1512-1521/; notă Al. Ștefulescu) **de la Tudoru Negrul**, *dreptu o sută de mii aspri gata.*” (apud *Istoria Târgu-Jiului*; transliterație Ion Cepoi)

Departate de a se liniști, lucrurile capătă amploare în anii care urmează, astfel că la 25 mai 1717 Constantin Știrbei, marele ban al Craiovei, trebuie să dea nouă carte de judecată cum că moșia Târgu-Jiului este a orașenilor. Abia prin porunca din 3 ianuarie 1756, dată de domnitorul Constantin Mihai Racoviță, pitarul Radu Brăiloiu, clucerul de arie Mihail Crăsnaru și postelnicul Fota Bălăcescu statornicesc hotarele orașului în limitele păstrate multă vreme după aceea:

„ {...} deci noi ca să dovedim adevărul și să descoperim dreptatea să aflăm câți moșneni sunt am dat cartea de blestem a prea Sființii Sale părintelui episcop Kir Grigorie la 6 megiași bătrâni din Târgu-Jiului și la alți oameni bătrâni împrejurenii, și primind cartea de blestem dinaintea noastră au arătat că sunt **16 moși** (moși mari, subl.n.), și trăgând hotarul moșii după obiceiul pă trei locuri cu Stânjenu domnesc s-au găsit la capul moșii despre răsărit stânjeni 1087 și la mijlocul moșii stânjeni 1680, și la capul moșiei despre apus stj. 1721 , și socotindu-să stânjeni de moșie ce li s-au venit atât de moștenire cât și de cumpărătură, la fiește carele li s-au dat după cum arată în foaia noastră de împărțare și cărțile iscălite ce li s-au dat la fiește carele pă (a)mână.

Iar pentru căminul orașului l-am lăsat înfundat ca să-l stăpânească oroșanii moșteni cât și ștreinii care să află șezetori întracel oraș, însă lungul din apa Jiului până în Hodinău și în lat stânjini 300, adică din piatra piticilor din jos până în piatra lui Țirvelea din sus, și pentru acești stânjini la cei ce le-au venit curaua.”

În sistem metric, suprafața în discuție varia între 2,5 km la est și circa 3,5 km la vest.

Întrebarea care urmează firesc este în ce măsură poate fi aplicată în Gorj tipologia de comunitate urban-negustorească.

Dacă se are în vedere localitatea Târgu-Jiu, cele două dimensiuni sunt prezente, în parte cel puțin, încă din secolul al XV-lea:

a. Comunitatea urbană este precizată așadar:

- toponimic: Târgu-Jiului;
- documentar: porunca lui Mircea cel Bătrân;
- juridic: hrisovul din 22 iunie 1597, prin care Mihai Viteazul dă o poruncă „lui Vâlsan din **orașul Târgu-Jiului...**”.

Odată devenită proprietară de moșie (1611), comunitatea - din acel

moment, conform cutumei medievale, aflată sub jurisdicția Domniei - capătă și dreptul de așezare urbană liberă, adică de a se autoadministra și de a-și mări teritoriul prin ocupare de suprafețe din moșia domnească. Credem că la această cutumă se referă și Alexandru Nicolae Șuțu, la 2 aprilie 1820, când se vede obligat să consfințească în virtutea tradiției tocmai calitatea cu pricina:

„Io Alexandru Nicolae Șuțu Voevod și Domn al Valahiei

După pliroforia ce ne dă presfinția Sa părintele mitropolitul printr'a-ceastă anafora, de vreme ce **din vechime este obiceiul legiuuit la orașele cele slobode ca Târgu-Jiului** (subl. n.) de a fi volnici orășanii ca să coprinză locuri slobode avându-le întru a lor desăvârșită stăpânire, și după ce odată ce se fac stăpâni nu se poate în urmă a li se mai lua de către alții, și de vreme ce aceste locuri le au avut jăluitoarii coprinse din loc slobod domnesc și le au stăpânit liniștiți cu binalele ce au pe dânsele ... (au dreptul) să-și stăpânească aceste locuri, în pace și fără nici un fel de supărare de către ...” (Apud Al. Ștefulescu, *Istoria Târgu-Jiului*, pg. 462)

- social și economic, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, moment în care o bună parte a locuitorilor-moșneni îmbrățișează profesii neagricole;

b. Dimensiunea comercială, la rândul ei, este atestată în documentele locale pe o perioadă extrem de lungă de timp:

-pe vremea romanilor (secolele II-III d.H.) localitatea este cunoscută atât ca **mansiones** - stațiune poștală cât și ca **vicus** - stațiune comercială.

Această calitate de *forum arhabonense*, de piață/ târg de lângă râu (*Jul, jilu, jiu* > tr. d. râu, apă) va da naștere însăși denumirii localității. Atributul de vad comercial existent și pe vremea romanilor este certificat și de toponimicul **Vădeni** (actualmente cartier în partea de nord a orașului), provenit din latinescul **vadum** > loc de trecere peste o apă, vad, dar și spațiu favorabil comerțului;

- în perioada când era veche proprietate a puternicului neam al boierilor Buzești. În momentul izbucnirii conflictului dintre aceștia și domnitorul Mircea Ciobanul (1545-1553, 1558-1559) voievodul face „*mai sus zis satul lor bazar...*”, amplificând astfel o dată în plus caracteristica de bază a specificității Târgu-Jiului, *bazar* însemnând loc cu destinație comercială, piață, târg;

- în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, în secolul al XVIII-lea, când atributul de însemnat centru comercial este întărit de faptul că Târgu-Jiul funcționa și ca *punct vamal*. Aici „*strângeau dregătorii*

domnești **mortasipia** - vama târgului și **oluchacul** pe vânzarea vitelor” către Transilvania;

- aceeași realitate o consemnează pentru sfârșitul aceluși secol și Nicolae Iorga în *Orașe oltene*:

„În acest oraș nu era nici finețea stradelor podite (abia pe la 1793 se așterne puțină piatră pe băltoace) și largilor case boierești ca o moșioară, precum se vedeau la Craiova, nu era nici liniștea mânăstirească a unui târg vlădicesc ca Râmnicul, nici mișcarea unei carvasarale de lângă hotar, ca în Cerneț. **Viață de meșteșugari și negoț a celor mulți și mici** (subl. n.), dintre care cei mai bogați se apropiau de boierimea mărunță a unui ținut îndepărtat...”

În devenirea urbană a Târgu-Jiului dimensiunea comercială a fost, așadar, decisivă. Situarea pe apa Jiului, oportunitățile oferite de valea acestuia prin care se făcea cea mai lesnicioasă legătură cu Dunărea, dar și cu Transilvania, precum și calitatea timpurie de moșneni - oameni liberi - a locuitorilor i-au conferit localității posibilitatea adoptării unui statut special față de celelalte sate ale județului, facilitându-i astfel dezvoltarea.

Dacă poziția geografică a constituit un avantaj bine exploatat și de romani, și de Litovoi, și de austrieci - ultimii au avansat la un moment dat chiar varianta stabilirii la Tg-Jiu a capitalei Olteniei anexate (1718-1739), numărul mare de moșneni a grăbit și amplificat anvergura comercială a localității, transformarea satului în oraș, cu alte cuvinte. Având asigurată libertatea personală și, implicit, pe aceea a inițiativei, ei au fost primii care s-au orientat spre profesiile neagricole, devenind târgoveți, orășeni, burghezi, așadar.

Roirea aceasta a celor ce dispuneau de resurse financiare spre târgul de lângă Jiu explică în bună măsură și numărul relativ mare de comercianți și meseriași mai mari sau mai mici certificați în catagrafiile vremii, la prima vedere o cifră impresionantă comparativ cu numărul total al locuitorilor sau cu nevoile curente ale acestora. Erau atâți însă nu pentru că populația stabilă ar fi avut capacitatea financiară de a absorbi produsul activității lor, ci pentru că Tg-Jiul devenise un însemnat centru comercial, un „târg” permanent, o piață cunoscută și motivantă care aduna oameni din împrejurimi și din alte zone ale Olteniei, dar și din Transilvania sau Banat.

În terminologia locului sunt cunoscute străzi precum Olari, Sărari, Morilor, Industriei etc., dar și nume de persoane ce relevă ocupația de

bază a acestora: Radu Cupețu, Pană Bărbieru, Simon Bărbieru, Radu Croitoru, Sava Abagiu, Staicu Cizmaru, Rusea Croitoru, Radu Lânaru, Ion Mihail Cojocar, Andrei Cojocar Vlăduțoiu, Păun Hangiu, Pârvu Lânaru, D. Lămânăraru, Enache Simigiu etc.

În oraș, începând cu secolul al XVIII-lea existau deja bresle și companii ale meșteșugarilor și comercianților. Pe la 1832, de pildă, Alexandru Ștefulescu (*Istoria Târgu-Jiului*) certifică existența aici a 87 de *cumpănași* (companiști/ negustori sau meseriași grupați în organisme profesionale) reprezentând circa 5% din totalul populației presupuse a orașului - circa două mii de locuitori.

Demn de remarcat este și faptul că, la începutul secolului al XIX-lea, cel mai mare număr de *cumpănași* nu se afla la Craiova sau București, ci în județul Gorj. (C. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române până la 1848*, Buc., 1972, pg. 147)

Numărul negustorilor și al meseriașilor din Tg-Jiu este în realitate mai mare, Ștefulescu neluând în calcul și pe necorporatiști.

Vladimir Diculescu (*Bresle, negustori, meseriași în Țara Românească (1830-1848)*, Buc., 1973, pg. 107}, în baza informațiilor luate din catagrafia din 1831, află în Tg-Jiu nu mai puțin de 244 astfel de întreprinzători, anume: 8 bogasieri (negustori de articole de manufactură, în special pânzeturi fine, basmale etc., n.n.); 91 cojocari groși; 16 croitori; 31 cizmari; 1 abagiu; 1 argintar; 4 zarafi (cămătari, n.n.); 8 bărbieri; 13 brutari; 4 simigii (vânzător de covrigi, plăcinte etc., n.n.); 13 cârciumari; 2 boiangii; 9 curelari; 2 zugravi; 1 lumânărar de seu; 1 dulgher; 21 olari; 14 precupeți; 1 tăbăcar; 3 mămulari (vânzător de mărunțișuri, n.n.).

Cifrele par întrucâtva mari, cel puțin dacă luăm în considerare că Al. Ștefulescu - amintind structura socială și economică a populației orașului la 1832 - vorbește că în Tg-Jiu, în afara *cumpănașilor*, mai locuiau (familiile, desigur): „22 de boieri de neam, 5 scutelnici (țărani scutiți de plata birului, în schimbul unor obligații - îndeobște militare - față de domnie, n.n.), 10 mazâli (fie descendenți ai boierimii de rangul doi, fie moșneni însărcinați cu strângerea birului ori a altor taxe comunitare), 38 streini, 184 ruptași (termen care, credem noi, trebuie luat mai curând cu sensul de lucrători cu ziua decât cu acela obișnuit, de *angroșiști*; la fel de posibil este ca sub denumirea cu pricina să fie recenzați țărani de pe teritoriul orașului, n.n.), 59 poslujnici (slujitori boierești sau mănăstirești, scutiți de dări) și 73 haimanale (oameni fără căpătâi - nume sub care, posibil, se ascundea comunitatea rromilor)”.’

Indiferent de imperfecțiunile statistice, un fapt pozitiv se desprinde însă cu limpezime: la data respectivă, populația Tg-Jiului era alcătuită practic în quasitotalitate din oameni liberi, scutiți de alte dări decât cele normale bunului mers al unei comunități clar structurate, din locuitorii stabili - moșneni, mici meseriași sau negustori, boieri, funcționari mărunți - care își construiesc viața în funcție de pământul pe care-l moștenesc, de negoțul sau meșteșugul practicat în familie.

Conform aceluiași Vladimir Deculescu, catagrafia din 1835 consemnează 194 de meseriași și negustori: 4 bogasieri; 3 brașoveni; 3 băcani; 7 cărciumari; 4 cojocari subțiri; 6 cojocari; 3 abagii; 4 boiangii; 1 bărbier; 2 lumânărarăi; 3 simigii; 2 brutari; 1 argintar; 1 zugrav; 13 cizmari; 3 curelari; 25 dulgheri; 5 fierari; 20 mămulari; 55 matrapozi (negustori, n.n.), 29 precupeți. Întrucât structura ocupațională din cele două catagrafii este aproape identică, este de presupus că statistica în minus din 1835 este efectul unei recenzări mai relaxante.

Oricum, în ambele lipsește o informație capitală, anume că la 1832 (a se vedea și *Istoria Gorjului* de Vasile Cărăbiș, Ed. Editis, București, 1995) în Tg-Jiu funcționa prima întreprindere de tip capitalist din Oltenia: Fabrica de porțelan a lui Frederic Dresler (Drexler), staroste al sudiților austrieci, cea care folosea la acea dată 21 de muncitori industriali.

În *Analele statistice* amintite anterior, din punct de vedere al structurii ocupaționale a târgujienilor, celor peste 74% reprezentând agricultori și locuitori cu profesii libere (1987 locuitori) li se adăuga circa 11% meseriași (315), un procent identic de comercianți (306) și abia 2% fabricanți (53).

Dacă la meseriași ori comercianți era al șaptelea dintre orașele oltene (după Craiova, Caracal, Cerneți, Râmnic, Severin și Drăgășani), respectiv al cincilea (după Craiova, Calafat, Râmnic, Severin), nu același lucru se întâmplă și la ponderea fabricanților, unde Tg-Jiul ocupă al doilea loc, după Severin (132), dar înaintea Craiovei consemnată cu doar 14 astfel de industriași.

Cifrele trebuie considerate în realitatea lor istorică pentru că, excepție făcând Craiova, ele demonstrează o dată în plus că majoritatea orașelor oltene, inclusiv Târgu-Jiul, erau încă tributare profilului comercial al economiei, în cazul Gorjului acesta fiind dat de negoțul cu vite și material lemnos.

Nu lipsite de interes pentru modul în care târgurile Olteniei deveneau orașe sunt și celelalte date statistice relative la numărul clădirilor, al nivelelor, al camerelor, materialul de construcție al acestora etc., cu toate

aducând informații implicite despre nivelul de trai și civilizație al locuitorilor acelor timpuri.

Astfel, Târgu-Jiul (cf. sursa citată) este înregistrat cu un număr de 631 case de locuit din care 81 sunt cu două caturi - reprezentând parter și un nivel, 540 cu un cat (parter) și 10 sub pământ sau bordeie. În privința bordeielor nu avem date, dar presupunem că acestea aparțineau tot etniei rromilor stabili, destul de numeroasă în actuala zonă centrală a orașului, porțiunea dintre strada Olteniței și strada Unirii purtând o vreme chiar numele de *Ulița Țigăniei*. Surprinde procentul mare de clădiri cu altă destinație decât aceea de locuit, circa 65% din totalul per județ, clădiri care presupuneau ateliere meșteșugărești, magazine, pivnițe, adăposturi pentru animale, cotețe de păsări, șure, coșare etc.

Cele 631 de case aveau 1628 de camere, ceea ce dă o medie de 2,6 odăi per casă, procentaj bun, depășit doar de Craiova (3,2) și Severin (3,1).

În privința materialelor de construcție folosite situația este următoarea: din totalul de 1741 clădiri (case și anexe), 130 erau de piatră, 13 de pământ și 1598 din lemn. Preponderența lemnului (91,8%) în construcțiile din Tg-Jiu denotă că la acel moment pădurea ocupa încă mari suprafețe de teren în vecinătatea orașului.

Deși vechi centru administrativ al județului și vad comercial tradițional în care meșteșugurile și negoțul ar fi putut oferi bune condiții unei dezvoltări urbanistice timpurii, Târgu-Jiul păstrează înfățișarea de sat mai răsărit până spre sfârșitul veacului al XVIII-lea.

Imaginea de târg patriarhal încremenit înainte de vreme este prezentată în *Istoria Târgu- Jiului* și de Alexandru Ștefulescu, istoricul notând printre altele:

„Pe la începutul secolului al XIX- lea (1832), orașul Târgul-Jiului înfățișa o aglomerare de vreo 342 case, puține de zid, abia 43, dintre care 28 cu două rânduri și 15 cu un rând, cu acoperișuri de șindrilă; celelalte case erau de lemn, acoperite cu coceni, trestie și fân, rar de șindrilă, împrejmuite cu garduri inoforme de nuele împletite pe pari fixați în pământ din distanță în distanță sau de sobori ciopliți, unii mai lungi, alții mai scurți, alții mai colțurați ori mai strâmbi, alții, în fine, mai groși și mai nepotriviți; porțile caselor înalte și acoperite, ferestrele mici și puține, camerile nepardosite decât excepțional cu cărămidă și așezate, fără vreo temelie mai ridicată, de a dreptul pe pământ, toate cu tinde sau târnațuri la intrare și cu spatele la uliță.

Această monotonie era întreruptă ici colea de pătule înalte de nuele împletite, clăi de fân, pătuiage de coceni străbătute de prăjini ascuțite.

Ulițele nealiniate, nepavate de loc ori rău pavate cu pietriș, lipsa de circulațiune, tăcerea adâncă și neturburată dedea orașului nostru o impresiune adevărată de sat.

Casele boierești în forme de cule (turnuri) începuseră a dispărea și a face loc altora, dintre care unele cu frumoase decorațiuni în stil bizantin, cu înalte și sculptate porți cu streșini largi, mai aveau aspectul de locuințe de târgoveți."

Cât privește străzile, acestea sunt numite inițial după specificul meseriei, importanța unor instituții construite în zonă ori a legăturii realizate cu alte orașe: Băroii, Ulița Țigăniei, Ulița Școalei sau Drumul Craiovei; Ulița Sărarilor sau Bariera Severinului; Ulița Domnească, Ulița Mare, Ulița Târgului sau Drumul Poștei; Bariera Transilvaniei; Bariera Vâlcii; Ulița Morilor, Pietrari, Olari. Dintr-un început, așezarea orașului a fost stabilită în stânga Jiului.

Clădiri mai impunătoare se ridică începând secolul al XVIII-lea. Astfel, apar mai întâi culele cu două și chiar trei nivele, mai apoi casele boierești de zid - între care, astăzi, se mai pot vedea Casa Dimitrie Măldărescu, Casa Barbu Gănescu și Casa Vasile Moangă -, precum și bisericile Sf. Apostoli (1747), Sf. Voievozi (1748-1764) și Sf. Nicolae (1810).

Deși, încă de la 1792, Nicolae Corlan Județul ia primele măsuri de pavare cu piatră a unor străzi, de o strategie urbanistică mai acătări sau de lucrări ori întreprinderi edilitare care să asigure un grad mai înalt de civilizație urbană se poate vorbi numai începând cu secolul al XIX-lea. Astfel, pe la 1834 începe alinierea gardurilor, se înființează serviciul coșarilor și oborul public, se proiectează pavarea străzilor și se achiziționează o tulumă de foc și două sacale pentru stingerea incendiilor. La 1841 se pavează cu piatră străzile: Ulița Domnească (Ulița Mare, Ulița Târgului sau Drumul Poștei) - actuala stradă „Tudor Vladimirescu”, Ulița Țigăniei (Calea Victoriei) până la intersecția cu actuala Unirii, Ulița Sărarilor (Unirii), actualele străzi Geneva/ Grivița și Magheru, strada Fraternității - Calea Eroilor de astăzi, strada Egalității - fosta stradă Crișan care pornea dinspre latura sudică a Spitalului de Urgențe de astăzi către strada Victoria - și Ulița Mică (Transilvaniei). Apar și primele clădiri cu destinație publică: imobilul Școlii normale primare (clădire începută pe la 1840 și finalizată câțiva ani mai târziu, existentă și astăzi, pe strada Constantin Stanciovici-Brănișteanu, fostă Olteniței/ fostă Belvedere, în

prelungirea corpului central de pe strada Victoria al actualei Facultății de drept Tg-Jiu) și cel al Externatului Săvescu (1854). Pe la 1846 se realizează și prima acțiune de iluminat public prin montarea a 40 de stâlpi de lemn de care sunt agățate felinare cu lumânări de seu.

Aceasta este și perioada în care a apărut celebra *Grădină Publică*. Proiectată în 1852, cu planurile refăcute în 1853 de serdarul Dumitru Pleșoianu, Grădina (înființată în zăvoi, în insula dintre cele două poduri: cel de pe Jiul cel Mic, care curgea cam pe unde se află astăzi Bulevardul „Constantin Brâncuși”, prin spatele casei lui Barbu Gănescu, al Primăriei și Prefecturii actuale, și cel de pe Jiul cel Mare) este inaugurată în 1856, președinte al Magistratului (1855 - 1857) fiind nimeni altul decât Constantin Stanciovici-Brănișteanu, întemeietorul Școlii Naționale locale și inițiatorul mișcării teatrale din Tg-Jiu.

Întrucât la acea dată erau făcute doar câteva bănci și aliniate câteva alei, Stanciovici a dispus tăierea arinilor din perimetru, plantarea deasă cu tei, constituirea unei cuștării și ridicarea unui chioșc pentru bufet. Poarta grădinii era situată în colțul sud-estic și purta inscripția „*Belvedere-Știrbei*”. După expirarea mandatului, grădina este închisă. Același Stanciovici, devenit în 1864 **întâiul primar** din istoria Tg-Jiului, o va redeschide în condiții mult îmbunătățite.

Cât despre dimensiunile inițiale ale parcului, acesta se întindea pe o suprafață mult mai mare decât cea actuală, începând cam din dreptul Bisericii Sf. Nicolae de astăzi și cuprinzând și zăvoitul de dincolo de actualul pod de peste Jiu, adică porțiunea din spatele actualei Piețe Agro-alimentare până mai jos, în spatele strazii „14 octombrie” de azi, fostă Ulița Ferentarilor pe care au domiciliat și bunicii Elvirei Godeanu.

În fine, la 1860, se înființează Oficiul telegrafic, stabilindu-se mult așteptata legătură cu țara.

Orașul începe deja să își schimbe înfățișarea. Pe Ulița Țigăniei (Băroi, Școalei Normale, Calea Craiovei, Victoria) nu se mai răsfățau „*șatre și bordeie țigănești în formele cele mai ciudate, acoperite cu fân, coceni și rare ori cu prăștilă*”, comunitatea romilor - atât datorită urmărilor catastrofale ale unor inundații, dar și pentru că edilii doreau să dea o altă înfățișare zonei de pe malul Jiului - fiind mutată, începând cu 30 mai 1864, pe actualul amplasament al cartierului Obreja.

Un an de referință în urbanistica micului târg este 1875, când se inaugurează Palatul Comunal (actualmente Muzeul „Al. Ștefulescu”) și Biserica Sf. Constantin și Elena.

Cât privește existența Teatrului Milescu la 1875 sau înainte de acest an, în *Artele spectacolului în Gorj*, vol. I, Ed. Centrului Județean al Creației Gorj, Tg-Jiu, 2002, ofeream câteva argumente pe care le prezentăm în sumar și aici:

- în *Adresa nr. 2141 a Primăriei Urbei Târgu-Jiului, datată 7 octombrie 1875* (lună în care, prin tradiție, se deschid stagiunile de spectacole), se specifică:

„*Domnule Epitropu*

Dela reprezentățiunea dată de către Dl. Director al Teatrului în beneficiul Bisericei ce administrați adunându-se lei trei sute treizeci și unul bani 50, subscrisu vii trimit D-voastră cu aceasta spre ai întrebunța în cheltuielile Bisericei de primirea cărora să ne răspundeți.

Primar,

D/lui Epitrop al Bisericii Sf. Constantin și Elena din orași” (Arhivele Statului, filiala Gorj, Fond Primăria orașului Tg-Jiu, dosar nr. 5/ 1882, fila 63)

- La fila 81 a aceluiași dosar, în *Tabelul sumelor adunate și cheltuite pentru construirea bisericii Sf. Constantin și Elena* (târnosită la 14 decembrie 1875), la poziția 175 găsim notată sursa donației:

„*Adresa 2141/ 7 octombrie 1875 offerită de Direcțiunea Teatrului pentru reprezentățiunea dată în Beneficiu Bisericei în ziua de Sf. Nicolae 331,50 lei”*”.

Celor două documente amintite le adăugăm informațiile din Dosarul nr. 49/ 1876, fila 1-8 (Arhivele Statului Gorj, Fond Protoieria Tg-Jiu), în care, făcându-se statistica imobilelor existente la Tg-Jiu la anul recensământului, sunt specificate: 721 case de locuit și prăvălii, 3 școli, 6 biserici, 1 spital, **1 teatru subvenționat de primărie cu 800 lei anual.**

Întrucât orice statistică ia în calcul numai obiectivele finalizate, este cât se poate de limpede că Teatrul Milescu avea cel puțin un an de existență.

Faptul că deja se afla în subvenția Primăriei (ceea ce presupune că alocația cu pricina fusese analizată și aprobată în temeiul unei activități motivante desfășurate pe o anume perioadă de timp, oricum anterioară anului acordării) nu face altceva decât să întărească supoziția noastră că Sala de teatru Milescu se afla în funcțiune cel puțin din anul certificării existenței trupei de teatru amintite mai sus, adică din 1875. Asta dacă nu cumva clădirea fusese construită înaintea datei cu pricina.

De unde această îndoială? În *Pliantul „150 ani de teatru”* (Tg-Jiu, 1984),

Octavian Ungureanu, Ion Mocioi și Antonie Dijmărescu susțin că: „*Primul document păstrat privind susținerea de spectacole de teatru ale profesioniștilor la Tg-Jiu este din 1874, referindu-se la o trupă din București, a lui Ștefan Iulian, din care făcea parte și Nottara.*”

Cât ne privește pe noi, în *Artele spectacolului*, vol I, am făcut unele supoziții relativ la numele actorilor și acel(e)a al piesei(lor) jucate atunci. Spuneam că, la vremea respectivă, Iulian, care debutase în 1870 în ***Țăranul din vremea lui Tudor Vladimirescu*** de Mihail Pascaly, făcea parte din **Uniunea artiștilor** constituită de acesta din urmă și de Costache Dimitriade.

Era de așteptat, deci, ca membrii trupei de turneu să fi fost recrutați din colegii alături de care evolua în acel moment: Pascaly însuși, Dimancea, Frosa Sarandi, Th. Pătrașcu, Matilda Pascaly, Catinca Dimitrescu (în roluri de bătrână), Ana Popescu, Bălănescu sau Petre Vellescu, iar printre piesele prezentate pe scena din Tg-Jiu să fi fost cea de debut - se afla doar în Gorjul lui Vladimirescu, apoi câteva dintre vodevilurile și comediile de caracter care conveneau atât de bine stilului actoricesc al conducătorului trupei: ***Amorul doctor, Amicii falși, Păcatele bărbaților*** sau ***Știința amorului*** și, desigur, melodrame aflate la mare cinste în preferințele spectatorilor sentimentali: ***Moartea lui Constantin Brâncoveanu, Îngerul morții, Fiul nopții*** etc., cu toate existente în repertoriul curent al stagiunilor 1872 - 1873 și 1873 - 1874.

Spectacolele trebuie să fi avut loc spre sfârșitul primăverii lui 1874, odată pentru că acesta era în general anotimpul turneelor actorilor angajați la teatrele subvenționate, a doua oară, pentru că stagiunea *Societății dramatice* a lui Pascaly se încheiase devreme, în 5 martie același an.

De informația aceasta, legăm o alta. În *Vederi din Gorj/ În amintirea Centenarului mișcării lui Tudor Vladimirescu/ Album istoric, artistic și pitoresc al Gorjului/ orânduit de Dr. N. Hasnaș și N. Andriescu* (Editura și Tiparul Institutul Grafic Nicu D. Miloșescu, Tg-Jiu, iunie 1921), în partea a III-a, *Partea Vederilor (Clădiri, Strade, Priveliști)*, în cea de a paisprezecea vedere a capitolului apare imaginea Teatrului Milescu și textul: ***Teatrul Milescu din Târgu-Jiu.***

Explicația este însoțită de nota: „*Unul din cele mai vechi teatre din țară. Întemeiat pe la 1873*”.

La rândul său, Albumul - realizare a Ligii Culturale - Secția Tg-Jiu/ președinte dr. Nicolae Hasnaș - este prefațat de textul: „*Această lucrare de înmprospătare a frumuseților Gorjiului este în partea cea mai însemnată*

a clișeelor extrasă din operele nemuritorului Alex. Ștefulescu, executate ca și acest album, editat, de Tipografia Nicu D. Miloșescu.’’

Fără a face din data cu pricina un capăt de țară, este de presupus că dr. Nicolae Hasnaș, stabilit în Tg-Jiu în 1907 și avocatul N. Andriescu, gorjean de baștină, vor fi fost în relații apropiate cu creatorul istoriei locale (Al. Ștefulescu, 1856-1910), având așadar informații de la însuși autorul fotografiilor amintite, realizate la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primii ani ai celui următor.

Este adevărat că aceeași fotografie, existentă în *Istoria Târgu-Jiului* în ediția princeps din 1906, nu este însoțită de vreo notație cu anul 1873, după cum este adevărat că nici în corpul istoriei Ștefulescu nu avansează nici-o dată relativă la construcția Teatrului Milescu - excepție făcând o notă de subsol în care se precizează localizarea în spațiu a imobilului -, dar la 1921 - an în care apare albumul cu pricina, memoria localnicilor este încă vie, iar probabilitatea ca anul 1873 să fie chiar cel al ridicării imobilului teatral este foarte mare.

În felul acesta s-ar explica și sosirea pentru întâia dată la Tg-Jiu, în 1874, a unei trupe profesioniste de teatru, care are deja știința existenței aici a unei săli și a unei scene performante.

Așa s-ar explica și existența trupei de actori care dă spectacolul de binefacere în octombrie 1875, și decizia Primăriei de a aloca în 1876 suma de 800 lei pentru teatru. Să ne reamintim că în cele două adrese relative la donația pentru finalizarea construcției bisericii Sf. Constantin și Elena se vorbește de *Domnul Director al Teatrului* și de *Direcțiunea Teatrului*, adică de o trupă legal constituită și organizată după tipicul unei instituții, în măsură a susține o stagiune și a oferi servicii artistice în contravaloarea unei subvenții anume. Așadar, șansa ca **primul spectacol de teatru profesionist dat la Sala Milescu** să fi fost chiar **cel din 1874** - al trupei lui Iulian - este cât se poate de mare.

Sintetizând, se poate afirma că secolul al XIX-lea consolidează atributul de comunitate urban-negustorească bine conturată a Târgu-Jiului, printre valorile fundamentale ale acesteia la loc de cinste aflându-se interesul major pentru educație, artă, știință, cultură.

3) Târgu-Jiu - comunitate preindustrială

În general, ca trăsături definitorii ale unei astfel de comunități sunt acceptate următoarele:

- predominarea muncii agricole;
- procent mic al muncii remunerate;

- activități prestate în cadrul sistemului de autoproducție în proporție de circa 2/3 din totalul acestora;
- avuția principală o reprezintă încă pământul și comerțul;
- forța de muncă aparține majoritar producătorilor înșiși și familiilor lor;
- proporție mică a forței de muncă angajată și retribuită ca atare pentru activitatea depusă.

Despre o astfel de comunitate se poate vorbi cu oarecare îndreptățire abia după 1832, anul în care Frederich Drexler ia decizia înființării la Tg-Jiu a Fabricii de porțelan (situată pe atunci în zona de sud a actualei clădiri a Palatului Prefecturii).

Din Dosarul nr. 14/ 1878, filele 16-17 (Arhivele Statului Gorj, Fond Primăria Tg-Jiu) desprindem numărul și anvergura capacităților productive ale urbei la sfârșitul Războiului pentru independență. Statistica înaintată Primăriei de polițaiul orașului (Grigore Culcer, fiul doctorului Dimitrie Culcer, n.n.) nominalizează oarecum pompos o mulțime de fabrici, anume:

- Fabrica de bere, cu o producție de 100 vedre (circa 1000 litri), care nu este alta decât *fabrica lui Josef Visner, bunicul Elvirei Godeanu* (subl. n.);
- Fabrica de băuturi gazoase;
- Fabrica de oțet;
- Fabrica petrolului (rafinărie! În cazul acesta, exploatarea și prelucrarea petrolului în Gorj are deja 125 de ani, n.n.);
- Fabrica de ulei de in;
- ‘‘ - ulei de rapiță;
- Fabrica de cărămizi;
- ‘‘ - de cărbuni de oase;
- ‘‘ - de hârtie;
- ‘‘ - de lumânări de seu;
- ‘‘ - de lumânări de ceară;
- ‘‘ - de lumânări de stearină;
- Fabrica de mezeluri;
- ‘‘ - de alimente și fidea;
- ‘‘ - de zahăr;
- ‘‘ - de săpun;
- ‘‘ - de scrobeală;
- ‘‘ - de postav;

- ‘ - de sticlărie;
- ‘ - de tăbăcărie;
- ‘ - de teracotă;
- ‘ - de turnătorie și alte metale (metalurgie!);
- Uzina de gaz fluid (!);
- Fabrica de brânză și unt (văcărie);
- Fabrica de velnițe (distilerie, povarnă, n.n.)

Acestora li se adaugă 7 fabrici (brutării) care produc 137.000 ocale de pâine, pive, spații cu aparate de fabricat țuică și 4 mori pe Jiu cu 2-4 muncitori.

O imagine edificatoare a capacităților industriale ale Târgu-Jiului în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea o dă însă cea mai îndreptățită și informată persoană a momentului: Vasile Lascăr, primar, care, în octombrie 1879, în *Darea de seamă* înaintată membrilor Consiliului Comunal, prezintă statistica profesiilor din oraș - document care întărește afirmația că la vremea respectivă comunitatea era abia în faza de preindustrializare. La data menționată, în capitala Gorjului existau:

- 37 proprietari;
- 108 funcționari;
- 84 studenți;
- 10 preoți;
- 190 agricultori;
- 81 băcani;
- 7 abagii;
- 20 fierari;
- 19 lemnari;
- 45 cizmari;
- 4 cojocari;
- 329 servitori;
- 33 olari;
- 15 zidari;
- 19 lăutari;
- 8 poterași;
- 6 birjari;
- 5 grădinari;
- 2 morari;
- 6 croitori;
- 7 croitorese;

- 8 măcelari;
- 5 bărbieri;
- 2 pescari;
- 1 mecanic;
- 3 tabaci;
- 1 fabricant bere;
- 2 spițer;
- 16 brutari;
- 3 simigii;
- 6 bragagii;
- 10 avocați;
- 4 medici;
- 2 ingineri;
- 4 tapițeri;
- 1 modistă;
- 1 legător cărți;
- 3 cafegii;
- 1 ceasornicar;
- 1 hăinar;
- 3 tinichigii;
- 3 dogari;
- 10 militari;
- 4 boiagii;
- 5 calfe;
- 12 ucenici;
- 1 cercelar;
- 5 brașoveni;
- 4 telegrafiști;
- 1 plăpumar;
- 5 spălătorese;
- 177 servitoare.

Așadar, 52 de profesii și 1261 persoane ocupate în activități comunitare de un profil sau altul, adică mai bine de o treime din populația totală a orașului (3.346 locuitori). Scăzând copiii, casnicele, bătrânii, bolnavii etc., procentul este unul bun. Mai puțin bună este însă activitatea industrială propriu-zisă. O radiografiază lucid - și cu puțin sarcasm, cu același prilej, Vasile Lascăr:

„Industria, domnilor, este aproape nulă în orașul nostru. Abia avem o

berărie, care a produs anul acesta 300 vedre (circa 3000 litri, n.n.) bere, două lumânării, una de ceară, care a fabricat 1000 oca (aproximativ 1000 kg, n. n.), și cealaltă de lumânări de seu, care a făcut 400 oca. Mai putem adăuga două tăbăcării care a lucrat: una 150 piei de bou și 50 piei de vițel și cealaltă 180 piei de bou și 30 piei de vițel.

Nu vă pot cita, domnilor, lucrările efectuate de cele 4 fierării, care se găsesc în orașul nostru, fiindcă nu sunt sigur dacă înapoiază trăsurile și căruțele care se angajează să le repare într-o stare mai bună decât aceea în care le-a primit."

Indubitabil, dincolo de prețiozitatea termenului „fabrică” din tabelul polițaiului urbei și de pesimismul primarului, acesta este totuși momentul care atestă că activitățile neagricole - circa 85% din total forță de muncă ocupată - au devenit o realitate la Tg-Jiu.

În linii generale, cam acesta era orașelul „cât o batistă”, Târgu-Jiul pe care Josif și Eleonora Visner, bunicii Elvirei Godeanu, l-au găsit în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea și în care au decis să-și continue destinul.

2. „La Neamțu’’, pe malul Jiului

Prin Actul nr. 65, eliberat la cerere de Oficiul Stării Civile al Primăriei Tg-Jiu în aprilie 1915, se dă în copie un Extras din Registrul actelor civile de născuți pe 1880 în care se precizează că, la 21 septembrie acel an, pe la orele șase și jumătate seara, s-a născut Josephina Visner „*de secs femenin (...) în casa D-lui Anton Lucaci din strada Ferentarilor suburbia Albastră, fică a D-lui Iosef Visner în etate de ani 43 și a D-nei Eleonora Visner de ani 40, ambi de religiune Catolică, domiciliați în Urba Jiu.*”

Ce va fi sperat să găsească Iosef Visner - „*colonist adus din Germania de Carol I’* (Ludmila Patlanjoglu, *Elvira* - „*Am primit botezul de fată frumoasă de când m-am născut*”, *Adevărul literar și artistic*, nr. 251/ 15 ianuarie 1995, pg. 9) în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea - în Tg-Jiu, nu știm cu exactitate. Poate l-a împins spiritul de aventură, poate speranța că într-o nouă țară se va realiza mai bine decât în aceea de baștină, poate va fi săvârșit ceva anume care l-a obligat într-un fel sau altul să-și schimbe domiciliul, poate...

Data exactă a stabilirii Visnerilor în Tg-Jiu nu ne este cunoscută. Oricum, ea s-a produs undeva, între 1866 - anul sosirii în Principate a lui Carol I - și ante 1880, anul nașterii Josefinei. Ceea ce știm cu siguranță, este că la 1880 nu aveau propria lor casă, locuind cu chirie în imobilul lui Anton Lucaci, de pe strada Ferentarilor (actualmente str. *14 octombrie*), în imediata apropiere a malului Jiului.

Familia pare a fi fost una înstărită și de o anume anvergură socială, devreme ce, așa cum menționa Elvira Godeanu în interviul acordat

Ludmillei Patlanjoglu, "*bunica* (Eleonora Visner, adică, n.n.) *era fiica consului austriac din Galați*", localitate unde avea de altfel și câteva case, una dintre acestea fiind pusă la dispoziție, după căsătorie, soților Glodeanu.

În acest mod, se poate explica și faptul că Iosif Visner, într-un timp relativ scurt, își deschide cunoscuta-i fabrică de bere.

La anul nașterii Josephinei - spun documentele vremii - urbea Jiului număra vreo 3.346 locuitori, dintre care 3.092 erau români și 254 străini de neam - aproape 8%, așadar.

Printre cei stabiliți aici cu voie sau de nevoie, comunitatea alogenă cea mai puternică o constituia cea nemțească, cifrată în 1880 la nu mai puțin de 139 membri. Urmau sârbii cu 42 persoane, evreii în număr de 39 și ungerii cu 24 de suflete. Patru greci, trei italieni, un englez și un francez completau catagrafia destul de cosmopolită a unui târgușor inundat de verdeață și, în proporție cel puțin egală, de visuri de emancipare și prosperitate.

Procentul de 8% al cetățenilor străini ca și cel de peste 4,5% al celor de origine germanică (printre ei aflându-se și mulți austrieci) nu trebuie să mire prea tare. Punct de răscruce a unor drumuri comerciale pe ruta Dunăre, Transilvania și Imperiul Austriac, dar și zonă de complementaritate între imperiile turcesc și austriac o bună perioadă din istoria sa, orașul a avut mai tot timpul o structură cosmopolită, o dovadă fiind, de pildă, statistica de la 1900, când, în Tg-Jiu, se înregistrau 6.634 locuitori, din care 1.151 supuși străini, adică peste 20% din totalul populației stabile.

Cât privește cetățenii de neam germanic, prezența lor a fost posibilă datorită mai multor factori:

- apropierea de granița cu Imperiul Austriac (care trecea pe la Schela, la câțiva km. de Tg-Jiu);
- anexarea, de către austrieci, timp de două decenii, a Olteniei;
- politica dusă de Carol I în privința indigenizării unui număr de etnici germani pe întreg teritoriul Principatelor, inclusiv în Gorj, printre ei aflându-se și acest Iosif Visner.

Nu trebuie omis nici faptul că, la sfârșitul veacului al XVIII-lea și în bună parte pe parcursul celui de-al XIX-lea secol, cetățenii de altă etnie decât aceea românească aveau/ puteau obține statutul de „sudit” („supus străin”), aflându-se așadar sub protecția unei puteri externe, având dreptul la o jurisdicție specială și la privilegiile fiscale generatoare de oportunități economice de care pământeni nu se puteau bucura. La fel de adevărat

este și faptul că și unii cetățeni români beneficiau sau solicitau statutul de sudit, printre cei care s-au bucurat de această calitate fiind și Tudor Vladimirescu, aflat sub protecția Imperiului Țarist.

Toate aceste avantaje le creau sudiiților o poziție socială mai deosebită, în mentalul colectiv din Gorj păstrându-se și acum sintagma „supus austriac”, aplicată generic celui care avea pretenția unui tratament diferit de acela oferit majorității.

Cât privește documentele locale, acestea consemnează existența la Tg-Jiu, în 1832, a lui Frederich Drexler, staroste al sudiiților austrieci din Gorj; prezența acestuia certifică faptul că, la început de secol XIX, cel puțin, comunitatea respectivă era îndeajuns de numeroasă pentru a avea nevoie de un staroste care să-i reprezinte interesele față de administrația pământeană locală.

Stabilirea străinilor a fost benefică pentru oraș, nu puțini dintre germanii rezidenți în capitala Gorjului rămânând în istoria acesteia:

- * medici: Solomon (1812), Francisc Albiner (1831), Fritz Moritz Ieniken (1838), Grotz (1860) etc.

- * farmaciști: Reinhardt, Schwab, Winkler, Arthur Poll;

- * industriași: Frederic Drexler (staroste al sudiiților austrieci din Gorj, proprietarul, la 1832, a Fabricii de porțelan din Tg-Jiu, prima întreprindere capitalistă din Oltenia); Iosif Visner;

- * cadre didactice: Maria Keller, la Pensionul de fete din Tg-Jiu (1845); Adela Kaiser, directoarea Externatului de fete Săvoiu (1854); Babet Kule, profesoară Institutul de fete Săvoiu (1865); Ion Wirnstl - profesor de caligrafie, desen ornamental, desen decorativ, pictură ceramică; Paul Sneider - profesor pentru lucrări la roată, turnare vase, smălțuirea și arderea vaselor; Iosif Schmidt - profesor pentru modelare în pământ și plastilină, turnare gips. Ultimii trei au funcționat la Școala de ceramică din Tg-Jiu, înființată la 1900;

- * librar: Emil Schmidt;

- * grădinar șef (Grădina publică): Carol Arendt;

- * artiști plastici: Iosif Schmidt, devenit, după căsătorie și stabilire definitivă aici, Ion Schmidt-Faur; Iosif Keber.

Existența unei comunități germane destul de puternice la sfârșitul de secol XIX în Tg-Jiu a dus și la apariția unor forme de organizare socială și culturală care să prezerve identitatea acestei etnii.

Astfel, în 1893, se înființează aici *Societatea „Unirea”*, o societate a lucrătorilor străini, în al cărui Consiliu de Administrație erau aleși, prin

cutumă statutară, doar nemți. Societatea își propunea, pe lângă necesarele obiective de natură socială și unele de factură culturală și educativă.

Urmare, în iulie 1896, se înființează *Societatea germană de cântece*, iar la 16 noiembrie același an are loc prima serată corală susținută la Teatrul Milescu de *Reuniunea germană de cântări*, corul fiind condus de profesorul Ștefan Bobancu, inițiatorul constituirii celor două organisme.

Același Ștefan Bobancu, la 1904, înființează și conduce *Școala particulară româno-germană din Tg-Jiu*. Evenimentul este consemnat și de Nicolae Iorga (*Drumuri și orașe din România*, Ed. Minerva, Buc., 1904) care, la pg. 14, notează:

„În oraș e o mică colonie germană. Ea își deschide acum școala ei germană, la care și țărani noștri își înscriu copiii.”

Instituția durează până în 1914, se predă în limba română după programele școlilor românești și în limba germană după un program special.

Printre absolvenți acestei școli s-a aflat și viitorul mare pictor Iosif Keber (vezi și Octavian Ungureanu, *Keber*, Tg-Jiu, 1996).

*

Amănunte despre viața Josephinei Visner avem puține și ele se datorează în mare parte amintirilor Elvirei. La acestea se adaugă sărăcăcioase documente de arhivă și cele câteva informații puse la dispoziție de doamnele Maria Simion și Elvira Brandibur (și aceasta din urmă cu domiciliul în Tg-Jiu, nepoată a actriței din partea mătușii Paulina), informații nu întotdeauna ferme însă și, nu de puține ori, neînsoțite de acte oficiale.

Știm astfel componența familiei Eleonora și Iosif Visner, o familie care are patru fete - Mita, *Josephina*, Paulina și Laura (Eleonora) - și un băiat: Rudolf. (Pentru amănunte, a se vedea și Ion Mocioi, *Elvira Godeanu - regină a teatrului românesc*, Editura Spicon, Tg-Jiu, 2002)

Mai știm și câte ceva despre soarta surorilor și fratelui Josephinei, anume:

- Mita, căsătorită în București, are la rându-i cinci copii: Elsa, Sabina, Magdalena, Cornelia și Max. În casa Mitei, prin anii '20, se vor muta pentru o perioadă Josephina și Elvira;

- Paulina rămâne în Tg-Jiu și are tot cinci copii: Josefina, Aurelia, Cornelia și doi băieți, unul dintre ei, Rudolf având la rându-i un băiat, Iosif (Pepi), bunicul doamnei Maria Simion;

- Laura (Eleonora), considerată a fi fost cea mai frumoasă și mai bogată dintre surori, nu a avut copii, fapt pentru care și-a asumat o perioadă de timp destul de lungă responsabilitatea ajutorării Josephinei și a Elvirei. Căsătorită relativ timpuriu cu șeful poliției locale, mai apoi, la 25 de ani, cu nepotul lui Gh. Magheru, avocatul Floru Aluneanu - unul dintre cei mai avuți oameni din județ și care avea moșie și la Titu, lângă București - Laura a locuit în casa acestuia de pe strada Unirii, într-o clădire cu două corpuri și curte mare, aflată în imediata apropiere a Teatrului-Cinema Căldărușe - cea de a doua sală de spectacole a târgului, construită în 1924.

{Notă: În imobilul respectiv, pe la 1966, se afla un cabinet medical; în toamna aceluiași an, subsemnatul, elev de clasa a IX-a, l-a vizitat de câteva ori, intoxicat cu fum fiind după incendiul izbucnit la Internatul Liceului „Tudor Vladimirescu”.};

- în fine, Rudolf este continuatorul afacerii familiei, în Arhivele Județului Gorj, Fond Primăria Oraș Tg-Jiu, dosar nr. 36/1931, aflându-se cererea prin care N. D. Alemănuț (mare comerciant al vremii) și căpitan în rezervă Dogaru solicită percepției locale aprobare „*de a fabrica drojdie de vin la cazanul lui Rudolf Visnă din Tg-Jiu*”.

Ceea ce știm mai puțin despre Josephina este perioada anilor petrecuți până la cunoștința cu viitorul ei soț, Constantin Glodeanu; adică anii copilăriei, cei prezumptivi petrecuți în școală, ce a făcut după absolvirea a ceea ce putea fi absolvit în acea perioadă de tinerele târgujence.

Cât privește anii copilăriei, îi bănuim a fi fost fără griji, alături de părinții care aveau în proprietate o fabrică de bere „*de unde se alimenta toată Oltenia*” (Ludmila Patlanjoglu, art. cit., pg. 9), de surorile ei și, desigur, de odraslele târgoveților ori ale membrilor comunității nemțești din zonă.

După cum deja am amintit, Josephina se născuse în casele lui Anton Lucaci, pe strada Ferentariilor, actualmente strada “14 Octombrie”. Pe aceeași stradă, Iosif Visner și-a construit mai apoi, în apropiere, nouă locuință.

În menționatul interviu publicat de Ludmila Patlanjoglu în ianuarie 1995, Elvira descrie imobilul în care a deschis ochii asupra lumii:

„*Pe malul Jiului, nu departe de grădina publică, (bunicul, n. n.) își făcuse o casă somptuoasă cu stucaturi, cu o grădină mare cu pomi și verdeață în față unde se aflau mese cu umbreluțe. Aici venea lumea să bea bere «la neamțu, la Vissner»*”.

Faptul că după 1916 (perioada presupusă a stabilirii la Caracal) Josephina este secretar-administrator al unui pension ne duce la gândul că mama Elvirei a absolvit cel puțin cursurile primare. Susținem aceasta întrucât excludem dintr-un început posibilitatea ca într-o familie nemțească de la sfârșitul veacului al XIX-lea să se fi pus vreo clipă problema neștiinței de carte. Cu atât mai puțin în micul oraș de pe Jiu, care avea deja o bună tradiție în privința educației tinerelor fete, prima școală de stat - Școala Națională, înființată și condusă de Constantin Stanciovici-Brănișteanu în primăvara/vara anului 1832, numărând chiar din primul moment 170 de elevi, băieți și fete, deopotrivă. Spre cinstea ei, comunitatea târgului a acordat atenția cuvenită instrucției și educației fetelor încă din zorii modernizării sale. Astfel, la 20 octombrie 1845, Eforia Școalelor era anunțată că Simeon Brâncovean, Petru și Iosif Popescu din Banatul Timișoarei, alături de Maria Keller și guvernanta paharnicului Ion Sâmboteanu au deschis „*joi, 11 octombrie, un pension pentru creșterea fetelor, în limba română, franceză, germană și ungară.*”

În 1854, Constantin Săvoiu, unul dintre boierii locali, dăruiește un local de școală care devine *Externatul de fete „C. Săvoiu”*, așezământ ce, la 5 septembrie 1860, sub direcțiunea Adelei Kaiser, admite ca eleve, pe lângă fiicele de orășeni, și pe cele ale sătenilor din județ. Externatul va funcționa cu clasele I și a II-a până în 1862, când se formează și clasa a III-a, iar din 1888 cu ciclul complet de patru clase.

A existat și o inițiativă a Consiliului Județean privitoare la înființarea unei școli secundare de fete. Aceasta, numită și *Institutul de fete*, își începe cursurile la 1 septembrie 1872, sub directoratul Ecaterinei Urziceanu, școlită la Munchen, nimeni altcineva decât fiica lui Constantin Stanciovici-Brănișteanu. Institutul durează însă numai până în 1881-1882, ceea ce exclude de la sine posibilitatea ca Josephina să-i fi urmat cursurile.

Rămâne așadar probabilitatea că mama Elvirei nu putea fi elevă decât a Externatului de fete „Constantin Săvoiu”, singura școală primară de gen în funcțiune în perioadă și în care, pe lângă cunoștințele din programa oficială, se studiau limbi străine (inclusiv germana) și pianul. Dacă aceasta va fi fost realitatea, atunci una dintre profesoarele de atunci ale Josephinei, anume Lucia Fotescu, este una și aceeași cu directoarea viitoarei *Școli primare nr. 1 de fete*, cea absolvită de Elvira în iunie 1915.

Din alte puncte de vedere, adolescența și primii ani ai tinereții Josephinei s-au scurs într-un mediu cât se poate de motivant, ultimele două decenii ale celui de-al XIX-lea veac fiind cele care au generat și realizat

remarcabila mișcare de emancipare urbană, politică, economică și culturală a Târgu-Jiului, punctul de la care se va pleca de aici înainte în orice analiză pertinentă a contribuțiilor gorjenești - nu puțin - la conturarea unui anume model cultural național.

Întrucât acest ultim sfert al secolului al XIX-lea înseamnă ieșirea definitivă din lentoarea cu iz oriental și adoptarea tranșantă, absolută, a sistemului de valori occidentale, în cele ce urmează vom lărgi puțin aria informațiilor, încercând a avea o imagine cât mai completă asupra localității ce devenise de acum domiciliul definitiv al Josephinei Visner.

Am menționat deja (Dosar nr. 49/ 1876, Fond Protoieria Tg-Jiu) numărul imobilelor de locuit și de prestări servicii către populație, precum și al instituțiilor publice. Vom căuta acum să le localizăm pe cele din urmă, folosindu-ne de informațiile și harta existente în „*Istoria Târgu-Jiului*” a lui Alexandru Ștefulescu.

Prima constatare care se impune este aceea că, exceptând Biserica catedrală și Școala Normală Primară - aflate pe Calea Victoriei, toate celelalte instituții de interes comunitar erau amplasate pe aliniamentul actualelor străzi Tudor Vladimirescu, Geneva, Magheru, Unirii. Acesta a fost, în fapt, centrul civic tradițional al localității, zona în care se afla majoritatea caselor vechii boierimi gorjenești, din care, astăzi, nu mai sunt decât cele ale Ușei Măldărăscu (sediul Fundației „Jiul de Sus”). Tot aici erau situate cele trei școli primare - de băieți și de fete (între actualele străzi Popa Șapcă și Geneva/ fostă Griviței), Teatrul Milescu (lângă Pasarela de peste Calea ferată; casele lui Francisc Milescu există și astăzi, fiind încorporate Spitalului de pe strada Unirii), Palatul comunal (1875, actualmente sediul Muzeului Gorjului), care cuprindea și secția Tribunalului, și, în fine, Spitalul orașenesc, recenizat la 1876 (în apropierea Teatrului Milescu, tot pe partea dreaptă a Străzii Unirii).

Documentele de arhivă locală specifică faptul că la 1877 medicii spitalului erau doctorii Staicu și V. Modolea, că spitalul funcționa cu 4 paturi (un pat la mia de locuitorii, conform legii) și că își avea sediul în casele lui Cristache Ioanid. „*Istoria Târgu-Jiului*” stabilește cu claritate locul de amplasare a acestora: „*Pe strada Unirii numită „Bariera Severinului” ... (se afla, n.n.) ... siliștea medelnicerului Zanfirache Bâlteanu pe care a traversat-o strada Unirii, când era a lui Hristache Ioanid.*”, iar din notele de subsol (pg. 90, poziția 10) ni se certifică faptul că pe siliștea cu pricina s-au construit *Spitalul Județean* (astăzi Spitalul vechi, de la Pasarela, n.n.) și *Teatrul Milescu*.

Actuala zonă centrală, cuprinsă între bulevardul Unirii la Sud, bulevardul Constantin Brâncuși la Vest, strada Traian la Nord și străzile G-ral Magheru și Popa Șapcă la Est se constituie relativ târziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea ea fiind considerată o zonă de margine. Aici, pe malul Jiului, se aflau șatre țigănești, cimitirul orașului (în jurul Bisericii Negustorilor/ Catedrala) - căruia i-a luat locul piața agroalimentară, mori pe apă, mici ateliere de producție casnică între care se ițea orgolioasă prima întreprindere capitalistă din Oltenia - Fabrica de porțelan a lui Fr. Drexler, înființată pe la 1832. Punct nodal al Târgului, cu adevărat, Calea Victoriei va deveni ulterior anului 1864, după evacuarea șatrelor țigănești înspre Obreja și, cu deosebire, după 1880, an în care cimitirul din jurul Catedralei va fi mutat pe actualul amplasament, cel de lângă Fabrica de confecții.

Întreprinderea aceasta a durat câțiva ani, începutul fiind făcut la 2 noiembrie 1876, când, prin Ordonanța nr. 13.963, Prefectura Gorjului face cunoscut Primăriei Tg-Jiu că s-a dispus ca „osemintele aflate la biserica Catedrală și la Biserica Sf. Constantin și Elena, care au o vechime de 7 ani să se permute la cimitirul comunei, iar terenul eliberat de oseminte să rămână pentru piața de comerț.” (Arhivele Statului Gorj, Fond Primăria Tg-Jiu, dosar nr. 46/ 1876, fila 4)

Acțiunea se finalizează abia în 1880, concomitent cu construcția drumului spre cimitir și a bisericii-capelă ortodoxe din perimetru. Cât privește mutarea definitivă a centrului civic din perimetrul menționat anterior înspre cel actual, aceasta se va produce odată cu amplasarea aici a două dintre instituțiile publice fundamentale ale județului: Palatul Municipalității -1898 (actualul sediu al Prefecturii) și Tribunalul Județean - 1900 (azi, Facultatea de drept a Universității „Constantin Brâncuși”).

La 1876 se produc schimbări și în iluminatul public, care se face acum cu 84 lămpi de petrol. Acestea le sunt adăugate la sfârșitul lui 1877 încă 16, o parte dintre ele fiind montate în Grădina Publică. Pentru îngrijirea Grădinii și a serei orașului, Municipalitatea avea angajat la acea vreme un grădinar-florar.

Din alte puncte de vedere, situația socială în epocă a târgujienilor nu era nici pe departe bună. Anul 1877, anul Războiului de independență, este unul nefavorabil majorității populației: inundațiile din primăvară produseseeră mari pagube culturilor agricole iar epizotia care bântuia cu furie în zonă împruținase efectivele de animale. Nici impozitele pe care trebuiau să le plătească târgoveții nu erau mici.

Sărăcia, mulțimea și mărimea taxelor și a impozitelor, războiul etc. au dus nu o dată la punerea sub sechestru a brumei de averi a celor datornici fără vina lor. Care era nivelul de trai al orașeanului comun la 1877 se poate deduce simplu din enumerarea „bunurilor” sechestrate de percepători. În lipsă de alte valori, reprezentanții legii pun poprire pe: 1 hârdău, o tigaie, 2 căldări, 1 vâtrai, 1 pirostrie, 1 sfeșnic de luminat camera, 2 farfurii, 3 linguri etc. (Arhivele Statului Gorj, Fond Primărie, Dosar nr. 17/ 1877, fila 3)

Nici cei presupuși a avea o oarecare dare de mână nu o duc mult mai bine. Din același dosar aflăm că 1877 este și anul în care organele fiscale - din pricina unor datorii neplătite - vând casa lui Constantin Stanciovici-Brănișteanu!

În ciuda unor încercări merituoase de urbanizare, mizeria și bolile datorate sărăciei nu ocolesc păturile medii ori sărace. Astfel, pe trimestrul al II-lea al anului, se nasc în Tg-Jiu 30 de copii, au loc 4 căsătorii și mor 35 de persoane! (Fond Primăria Tg-Jiu, dosar nr. 5/ 1877, fila 72, 84) Mortalitatea infantilă era extrem de ridicată în epocă, în martie același an având loc 8 nașteri - 5 fete și 3 băieți - dar și 20 de decese, 8 dintre cei decedați fiind copii! Sporul natural era așadar zero sau negativ! În atare condiții, este limpede de ce populația orașului crește atât de încet.

În același an, se întâmplă însă și un lucru pozitiv: la Școala Normală era înființată *prima grădină botanică din Regat*, din inițiativa profesorului I. Stănculescu (Constantin Simionescu, *Prima grădină botanică școlară*, Natura, nr. 4/ 1974, pg. 71-72).

În fine, la 1879 - sub primariatul lui Vasile Lascăr - se fac primele trotuare și se nivelează străzile orașului, pe la 1880 li se dă nume noi care se păstrează în mare parte și astăzi, iar la 1 iulie 1888 primul tren sosește în gara Târgu-Jiu.

Acesta este, edilitar vorbind, orașul nașterii și copilăriei Josephinei Visner.

O localitate care caută și care-și găsește cu greu identitatea urbană, dar cu inițiative neașteptat de curajoase și de productive în planul educației generale și al consolidării unei vieți artistice de performanță.

Spunem acestea pentru că ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea reprezintă momentul alinierii decisive a micului târg la mișcarea culturală națională. Pentru că istoria acestei perioade de naștere spirituală a fost detaliată în *Artele spectacolului*, în cele ce urmează vom aminti doar momentele de vârf ale acesteia.

Vorbeam ceva mai înainte de anul construcției Teatrului Milescu și de cele două spectacole certificate de arhivele locale în 1874 și 1875. Vasile Lascăr, primarul aflat în funcție și în 1880, dezvăluie o relație privilegiată cu un „*Directore de Teatru*”, ceea ce ne întărește convingerea unei cunoștințe anterioare anului în cauză și, evident, a prezenței în Tg-Jiu, a trupei conduse de acesta.

Dar iată ce act (scrisoare/ bilet), înregistrat la nr. 56/ 13 - 15 ianuarie 1880, găsim în Arhivele Statului Gorj, Fond Primăria Tg-Jiu, dosar nr. 2/ 1880, fila 1:

„*D-lui Directoru alu Teatrulu*

În fața mizeriei care apasă parte din populațiunea noastre urbane și în vederea frumoaselor sentimente de care știu (sublinierea noastră) că sunteți animatu mi permisei a vă ruga D-le Directore să binevoii a interveni pe lângă D-nii și D-nele Artiste ca să dea uo reprezentațiune Theatrală în folosulu săracilor din acestu orași.

Știindu desigur D-le Directore că cererea mea va găsi ecou atâta în inima D-tale câtu și a tuturor D-lor și D-lore Artiste vă mulțumescu prin anticipațiune și vă rogu să primiți asigurarea distinsei mele considerațiuni.”

Deși nesemnat, biletul aparține indubitabil primarului, întrucât destinatarul, în răspunsul dat (Fond Primăria Tg-Jiu, dosar nr. 2/ 1880, fila 6), îi va menționa numărul sub care fusese înregistrat la ieșire, răspuns (nr. înregistrare la Primăria Tg-Jiu 112/ 13 ianuarie 1880) care limpezește în bună măsură și întrebările relative la numele primei trupe profesioniste și pe acelea privitoare la identitatea directorului acesteia:

„Direcțiunea

Theatrului Român

din T - Jiu

Domnule Primar

În urma apelului ce mi ați făcutu prin adresa Domniei Voastre cu No. 56 spre a contribui în folosulu sărmanilor nenorociți din această urbe, atâtu cu micul meu talentu câtu și alu artiștilor ce compun trupa mea dându o reprezentațiune theatrală în profitulu acestoru nenorociți, viu a vă încunoscința Domnule Primariu că suntu gata și mă simtu fericitu ca să potu conrespunde nobilei inițiative ce ați luat cu această ocașiune, ficsându pentru numita reprezentațiune ziua de Marți 22 ianuarie 1880 binevoindu a lua dispozițiuni necesare în privința aceasta.

Primiți vă rogu D-le Primaru asigurarea de cea mai distinsă considerațiune și respectu ce vă conservu.

Directore

Th. Poppesco''

Cei care sunt eventual interesați de cariera acestui Theodor Popescu vor găsi amănunte în *Artele spectacolului în Gorj*, vol. I., Tg-Jiu, 2002.

Pentru a-l apropia mai mult de vremurile sale de glorie, apelăm aici la câteva fragmente din *Evocările* lui V. Maximilian (Editura Meridiane, București, 1962), ilustrul actor cunoscându-l cât se poate de bine și asumându-și cu tandrețe titlul de discipol al celui supranumit „Maestrul”:

„Dotat cu voce puternică și frumoasă, Theodor Popescu plecase în Italia să studieze canto pentru cariera de operă ce credea că i se potrivește. Acolo, însă, se entuasmează de arta celebrilor tragedieni Rossi și Salvini și, întors în țară, hotărî să înfăptuiască cele ce văzuse și învățase de la mării săi dascăli.

{...} De o construcție robustă, cu o față prelungă, un păr bogat pieptănat peste cap, totdeauna îmbrăcat corect, având un mers apăsător, Theodor Popescu era actor pe stradă, oriunde, oricând ... {...} Purta mustăți după moda tragedianului Rossi, maestrul și contemporanul său. Poate genul rolurilor cerea aceasta, sau fiindcă portul mustăților îi ținea mai puțin izolați pe actori de ceilalți concetățeni. Mustăța rasă a fost multă vreme semnul dezonorant al actorilor și ocnașilor.

Tonul vorbirii lui Theodor Popescu era grav și prețios. Când te întreba „ce mai faci” și se părea că până atunci te-a căutat anume că să-ți pună întrebarea asta și că și-a purtat de grijă. Îți strângea mâna cu putere, deschidea ochii mari și articula fiecare silabă, ca și cum ar fi vrut să fie auzit și de cei din jur. Era un mijloc de a-și mai consuma temperamentul de „tragedian”.

Stăruința de a crea în provincie un public pentru tragedie nu i-a fost ușoară și nici plină de satisfacții. Patima de meserie și ambiția de a rezista l-au făcut să contracteze mari datorii.

*Theodor Popescu, actor din cap până în picioare - și încă de tragedie - se socotea însă mai presus de toate piedicile ce i se puneau în cale. Era mândru de meseria lui și mereu convins că poartă cu el, chiar pe trotuarele noroioase de provincie, coroana și hlamida regilor ce jucase. Dacă nu găsea pe cineva de la care să împrumute bani, se uita cu dispreț, de la înălțimea staturii sale, la trecătorii de pe stradă, murmurând: «**Ce oraș e asta în care nu găsești să împrumuți nici măcar două mii de lei?!!**»*

{...} Spre sfârșitul vieții sale îl întâlneam când cobora strada Câmpineanu, ca apoi să urce scara ce ducea la Direcția generală a teatrelor. Timiditatea cu care pășea îi trăda scopul. Alte visuri avusese în viață ... ambiții frumoase ... să concureze, poate, această instituție la ajutorul căreia apela acum întocmai ca un înfrânt ..." (Op. cit., pg. 27 și urm.)

Statuar, prețios, dramatic ... Încerc să mi-l închipui pe Theodor Popescu la Tg-Jiu, construind o trupă - *Theatrul Român* - și jucând pe scena Teatrului Milescu. Pentru cele câteva mii de locuitori, prezența lui pe străzile încă pline de glod și bălți ale conservatorului târg va fi fost una șocantă. Și câte doamne și domnițe vor fi suspinat în urma lui! În definitiv, el era Actorul, călătorul prin lume și prin lumi, acel cineva dorit și visat de orice suflet romanțios, țel niciodată atins, pentru că actorul, nu-i așa, este - aidoma sfinților - înconjurat de o aură ce-i conferă singularitate și strălucire peste puterile de înțelegere ale omului comun.

Nu cunoaștem componență exactă a celei dintâi trupe a *Theatrului Român* din Tg-Jiu.

Oricum, la nivelul anului 1875, compania sau societatea teatrală a lui Theodor Popescu era alcătuită din: actorul și cântărețul director, Adelina Popescu (născută Ademollo) - soție, Clotilda Ademollo (căsătorită cu armatorul gălățean Calfoglu) - cumnată, Eugenia Ademollo - cumnată (cunoscută traducătoare de vodeviluri și melodrame) și soțul acesteia - actorul Al. P. Marinescu, el însuși conducător de trupă itinerantă, prezent de altminteri la Tg-Jiu, în această ultimă calitate, în noiembrie 1897. Acestora, în același an, li s-au adăugat actorul P. Ionescu și gimnastul-dansator G. Moceanu.

La 1885, se mai află în trupă Tudora Marinescu, sora lui Alexandru P. Marinescu, Pandeles Nicolau, N. Petreanu, soții Fărcășanu, precum și, pentru perioade scurte de timp, titrații actori craioveni Ion Thănăsescu și Ion Anestin, împreună cu care Th. Popescu realiza irezistibile momente comice.

Din 1904, familiei i se adaugă Achille Popescu - fiul lui Theodor - și Olga Ademollo, cea mai mică dintre cumnate.

În arhivele locale se află destule amănunte care conturează o atmosferă culturală cel puțin motivantă, dacă nu entuziastă de-a dreptul. Iată câteva dovezi:

a) *Dosar nr. 1/ 1879:*

- fila 10: Adresa nr. 1/ 25 ianuarie, prin care Societatea „**Progresu**”, alcătuită în 1878 de un grup de tineri inimoși cu vederi socialiste, are

inițiativa organizării „unei biblioteci naționale de unde să poată înlésni cărți ori-cine are dorință”;

- fila 80: un Constantin Georgescu din Turnu-Severin solicită Primăriei aprobare pentru deschiderea unei „**Typographi**” la Tg-Jiu (înregistrare făcută la nr. 1838/ 18 septembrie 1879);

b) *Dosarul nr. 2/ 1880/ fila 34*: pe 22 martie, același Constantin Georgescu din Severin revine cu solicitarea obținerii autorizației de deschidere a unei tipografii la Tg-Jiu. Evoluția ulterioară a lucrurilor în acest caz demontrează că mehedințeanul nu va obține o rezoluție favorabilă nici de această dată, cel care se va bucura (din fericire pentru oraș) de calitatea de înainte mergător într-ale tiparului în Gorj fiind un conjudețean de-al său, Nicu D. Miloșescu. Devansăm mersul evenimentelor și prezentăm pagina de titlu a primului număr al unui mensual apărut în noiembrie 1899: **Bazarul - Foaia Magazinului de librărie, Papetărie, Galanterie și Tipografie Nicu D. Miloșescu - Casă fondată în 1880** (subl.n.)”.

C. M. Georgescu va deschide tipografie în Tg-Jiu abia în anul 1884, într-o clădire aflată în zona fostului restaurant „**Popasul Pandurilor**”, actualmente latura de est a noului sediu de pe strada T. Vladimirescu al Filialei județene C.E.C. A rezistat concurenței cu Miloșescu doar trei ani, până în 1887, când a trebuit să-și închidă afacerea;

c) *Dosarul nr. 2/ 1881* cuprinde la fila 14 o copie după *Ordinul nr. 9509* a Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice (înregistrat la Prefectura Gorj sub numărul 11.248 iar la Primăria Tg-Jiu la nr. 2833/noiembrie 1881. În document se cere autorităților administrative comunale să facă cercetări și să afle „*cari sunt femeile ori călugărițele cari și-au făcut nume prin țesuturi de tot felul, croitorie și chiar mode*”. Scopul mărturisit era în spiritul vremurilor, anume o primă încercare de conservare și valorificare a artei tradiționale românești.

Revenind la cronologia inițială, remarcăm faptul că din 1880 la Tg-Jiu se poate vorbi de tipografie, tipărituri și presă locală. Toate acestea se datorează lui Nicu D. Miloșescu, mehedințeanul care a dăruit Gorjului mult mai mult decât a primit de la acesta.

La îndemnul a doi dintre noii săi prieteni (învățătorul Al. Ștefulescu și locotenentul Emanuel Părăianu), din ianuarie până în octombrie 1882, la „**Tipografia Națională**” din Tg-Jiu, N. D. Miloșescu dă la iveală prima publicație din istoria Gorjului: săptămânalul „**Vulcanul**”. În același an, iese gazeta politică „**Vocea Gorjiului**” iar câteva luni mai târziu, mai

exact la 23 februarie 1883, gazeta „**Săteanul**”, a cărei redacție și administrație se afla la Tg-Cărbunești.

Tot în 1882, prin căsătoria cu Dumitru (Tache) Culcer, la Tg-Jiu se stabilește Ana Bălcescu. Posesoare a unei solide educații muzicale primite în familie (la Craiova avusese ca profesoară de pian pe Eliza Seigelert), crescută într-un mediu în care muzica cultă - la figurat, dar și la propriu - era la ea acasă (în 1874, pe când Ana avea 14 ani, oaspete de onoare al tatălui său fusese celebrul pianist Franz Liszt, care, impresionat de talentul tinerei domnișoare, nu pregetase să o invite a cânta împreună, la patru mâini, mai multe piese clasice), Ana Bălcescu a indus în mica lume a Târgului de pe Jiul de Sus un indicibil farmec personal, distincție și inteligență creativă, o mare doză de noblețe spirituală care îndemna la fapte care să ducă la emulație artistică, adică toate acele atribute ce caracterizaseră generația de la 1848, căreia îi aparțineau atât tatăl său Barbu, cât mai ales unchiul Nicolae.

În casele soțului său de pe strada Tudor Vladimirescu nr. 32 (foste Otetelișeanu, moștenite de la Anița Otetelișeanu-Culcer, pe locul cărora se află actualmente clădirea nouă a Tribunalului Județean Gorj), ea va organiza după moda timpului din marile orașe un salon literar-muzical, în care intelectualitatea micului oraș, în fiecare după amiază de joi, discuta literatură și făcea muzică sau teatru.

De o discreție desăvârșită, Ana nu și-a dezvăluit talentul muzical decât în perimetrul salonului său, unde, alături de prietena sa, remarcabila pianistă Rachel Mudbeck de Vilers (o belgiancă stabilită în Tg-Jiu cam în aceeași perioadă), oferea participanților adevărate regaturi pianistice interpretând din Beethoven, Liszt ori Chopin.

Dacă nu a evoluat niciodată în public (în sensul de spectacole date pe o scenă, în fața unei mulțimi de ascultători sau privitori), Ana, în schimb, și-a pus în slujba lui toată cunoștințele sale despre artă, sprijinind și organizând ea însăși trupe de teatru alcătuite din studenți (așa cum își va aminti mai târziu Mihail Cruceanu) sau organizând cu aportul lui Victor Dumitrescu- Bumbști, tânăr student la Conservatorul de artă din București, recitaluri muzicale la Teatrul Milescu.

Un eveniment inedit pentru Târgu-Jiu are loc în 1884: organizarea unei expoziții naționale de „produse media”- cum i-am zice astăzi. Fapt mai mult decât laudabil (având în vedere că trecuseră abia doi ani de la intrarea efectivă în funcțiune a întreprinderii), exponatele tipografice ale lui Miloșescu sunt recompensate cu medalia de argint.

Deschisă în sfârșit la 1884, **Tipografia Națională** a lui C. M. Georgescu scoate săptămânalul **Buletinul Gorjiului- Foaie județeană de publicitate administrativă și juridică**, periodic extrem de important pentru studiul nostru, întrucât aici sunt certificate multe dintre manifestările culturale ale timpului. În tipografia aceluiași, la 24 septembrie 1887, apare hebdomadarul liberal-național **Gorjiul** (un fel de replică a **Doljiului** de la Craiova), la rândul său sursă extrem de importantă pentru consemnarea și atestarea unor evenimente culturale majore.

Revenind la Theodor Popescu, lipsa lui din distribuțiile teatrelor din țară în perioada 1879 - 1884 nu poate fi explicată altfel decât printr-o activitate furibundă de turnee, ceea ce, iarăși, presupune și popasuri la Tg-Jiu, în stagiuni de iarnă (din păcate rămase neconsemnate sau neafiate încă de noi), cu atât mai mult cu cât actorul era de acum și director al *Theatrului Român* din capitala Gorjiului de Sus.

Oricum, ziarul **România și Buletinul Gorjiului** atestă fără dubii activitatea **Theatrului Român** din Tg-Jiu în stagiunea 1885 - 1886. Facem specificația că datele de mai jos sunt certificate întocmai și de Vasile Cărăbiș în *Istoria Gorjiului*, București, 1995.

Astfel, stagiunea este deschisă de Theodor Popescu la 5 octombrie 1885 cu **Othello**, urmând **Bărbierul din Sevilla**, **Viața de cafenea** (traducere de Eugenia Marinescu); în noiembrie se joacă **Moartea și doctorul**, **Doi sergenți**, **Bastardul**, **Generalul Tell**, **Păcatul de sânge** și **Misterele Inchizițiunii**.

În 22 decembrie, la Teatrul Milescu se continuă reprezentațiile cu **Bărbatul dat pe bete** de Moliere și **Amorul din Craiova**.

La 5 ianuarie 1886 se prezintă drama **Tribunalul francmasonilor** de Al. Dumas-fiul, iar pe 12- **Vrăjitoarea din Paris** sau **Misterele unui criminal** de d' Ennery. **Buletinul Gorjiului** din 12 ianuarie același an prezintă și un anunț din partea Teatrului Milescu, prilejuit de faptul că „*pentru prima oară se va face experiență în Tg-Jiu pe scenă cu lumină electrică*”.

Tot în ianuarie au loc reprezentații cu piesele: **Jianu căpitan de haiduci**, dramă-comedie de Matei Millo; **O palmă de pământ**, localizare de Eugenia Marinescu; **Fabrica de cununi** sau **Cabinetul Piperlin** de Raimond și Bironi, tradusă de aceeași de mai sus.

Buletinul Gorjiului, nr. 41 din 12 octombrie 1886, anunță că, după întreruperea apărută la sfârșitul lunii ianuarie, **Theatrul Român - Societatea Dramatică din Tg-Jiu** va deschide stagiunea 1886 - 1887 la Sala Milescu sub o nouă conducere: aceea a lui I. Dimitrescu- Crețu, originar

din acest oraș.

Stagiunea începe cu premiera melodramei naționale în 5 acte **Horea, Cloșca și Crișan** de Petre Ionescu. Reamintim că este piesa în care debutează Mia Mărculescu (Theodorescu), nepoata Frosei Sarandi, viitoarea mare actriță și societară a Naționalelor din București și Craiova. În cursul aceleiași luni, vor mai fi prezentate publicului comediile: **Amor, mister și bucătărie** (în traducerea lui Th. Theodorini) și **Revizuirea constituției** de Radu Rosetti, iar în noiembrie drama **Spălătorul de morminte** și comedia într-un act **Puiculita**, ambele traduceri ale lui Paul Gusty.

Stagiunea 1887 - 1888 a **Societății dramatice din Tg-Jiu** este deschisă la „*Milescu*” tot de **Direcțiunea I. D. Crețu**.

În ceea ce privește denumirile aparent diferite luate de cele două trupe (cea a lui Th. Popescu și cea a lui I. D. Crețu), este limpede, credem, că titulatura de **Theatrul Român din Tg-Jiu** este împrumutată de Crețu de la Popescu (iar acesta, la rândul-i, o va fi luat de la vestita companie doljeană **Theatrul Român din Craiova** al lui Theodor Theodorini), primul, cu experiența câștigată la Teatrul Theodorini din Craiova, adăugând doar sintagma **Societatea Dramatică**.

Trebuie luat în calcul și faptul că ultima **Lege de organizare și administrare a teatrelor** (inițiativa a directorului general al teatrelor din România, prințul Ion Ghica), apărută în Monitorul Oficial din 6/ 8 aprilie 1877, avea printre obiectivele exprese și reorganizarea activității teatrelor subvenționate sub formă de societăți dramatice. Numai atitudinea indiferentă a Consiliilor comunale din marile orașe a făcut ca legea să intre în vigoare în totalitatea ei cu aproape un deceniu mai târziu.

Denumirea dată de I.D. Crețu trupei locale ne întărește însă convingerea că **Theatrul Român din Tg-Jiu**, indiferent sub ce direcțiune s-a aflat în anii existenței sale, s-a bucurat pe mai tot parcursul existenței sale de o cotă de subvenții de la bugetul local. Pentru că nu altfel se poate explica informația menționată anterior (Fond Primăria Oraș Tg-Jiu, dosar nr. 49/ 1876, filele 1-8) urmare căreia am aflat că la acea dată în oraș funcționa deja **un teatru** iar acesta era *subvenționat de primărie cu 800 lei anual*. (subl. n.)

De altfel, legea cu pricina avea și alte prevederi folositoare actorilor. Pentru exemplificare, redăm integral *Adresa nr. 8044/ 5 august 1877* a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice/ Divisiunea Școalelor, adresată Primăriei Tg-Jiu (act înregistrat sub nr. 1410/ 10 august 1877, primar fiind chiar Francisc Milescu):

„Domnule Primar,

Legea pentru organizarea și administrarea theatrelor din România, pune, prin aliniatul C de la art. 6, **îndatorire primarilor din fie-care localitate de a priveghia și de a face să se execute dispozițiunile decretelor și regulamentelor relative la theatre** (subl.n.) și cafelele concertate.

Subsemnatul punându-vă în vedere această dispozițiune a legii, are onoare a vă înainta o dată cu aceasta 1 broșură (inițial era scrisă cifra 2, modificată ulterior de vreun funcționar ministerial mai zelos, n.n.) în cari să cuprind atât legea cât și regulamentul de aplicațiune a legii, și a vă invita să bine-voiți a vă conforma dispozițiilor cuprinse într'însele.

Am ferma convingere, domnule primar, că și D-voastră purtând un viu interes instrucțiunii teatrale, veți contribui prin mediile (mediile - mijloacele, n.n.) de care dispuneți, pentru a face ca teatrul să ajungă a fi uă adevărată școală, unde poporul să înveți a practica virtutea și a se ferii de viciu.

Primiți, D-le Primar, asigurarea distinsei mele considerațiuni,
Ministru... "

(Arhivele Statului Gorj, Fond Primăria Oraș Tg-Jiu, dosar nr. 10/ 1877, fila nr. 47)

Ocupantul portofoliului la culte în acea vreme era Gh. Chițu, oltean de origine. Nu știm ce impact a avut la nivel național această adresă, știm în schimb că la Tg-Jiu a nimerit exact la cine trebuia: un primar constructor, proprietar și animator de teatru, pe numele lui Francisc Milescu.

Revenind la **Theatrul Român din Tg-Jiu**, este limpede deci că doar denumirea se păstrează mai mult sau mai puțin alterată prin adăugiri sau omiteri, în ceea ce privește trupa aceasta modificându-și în totalitate componența, funcție de Direcțiunea reprezentată prin unul sau altul dintre conducătorii vremelnici.

Stagiunea 1887 - 1888 se produce tot la Teatrul Milescu, **Teatrul Român - Societatea Dramatică din Tg-Jiu/ Direcțiunea I. D. Crețu** prezentând, la 11 octombrie 1887, spectacolul cu **Zeflemelele** lui Iacob Negruzzi și D.R. Rosetti.

Din numerele succesive ale săptămânalului **Gorjiul** (4/ 15 octombrie, 5/ 22 X. și 6/ 29 X. 1887) aflăm date despre repertoriu și protagoniști. Se joacă astfel drama **16 septembrie** sau **Moștenitorul fals** (cu I. D. Crețu, N. Petreanu și actrița Hristi Ionescu în rolurile principale), **Donjuanii Parisului** și **Bărbatul cu trei neveste**. Aceeași publicație prezintă succesele

lunii noiembrie: **Țiganul** (comedie de Costache Dimitriade), **Coadă dracului**, drama **Trăsnetul** sau **Cerșetorul**, **Disciplina rusească**, **Două vite încălțate**, **Supliciu unei femei**, **Amorul plouat** (cu Marea Singurof și Răiculescu), **Spoilele** sau **Trei într-un dulap**, **Drama de la Saint-Tropez**, **Un servitor model**, **Martirul inimei** sau **Fiica lui Satan**, **Scrisoarea pierdută**, **Baba Hârca**, **Joeris**, **Doi sergenți** (prelucrare de Titus Dunca).

Luna decembrie este la fel de bogată: **Fermecătoarea**, **Do diez**, **Pălăria de paie** (cu Ion Armășescu), **Rotarul** sau **Zavera lui Tudor Vladimirescu**, **Oficosul** sau **George și Maria**, **Păcatele bărbaților**, **Maria** sau **Mila lui Dumnezeu** (cu Matilda Cerchez), drama **Cerșetorii în haine negre**, **Trei pălării**, **Scara mâței**, **Nazat** de R. Rosetti, **Pirații din America** (în care evoluează actrițele Didina I. Crețu (fiică!) și Alexandreasca), **Jidovul răătăcitor**.

În numărul 13/ 17 decembrie 1888, săptămânalul **Gorjiul** anunță cu justificată mândrie că pe scena Teatrului Milescu se va juca în premieră, de aceeași trupă, comedia „**Sergentul român**” scrisă de Ion Oproiu, sublocotenent în Regimentul 18 Gorj, ce-și avea sediul la Tg-Jiu.

Stagiunea intră în cea de a patra lună. Astfel, **Gorjiul** (nr. 16/ 7 ianuarie 1888), anunță spectacolele: **Coana Chirița în provincie**, **Papagalul vorbitor**, **Îngerul morții**, **Ucigașul**, **Doi surzi**; în cel cu nr. 17/ 14 ianuarie, sunt menționate reprezentațiile cu **Fata aerului**, **Bărbații sunt ridicoli**, **Vlăduțul mamei**, **Hoții de codru** și **Hoții de oraș**.

Din păcate, același hebdomadur (nr. 18/ 21 ianuarie 1888) face o precizare nedorită de nimeni. Începând cu această lună, Societatea Dramatică de sub Direcțiunea lui I. D. Crețu „*a curmat reprezentațiunile înainte de timp, nefiind îndestul de susținut de public, dar și din cauza disarmoniei dintre actori.*”

Componența trupei **Teatrului Român- Direcțiunea I. D. Crețu** se poate deduce din prezentarea repertoriului celor două stagiuni: I. D. Crețu, Măia Mărculescu (viitoare Theodorescu), N. Petreanu, Hristi Ionescu, Marea Singurof, Răic(i)ulescu (din păcate nu știm care dintre ei, atât Ion cât și Nicolae activând cam în aceeași perioadă, și tot la Teatrul din Craiova), I. Armășescu, Matilda Cerchez, Didina I. Crețu și Eugenia Alexandrescu. Vor fi fost și alții, rămași nemenționați de presa locală.

În ciuda plecării lui I. D. Crețu la Craiova, la Teatrul Milescu va fi deschisă stagiunea 1888 - 1889 tot de către **Teatrul Român din Tg-Jiu**, aflat iarăși sub **Direcțiunea Theodor Popescu**. **Buletinul Gorjiului** (nr. 52/ 25 decembrie 1888) menționează că în zilele de 25 și 26 decembrie

vor fi prezentate publicului **Domnia a II-a a lui Lăpușneanu-vodă și Scamatorul**.

Deși următoarea știre despre activitatea **Theatrului Român - Direcțiunea Theodor Popescu** apare abia în 1894, informațiile de nivel general din istoriografia epocii, lipsa consemnării în documentele de proveniență locală a vreunei alte trupe și absența actorului de pe scenele marilor orașe ne îndreptătesc să afirmăm că activitatea Teatrului Român nu a încetat după încheierea stagiunii 1888-1889. Theodor Popescu a dat în continuare spectacole la Tg-Jiu, pentru că, altminteri, o pauză atât de lungă ar fi cauzat acutizarea dezinteresului față de teatru al spectatorilor locali, iar orașul era pentru actor o piață câștigată de mai bine de un deceniu.

În perioada de care vorbim s-au întâmplat însă evenimente de valoare excepțională în planul emancipării generale a Gorjului, pe care nu le putem cataloga altfel decât prin sintagma „renaștere spirituală”, evenimente menite a da Târgu-Jiului o anvergură de oraș care și-a găsit, în sfârșit, oamenii potriviți a-i moderniza din temelie structurile sociale, economice și culturale, promovând idei și înălțând instituții ce-i vor marca definitiv și pe termen lung destinul.

Astfel, prin Ordinul nr. 7681 A/ 29 iulie 1890 al Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice se aprobă înființarea **Gimnaziului Real de Băieți** din Tg-Jiu, inaugurarea celei mai înalte școli de nivel secundar având loc la 9 septembrie același an, printre personalitățile culturale care au militat pentru înființarea acestei instituții, participante la eveniment, aflându-se Stancioviți-Brănișteanu și Ana Culcer-Bălcescu. Director până în 1893 va fi Ștefan Bobancu, un ardelean înțelept și integru și, așa cum faptele sale ulterioare au dovedit-o, un om care a iubit și protejat artele în totalitatea lor.

În această ordine de idei, înfocatul unionist, profesorul de istorie, română, germană și franceză Ștefan Bobancu înființează la 1892 **Societatea filarmonică din Tg-Jiu**.

Într-o primă fază a existenței sale, respectiva societate dădea concerte de binefacere în special prin biserici, scopul mărturisit fiind acela de a strânge venituri pentru elevii săraci din școlile orașului.

Intervalul menționat este în același timp și unul în care o altă localitate a Gorjului se racordează spiritului de înnoire spirituală.

La 1 februarie 1891, la Tipografia lui N.D. Miloșescu, apare publicația „**Parângul**” - **Organ al Corpului învățătoresc din Gor-Jiu**, sub direcțiunea

lui Ion Haiduceșcu și având redacția și administrația la Pojogeni/Tg-Cărbunești. Din *Comitetul de redacție* mai făceau parte: Lazăr Arjoceanu, I. Calotescu, C. Ciobanu, M. Nițulescu, D. Țopescu, D. Ionescu, Gh. Constantinescu, I. Dănășel, I. Dănescu și Al. Bogdan.

În numărul 9/ 1899, revista „**Amicul Poporului**” menționează că aici, în publicația „*Parângul*”, încă de la numărul inaugural este promovată ideea *înființării de biblioteci la sate și se avansează necesitatea ridicării nivelului cultural și material al țărânimii gorjene*, ceea ce demonstrează că mișcarea poporanistă din Gorj, acreditată ca o creație aproape exclusivă a profesorilor ardeleni, debutează chiar la începutul deceniului nouă și are ca primă sursă o inițiativă pur gorjenească. (De văzut și **Publicații periodice în Gorj**, Documentar de Vasile Cărăbiș, Tg-Jiu, 1978)

Revenind la domeniul teatral, în nr. 6/ 9 iunie 1894, **Gorjiul** anunță revenirea lui Theodor Popescu la Tg-Jiu. Acesta dă spectacole „*timp de o lună*” în **Grădina Hotelului Cămărășescu**.

În același an (pe 15 aprilie) și în aceeași tipografie a lui Miloșescu, apare **Jiul - Revistă pentru literatură și știință**, prima publicație cu profil preponderent cultural din istoria Gorjului.

Ea este rodul eforturilor conjugate ale unui cerc literar local construit pe sistemul „*Junimii*” ieșene.

Sedințele (apreciate și de C. Istrate, profesor la Universitatea din București, viitor ministru al Cultelor și invitat de onoare la una dintre ele) se țineau fie în casele avocatului Gh. Pârvulescu, fie în acelea ale lui Em. Părăianu sau Aurel Diaconovici. De altminteri, aceștia, cărora li se vor adăuga Alexandru Ștefulescu, Iuliu Moisil, Witold Rola Piekarski, Vasile Petrescu, C. Vișinescu, Clement Bontea, G. Pietroșeanu, Șt. Dobruneanu și dr. I. Urbeanu vor constitui și Comitetul redacțional al revistei. (A se vedea și Ion Tarbac, **Istoria presei gorjene/ File**, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Tg-Jiu, 1994, pg. 53)

Peste numai trei luni, la 16 iulie 1894, se înființează **primul Muzeu Județean din Regat - Muzeul Gorjiului**. Actul de fundațiune a noii instituții menționează pe Al. Ștefulescu în calitate de director, pe Iuliu Moisil în aceea de secretar, pe inginerul A. Diaconovici drept casier și pe Rola Piekarski în postura de întâi custode.

Anul cu pricina este unul propice marilor inițiative culturale. Astfel, Vasile Cărăbiș menționează în **Istoria Gorjului**, pg. 278, că, sub influența și cu sprijinul lui Rola Piekarski, dascălul Gh. Dumitrescu-Bumbești va înființa la Bumbești-Jiu o bibliotecă cu peste o mie de cărți, *cea dintâi*

biblioteca de școală primară din județ.

Evenimentul este sărbătorit cu mare fast, printr-o impresionantă serbare în care au loc și mici reprezentații dramatice, fapt care-l îndeamnă pe ilustrul istoric să considere că, **acum și aici, s-au pus bazele teatrului popular sătesc.**

Informații utile despre stagiunea 1894 - 1895, dar și despre modul de organizare și funcționare a Consiliului municipal, găsim în continuare în documentele aflate la *Arhivele Statului Gorj*. Astfel, în dosarul nr. 9/1895, fila 2 și verso, se specifică:

„Proces Verbal No. 2

Consiliul Comunal T. Jiu

Ședința din 3 ianuarie 1895

Președinția D-lui Primar V. I. Popescu

Membri preșiți D-nii C.V. Pleșoianu (proprietarul moșiei Bălcești, n.n.), Nae Bâlțeanu, căpitan R. Ungureanu, Toma Călinescu, Trifon Cloșanu

Absenți D-nii C.M. Dănăricu și Simion P. Gheorghiu (motivați), Lușe Râmnicăneanu nedepunând încă jurământul.

{...}

No. 5 - *Asupra cererii făcute de Dl. A. Vlădicescu Director Theatral, prin petiția înregistrată la No. 5105/ 29 dec. 1894 pentru a fi scutit de taxa cuvenită casei comunale la reprezentațiunile teatrale ce dă în acest orași pe sezonul Ernei 1894 - 1895 pe motiv că în alte orașe i-ar veni în ajutor și cu subvențiuni,*

Consiliul decide

- pentru încurajarea trupei urmează de astă dată a fi ertat de taxe în fața restrânsului număr de abonați și a lipsei de mijloace de a întâmpina cheltuielile de întreținere a trupei ...".

Prezența lui Alexandru Vlădicescu la Tg-Jiu este una importantă. Actor bine cunoscut în epocă, frate al lui Ion Vlădicescu - soțul de până în 1873 al Ralucăi Stavrescu -, Alexandru, împreună cu Fany Tardini, va înființa încă din 1859 cea mai valoroasă companie de turneu din România - trupa Tardini-Vlădicescu. În această trupă, Alexandru îl va prelua de la Mihail Pascaly - ca sufleur și copist - pe tânărul Mihai Eminescu.

Componența standard a trupei Tardini-Vlădicescu îi cuprindea pe cei doi actori asociați, apoi pe Ioan Comino, Lache Chirimescu, Ion Sachelarie, Maria și Alexandru Evolschi, Ion Anghel- Romanescu (viitorul soț al Aristizzei Romanescu), Lina Albescu, Catinca Dimitrescu și I. D. Lacea

- prieten drag lui Eminescu. Acestora li se vor adăuga, în funcție de zona geografică a turneului sau nedorite indisponibilități ale unora dintre artiști, alți mari actori precum Ion Anestin, soții Marinescu etc.

Evident, nu cunoaștem câți dintre cei de mai sus au fost la Tg-Jiu în iarna lui 1894. Mai curând, credem că Al. Vlădicescu a făcut deplasarea singur, fără Fany Tardini, prezența ei neputând fi omisă, în caz contrar, de presa locală sau de autorități.

Anul 1895 este unul de grație și pentru activitatea tipografică din Tg-Jiu. N.D. Miloșescu pune în funcțiune prima **Tipolitografie** din țară, aliniind astfel Gorjul la standarde cu adevărat europene. (Litografierea este procedeul tehnic de reproducere și de multiplicare pe hârtie, de pe o placă de calcar fină, a unui desen executat cu un creion gras sau cu cerneală grasă, n.n.)

În aprilie același an, la Motru (aparținător pe atunci de Mehedinți) apare **Motrul - ziar politic liberal**, iar la 10 octombrie, sub direcțiunea lui Iuliu Moisil, vede lumina tiparului, la Miloșescu, bilunarul (apoi mensualul) **Amicul Tinerimei - Foai de cunoștințe folositoare pentru mobilitatea tinerimei române. (Cultură, morală, iubire de neam, știință, muncă)**, prima revistă școlară din istoria României.

În perioada 1895- 1896, Sala Milescu este închiriată temporar Școlii Normale, motiv pentru care, în 1896, stagiunea curentă va începe abia în vară. **Gorjiul** din 4 și respectiv 11 iunie 1896 vorbește de reprezentarea piesei **Moartea lui Stambuloff**, dar și a unor bucăți teatrale alese, date „cu scopul de a mări fondul pentru statuia lui Tudor Vladimirescu”.

Trupa de turneu (preferăm această denumire, întrucât documentele nu specifică dacă s-a jucat sau nu sub titulatura „**Theatrului Român din Tg-Jiu**”) este aceea a lui **Al. B. Leonescu-Vampiru**, personalitate controversată în epocă, actor de comedie și unul dintre cei mai cunoscuți conducători de trupe itinerante din țară.

Așa cum vom vedea pe parcurs, Leonescu-Vampiru va găsi în Tg-Jiu unul dintre orașele pe care le va „bate” ani de-a rândul, stabilindu-și aici un adevărat cap de pod.

În vara aceluiași an, se întâmplă evenimente generoase și în privința manifestărilor muzicale. Astfel, Ștefan Bobancu înființează o **Societate germană de cântece**, din care fac parte însă și localnici români (**Gorjiul**, nr. 9/ 11 iulie 1896).

La 17 septembrie, la **Teatrul Milescu**, are loc un prim concert al noii societăți, la care își dau concursul violonistul Kneisel, la pian evoluând

cu succes surorile Angela și Sabina Carabatescu, fiicele lui Ion Carabatescu, prefect de Gorj la 1888 și între 1895 și 1899.

Publicația **Lupta Jiului** (nr. 4/ 21 noiembrie 1896) menționează că, în 16 noiembrie curent, avusese loc la Sala Milescu „*întâia serată corală*” a **Reuniunii germane de cântări din Tg-Jiu**, corul fiind condus de Ștefan Bobancu.

Stagiunea teatrală propriu-zisă (1896 - 1897) a *Theatrului Român din Tg-Jiu* este deschisă la Teatrul Milescu de **Direcțiunea Teodorescu și Valeșteanu**.

Referitor la prezența acestora la conducerea **Theatrului Român din Tg-Jiu**, în Dosarul nr. 13/ 1897, fila 10 (Fond Primăria Tg-Jiu), se păstrează petiția (cam bombastică și extrem de laudativă la adresa orașului, în stilul „momentelor” lui Caragiale, dar, cu certitudine, dovadă clară a unor lipsuri și necazuri evidente) cu nr. 73/ 4 ianuarie 1897, pe care o redăm integral:

„*Domnule Primar*

Sub-semnații conducători ai Trupeii Dramatice din Tg-Jiu, unicul oraș în care tot-de-a-una a știut a încoraja „Artele”, atât moralmente cât și materialmente. cu onoare face apel la bunătatea Dvs. rugându-vă să bine-voiți a face să ni se acorde o subvenție, pentru a putea coperi cheltuielile fizice și cele extra-ordinare ale întregii trupe.

Anul acesta fiind și cheltuieli mai mari din cauze neprevăzute, la toate reprezentațiunile ce le-am dat pân’acum am avut deficitudini, așa că ne este imposibil a ne susține, cu toată economia ce-am făcut-o și o facem în viața noastră privată. -

Încredințați de generozitatea Dvs., sperăm că veți bine voi a ne acorda modesta noastră cerere.

Primiți vă rog asigurarea distinsei noastre stime și considerațiuni

D. Teodorescu

O. (!) Valeșteanu

D-sale

D-lui Primar al Urbei Târgu-Jiu”

Cele două sublinieri făcute în textul petiției ne aparțin, ele certificând faptul că, pe de o parte, cei doi actori, în stagiunea 1896 - 1897, erau conducători ai trupeii profesioniste *Theatrul Român din Tg-Jiu*, iar pe de altă parte, că stagiunea debutase cel puțin la nivelul lunii anterioare - decembrie 1896.

Conform tradiției stabilite în Tg-Jiu, bănuim că solicitarea celor doi actori a fost rezolvată pozitiv de Consiliul comunal.

Oricum, anul 1897 pare a face parte dintre aceia care adună într-un interval de timp scurt tot atâtea evenimente culturale cât un deceniu întreg altădată.

În ianuarie (**Gorjiul**, nr. 22/ 16 I. 1897), Ștefan Bobancu înființează un *Cor românesc*.

În aprilie, actrița Penelopi Tănăsescu (**Gorjiul**, nr. 44/ 6 aprilie 1897) dă la **Grădina Hotelului Cămărășescu** reprezentații cu **Văduva cu camelii**, actul al III-lea din vodevilul **Lumpatius Vagabondus** de Iohann Nepomuk Nestroy și **O vilă la șosea**.

Același hebdomad ar anunță, în nr. 46/ 29 mai 1897, turneul de vară al Teatrului Național din Craiova. Spectacolele au loc la Grădina Cămărășescu iar printre actorii prezenți se numără Clotilda Caltfoglu, Ecaterina și Ion Livescu, S. Ionescu, Ion Fărcășanu, C. Garda, Dimancea etc.

Un eveniment inedit întâmplat la începutul toamnei aceluiași an 1897 este comunicat de Vasile Cărăbiș în **Terra Litua**, nr. 2 (decembrie 1998): desfășurarea la Tg-Jiu, între 4 și 9 septembrie 1897, a **Congresului studențesc** ce a reunit reprezentanții Universităților din București și Iași. Pentru micul oraș a fost, desigur, mai mult decât lăudabilă această inițiativă, autoritatea publică (primar Titu Frumușanu) depunând mari eforturi pentru asigurarea unor condiții onorabile de sejur participanților. Conform presei ieșene (**Evenimentul** și **Opinia**/ septembrie 1897), congresul în sine a fost un eșec, generat de orgoliile mai mult sau mai puțin îndreptățite ale uneia sau alteia dintre cele două universități. Greu de înțeles este și atitudinea localnicilor. Retrași, temători, lipsiți de entuziasm, indirect au creat o atmosferă ostilă manifestării:

„În toate lucrările congresului s-a văzut «o mare enervare». Orașul Târgu-Jiu mic și «primitiv», după părerea unor ziariști, a contribuit în mare parte la această enervare. Populația i-a primit foarte rău. La toate casele storurile erau trase la ferestre de parcă ar fi fost o invazie dușmană și numai din când în când, din curiozitate, se ridica încet câte un colț de stor sau de perdea, de după care, cei din casă se uitau discret la studenți. Nu putem ști cauza unei astfel de atitudini din partea târgu-jienilor. Bănuim, totuși, că aceasta se datorește studenților, care, probabil, au depășit normele elementare de conduită față de orașul gazdă. Ei au fost găzduiți în cazarmă, socotită pe atunci, «la doi kilometri» de oraș, după ce soldații au fost scoși în corturi.”

Documentele de arhivă păstrează, în felul lor, imaginea acestui congres. În Dosarul nr. 13/ 1897, fila 52 (Fond Primăria Tg-Jiu), se află adresa

(înregistrată sub nr. 4989/ 7 noiembrie 1897) prin care C. Chireși, antreprenor al Hotelului Cămărășescu (hotel situat pe locul caselor lui Pană Gălbînica, în zona fostei terase Victoria - azi, Keops -, lângă Facultatea de drept a Universității „Constantin Brâncuși”), solicită ajutorul autorităților timpului pentru recuperarea datoriilor rămase neachitate în urma serviciilor pe care hotelul le-a asigurat studenților conduși de profesorul Gh. Tocilescu, anume banchetul și excursia ce au avut loc cu acel prilej.

Stagiunea 1897-1898, după cum arată documentele vremii, este deschisă în noiembrie 1897, probabil tot la Teatrul Milescu, întrucât vremea nu putea permite la sfârșit de noiembrie evoluții în Grădina de vară a unui hotel.

În dosarul nr. 13/1897, fila 57, se află *Procesul verbal* încheiat de Theodor Caraleca, subcomisar, care, la 21 noiembrie acel an, "*transportându-ne la domiciliul d-lor Marinescu și Leonescu Artiști din acest oraș, spre a le da în primire Conventu* (convenția, acordul, autorizația de spectacole în acest caz, n.n.) *cu Nr. 4932/ 97 al Domnului Primar*", nu-i găsește pe cei doi, drept care este obligat să raporteze neîndeplinirea misiunii. Ca un vajnic Pristanda de Jiu, subcomisarul nu uită să menționeze că, fiind în exercițiul funcțiunii, s-a cam luat la harță cu servitorul indolent, dar omite cu desăvârșire să menționeze adresa celor doi artiști, amănunt care, astăzi, ne-ar fi fost extrem de folositor.

Documentul cu pricina este important din mai multe motive: certifică prezența la Tg-Jiu a doi dintre cei mai cunoscuți conducători de trupe itinerante din epocă (Al. P. Marinescu - operetă și Leonescu-Vampiru/farse și comedii); demonstrează că orașul devenise deja un punct extrem de atractiv pentru profesioniștii artei dramatice, care aflaseră aici un fel de Mecca a reprezentațiilor teatrale, fapt care ne obligă la a afirma că autoritățile administrative ale vremii acordau acestora ajutor material, fie direct, printr-o cotă anume de subvenție de la bugetul local, fie indirect, prin scutiri de taxe; confirmă prin prezența lui Al. P. Marinescu (cumnat cu Theodor Popescu) faptul că acestuia Tg-Jiul îi era binecunoscut din turnee anterioare, ca membru al trupei de familie Theodor Popescu; în sfârșit, ne întărește convingerea că, din momentul apariției lor, *Teatrul Milescu* (sala) și *Theatrul Român din Tg-Jiu* (instituția și trupa profesională) au funcționat fără întreruperi, având stagiuni permanente la fel ca marile orașe ale României.

O imagine plastică a lui Marinescu ne este oferită de același V. Maximilian în *Evocările* sale:

„Parcă-l văd: îmbrăcat cu paltonul său cu pelerină și totdeauna cu joben, purtând în mână stângă piese sau partituri de muzică iar în mână dreaptă nelipsita sa umbrelă, Al. P. Marinescu avea caracteristica înfățișare a unui director de teatru.

Și-l mai văd în serile de spectacol, supraveghind intrarea publicului, în același pardesiu sau palton cu pelerină, de sub care apăreau mâneculele de dantelă sau botforii de mușama ai personajului în care trebuia să apară pe scenă peste câteva minute.

Vigilent și autoritar, dar corect; necruțator cu artiștii nedisciplinați, dar drept, econom la vorbă în afară de repetiții, așa de econom încât la plata lefurilor, fiecare angajat avea în plic pregătită suma ce avea de primit, evitând discuțiile. Și, totuși, Marinescu era deo volubilitate delicioasă ca actor și plin de duh când, în calitate de director, avea de comunicat ceva publicului.

Conștiinciozitatea cu care pregătea reprezentațiile a rămas de pomină în lumea actoricească. Se spune - și nimeni din cei care l-au cunoscut nu se îndoiește - că deși de aproape treizeci de zile juca în serie opereta **Pericola**, Marinescu chema trupa în fiecare dimineață să repete această operetă. Dacă, în timpul reprezentației, vreun actor începea să încurce textul rolului, Marinescu începea să tremure, se apuca cu mâinile de culisele decorului și gemea de parcă ar fi fost cuprins de o durere fizică." (V. Maximilian, op. cit., pg. 32 și urm.)

Nu avem informații credibile privind componența trupei deplasate la Tg-Jiu, din aceasta însă puteau face parte unii dintre membrii de drept: tenorii Ion Băjenaru și C. Bărcănescu, Nicu Poenaru, Irina Vlădaia, Eliza Odiseanu, Iosefina Gălușcă - solista operetei *M-selle Nitouche* de Hervé, Ion Anestin, Fărcășanu, N. Popescu, Ion Tănăsescu și, posibil în acel an, Ștefan Iulian - cel care cunoștea orașul din deplasările anterioare.

Cât îl privește pe Al. B. Leonescu, acesta va deschide la Tg-Jiu și stagiunea următoare, 1898 - 1899, eveniment consemnat în *Procesul verbal* al ședinței din 4 ianuarie 1899 a Consiliului Comunal, primar fiind Titu Frumușanu (Fond Primăria Tg-Jiu, dosar nr. 55/ 1899, fila 7).

La punctul 11 al Ordinii de zi a ședinței se specifică:

„**Că Dl. Al. B. Leonescu artist teatral** cu petiția înregistrată la N. 71, cerând că de oare ce în toate orașele se subvenționează întreținerea teatrelor și cum D-sa a făcut stagiunea anului 1898 - 1899 în acest oraș cu o trupă de 16 artiști sub direcția D-sale ... {...} să fie subvenționat de către Casa orașenească locală..."

După deliberări, se propune „a se încuviința D-lui Leonescu adjutorul de lei 150”, care să i se dea din „creditul cheltuielilor extraordinare”.

Acest A. B. Leonescu era poreclit *Vampirul* nu numai pentru că ambele buze îi erau despărțite la mijloc printr-o creștătură bine pronunțată, ci, se pare, și datorită modului de-a dreptul satanic prin care reușea să-și acopere cheltuielile de turneu, asigurându-și de fiecare dată chiar și un mic beneficiu.

Avea în sânge abilități de impresar modern, nu de puține ori - mai exact, atunci când Teatrul Național din București sau Iași reușeau o montare deosebită - transportând o piesă cu protagoniști cu tot în provincie și realizând serii de spectacole profitabile din toate punctele de vedere.

Nu cunoaștem cine au fost cei 16 componenți ai trupei, nici dacă aceasta a jucat sub titulatura *Theatrului Român din Tg-Jiu*. Personal, suntem încredințați că a folosit-o, altminteri solicitarea de acordare de subvenție din partea Primăriei Tg-Jiu nu ar fi avut obiect, autoritatea administrativă neavând nici un fel de obligație (nici măcar morală) față de o trupă care nu-i reprezenta în vreun fel sau altul interesele culturale. În mod curent, trupa de turneu a lui Leonescu era compusă din el însuși, Petre Liciu, Vlad Cuzinsky, Hagiescu, însuși Nottara la un moment dat, dar, nu de puține ori cuprindea și actori diletenți.

Cât privește repertoriul, acesta era compus din comedii localizate ori traduse: *Răpirea Sabinelor*, *Marchizul bucătar*, *Zig-zagurile dragostei*, *Hai cu nunta la Primărie*, *Escadronul trei*, *Manasse* etc.

Cum reușea *Vampirul* să convingă autoritățile locale să bage mâna în buzunar ori în visteria instituției ca să vină la Teatru? Simplu, pentru un histrion plin de șarm ca el:

„La ora 9 dimineața era în cancelaria colonelului regimentului respectiv din oraș unde se adunau toți ofițerii să-l asculte pe „*Vampirul*” povestind cum a făcut el armata, de câte ori a fost ordonanță - bineînțeles pe scenă - farsele lui din timpul reprezentațiilor în care jucase, ca apoi să aducă vorba despre comedia **Escadronul trei**, localizare de Paul Gusty, cu care făcea turneul și pentru care venise să-și plaseze biletele de teatru.

La ora zece „*Vampirul*” ieșea pe poarta cazărării cu banii încasați de la casierul regimentului.

La ora unsprezece, dacă mai era vreun regiment în oraș, îl găseai gustând, alături de alt colonel, din probele de mâncare.

Cunoștea o lume întreagă și se bucura de simpatia tuturor amatorilor de teatru. Acolo, însă, unde se întrecea pe el însuși ca povestitor, înveselind

pe consumatori, era în băcănia cu aperitive cea mai de seamă a orașului." (V. Maximilian, op. cit., pg. 38)

Melodrame, operetă, comedii ... Acesta era repertoriul cu care se desfășurau târgujienii la sfârșit de secol XIX, în somptuoasa și eleganta sală a Teatrului Milescu ori înconjurați de arbuștii și bolta de viță de vie de la Grădina Hotelului Cămarășcu.

Procedul solicitării de subvenții din partea Primăriei se aplică și în stagiunea 1899 - 1900.

În același dosar nr. 55/ 1899, fila 229, se află *Procesul verbal* al ședinței din 5 noiembrie a Consiliului Comunal Tg-Jiu (primar I. Călniceanu), unde, la punctul 370 al Ordinii de zi, se menționează „*Cererea făcută de D-nii artiști Olăreanu și Valeșteanu prin petiția înregistrată la N. 4734/ 1899*” prin care aceștia solicită „*subvenție pentru întreținerea trupei teatrale în acest oraș pe stagiunea anului 1899/1900 cum și de a fi scutit teatrul de tacsele comunale.*”

Din aceeași filă aflăm că membri Consiliului resping cererea, dar formularea „*de a fi scutit teatrul de tacsele comunale*” (nu localul - care este al lui Milescu - ci instituția, trupa) ne îndreptățește a considera că și în acest an deschiderea stagiunii de spectacole la Tg-Jiu se face tot sub autoritatea **Theatrului Român**.

Pe fila 237 verso a aceluiași dosar găsim *Procesul verbal* al ședinței ordinare din 15 noiembrie 1899.

La punctul nr. 394 al Ordinii de zi (numerotarea problemelor în discuție nu se face pe criteriul de ședință ci pe acela cronologic, începând cu prima chestiune dezbătută pe luna ianuarie și sfârșind cu ultima, din decembrie curent, n.n.), se reia solicitarea celor doi, dar și dezbateră acesteia în Consiliu:

„*Asupra celei de a două cerere a D-lor Olarian (Olăreanu?!, scrisul nu ne îngăduie o citire sigură, n.n.), Valeșteanu, Răciulescu și alți artiști înregistrată la nr. 5201/ 12 nov. 1899, de a lise da o subvențiune pentru întreținerea trupei teatrale pe stagiunea anului curent 1899/900 și a fi scutiți de plata taxelor comunale.*”

Consiliul în vederea insistării D-lui Ajutor de primar G. Stolojan că de vreme ce autoritatea comunală este datoare a înlesni Orașenilor mijloace de distracție și cum pe de o parte artiști sosiți în acest orași pentru a da reprezentațiuni teatrale pe sezonul ernei curente 1899/900 sunt foarte săraci, iar pe de altă parte că facia de (față de, n.n) criza în care se găsesc orașeni, teatrul este puțin frecventat de public. -

*În vedere că Casa Comunală nu dispune de mijloace bănești,-
Admite cererea în parte și în Consecință*

Decide

ca reprezentațiunile teatrale ce vor da actuala trupă a Domnilor Olarian, Valeșteanu, Sinescu, Răciulescu și Căișanu, pe iarna curentă să fie scutite de plata taxelor comunale. - Numai pentru aceștia și numai pe sezonul ernei curente 1899/900 cu începere de la 15 Noembrie 1899".

Ultimele două luni ale veacului nu puteau a afla în capitala Gorjului decât pe acela care, cu mai bine de două decenii în urmă, pusese bazele teatrului profesionist pe meleagurile Jiului de Sus: Theodor Popescu. **Gazeta nouă** din Craiova, nr. 23/ 23 noiembrie 1900, menționează că trupa acestuia a jucat aici **Haimanalele** de Mihail Pascaly și **Articolul 214 cod civil** - o adaptare după I.L.Caragiale.

*

Sfârșitul de secol s-a scurs pentru familia Visner în tihnă, fără întâmplări deosebite.

În orașelul patriarhal evenimentele cu adevărat importante erau puține, iar atunci când se petreceau căpătau dimensiuni legendare.

Lumea „bună” petrecea serile, din primăvară până în toamnă, la terasa „neamțului” sau la noua Grădină a Hotelului Cămărășescu de pe Calea Victoriei, unde banda lui Muscalagiu cânta noapte de noapte, uneori până în zori.

Era la modă o romanță ce tocmai apăruse la București, fredonată seară de seară de lăutari. Versurile, duioase, făceau victime sigure printre inimile simțitoare ale târgovețelor:

„Iubitul meu nu este prinț,

El n-are grijă, nici dorinți,

Și nici palate...”

O cântau și elevii din ultimul an de la „Tudor”, și precupețele, și servitoarele de la băcănie, și tinerii funcționari ori ofițerii care umpleau până la refuz cele două terase. Melodia plutea în aer ca o perdea de fum, dând buzna cu obrăznicie prin ferestrele deschise ale caselor și prin ușile dughenelor, strecurându-se viclean prin ungherele iatacelor de la mahalale și punând pe jar sufletele nevinovate ale nevestelor și fetelor de teighetari.

O vreme s-a auzit că o „artistă” care făcuse un amor nefericit pentru un mare negustor ar fi născut pe scenă, la „Milescu”, după care și-ar fi luat lumea în cap, fugind după ce aruncase copilul în Jiu. Poliția cercetase

cazul cam în dorul lelii și, după o vreme, zvonul s-a îngropat singur, ca orice zvon.

Cam aceasta era atmosfera micului târg de pe malul Jiului de Sus, cea în care Josephina își petrece adolescența și o parte a tinereții. O atmosferă promițătoare pentru o tânără nu lipsită de posibilități materiale și care, datorită acestui fapt, putea să-și petreacă o parte a timpului liber fie mergând la teatru, fie răsfoind presa vremii, fie citind un romanț la modă în care eroina principală, romantică și plină de candoare, își va vedea răsplătită puritatea sentimentelor prin căsătoria cu un necunoscut frumos și tandru. Sigur, un fel de viață trăită sub un clopot de sticlă și în care, din păcate, imaginea despre lume a tinerelor fete nu concordă cu lumea reală, plină de cu totul altfel de ființe decât cele angelice din foiletoanele timpului.

Nu altfel s-a întâmplat și cu Josefina:

„{...} **Pe malul Jiului** {...} ... venea lumea să bea bere <<**la neamțu, la Vissner**>>. Într-o zi a apărut și tata la o halbă de bere. Era student la medicină veterinară și gazetar la Epoca și umbla prin țară în căutare de subiecte pentru articole. Când a văzut-o pe mama a făcut pentru ea un <<coup de foudre>> - cum se spune. Naivă, timidă, fragilă, departe de perfidiile vieții, mama s-a îndrăgostit de tata nebunește. Bunicii i-au căsătorit, le-au dat foarte mulți bani și au plecat să locuiască la Galați, unde bunica, care era fiica consulului austriac din acest oraș, avea câteva case.” (Ludmila Patlanjoglu, art. cit.)

Constantin Glodeanu, un tânăr de 26 ani la acea dată, avea însă alt temperament și altă fire decât „nemții” din Tg-Jiu:

„Fericirea a fost scurtă. Tata era o fire pasională, un bărbat frumos, înalt, cu părul ondulat, un gen de Leonard cu mare seducție. Îi plăcea viața boemă, iubea femeile, băutura, petrecerile. Mama a fost sacrificată lângă el pentru că aceste vicii nu l-au părăsit niciodată.” (idem, art. citat)

Părăsită de soț, departe de părinții aflați la Tg-Jiu, Josefina, la vârsta de 24 ani, o va naște pe Elvira pe 13 mai 1904, la clinica medicului Drăghicescu din București. Patima mamei sale pentru Constantin Glodeanu, așa cum afirmă după ani Elvira, o va face pe cea dintâi să nu vrea să-și alăpteze copilul într-o primă fază, de supărare că nou născutul nu era băiat, ceea ce, probabil, l-ar fi înmuiat pe fugar, făcându-l să se întoarcă la ea.

Acesta se întoarce totuși, le ia pe cele două din clinică și pleacă la Tg-Jiu, unde este primit precum fiul răătăcitor, iertat, cadorisit cu bani și

trimis, împreună cu familia, din nou, la Galați. Numai că fericirea a durat doar o lună, Constantin a reînceput escapadele, iar Iosif Visner a trebuit să le aducă pe cele două acasă, la Tg-Jiu. Precum în melodrame, Constantin revine spășit, promițând iarăși câte-n lună și stele. De data aceasta, neamțul i-a tras două palme zdravene și l-a dat pe ușă afară.

Durerea Josefinei nu are margini, eșecul întemeierii unei familii adevărate urmărind-o toată viața:

„Disperată, mama a încercat să se spânzure în podul casei, dar bunicul a urmărit-o și a smuls-o în ultima clipă din ștreang. Era un șoc prea puternic pentru ea. Nimic nu o mai atrăgea, se însingurase de lume, avea cumplite crize de melancolie. Nu a mai vrut să audă de o altă căsătorie, deși surorile ei doreau să o mărite. Tot restul vieții a trăit ca o sfântă, nu a mai existat nici un alt bărbat pentru ea. Și acum simt o strângere de inimă, când îmi amintesc cum o găseam cu ochii în lacrimi, lângă fotografia lui tata, care se afla pe masă, în camera noastră.

Când eram copil, tot timpul sărutam această poză, o mângâiam și îl așteptam. «Când vine tata, vreau să-l văd!». Mi se spuneau tot felul de minciuni: tata o să vie ... dar n-a venit. Eu nu l-am văzut pe tata niciodată în carne și oase. Când m-am făcut mare și mi-am dat seama de felul nemilos în care s-a purtat cu noi, am rupt fotografia. L-am urât cumplit. Am fost, într-un fel, un copil orfan. Am trăit hăituită de această absență.” (ibidem, art.cit.)

Drama copilului crescut fără tată o va urmări toată viața pe Elvira:

„N-am înțeles niciodată de ce tatăl meu a părăsit-o pe mama, când eu aveam un an și jumătate. Nu atunci, n-am înțeles mai târziu, când puteam să înțeleg, nu pricep nici acum cum a putut să-mi facă așa ceva. A plecat și dus a fost. Nu l-am cunoscut niciodată.”

Se pare totuși că acesta a urmărit, în felul său, destinul fiicei abandonate:

„Cândva, în timpul unui spectacol în care jucam, s-a iscat în sală o rumoare, o agitație. Unui spectator i se făcuse rău. Mi s-a spus, mai târziu, că ar fi fost tatăl meu. Chiar dacă l-aș fi cunoscut, nu-l iertam. Cum a putut s-o părăsească pe mama așa, pe mama mea, care abia a fost salvată, care avrut să se sinucidă, fiindcă îl iubea nespuse? E adevărat, era și el frumos, cuceritor.” (Nicolae Arsenie, *Zece întrebări la superlativ*, Adevărul literar și artistic, nr. 46/16-22 dec. 1990)

Absența tatălui le-a unit însă pentru totdeauna pe mamă și fiică, Josefina devenind pentru Elvira ființa cea mai importantă de pe pământ.

În același timp însă, le-a modificat destinul, cele două trebuind să se descurce de acum singure. Mai întâi, începând cu anul 1907, au viețuit o bună bucată de vreme în casa mătușii Laura, Josefina ajutându-și sora la supravegherea treburilor casnice și primirea oaspeților care treceau des pragul influentului său cumnat.

Cât o privește pe Elvira, aceasta se joacă împreună cu verii săi, urmează cursurile Școlii primare de fete din Tg-Jiu și, mai ales, își asumă responsabilitatea de a o proteja pe mama sa, datorie care o va însoți până în clipa despărțirii definitive de aceasta:

„Tata ne-a părăsit devreme, a mai revenit de câteva ori, pentru că mama îl iubea cu patimă, dar noi am rămas singure, la o mătușă. Am stat alături de mama până în ultima clipă. Am adorat-o.” (Carmen Dumitrescu, *Elvira Godeanu: 85 de ani/ Replici pe scena vieții*, Almanah Flacăra, 1989)

După moartea lui Floru Aluneanu, care la momentul căsătoriei cu Laura avea deja 75 ani, aceasta din urmă se va recăsători cu subprefectul de Gorj, avocatul Mitrescu, a cărui reședință se afla la Tg- Cărbunești, localitate în care Josefina și Elvira au urmat-o pe frumoasa Eleonora pentru scurtă perioadă de timp.

Avatarurile celor două nu cunosc însă odihnă. Obligate de soartă să accepte ca singură variantă sprijinul Laurei, se mută împreună cu familia acesteia la Titu, pe moșia rămasă de la Aluneanu, moșie cu probleme însă, pierdută în cele din urmă de noul soț, fapt care a dus și la despărțirea Josephinei de sora sa.

Silită de împrejurări ca de acum să-și câștige existența prin propriile puteri, mama Elvirei se mută la Caracal și devine secretar-administrator la pensionul doamnei Lilly Puricescu, fiică a prințesei Levidis, o femeie cu vastă cultură, doctor în litere la Sorbona și bună cunoscătoare a limbilor franceză, germană, greacă, latină și sanscrită.

Aici, la Caracal, Elvira va urma cursurile pensionului condus de doamna Puricescu, desăvârșindu și studiile liceale și devenind posesoarea unei zestre intelectuale cât se poate de solide.

Prin 1921 - odată cu intenția Elvirei de a urma Conservatorul, cele două se mută în București, în casa Mitei mai întâi, mai apoi în zona Cișmigiului și a Bisericii Amzei.

În tot acest răstimp, până la moartea Josefinei, survenită în 1946 (informație existentă în *Cererea pentru eliberarea unui pașaport* de călătorie în R.F.G. și Franța, în iulie 1983), Elvira va continua să-și idolatrizeze mama, fiindu-i alături în fiecare clipă.

Când aceasta a trecut în neființă, Elvira se afla în repetiții la „Dama cu cameliile”.

Drama trăită atunci este surprinsă de Alexandru Kirițescu în articolul *Elvira Godeanu - artistă și femeie*, publicat în *Rampa*, la 11 noiembrie 1946:

„Dar de-a lungul cărei intime tragedii, Dumnezeule, au avut loc repetițiile și premiera ... Făptura pe care Elvira a iubit-o mai mult decât orice pe lume, mama ei, zăcea chinuită de o boală cumplită și care nu iartă.

Elvira venea la repetiții lividă, cu ochii arși de plâns, în anumite momente părea o biată halucinantă orbecând într-o suferință fără scăpare.

Cei din jurul ei, în preajma premierei, o întrețineau cu minciuni penibile și îngrozite nu știam ce să mai născocim ... până în ziua în care inevitabilul s-a produs.

Elvira n-a știut nimic - catastrofa o învăluia însă, simțea dincolo de surâsurile noastre silite, ceva groaznic, dar îi era frică să întrebe - numai buzele ei murmurau convulsiv „mama, mama” ... „spuneți-mi ce e cu mama” ... în vreme ce cabiniera îi potrivea cutele rochiei sale regale de catifea neagră din actul III și îi trecea evantaiul de dantelă.

Când nu se mai putea ascunde nimic, i-am spus. N-aș vrea să mai apuc ceasuri la fel, aș vrea să uit făptura aceea rigidă, lungită pe o bancă la Bellu, străduindu-ne să o aducem în simțiri, apoi mototolul înfășurat în văluri negre, târât pe pietrișul aleilor, în urma sicriului ce-i închidea dragostea ei dispărută ... pentru ca după două ore s-o revedem în teatru, readusă în simțiri cu injecții, supravegheată de medic ... Prin colțuri camarazii, femeile de serviciu plângeau ...

Eram cu toții în culise ... iat-o în toaleta albă a Margheritei, cu buchețelul de cameliile în mână, înmănușată până la coate - ne apropiem, încercăm să-i spunem ceva... Nu ne recunoaște pe nici unul. Intră în scenă - un ropot de plauze, ovații care cutremură teatrul - publicul care aflase îi dădea Elvirei cea mai directă, cea mai mișcătoare dovadă de simpatie. Atunci, nemai putândându-se stăpâni, s-a clătinat, a început să plângă ... niciodată Marguerite Gautier n-a jucat mai convingător, mai mișcător. Era o durere neîntreruptă, când sughițată, când urlată în strigăte cumplite.”

Cât îl privește pe Constantin Glodeanu, acesta, conform datelor din cererea menționată mai sus, se săvârșise din viață cu 7 ani mai devreme, în 1939, la doar 61 de ani.

3. Am învățat bine, n-am fost premiantă

Există nu puține zone de umbră în viața viitoarei actrițe, fragmente de timp cărora, din motive nu ușor explicabile, biografiile de până acum nu au vrut sau nu au putut să le dea de capăt.

Unele dintre confuziile privind datarea unor evenimente par a fi voite și aparțin, indubitabil, Elvirei, ele fiind create în scopul nemărturisit, dar evident al amplificării dozei de mister din jurul persoanei sale, știută și acceptată fiind aplecarea irepresibilă spre narcisism a oricărui artist.

Altele se datorează unor infidelități firești ale memoriei sau sunt puse în circulație de Emil Prager care - probabil din dorința de a asigura și proteja intimitatea și chiar securitatea soției - avansează perioade de timp sau informații biografice cel puțin discutabile, dacă nu incorecte de-a dreptul.

Mai trebuie luată în calcul apoi și lunga plajă de timp pe care s-a întins viața și cariera uneia dintre marile personalități teatrale feminine ale secolului XX, în cei 87 de ani petrecându-se două războaie mondiale și două mari frânturi istorice - instaurarea regimului politic comunist în martie 1946 și răsturnarea acestuia, în decembrie 1989 -, fiecare dintre aceste evenimente punându-și ampreta și pe destinul Elvirei.

Nu mai puțin adevărat este și faptul că mai toți cei care s-au aplecat asupra posterității artistei au preferat să acorde gir absolut declarațiilor de presă ale acesteia, lăsându-se iremediabil subjuogați de personalitatea fascinantă a ei și preferând, deseori, răspunsuri echivoce și aproximări; majoritatea interviurilor cu tentă biografică luate acesteia aparține, de altfel, deceniilor 8 și 9 ale secolului XX, când mitul Elvirei ajunsese la

apogeu și când sublinierea distincției, eleganței și rafinementului ei constituiau pentru jurnaliști tot atâtea motive de a se îndepărta măcar pentru câteva momente de falsele modele promovate de un comunism din ce în ce mai primitiv.

În fine, cel dintâi autor al unei monografii despre Elvira și, în același timp, primul care - la mai bine de zece ani de la trecerea în neființă a acesteia - putea avea distanța necesară față de divă, întru-cât apela doar la răceala documentelor, nu și la prezența tulburătoare a ei - și îl numim aici pe dr. Ion Mocioi (*Elvira Godeanu - regină a teatrului românesc*, Editura Spicon, Tg-Jiu, 2002) - lasă câteodată loc unor interpretări subiective ori unor afirmații care contrazic evidența istorică a uneia sau alteia dintre perioadele de viață ale protagonistei studiului domniei-sale.

Asta nu-i răpește, desigur, calitatea de cel dintâi monograf aplicat, de prim cercetător care încearcă a pune ordine într-un noian de informații deseori derutante.

Nu am vrea să se înțeleagă de aici că suntem posesor al adevărului absolut, ci doar că am avut șansa nesperată vreodată de a intra în posesia unor documente de familie sau de arhivă puțin sau deloc cunoscute până acum și care lămuresc în bună măsură măcar o parte dintre umbrele ce încă persistă asupra vieții actriței. Sau, ca să folosesc o sintagmă dragă Elvirei, am trăit miracolul de a deschide sertarul cu umbre.

Ce se afla acolo și cât de important este acel ceva, vom vedea în cele ce urmează.

*

Înainte de toate însă, vom căuta să recreem atmosfera micului târg de pe malul Jiului, încercând să vedem orașul prin ochii copilului care îi va aduce un plus de celebritate.

Începutul celui de-al XX-lea secol, găsește Târgu-Jiul într-un amplu proces de înnoire urbanistică dar și spirituală. Se finalizase noua clădire a Primăriei (astăzi, Palatul Administrativ al județului), apăruse prima Școală de ceramică din țară, pe 4 decembrie 1902 avusese loc primul concert al Societății coral-filarmonice „Lyra Gorjului”, iar pe 17 iunie 1904, la Grădina Hotel Cămarășescu (actualmente terasa Keops), târgoveții vizionaseră cel dintâi spectacol al Teatrului de varietăți Tg-Jiu.

Din păcate, tot acum documentele locale nu mai consemnează nicio informație despre Teatrul Român din Tg-Jiu, activitatea acestei prime trupe profesioniste de spectacol dispărând definitiv din peisajul cultural

al urbei. La sala Milescu însă, companii teatrale de renume continuă să aducă bucurii localnicilor.

Și înfățișarea orașului se schimbase în bine, datorită unor importante inițiative edilitare. În nr. 4/ 5 noiembrie 1906 al revistei „Jiul” sunt consemnate lucrările efectuate sub administrația conservatorilor începând cu 22 decembrie 1904:

- facerea uzinei electrice;
- construirea Bulevardului „C. A. Rossetti” (actualmente Bulevardul „Constantin Brâncuși”);
- facerea digului de apărare a malului stâng al Jiului;
- modernizarea Grădinii Publice după planurile lui Redonte: realizarea împrejmuirii; construirea unui pavilion pentru muzică, a unei fântâni arteziene și a unei sere; achiziționarea a două vase de fier, a unui port-afiș și a unei statui etc.

O imagine edificatoare se desprinde însă din comentariile făcute de Alexandru Ștefulescu în a sa fundamentală *Istorie a Târgu-Jiului* (1906):

„{...} se desfășoară azi strade largi, bine aliniate, bine iluminate și bine pavate. {...} Calea Victoriei așternută cu piatră cubică, cu trotuare cu asfalt, cu frumoase hoteluri, case și mărețul palat municipal, una din cele mai splendide clădiri cu primării urbane din țară.

În locul caselor de lemn ori de nuiete lipite cu pământ, cu prispe sau târnațuri, care cu fața care cu spatele la uliță, care cu garduri de mărăcini, care cu stobori, care acoperite cu prăștilă, care cu fân sau coceni, se înalță acum edificii mari de zid construite cu eleganță și estetică, cu ferestre largi și luminoase, cu temelii de piatră cioplită și cimentată, cu acoperișuri de fier sau țiglă în diferite forme care de care mai estetic cu turnuri, ce dau orașului un aspect cu totul deosebit, atât ca frumusețe cât și ca stil, iar curțile îngrădite cu stachete de lemn vopsit sau de fier cu temelii de piatră cioplită. Toate trotuarele din centrul orașului sunt de asfalt cu bordură de piatră împodobite pe unele locuri cu plantațiuni de castani și salcâmi altoiți. {...} Cazărmile de pe Obrejie, pitoreasca comunicație cu Transilvania prin renumita șosea Lainici - ingenios monument de artă inginerească - legătura prin linia ferată cu capitala și celelalte județe îi prevestesc un viitor frumos și apropiat și cu drept cuvânt, căci de aici au pornit multe îndemnuri patriotice și generoase.

{...} Rădicarea orașului din starea orientală în care se afla se datorește atât Administrației conservatoare de la 1888 (prefecți Toma Cămărășescu, Ioan Gr. Săftoiu, V. I. Popescu-Pepile, n.n.), când s-a înzestrat orașul din

partea Statului cu localul Gimnaziului, cu pavarea Str. Victoria cu piatră cubică, podul de fier, apoi construirea spitalului județean, a arestului preventiv, asfaltarea și plantarea Str. Unirea cu castani, din casa județului etc., cât și Administrațiunii liberale (primari Titu D. Frumușanu, Eugeniu Părăianu-Cuca, mai apoi, n.n.) din 1895, când s-a continuat și desăvârșit tot ce rămăsese neterminat, mai adăugându-se și altele ca statuia lui Tudor Vladimirescu, squarul în care se află statuia, cheiul Jiului, palatul municipal și construcțiunea bulevardului la gară.

Cât privește monumentul cel mai iubit al orașului, acesta rămâne Grădina Publică, una din cele mai frumoase din țară.

Într-adevăr, Grădina Publică apărată de puternicul chei, cu intrarea sa prin cele două scări de piatră trainică, așezate paralel și cu grilajuri de fier, cu zăvoiul său secular cu colosalele sale ronduri, în care florile se îngână într-un răpitor concert de culori, bogată în alei admirabile de tei cu miros îmbățător, cu sere minunate și pepiniere neîntrecute farmecă ochiul și încălzește inima." (Al. Ștefulescu, op. cit., pg. 99 și urm.)

Imaginea de mic Eden a Târgu-Jiului este remarcată și de Mihail Cruceanu, poetul și militantul socialist fiind o vreme profesor al Gimnaziului „Tudor Vladimirescu”:

„Pe la începutul secolului nostru, Tg.Jiul era un orașel de vreo cinci-șase mii de locuitori, peste care soarele dimineților albea casele în mijlocul grădinilor înverzite.

Câteva clădiri publice, tribunalul, gimnaziul, primăria în stil maur, ieșeau la iveală din mijlocul celorlalte case, parcă mirate de liniștea ce se răspândea în jurul lor, venită din dosul digului, ce străjuia apele Jiului, cu murmurul neobosit al valurilor lui. Și liniștea aceasta trecea prin grădina publică, până la gară, și de acolo se pierdea.

Dar sufletele oamenilor se frământau oriunde." (Mihail Cruceanu, *De vorbă cu trecutul ...*, Editura Minerva, 1973, pg. 66)

*

Revenind la sertarul cu umbre, un prim impediment este acela de a lămuri misterul numelui de familie.

În toate documentele în care există informații despre părinții Josefina și Constantin - și enumerăm aici Certificatul de naștere al Elvirei, Certificatul de absolvire a Școlii primare de fete nr. 1 Tg-Jiu, Certificatul de căsătorie cu Emil Prager, Carnetul de muncă eliberat de Teatrul Național București, carnete sindicale etc., publicate de noi, în copie, în volumul

„Viețile Elvirei Godeanu”, Ed. Centrului Județean al Creație Gorj, Tg-Jiu, 2004 - numele sub care sunt înregistrați cei doi este acela de **Glodeanu**.

Mai mult, Certificatul de absolvire a studiilor primare este eliberat pe numele elevei **Glodeanu C. Elvira**. În același act apare însă și noutatea: în dreptul rubricii cu semnătura absolventei, numele în clar scris chiar de posesor este **Godeanu C. Elvira**. Din acest moment, toate înscrisurile ulterioare păstrează forma respectivă.

Greșeală făcută de tânără, pseudonim, modificare intenționată ... numai ea putea să știe, dar asupra acestui lucru n-a întreat-o niciodată nimeni și nici ea nu a făcut vreodată cea mai mică referire.

*

Elvira se naște așadar, la 13 mai 1904, la București, în clinica profesurului Drăghicescu.

După mărturisirile făcute mult mai târziu, a fost un copil nedorit de părinți: tatăl nu era de față, ca de obicei, iar mama acuza o depresie profundă generată de absența și lipsa de implicare în viața de familie a acestuia:

„Fără soț lângă ea, departe de părinți, care se aflau la Tg-Jiu, mama s-a chinuit trei zile și trei nopți ca să mă aducă pe lume.

*{...} Dar mama a refuzat să mă vadă și să mă alăpteze. Își dorea un băiat care spera că îl va schimba pe tata. Moașa s-a oferit să mă înfieze și mama a fost de acord. După câteva zile a apărut tata ca a întreat patetic: «Unde este copilul meu?», apoi ne-a luat și ne-a adus pe mine și pe mama la Tg-Jiu, la bunici.” (Ludmila Patlanjoglu, *Elvira...*, Adevărul literar și artistic, nr. 251/ 15 ian. 1995)*

Prenumele primit va fi unul inspirat din cărțile citite în adolescență de Josefina:

„Mama citise un roman și îi plăcuse eroina care purta numele Elvira. Atunci și-a spus că, dacă o să aibă o fată, așa o va boteza.” (Ludmila Patlanjoglu, art. cit.)

Bună alegere, care prevestea un destin fascinant pentru purtătoarea lui:

„Elvira Godeanu:

Regină a scenei și a farmecului românesc.

Elvira Godeanu:

Nu! E prea lung și prea ceremonios! ... E pentru afișul premierei, pentru serile de gală când publicul ei, care ca tot publicul de teatru românesc se

strivește în sălile de spectacole, așteptând în bâzâitul de stup de albine prea plin, freamățul cortinei gata să-și desfacă faldurile. Prefer: Elvira, și atât!

Pentru că este mai mult decât un nume: o lozincă, o invitațiune la toate fermecătoarele bucurii pentru mii și mii de inimi. Aceste trei silabe dulci și muzicale au devenit atât de iubite, atât de populare, încât nu mai e nevoie de nimic: Elvira! Am văzut-o pe stradă pe Elvira! Și nimeni nu mai întreabă: - Care Elvira? Godeanu?

Nume predestinat. L-a mai purtat o altă magiciană a scenei și a frumuseții: Elvira Popescu.

Dar aceea ne-a părăsit. Astălaltă Elviră e a noastră și rămâne a noastră, statornic și pătimaș a țării sale, cu toate solicitările care i-au venit de pretutindeni și continuă să-i vie." (Alexandru Kirițescu, *Elvira Godeanu - artistă și femeie*, Rampa, luni 11 noiembrie 1946)

Venirea pe lume a copilului l-a cumințit o vreme pe Constantin, dar, după scurtul popas la Tg-Jiu și la mai puțin de o lună de la revenirea celor trei în Galați, acesta fuge iarăși cu prietenii la chefuri, aducându-și soția în pragul disperării:

„Mama era la pământ, i-a trimis vorbă lui bunicul să vină s-o ia că este singură, fără bani, iar eu sunt bolnavă. Tata-mare ne-a adus la Tg-Jiu. Cu toții erau speriați că «moare copilul».

M-a salvat o țărancă, Ilinca, care m-a și crescut până la 7 ani.

Mi-amintesc că avea o gușă enormă, vestita gușă a oltenilor. Ilinca a udat un prosop cu țuică și m-a învelit în el, apoi m-a lăsat să dorm. A doua zi am deschis ochii și încet-încet mi-am revenit." (Ludmila Patlanjoglu, art. cit.)

Absența tatălui și faptul că erau obligate să accepte ajutorul rudelor, mama ei neavând puterea de a-și lua soarta în propriile mâini, au lăsat urme adânci în memoria copilului:

„Am rămas orfană de tată la un an și jumătate. În odăița noastră din patriarhalul Târg al Jiului, mama mă ocrotea cu sfințenie. Purtam haine de căpătat ..." (Ionuț Niculescu, *Mari actori - Elvira Godeanu*, Gong, 1984)

Ceva asemănător va afirma și în interviul dat lui Carmen Dumitrescu, în *Almanahul Flacăra*, din 1989:

„Eram un copil bun, ascultător. {...} Mergeam cu sorcova, strângeam bănuții și-i dădeam ei (mamei, n.n.), ca să trăim."

În toată această perioadă, singura icoană a vieții i-a fost Josefina, pe

care, l-a rându-i, încerca s-o ocrotească după micile-i puteri:

„Când plecam la școală, mă emoționeam pentru că trebuia să ne despărțim câteva ore. Era blândă, frumoasă, inteligentă. Dar nu putea să se decidă în nimic. Am luat hotărâri în locul ei de la 9 ani. Mama a fost ... copilul meu.” (Carmen Dumitrescu, *Elvira Godeanu: 85 de ani/ Replici pe scena vieții*, Almanah Flacăra, 1989)

Și totuși, copilăria petrecută în Tg-Jiu, în casa bunicului - „o casă somptuoasă cu stucaturi, cu o grădină mare cu pomi și verdeață în față unde se aflau mese cu umbreluțe” - i-a fost fericită și își va aminti de ea întreaga viață:

„Toată copilăria mi-am petrecut-o pe malurile Jiului, hoinărind din zori și până seara prin vâlcelele luncilor, și aruncând pe luciul apei pietrele prundișului mai artistic decât toți camarazii mei de jocuri.” (Ioan Massoff, *Elvira Godeanu în intimitate*, Rampa, luni 29 august 1932, pg. 1-3)

Între 1911 și 1915, urmează și absolvă cursurile Școlii primare de fete nr. 1 din Tg-Jiu (având ca directoare pe Lucia Fotescu, fostă profesoară la Externatul de fete „Constantin Săvoiu” - care, la 13 septembrie 1869, devine Școala primară de fete), media generală obținută - de 8,27 - clasificând-o ca fiind a 6-a între cele 45 de fete care finalizaseră clasa a IV-a, terminală.

Disciplinele de studiu (conform Certificatului de absolvire nr. 137/ 24 iunie 1915) erau: limba română - unde, pe lângă scris, citit, gramatică și compunere, se făceau și exerciții de memorare și liberă reproducere -, aritmetica și geometria, religia, istoria, geografia, științele fizico-naturale, caligrafia, desenul, cântul, exerciții corporale și jocuri gimnastice, lucrul de mână. Actul mai menționează două amănunte: unul, că religia Elvirei era aceea ortodoxă; al doilea, că, la anul 1915, ocupația mamei, a Josefinei, era aceea de menajeră.

După propriile-i mărturisiri, în școală nu au pasionat-o niciodată științele exacte, ba chiar s-a aflat mai mereu în război cu ele: „**am învățat bine, n-am fost premiantă** (subl. n.), dar, pentru mine, să fac o scădere era un dezastru, o înmulțire un alt dezastru.” (Carmen Dumitrescu, art. cit.)

Lipsa de apetență pentru tot ceea ce ține de cifre se vede și în inconsistența datelor personale privitoare la școlile urmate, perioada anilor de studii, domiciliul stabil. Datorită acestui fapt, dar și a absenței actelor doveditoare și a peregrinărilor care i-au marcat copilăria și adolescența, începând cu anul 1915 intrăm într-o zonă de aproximări și de controverse.

În deja menționata cerere de eliberare a unui pașaport turistic, la 1983 - și căreia îi acordăm importanță maximă, știut fiind că autoritățile comuniste verificau cu minuțiozitate orice informație legată de solicitant, omisiunile ori eludarea realității putând fi pedepsite prin interzicerea părăsirii țării - sunt înscrise următoarele:

* Perioada 1910-1921; Școli urmate: Școala primară Tg-Jiu și Liceul; Funcția avută: elevă; Domiciliul avut în perioada respectivă: Tg-Jiu și Caracal.

Numai că și în acest document există inexactități. La Tg-Jiu, este elevă între anii 1911-1915, aici având și domiciliul stabil, în casa mătușii Laura. Cât privește studiile gimnaziale și liceale, opinia noastră este diferită de aceea a lui Ion Mocioi care, în monografia amintită, afirmă:

„*Elvira Godeanu și-a continuat al doilea ciclu al școlii generale la Tg-Jiu, unde se aflau mama și bunicii săi. {...} Liceul l-a urmat în principal în Caracal, în jurul anului 1920, după Unirea cea mare.*” (op. cit., pg. 20)

Argumentele noastre privitoare la faptul că, în capitala Gorjului, Elvira nu a urmat alte școli în afara celei primare, sunt următoarele:

a) În *Expunerea situației Județului Gorj pe 1913-1914*, făcută de prefectul Vasile V. Popescu, se menționează că în Tg-Jiu funcționau următoarele unități de învățământ: 3 școli primare (două de băieți și una de fete; la cea din urmă era elevă, la acea dată, și Elvira Godeanu, n.n.); Școala profesională de fete; Școala de meserii de la Vădeni; Gimnaziul de băieți „Tudor Vladimirescu”;

b) la nivel gimnazial, așadar, singura unitate de învățământ pentru fete era Școala profesională, ori nici un document local nu atestă că Elvira Godeanu ar fi urmat cursurile acesteia; după cum nu avem nicio informație că aceasta ar fi urmat, eventual, vreuna din clasele extrabugetare înființate la Gimnaziul „Tudor Vladimirescu”;

c) izbucnirea primului război mondial și intrarea României în marea conflagrație a dus la întreruperea cursurilor școlare într-o mare parte a țării, deci și în Gorj, care devenit un cunoscut teatru de luptă (vezi și bătălia de la Podul Jiului, din 14 octombrie 1916); de altfel, în toamna lui 1916, în Tg-Jiu și Gorj se întrerup cursurile școlare, acestea fiind reluate, sub ocupație germană, la 1 ianuarie 1917 (a se vedea și Grigore Pupăză, *Istoria învățământului din Gorj*, Editura Neweast, Tg-Jiu, 2005);

d) în documentul menționat în pagina precedentă, Elvira Godeanu precizează ca dată a finalizării studiilor liceale anul 1921, iar ca localitate

de domiciliu orașul Caracal, în care mama Elvirei, cel mai probabil pe la 1916, devine secretar-administrator la pensionul doamnei Lilly Puricescu; aici Elvira va urma cursurile pensionului condus de aceasta.

De altfel, într-un interviu târziu, acordat lui Carmen Dumitrescu (*Almanah Flacăra*, 1989, pg. 202-208), actrița îi va aduce profesoarei sale un impresionant elogiu:

„ {...} cea care mi-a sădit și dezvoltat gustul pentru citit, care mi-a cizelat sufletul, a fost profesoara Puricescu, absolventă la Sorbona. **Am locuit câțiva ani împreună** (subl. n.) și am avut fericirea să mă învețe franceza și germana; ea mai preda și engleza și greaca. Era distinsă și extrem de cultivată.

Cărțile pe care le citea ea le citeam și eu. Lângă ea am absolvit o facultate fără să-mi dau seama.

Cercetând *Monografia municipiului Caracal*, Editura Tiparg, 2007 (autori Dana Roxana Dincă, Vera Grigorescu, Sabin Popovici), la data la care presupunem că a marcat momentul stabilirii celor două în Caracal, cu structură de pension funcționa doar *Institutul de fete Modern* (înființat în anul 1905, cu autorizația nr. 16790/1905, emisă de Ministerul Învățământului Public), sub conducerea doamnei Sabina Negreanu, având un local închiriat în casele lui Nae Antonescu, din strada Libertății.

Elevele studiau: religie, limba română, franceza, germana, matematica, fizica, chimia, muzica, desenul și caligrafia, istoria și geografia. De asemenea, luau și lecții de educație gospodărească și gimnastică. Inițial, a funcționat cu 4 clase.

Din anul 1915, Institutul este condus de Silvia Căpreanu, licențiată în latină.

Institutul avea și internat, unde locuiau fete din familii înstărite, de diferite naționalități și religii.

Cunoaștem din aceeași lucrare că, din 1918, *Institutului Modern* i s-a adăugat clasa a V-a, apoi cea de a VI-a.

Pentru că în această monografie nu am găsit nicio mențiune la Lilly Puricescu, suntem obligați a avansa ideea că pensionul de care vorbește Elvira este, în realitate, acest Institut.

Supoziția noastră se întemeiază în primul rând pe faptul că pe pagina de gardă a unui *Dictionnaire complet roumain-francais par L. E. Sinigaglia, Iassy, 1898* (aflat în biblioteca artistei și donat teatrului din Tg-Jiu de d-na Maria Simion), notație reluată la pagina XVII, viitoarea actriță menționează olograf „**Elvira Godeanu, cls .V a, elevă Institut**

Modern, 1921".

Informația poate completa așadar câteva dintre lacunele biografice:

- **școala urmată la Caracal este Institutul de fete Modern;**
- **dacă este elevă în clasa a V-a la 1921, perioada studiilor efectuate la Caracal nu poate fi decât intervalul toamna 1916-vara 1921, anul terminal fiind identic cu acela menționat de actriță în alte documente personale;**
- **stabilirea Josefinei și a Elvirei în Caracal s-a petrecut în 1916.**
- **la data finalizării studiilor preuniversitare, Elvira Godaenu avea 17 ani.**

După absolvire, interesată fiind de o carieră muzicală, Elvira - împreună cu Josefina - se mută la București, în casa Mitei, unde locuiește până prin 1928.

Deși intenția sa a fost să urmeze secția muzicală a Conservatorului bucureștean, destinul i-a oferit șansa miracolului artei dramatice:

"Am vrut să mă înscriu la lecțiile de canto ale profesoarei Rodica Nestorescu, dar am fost nevoită, cu tristețe, să renunț la acest vis, neputând face față condițiilor severe de plată. Lecțiile erau foarte scumpe, mama nu avea banii necesari.

Am aflat că exista un profesor la Conservator, care dă, la un preț accesibil, lecții de teatru. Astfel am ajuns să iau lecții de la Romald Bulfinski, un foarte bun actor și dascăl cu vocație, pentru a intra la o altă secție a Conservatorului, cea de artă dramatică." (Nicolae Țone, art. cit.)

Examenul de admitere îi produce mari emoții, în comisie fiind o pleiadă de mari actori: Constantin Nottara, Maria Filotti, Lucia Sturdza Bulandra, Ion Manolescu, Nicolae Soreanu, V. Maximilian.

Odată acceptată, va ajunge în clasa maestrului de necontestat al scenei românești, Constantin Nottara. Cu acesta, considerăm noi, va studia în primii doi ani (actrița va da pe parcursul vieții informații contradictorii, afirmând cu unele prilejuri că Nottara i-a fost profesor un an, cu altele că ar fi studiat cu acesta doi ani; a se vedea și *Viețile Elvirei Godeanu*, pg. 109 și 120-121) - pentru că actorul este pensionat pentru limită de vârstă, în cel de-al treilea, cel final, având-o ca mentor pe Maria Filotti.

Printre colegii de generație, actrița amintește pe Eugenia Zaharia, Maria Mohor, Al. Finți, V. Ronea, Vasile Crețoiu, Maria Antonova, Mircea Balaban ...

Ce și cum se studia la Conservatorul bucureștean în epocă, ce se cerea unui aspirant la gloria scenei, ne spune unul dintre profesorii examinatori

ai Elvirei, celebrul actor Ion Manolescu, nu altcineva decât cel care, în ianuarie 1927, îl înlocuiește pe Nottara la conducerea catedrei de teatru, după pensionarea maestrului:

„În unele privințe, Conservatorul rămăsese în urma teatrului. În general, teatrul era dominat de curentul sănătos și fecund al realismului. La Conservator, pe ici pe colo, mai stăruiau reminiscențe ale școlii romantice și, mai ales, un formalism care, în arta dramatică, e tot așa de nefast, de sterp, ca și bucherismul în celelalte ramuri de activitate. {...}

Programul de învățământ și metodele de lucru trebuiau să fie deci cu totul altele decât acelea ce se practicaseră multă vreme la Conservator și care se rezumau la: <<zi ca mine>> sau <<fă cum fac eu>>, ceea ce ucide inițial și definitiv personalitatea studentului.

Ce calități se cer unui ucenic în arta dramatică?

Mai întâi **o înfățișare fizică potrivită cu însușirile lui** (subl. n.) și deci cu genul de teatru în care se va specializa. Pe scenă, ca și în viață, apare o mare varietate de tipuri: <<cuceritorii”, care trebuie să aibă un fizic plăcut; personajele comice, pentru care un nas proeminent sau un alt defect similar poate fi o calitate; oamenii <<ștersi>>, lipsiți de personalitate, care au o înfățișare comună, fără nimic caracteristic, sau dimpotrivă oamenii frământați, cărora li se citește pe față propriul lor sbucium sufletesc.

Că viitorul actor e fizicește frumos sau urât, gras sau slab, simpatic sau antipatic, impresionant sau șters până la ultima expresie a banalității, nu are nicio importanță. Totul este ca **fizicul să fie adecvat talentului și temperamentului său** (subl. n.).

Viitorul actor trebuie să aibă, de asemenea, **o dicțiune bună** (subl. n.) sau susceptibilă de a fi ameliorată și **o atitudine sau o <<ținută>> adecvată** (subl. n.) și ea (ca înfățișare fizică) genului teatral în care vrea să se specializeze.

Îndeobște, cam acestea sunt calitățile pe care le putem distinge la un examen de admintere sau chiar în primii ani de cursuri.” (Ion Manolescu, *Amintiri*, Editura Meridiane, 1962, pg. 234 și urm.)

Absolvă, așadar, Conservatorul din București, certificarea fiind făcută prin Adresa nr. 2759/ 1.04.1941, eliberată de Academia de Muzică și Artă Dramatică.

Neputând cerceta actul original, opinăm că perioada studiilor (clasică, de 3 ani, pentru că abia prin Legea învățământului secundar, din 15 mai 1928, s-a adăugat un an la facultăți - anul preparativ, ca etapă de trecere

la învățământul superior) a fost aceea cuprinsă între 1924 și 1927, mai exact: anul I, 1924-1925; anul al II-lea, 1925-1926; anul al III-lea, 1926-1927.

În susținerea acestei afirmații (deși, repetăm, nu de puține ori, datele oferite în interviuri de Elvira Godeanu sunt contradictorii, limitele temporare fiind de cel puțin un an în plus ori în minus, față de intervalul real), apelăm la mărturiile actriței, la documentele pe care le-am avut la dispoziție, la memoriile altor mari artiști ai epocii.

Dar iată care sunt argumentele noastre:

- în des uzitata Cerere pentru eliberarea pașaportului turistic din 1983, este menționat:

* Perioada 1922-1928; Școli urmate: Conservatorul de Artă Dramatică București; Funcția avută: studentă; Domiciliul avut în perioada respectivă: București, str. Brezoianu.

Credem că intervalul dintre 1922 și examenul de admitere din 1924 reprezintă momentele pregătirii cu Romald Bulfinski pentru admiterea la Conservator.

- în urma unui interviu publicat în revista Teatrul, dec. 1973, Alecu Popovici notează:

„Intră la Conservator - clasa Nottara - în 1924, și după retragerea acestuia are ca profesoară pe Maria Filotti. E primită la Național, din anul I de școală, ca «probistă» ...”.

- a susținut în toate intervențiile publice că debutul său în teatru coincide cu primul an de Conservator.

Intervieată asupra acestei informații de către Dan Bârlădeanu (*Flacăra*, nr. 23/ 9 iunie 1977), Elvira precizează:

„Am debutat în 1924 ca figurantă într-o piesă în care rolul principal era deținut de marea Agatha Bârsescu.”

În *Fișa de creație* transmisă Editurii Politice în 1968, care intenționa să întocmească dicționare enciclopedice cu informații despre mari personalități ale culturii, artei și științei românești, la punctul 1 este specificat:

1. 1924, teatru, *Magda* de H. Suderman, Ansamblul Agatha Bârsescu, regia Mihai Fotino, cu Agatha Bârsescu și Petre Sturdza.

- în *Almanahul Tribuna* din 1986, Elvira îi certifică lui Andrei Magheru:

„ - Și în Conservator ați fost îndrumată de maestrul Nottara.

- Da, timp de doi ani. Apoi a părăsit catedra, a ieșit la pensie și catedra a fost preluată de doamna Filotti. Am fost și eleva ei un an de zile.” (În

fapt, a fost preluată clasa, nu catedra, n.n.).

- deși, în baza Legii Nenițescu, aflată în vigoare la acea dată, vârsta maximă de activitate admisă pentru bărbați era de 65 ani, pensionarea lui Nottara (n. 1859) din postul de profesor la Conservator nu se produce în 1924, ci se realizează faptic în 1926 și intră în vigoare la 28 martie 1927 (informație primită de la d-na Corina Iliescu, directoarea Muzeului Nottara din București); așadar, Elvira finalizează anul de studiu 1926-1927 cu Maria Filotti, care preia clasa celebrului actor;

- cel care preia catedra de actorie de la Nottara este Ion Manolescu:

„În ianuarie 1927, am fost numit profesor la Conservator.” (Ion Manolescu, *Amintiri*, Ed. Meridiane, 1962, pg. 220)

Același, la pg. 231, precizează:

„Mă întorc deci cu patru ani în urmă, în ianuarie 1927, când - maestrul Nottara fiind pensionat pentru limită de vârstă - am fost chemat să preiau catedra pe care marele nostru artist o ilustrase atâtea decenii cu talentul, știința și experiența sa.”

- în *Suplimentul literar-artistic Scânteia tineretului*, nr. 19/ 14 mai 1988, Elvira Godeanu i se destăinuie lui Nicolae Țone:

„{...} la Teatrul Mic, situat în apropierea Sălii Palatului, Mișu Fotino avea mare succes cu piesa **Fracul**, a lui Dregeli.

A venit într-o zi la Conservator, să aleagă o tânără pentru a-i încredința rolul Emma.

M-a luat pe mine. Interpretarea acestui personaj este, de fapt, adevăratul meu debut pe scenă. {...}

Am continuat să joc la Fotino. Am și intrat în altă piesă, unde rolul principal era interpretat de soția lui, cunoscuta interpretă Anni Capustin.”

Colaborarea cu Mihai Fotino (Compania Dramatică Tantzî Cutava-Barozzi, Mișu Fotino), are loc în intervalul septembrie 1926 - martie 1927.

Conform datelor extrase din revista *Rampa*, aceasta a însemnat:

* pe 18 septembrie 1926, este anunțată în distribuția comediei „Fracul”, de Gabor Dregely, și joacă în rolul Emma;

* pe 4 noiembrie 1926, joacă în „Conița are doi conași” (*Suzanne*);

* pe 19 decembrie, același an, interpretează pe *Lucy Henzel* în comedia „Prostul” de Ludvig Fulda;

* pe 5 martie 1927, joacă în „Măiastra fără inimă”, o adaptare de Vasile Voiculescu.

Concluzia se impune de la sine: în toamna lui 1926 - primăvara lui

1927, Elvira este încă studentă la Conservator, ceea ce echivalează cu anul III de studii, adică 1926-1927.

- cearta cu Mihai Fotino: „Numai că, la un moment dat, nervos, Mișu Fotino a ridicat tonul la mine. «Domnule Fotino - am zis - plec. Mâine nu mai vin»" nu putea fi decât ulterioară colaborării cu acesta, deci după martie 1927, dată ce ar corespunde atât cu pensionarea lui Nottara cât și cu preluarea clasei acestuia de către Maria Filotti;

- în urma diferendului avut, vrea să renunțe chiar și la examenul de absolvire, fiind convinsă în cele din urmă de profesoara sa că un astfel de gest ar fi cu atât mai necugetat, cu cât se afla la finalul studiilor:

„Nu mai voiam să aud de teatru. Nu voiam să mă mai prezint nici la examenul de Conservator. «Nu cumva să faci această greșeală», mi-a spus profesoara mea, Maria Filotti. «Obține diploma de absolvire și pe urmă poți să faci ceea ce dorești.». **Eram în ultimul an, la sfârșit** (subl. n.). Am pregătit Nodul gordian, piesa lui Valjan și mi-am dat la Conservator producția cu ea."

4. Ce fată frumoasă o să fie!

„Ca în basme de frumoasă” - Camil Petrescu, 1927; „ea e de două ori frumoasă, deoarece talentul este și el tot frumusețe” - Petre Manoliu, 1932; „cea mai frumoasă plastică feminină din teatrul nostru” - D.P., Calendarul, 1933; „e pe scenă o adevărată ducesă” - V. I. Popa, 1934; „frumoasă și convingătoare” - Ion Anestin, 1939; „actriță de o frumusețe cuceritoare” - Ioan Massoff; „o frumusețe care părea sortită idolatrizării” - Mircea Ștefănescu; „unul dintre cele mai superbe exemplare umane din câte au împodobit vreodată scena românească” - Aurel Baranga; „o celebră frumusețe din România” - George Teodorescu; „Ea a fost și a rămas, înfruntând uimitor timpul - mitul Frumuseții înseși. A acelei frumuseți care conferă rang și blazon. A acelei frumuseți «născute nu făcute» în care omul simplu și omul cel mai rafinat identificau spontan perfecțiunea Naturii, presimțeau reflexele Binelui și Adevărului. Ale aceluia frumos încărcat de caratele distincției și nobleței spirituale.” - Natalia Stancu; „Ea este regina acelor frumuseți interbelice, a acelor frumuseți românești care au adus și ele celebritate «micului Paris»” - Rodica Mandache; „marea frumusețe a scenei românești. Marea ei frumusețe fascinantă” - Sanda Faur; „Ideea că zeița frumuseții e mereu cu noi, ne-a făcut mai suportabil urâtul” - Ecaterina Oproiu.

Dramaturgi, regizori, istorici, cronicari, directori de instituții dramatice, actori din diferite generații, simpli admiratori... Subliniind cu toții frumusețea tulburătoare a Elvirei Godeanu, o magie sub a cărei vrajă se va afla teatrul românesc timp de decenii, până la intrarea în eternitate a artistei.

Pecetea aceasta, care o va însoți mereu, indiferent de vârstă, o va primi

încă de la naștere:

„Sora Măcăărăscu, o celebră moașă, i-a spus atunci (mamei, n.n.): „**Ce fată frumoasă o să fie!**” (subl. n.)”. Așa am primit botezul de fată frumoasă de când m-am născut și el mă va urmări toată viața.” (Ludmila Patlanjoglu, art. cit.)

De altfel, în timpul examenului de admitere la Conservator, Constantin Nottara, viitorul său profesor, notează:

„*Elvira Godeanu, trup frumos, frumoasă. Va fi o bună amorează.*” (idem, art. cit.)

În limbajul scenic, amarez/ amorează înseamnă atât îndrăgostit, iubit, amant, cât și actorul/ actrița care are toate datele personale pentru a juca rolurile de june/ jună prim/ primă.

Perioada studiilor superioare, primii ani în carieră, succesele obținute pe scena Naționalului bucureștean certifică opinia lui Nottara, dar și analiza lucidă făcută curenților programului de studiu din conservatoarele de artă de către Ion Manolescu.

Același interval de timp este și momentul de vârf al emancipării sexului frumos, între cele două războaie mondiale existând și activând puternice personalități feminine în știință, teatru, muzică, literatură, artă plastică, tehnică etc., multe dintre acestea făcând parte din galeria remarcabilelor frumuseți ale micului Paris.

Indubitabil, Elvira Godeanu a fost una dintre ele.

Secretele menținerii în elita celebrităților feminine ale Bucureștiului interbelic sunt dezvăluite de actriță - mai în glumă, mai în serios - într-un interviu acordat lui Ioan Massoff în vara lui 1932, atunci când „*frumoasa artistă a Naționalului*” abia împlinise 28 de ani și când destinul său artistic era deja conturat. Întâlnirea are loc „în somptuosul său apartament din strada Brezoianu”.

A fost o discuție despre sport, șansă, ideal, muncă, lux, modă, regim alimentar, toalete ș.a.m.d., adică despre toate cele care o defineau pe femeia interbelică, pe aceea care găsise dreapta măsură între viața privată, carieră și viața publică:

“... N-am nici un hrisov de boierie în casă, închipuiește-ți! De altfel, dacă vrei să știi părerea mea, află că cea mai invidiată și mai prețioasă dintre noblețe este aristocrația frumuseții și a conturului. Noblețea ochilor, a gurii și a părului, - eleganța ovalului și a siluetei, seducția umerilor și a trupului întreg ... N’ăși da epiderma asta bronzată de soarele și de vântul mării, - îți dau voie s’o privești și s’o pipăi! ... - pe cele mai autentice și

mai străbune pergamente! ... Pergamentele, de altfel, se moștenesc și se conservă mai ușor decât sveltețea corpului și armonia siluetei! Curbele intacte ale bustului, tinerețea insolentă a privirii, flexibilitatea melodioasă a brațelor și a mersului, - toate astea impun unei femei dornice să-și conserve și să-și sporească farmecul un perseverent și minuțios antrenament, pentru care este indispensabilă o voință inflexibilă. Mai ales unei artiste, - care din moment ce apare pe scenă dovedește că se consideră un exemplar feminin de elită și de excepțională seducție, - îi este necesar acest dresaj al mișcărilor și al gesturilor. Și te întreb, - ce alt instrument de modelare a liniei expresive există, care să întreacă în eficacitate sportul, acest delicios mijloc de exaltare a tinereții și de întinerire a sufletului ...

Îmi place să asist la un match frumos de box, pentru că nimic nu este mai splendid decât înfruntarea a două energii decise să se consume până la capăt, în speranța izbânzii finale.

Asist încântată la o partidă superioară de football, pentru că nimic nu întrece în tenacitate îndărătnicia cu care își apără culorile în campionat o echipă impecabil alcătuită, cu jucătorii tot atât de bine distribuiți pe teren ca și artiștii unui ansamblu dramatic de-al lui Reihardt.

Ador în sfârșit canotajul și mai ales înotul, - pentru că este sportul care te învață să faci cele mai armonioase mlădieri fără eforturi sau zvâcniri disgrațioase ...

{...}... Nicăieri, ca pe nisipul fierbinte al plajei, nu ai plăcerea de a respira ca o iarbă, uitând de tot ce-a fost și de tot ce are să mai fie, și trăind numai în clipa care trece.

Nicăieri, ca în sporturile de apă, nu este mai necesar și mai prețuit stilul, - melodia aceea atât de imposibilă de definit, dar care contribuie la faima unui atlet tot atât de mult ca și individualitatea expresivă la gloria unei artiste. {...}

- Pentru început, să-mi vorbești puțin despre teatru! ...
- Cu teatrul, ne-apucă sigur deschiderea stagiunii, și tot nu terminăm!
- Am spus „puțin” ... Dacă nu toate emoțiile carierii, cel puțin emoțiile debutului și bucuriile succeselor.
- Ți-am spus din capul locului că prefer să trăiesc numai în prezent, și că am obiceiul să las în urmă fără nici o părere de rău întreg restul amintirilor perimate! Mi-am făcut extracția memoriei, dacă vrei să știi! ...
- Complect, complect? ...
- Nu ... Nu atât de complect încât să pot uita ocrotitoarea afecțiune cu care m'au învăluit, dela primii pași în Conservator, profesorii mei cărora

le păstrez și le voi păstra până la sfârșitul vieții aceeași recunoscătoare dragoste: doamna Maria Filotti, în primul rând, ale cărei prietenoase și stăruitoare încurajări m'au îndemnat să perseverez în cariera pe care o ilustrează atât de admirabil, - și maestru C. Nottara, sub a cărui disciplină am silabisit primul abecedar al artei dramatice. Iată - păstrez cu pietate, aici, în sertar, spovedania pe acre o făcea acest mare artist într'un număr de acum câțiva ani din „Rampa” - care îl întreba într'o anchetă „când a plâns și când a râs cu adevărat pe scenă?” Răspunsul pe care l-a dat definește minunat, după mine, legile fundamentale ale artei noastre de interpreți și iluzioniști ai vieții. Citește pasajul acesta, și mărturisește că nimeni nu putea defini cu mai mare autoritate și cu mai multă sinceritate principiile esențiale ale artei teatrale:

„Dacă actorul râde și plânge cu adevărat pe scenă, știrbește impresia veselă sau tristă ce vrea să redea. Râsul și plânsul autentic cuprind în ele cusururi sau calități fizice ce aparțin actorului, și cari nu se potrivesc cu momentele de veselie sau de tristețe ale tipului ce este înfățișat. {...} Hazul trebuie redat de actor cu râsul imitat prin artă, iar nu cu cel al lui adevărat. {...} Izbânda cea mare se obține numai cu râsul și plânsul efectuat prin artă.”

Recunoaște și d-ta că a fost pentru mine un noroc să pășesc pe scenă după o ucenicie petrecută sub sfaturile d-nei Maria Filotti, și sub supravegherea unui înaintaș care lămurește atât de lucid tehnica expresivă a artistului dramatic! ... {...}

- Mărturisește, prin urmare, că ai avut noroc în viață? ...

- Am avut profesori excelenți, directori plini de prietenoasă solitudine - unii mai blânzi, alții mai severi - și prețioși sfătuitori printre directorii de scenă, alături de camarazi cari m'au întâmpinat întotdeauna cu aceeași frățească afecțiune. De altfel, părăsind aci orice falsă modestie - nu mă sfiesc să spun că mă socotesc pe mine însămi drept o desăvârșită camaradă. Dar noroc, - ceea ce se cheamă cu adevărat noroc, - deși atâția drumeți și atâtea femei mă escortează pe drum și pe scenă cu priviri de invidie, - află că nu-mi recunosc aproape de loc, nici în viață nici în carieră.

Mai este nevoie, de altfel, să-ți spun că nu mă plâng nicidecum de traiectoria norocului din palmă, și că nici nu prea înțeleg bine ce-ași fi putut aștepta dela noroc?

Mă trudesesc cât pot să nu datorez celorlalți nimic, - și să-mi realizez țelurile prin propriile puteri, adică să-mi cioplesc singură norocul! {...}

- Despre ce țeluri vrei să vorbești? Ai vre-un ideal în viață?

- *Un ideal? ... Întrebarea aceasta, uite, mi-o pun astăzi pentru întâia dată. Stai puțin ... Dă-mi un moment de răgaz, să descoper instantaneu cam ce ideal ași putea urmări în viață! ... Gata - am găsit! ... Ar fi să fie în primul rând, un ideal care să nu fie plagiat nici din cărți, nici din revistele mondene. Ceva, așa, foarte modest și discret: o soartă fără pereche, sau - dacă preferi, să spunem - un destin fără precedent. Ești mulțumit? Mărturisește că nu sunt prea pretențioasă! ...*

- Depinde de modul cum înțelegi desfășurarea destinului acestuia fără pereche! Prin bogăție, prin lux? ...

- *Ce-ți mai trece prin cap! Ca și când n'ai ști că nu posed nici case, nici bijuterii - și că sunt exact tot așa de bogată ca și un bancher contemporan! Luxul - de altfel - nu are decât foarte întâmplătoare legături cu eleganța adevărată. Eleganța unei femei rafinate trebuie să fie ca și parfumul ei: mereu prezentă, dozată după cele mai misterioase formule, dar niciodată prea frapantă. Există o știință insesizabilă a simplității, cu mult mai grea de dobândit, în arta toaletei și a atitudinii decât cele mai impresionante briliante sau smaralde! ...*

- Iată-ne în sfârșit ajunși și la modă! ... Dela o artistă renumită prin grație și eleganță, ca d-ta, interesează deosebit părerea asupra modei! Ce crezi despre ea?

- *Asta, știi, le întrece pe toate! Mă întrebi ce cred despre modă, ca și cum mi-ai lua o depoziție judiciară! Ca și când n'ai știi că, în materia aceasta, o femeie își ascunde procedeele și trucurile încă și mai gelos decât amestecurile de parfumuri! O toaletă te prinde sau nu pentru o mie de imponderabile, la a căror născocire virtuozitatea croitoresei contribuie d eo sută de ori mai puțin decât gustul femeii care o poartă. Vrei să discutăm despre gusturi, acum? ... Te trimit la paginile roșii din dicționarul „Larousse”, unde există un proverb latin care te dezavuează!*

- Știu! ... Cunosc și „Larousse”-ul, și proverbul. Nu se discută despre gusturi, dar am voie să-l explorez pe-al d-tale!

- *Gustul meu ar fi să fac acum o plimbare la câmp, la munte sau la mare!*

- În ce costum?

- *Într'un costum de nuanța câmpului, a muntelui sau a mării - dacă vrei să afli cu orice preț! Într'un costum care să nu fie nici demodat, nici la modă ... și în care să pot sta înaintea unui Kodak, fără spaima că peste doi sau trei ani voi contempla fotografia cu zâmbete de compătimire și*

tresăriri de consternare. Nu-ți ajung atâtea preciziiuni?

Mai iată și altele: o rochie care să se modeleze ca o maramă pe liniile siluetei mele, care să mă lase și pe mine și pe ele să respirăm în voie, care să-mi contureze formele corpului mai mult decât să mi le împodobească, și a cărei eleganță să nu fie remarcată d elume decât după ce voi fi dispărut eu din priviri. Tot mai vrei? ... Ține pălăria - că pe tema asta sunt în stare să nu obosesc până la toamnă! O toaletă care să pară purtată pentru prima dată oridecâteori ași îmbrăca-o, și-al cărei farmec să mă încânte cu atât mai mult cu cât voi fi singură să știu că nu este decât o veche rochie transformată.

Cum? Asta poți să aștepți, mult și bine, ca să ți-o spun! Cu acel nedefinit „ceva”, sau mai precis cu acel „nu știu ce” prin care o femeie izbutește să-și păstreze sobrietatea liniei, armonia acordurilor de nuanțe, și mai presus de toate misterul ei feminin. Nu se poate defini asta prin cuvinte ... Dacă s’ar putea exprima prin vorbe, s’ar povesti; dacă s’ar putea povesti, s’ar putea și scrie; și dacă s’ar scrie, s’ar putea găsi prin cărțile din vitrine, în cari ar începe să privească toate femeile, devenind astfel toate elegante, adică suprimând adevărata eleganță care nu există decât grație vecinătății siluetelor inelegante.

Nicăieri ca în teatru, de altfel, nu este mai necesar unei femei un gust propriu, care să-i izoleze și să-i accentueze cât mai discret personalitatea ei deosebită: publicul îți iartă orice, afară de banalitate, - spectatoarele îți îngăduie totul, afară de museline strident împerechiate și primitiv îmbinate.

Câte n-ar mai fi de spus, dacă pornim să discutăm despre asta!

Moda rochiilor și moda coafurei, moda dansurilor și moda regimurilor medicale ...

- Ții vreun regim?

- Devorez de dimineața până seara cât mai multe fructe, nu torn nicio-dată șampanie în pianuri și în orele libere țin regim de sport ... Uite altă modă, poftim, - pe care o uitasem, și care se poartă strașnic de câțiva ani! Moda sporturilor! Și-am uitat moda atitudinilor, cari variază și ele neconținut dela un an la altul, moda umorului american și a barurilor new-yorkeze, moda dragostei expeditivă în sfârșit, despre care aud că va fi în curând înlocuită pe afiș cu sentimentalismul romantic ... {...}

- Se spune că ai un spate superb, în rochie de seară, fiindcă veni vorba de asta. Care ți-a fost rochia preferată?

- Aia de care-mi spui că-mi contura atât de bine spatetele. Dar, pe terenul ăsta, crede-mă pe mine, nici o rochie din lume nu poate lupta cu un

„maillot” decoltat de plajă!

- Te costă mult toaletele?

- *Mai mult timp decât bani. Cursele după ocaziile rare și dilemele asupra nuanțelor cari se îmbină armonios fură unei femei rafinate un timp infinit mai prețios decât toți banii din lume. Pentru că bani se pot găsi oriunde, pe câtă vreme timpul pierdut nu se mai regăsește niciodată. {...}*

- Ți-e frică de moarte?

- *Crezi într’adevăr că voi muri și eu, într’o zi? Nu ajung să mă obițnuiesc cu ideea asta, deși zâmbesc oridecâteori îmi trece prin minte! Am impresia că ceea ce este trebuie să dureze până la sfârșitul vecinicie!*

- Și frumusețea?

- *Frumusețea mai mult decât tot restul!*

- Cum faci ca să ți-o conserve?

- *O mențin!*

- Bine, dar prin ce procedee? Repet: cum îți menții frumusețea?

- *Cu sport, cu veselie, cu dușuri reci, și cu tampoane de vată hidrofیلă!*

- Farduri multe?

- *Există oare vreun fard care să imite pe acela al razelor de soare? Mai pipăie odată, ca să te convingi că nu-i fabricat cu produse artificiale! Fardul mării, al vântului și-al văzduhului! Nuanța cea mai armonioasă, din moment ce este și culoarea viorii!*

- Ai vreun „violon d’Ingres”?

- *Mingea de volley-ball.*

- Și vre-o pasiune?

- *Teatrul. Ce mai întrebi? {...}*

- Au să mă dea afară dela gazeta, și rămân pe drumuri!

- *Treaba dumitale! Sunt eu responsabilă, dacă ți-ai uitat întrebările în cuier?*

- Ai să te căești ...

- *Începi dumneata cu amenințările, acum? În loc să fii mulțumit că nu ți-am vorbit nici despre sky, pentru care am aceeași pasiune ca și pentru înot ...*

- Despre sky, în miez de vară? Când oi publica una ca asta, mă iau cititorii la goană! Nu vezi că nu-i actual?

- *Actual, ne-actual, mie-mi place! ... Și-mi mai plac și compoturile preparate de mine, pe cari le conserv în colecția de borcane hermetice din cămară ... Și dacă vrei să știi, îmi mai plac și tapetele cari se potrivesc cu nuanța blondă a părului meu, pentru că mi-o pun mai frumos în relief.*

Și mi-ar mai place și o casă care să fie a mea, și o grădină în care să greblez pietrișul, și o alee plantată cu trandafiri și cu garoafe ca să nu tot stau la discreția adoratorilor pentru împodobirea glastrelor.

Dacă nu mă oprești la vreme, sunt în stare să-ți spun că mi-ar place să mai am în casă și întreaga bibliotecă a Academiei, uite așa, ca să aflu toată țara că mă omor cu cititul din zori și până'n noapte, și că mă sting ca o lumânare pe paginile cărților printre cari nu figurează firește nici un volum de-al lui Dekobra sau Pitigrilli. Ți-am spus tot ce-mi era mai drag de spus! Îmi faci acum pe mofturosul? Întorc și eu foaia, și te servesc după dorință! Află deci că într'o noapte a copilăriei mele visătoare, m-am sculat din somn și m'am simțit chemată de un apel obsedant. Era vocația artei... {...}

- Termină odată!

- Vezi că nu-ți convine? Nu-i mai bine să te mulțumești cu ceea ce ai? Oricum, mai bine asta de cât o angină pectorală!

- Dac'o iei așa! ...

- Dar cum ai fi vrut s-o iau? Nu ți-am spus că sunt din Gorj, și că am toate măselele intacte în gură?

- Nu se făcea, să mă duci așa cu preșul!

- Ai fi preferat să mă duci d-ta pe mine, și să fac nația oltenească de răs!? ... " (Ioan Massoff, *Elvira Godeanu în intimitate*, Rampa, luni 29 august 1932, pg. 1-3)

Farmecul Bucureștiului interbelic e atotstăpânitor, crează și potențează destine:

„Afișe uriașe și colorate, florărese cu coșuri pline cu buchete parfumate, litere mari și roșii dansând ispititor în fața ochilor privitorilor pe orice stradă din centrul Bucureștiului, rochii colorate și elegante, trăsurile, restaurante cochete, Cișmigiul, grădinile ... actorii, scriitorii, disputele, începuturile, redacțiile ziarelor, numele Mariei Ventura pe afișe, alături de cel al lui George Vraca, sala Teatrului Național, teatrele particulare, toaletele elegante și strălucitoare, Mihai Sebastian și Jocul de-a vacanța, Camil Petrescu și Jocul ielelor ...

Farmec, tristeți, amoruri, suferințe, adolescente îndrăgostite de Romeo pe scenă, cei trei Hamleți care se duelau pe scenă, în trei montări diferite, politică, muzică, radioul, concerte transmise în direct, teatrul care-și căuta mereu drumul, actrițele care-și etalau mereu farmecele, gelozii, povești, amenințarea războiului, turneele teatrelor din Paris la București, piețele înșorite și mereu teatrul ... Bucureștiul interbelic." (Monica Andronescu,

Întoarcere în Bucureștiul interbelic, Yorick, nr. 42/ 13 setp. 2010)

Cum decurge ziua uneia dintre marile frumuseți ale acestui București etern, aflăm din publicația *Magazinul*, an IX, nr. 101/ iunie 1939. Cele 5 pagini dedicate Elvirei, sub titlul „*O zi din viața unei artiste frumoase .../ În intimitatea d-rei Elvira Godeanu*” o înfățișează în plenitudinea frumuseții sale. Fotografiile, 13 la număr, sunt însoțite de texte lămuritoare:

1. *O rază de soare a pătruns în dormitorul vedetei, iluminându-i fața, care arborează un surâs diafan ...*

2. *Cu micul pekinez în brațe, vedeta este la geam unde și-a dat rendez-vous cu soarele mângâetor din aceste zile premergătoare verii ...*

3. *Apoi, baia. Halatul plușat acoperă trupul împrospătat sub duș.*

4. *O artistă - și mai ales una frumoasă - trebuie să știe a-și cultiva frumusețea. Ora de gimnastică este deci nelipsită din programul fiecărei dimineți.*

5. *Micul dejun se compune dintr’o ceașcă de cafea și câțiva pesmeciori. Silueta, silueta!...*

6. *Coafeza dă zilnic contur chipului de o rară frumusețe.*

7. *În fața oglinzii, înainte de toaleta de dimineață. Micul pekinez își însoțește prietena peste tot.*

8. *„La revedere, Tsang!“. Purtând un frumos tailleur de sport, vedeta pleacă la teatru, la repetiție.*

9. *Dejunul. Vedeta este amuzată de urmărirea continuă a reporterului nostru.*

10. *Siesta de după amiază. Vedeta citește o carte interesantă.*

11. *A sunat telefonul! Ce rol important joacă telefonul în viața unei artiste frumoase! Dac’am putea sta ascunși pe firul lui!*

12. *Toaleta de seară. Frumoasa stea este invitată la o recepție. Toaleta-i conturează de minune impecabila-i siluetă, iluminând parcă și profilul d eo rară perfecțiune.*

13. *E miezul nopții. Cu lampa de la noptieră aprinsă, vedeta a adormit. Pleoapele au căzut, prelungindu-se cu fermecătoare gene. D-ra Godeanu vizează. La ce-o fi visând? (Fotografii: Cosmofot)*

În epocă, se fac și adevărate clasamente ale frumuseții. Într-o prezentare a actriței Tantzi Cocea (*Fascinanta Tantzi Cocea*, *Cronica Română*/ 6 mai 2005), Mihai Petrovici afirmă că, la 1941, aceasta „*devine fermecătoare, ocupând locul II ca frumusețe după Elvira Godeanu*”. Iar mai departe, în același articol, specifică:

„*Cele mai frumoase artiste - în 1944 - erau Elvira Godeanu și apoi*

Tantzi Cocea."

Unicitatea Elvirei nu se reduce însă la frumusețea ei, declară unul dintre cei mai apropiați prieteni ai actriței:

„S-a spus cât trebuia și mai mult decât trebuia despre frumusețea Elvirei.

Fascinația orbitoare ce se desprinde din toată făptura ei, din privirile ei, dintr-un surâs sau dintr-un gest n-au nimic demoralizant pentru restul muritorilor atât de parțial și parcimonios înzestrați. Am cunoscut multe femei frumoase - atâtea românce sunt frumoase - dar în preajma nici uneia nu încerci acea senzație tonică, înviorătoare ca un cordial făcut dintr-o mie de esențe binefăcătoare, nu te simți mai ușor, mai bun, gata la toate impulsurile generoase ale inimii, în toate avânturile, ca în preajma Elvirei.” (Alexandru Kirîțescu, *Elvira Godeanu - artistă și femeie*, Rampa, luni 11 noiembrie 1946)

Cu adevărat impresionant este și faptul că mari personalități ale culturii românești au văzut dintotdeauna frumusețea Elvirei doar ca atribut suprem al talentului și dăruirii scenice:

*

„, {...} Dar frumusețea ei reflectând o fire deschisă, umană, dăruită prieteniei și buneii colegialități, a fost prima ei armă cu care și-a câștigat acea simpatie, care în viață crează punți între suflete, iar în teatru trece caldă și biruitoare peste rampă, anulând distanța dintre actor și public.

Conștientă de aceste daruri, Elvira a înțeles că, totuși, adevărata ei reușită în teatru se obține cu alte arme, și, în primul rând, cu stăruința disciplinată a muncii.

De aceea Elvira a urcat treaptă cu treaptă spre apogeul și, aproape fiecare dintre rolurile cărora le-a dat viață a fost pentru ea ca un debut și ca o demonstrație de posibilități, până în ajun nebănuite, iar pentru spectatori o nouă surpriză.” (Mircea Ștefănescu, *Caiet-program TNB*, nr. 11/1971-1972)

*

„Elvira Godeanu a fost, este și sperăm să mai fie multă vreme de aici înainte, unul dintre cele mai superbe exemplare umane din câte au împodobit vreodată scena românească.

Nu mă gândesc la bucuria ochiului pe care o prilejuia apariția ei fascinantă, am în vedere marea voluptate a spiritului pe care a comunicat-o prezența ei în viața artistică a ultimei jumătăți de veac.

Doamnă, în înțelesul mult nobil al termenului, a traversat cinci decenii de trudă serală risipind în jurul ei o jerbă de politeți ale inimii. Într-o lume

stând sub acțiunea corosivă a atâtor scăderi și concesi, Elvira a adus o primăvară a grației. N-a văzut-o nimeni niciodată cu grimasa nemulțumirii, n-a bârfit și nu și-a denigrat colegii, n-a solicitat și n-a respins roluri, n-a făcut parte din coterii carnișiere - tot atâtea practici ale mizeriei teatrale de altădată. Generoasă, tonică, stenică, un dar al naturii, Elvira aduce în viață ceea ce a făcut și pe scenă: o explozie a luminii, binefăcătoare și tandră." (Aurel Baranga, *Elvira*, Săptămâna culturală a capitalei, nr. 125/1973)

*

„Acuma când frumusețea feminină românească este iarăși la preț - frumusețea ca o valută forte ... „se implementează” peste tot - chiar și pe scena Operei a fost recent un concurs de frumusețe - mă bucur, sunt fericit să pot aduce aici un omagiu frumuseții unice: Elvira Godeanu.

Închipuiți-vă în micul Paris - cum i se spunea Bucureștiului de altă dată, cu acea douceur de vivre descrisă de Paul Morand, ce a însemnat brusca ei apariție, cum strălucea Elvira Godeanu printre frumusețile de atunci - și nu erau puține - cu faima depășind hotarele țării. Să amintim, de pildă, emoția și comentariile elogioase provocate la Opera Mare din Paris, de intrarea în sală a lui Tușchi Caragiale, fata marelui Ion Luca - sau admirația în toate capitalele lumii, pe unde dirija maestrul George Georgescu, pentru frumoasa româncă Toutou, soția sa ...

Ei bine, cine mergea la Karlsbad și putea locui la unul din marile hoteluri Pupp sau Imperial, era întâmpinat la recepție cu vorbele (dețin asta dintr-o sursă directă): Știți, Domnule, avem aici și o celebră frumusețe din România, Elvira Godeanu - a sosit alaltăieri, acompaniată de un tren de geamantane.

Sigur, ca român îți creștea inima fiindcă pe atunci Karlsbadul, asemenea stațiilor de lux Vichy sau Badgastein, era locul de întâlnire al tuturor vedetelor și celebrităților europene și americane - iar frumusețea Elvirei era - cu un termen ce ne place așa de mult astăzi - o adevărată frumusețe europeană, occidentală.

Cu acest mare dar pe care i l-a dat Dumnezeu, Elvira Godeanu putea să fie și să rămână foarte frumoasă și atât. Dar a avut o mare pasiune căreia i-a închinat toată existența.

Așa că a început greaua inițiere în arta Teatrului, pe care cu talent, cu voință, cu muncă neîntreruptă și instinct fără greș, a cucerit-o pas cu pas." (George Teodorescu, 1990, *Alocuțiune la sărbătorirea de către UNITER a actriței*)

*

„Marea, mitica frumusețe a Elvirei Godeanu fascinează și azi. Și impune. Nu atât prin desăvârșirea aparenței ci prin ceva care vine dinăuntru: o lumină, un echilibru interior, o generozitate, o incredibilă putere de seducție. O viață trăită din plin și asumată cu totul și întru totul.” (Miruna Ionescu, *Elvira Godeanu sau frumusețea ființei interioare*, Teatrul Azi, nr. 11-12/ 1990)

*

„Am revăzut-o în Coana Zoïța și m-a uimit cât de departe era de «dama bună» din textul inițial ori din pătimașele interpretări ulterioare: nici urmă de vulgaritate, nici o adiere de mahala provincială în jocul actriței, pur și simplu apăsările comic-deocheate se retrăgeau în prezența ei, alunecau, se îndepărtau jenate.

S-a spus mereu: *Elvira Godeanu e marea frumusețe a scenei românești. Marea ei frumusețe fascinantă. A fost interpreta care dădea un aer enigmatic oricărui personaj.*

Enigma marei actrițe este poate cel mai greu de descoperit. Pentru că Elvira Godeanu nu a dezvăluit niciodată totul, nu s-a mistuit niciodată până la capăt, ea și-a păstrat un loc de taină numai al ei, cel din care lua o anume distanță și înălțime: față de oameni, față de viață, față de timp, față de vremuri.” (Sanda Faur, *Vizita bătrânei doamne*, Opus, nr. 6/ 1991)

*

„Da, *Elvira Godeanu era una din frumusețile Bucureștiului. Nu exista să pătrundă undeva și să n-aibă ațintite asupra ei absolut toate privirile indiferent de vârstă. Simpla ei apariție producea bucurie. Un civil oarecare care doar a zărit-o pe stradă, și era întrebare, după un timp, ce-a mai făcut, răspundea cu mândrie: Am văzut-o pe Elvira Godeanu.”* (Mihai Petrovici, *Elvira Godeanu, o actriță din nobila stirpe a celor aleși*, *Cronica Română*, 25 febr. 2005)

Profesional însă, Elvira însăși - spre cinstea ei - a resimțit nu de puține ori frumusețea ca pe o povară, ca pe un șablon care, odată stabilit de maestrul Nottara, o împiedică să se desăvârșească în plan artistic.

*

O astfel de frumusețe a născut, evident, pasiuni tulburătoare, a dat naștere unor celebre povești de dragoste, a indus în mintea multora aventuri cum numai în romanele interbelice puteai găsi, a confecționat scenariile unor amoruri secrete cu parteneri din elita economică sau politică a vremii.

Cel dintâi care încearcă să aducă toate aceste legende în albia firească a adevărului este prietenul de-o viață al Elvirei, Alexandru Kirițescu:

„Bucureștenii - și publicul românesc în general - îi atribuie unanim Elvirei atributele de «vampă sută la sută». Se verifică și în cazul acestei mari artiste înclinațiunea populară de a-și împodobi idolii cu atribute exorbitante care să desăvârșească pentru masse nevoia lor de mituri aurite.

Nimic mai departe de adevăr. Elvira este femeia cea mai simplă, cea mai grațioasă, cea mai cordială de pe lume. I s-au pus și se pun în seamă aventuri senzaționale - ea, care știe tot ce se spune despre persoana ei - râde cu râsul ei fraged, cu o observațiune spirituală, fiindcă posedă un dar al humorului adorabil - atât de firesc și de românesc ...” (Alexandru Kirițescu, *Elvira Godeanu - artistă și femeie*, Rampa, luni 11 noiembrie 1946)

Una dintre aceste povești îl are ca personaj principal pe Gheorghe Gheorghiu-Dej care, se pare, ar fi nutrit o pasiune absolută pentru Elvira. O confirmă Leon Kalustian, unul dintre bunii prieteni ai familiei Emil Prager - Elvira Godeanu:

„A plăcut-o și chiar a iubit-o clocotitor pe Elvira Godeanu despotul Gheorghiu-Dej. Dar marea actriță l-a refuzat când a cerut-o de nevastă.” (Florin Condurățeanu, *Jurnalul.ro*/ 25 sept. 2009)

Cea care, după mulți ani de la apariția legendei, are curajul să o chestioneze pe Elvira asupra acestei presupuse relații, este Ludmila Patlanjoglu. Răspunsul actriței este lămuritor pentru calvarul trăit de aceasta o bună perioadă de timp:

"- Frumusețea dv. a născut și o altă legendă celebră, aceea că ați fost „favorita” lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

- Este o poveste care m-a apăsat multă vreme. Toți cei care îmi erau apropiați, colegi, prieteni care îmi veneau în casă, știau că este o calomnie. O legendă construită cu sânge rece de Ana Pauker, pentru a-l compromite pe rivalul ei, Gh. Gheorghiu-Dej, în ochii tovarășilor de partid și ai lui Stalin. Mulți dintre cei care mă înconjurau - unii mi-au făcut mărturisiri în acest sens - aveau «indicații» să răspândească zvonul că mă vizitează Dej, că îmi trimite bijuterii și lucruri scumpe.

Totul mi se trage de la un revelion. Comuniștii organizau astfel de petreceri în care urmăreau să-și facă propagandă printre artiști.

M-am trezit într-o sală unde fuseseră aduse butoaie mari cu vin. Se bea și se mânca și toată lumea era veselă. Eram foarte elegantă, purtam o pălărie cu boruri mari și o blană superbă. Mă însoțea dramaturgul Alexan-

dru Kirițescu, și el foarte elegant îmbrăcat.

La un moment dat s-a făcut liniște, apoi o rumoare teribilă: «Vine tovarășa Pauker!». Toți s-au repezit către ea.

Eu am stat deoparte. A început să împrăștie străngeri de mână și zâmbete; s-a oprit, m-a privit lung și a cerut să-i fiu prezentată. Parcă o văd, avea o privire de vultur, era tunsă scurt, îmbrăcată modest și sobru, într-o rochie gri închis.

După această întâlnire, zvonurile despre legătura mea cu Dej au început să circule. Lucrurile au devenit curând dramatice. Primeam scrisori de amenințare sau implorare din partea unor oameni greu încercați de soartă, care aveau rude în închisoare, deținuți politici, sau se aflau în nevoi și sperau că pot să-i ajut eu, intervenind pe lângă «iubitul» meu! Ce e absurd în povestea asta e că eu pe Gheorghe Gheorghiu-Dej nu l-am văzut niciodată în viața mea în carne și oase.” (Ludmila Patlanjoglu, *Un triumfi învăluit în legendă: Elvira Godeanu - Dej - Ana Pauker*, Adevărul, 3 septembrie 1994)

Că Elvira avea dreptate, o demonstrează și o rememorare târzie a lui Mihai Petrovici (*Elvira Godeanu, o actriță din nobila stirpe a celor aleși*, Cronica Română, 26 febr. 2005):

„Cancanierii au lansat zvonul că Gheorghe Gheorghiu Dej ar fi nutrit pentru ea o simpatie ieșită din comun. Venind la un spectacol al ei, înainte de a se ridica cortina, Nicolae Brancomir privea sala prin vizorul cortinei, iar Elvira l-a rugat: Nicule, lasă-mă și pe mine să-l văd pe cel pe care nu l-am văzut niciodată atât de aproape.”

Nu mai puțin adevărat e faptul că liderii comuniști ai vremii considerau de bon ton să aibă prieteni în rândul artiștilor, compania acestora fiind un bun prilej de promovare a „feței umane” a regimului. Cât de mult își doreau acest lucru artiștii, este o altă poveste. Obiceiul este confirmat și de Ligia Minovici în cazul lui Petru Groza:

„Apoi a făcut el o masă numai de actori și actrițe unde ne-a invitat și pe noi. Erau de față Tanța Cocea cu bărbatul ei, Dina Cocea cu bărbatul ei, Elvira Godeanu ...” (Adrian Majuru, *Istoriile urbane trăite - interviu cu Ligia Minovici*, Bucureștii vechi și noi/ 4 dec. 2010)

*

Pasiunile trezite în sufletul bărbaților de femeia și actrița Elvira Godeanu sunt reale.

Vor fi fost destule femeii frumoase în țara aceasta și în Bucureștiul

acela care a adunat de secole mai tot ce merita a fi adunat, dar, din cele citite, din mărturiile scrise ale celor care i-au stat în preajmă, din amintirile celor care au trăit bucuria contemporaneității ei, se pare că puține persoane au insuflat celor din jur și celor de aiurea o dragoste mai curată și mai pură decât Elvira.

Dacă au existat - și vor fi existat, desigur - momente de omenească pierdere a cumpătului, ele au rămas învăluite în misterul care a înconjurat dintotdeauna viața Elvirei.

Nimic din ceea ce se află consemnat în documente scrise ori în frânturi din memoria exprimată public a celor care au cunoscut-o nu cuprinde nici cea mai mică umbră de vulgaritate ori de coborâre de pe soclu. Predestinată să devină mit, Elvira Godeanu a fost dintr-un început asumată mitului.

Grea povară, probabil, dar pe care actrița a purtat-o cu sine ca făcând parte din zestrea acelei exemplarități umane pe care noi, ceilalți, am pierdut-o demult. Asta, dacă am avut-o vreodată.

În arhiva dăruită nouă de doamna Maria (Visner) Simion - nepoata din Tg-Jiu a actriței - (și aflată, până la sosirea unor vremuri mai favorabile creerii unui Muzeu al teatrului gorjean, în custodia autorului acestor rânduri) se află mai multe genuri de scrisori primite de Elvira. Până în clipa în care vor constitui ele singure o carte, redăm în cele ce urmează o parte din aceste epistole.

Emoționante în întregimea lor, pentru că aparțin unui necunoscut - deducem că ar fi fost ofițer de rang superior, participant din primele momente la cel de al doilea război mondial și aflat în perioada expedierii scrisorilor undeva, pe Don - ele dezvăluie, dincolo de adâncimea și curățenia sentimentelor, măsura adevărată a ceea ce reprezenta pentru mulți Elvira: o apariție iconică, în stare a mântui și proteja pe cel care i se închina.

Nu știm cum îl cheamă - probabil, nici Elvira nu a știut vreodată - nici dacă a scăpat cu viață de pe front, nici dacă, odată scăpat, va fi renunțat la discreție și se va fi prezentat idolului său, nici, în fine, câte scrisori îi va fi scris Elvirei ori dacă aceasta îi va fi răspuns vreodată.

Cinstit vorbind, nici nu au importanță toate acestea, important este un singur lucru: un om de pe front își pune destinul în mâinile Elvirei, convins fiind că aceasta este steaua lui călăuzitoare, că doar ea îl va feri de rele și îi va purta noroc.

Iar simplul fapt că actrița a păstrat aceste trei scrisori este o mărturie că

i-a făcut onoare să-i acorde protecție, fie ea și numai metafizică, celui ce și-a pus toată nădejdea în ea.

1.

Duduie dragă,

Viscolește, plouă, bubuie. Prima zi de vreme rea și ai observat desigur că vremea rea, în special ploaia, predispun la melancolie și umple inima de nostalgie și dor. -

Undeva departe, într'un bordeiu, ce ar putea să facă un om de pe front decât să stea de vorbă cu cineva? Și cu cine ar putea să stea de vorbă omul ăsta, cu cine s'ar înțelege mai bine, decât cu aceea care-i umple fiecare moment liber, și pe care a ales-o drept călăuză într'un scurt popas al vieții, care într'un fel sau altul, va trebui să se termine odată?

Îți fac o mărturisire, duduie Elvira: când m'am hotărât să-ți scriu D-tale, am fost și egoist. Am contat pe norocul unei stele și eram convins că norocul meu va veni de undeva dela D-ta. Eram convins că sub ocrotirea D-tale, va veni repede o zi când să zic adio acestei stepe înfiorătoare, când voiu pleca undeva departe, în țară, sau în infinit. Fiindcă, te rog să crezi, că după o perioadă de războiu, chiar glorios și al patriei noastre, - așa cum e acesta, - aștepti mântuirea într'un fel sau altul. Și de atunci, - de când ți-am scris D-tale, - aștept salvarea fie sub formă de schije, fie sub forma ideală de ordin de reîntoarcere. -

M'a reconfortat așteptarea; dar mântuirea nu mai sosește odată.

Ce fericit aș fi fost să-ți pot scrie o ultimă misivă că am plecat pe drumul fericirii! - -

Fără îndoială însă, că răbdarea nu-și are virtutea în câteva zile și că norocul D-tale ... norocul meu ... se vor arăta odată. -

Aș vrea să-ți povestesc odată o zi întreagă, de aici. Am intenționat s'o fac astăzi, dar ziua de azi nu e ca toate celelalte și spre deosebire de artă, care zugrăvește oameni și fapte excepționale, - eu aș fi ținut să-ți descriu o zi comună, una ca toate celelalte.

Însă o zi e atât de mare aici, atât de variată, poate aduce atâtea surprize și atâtea schimbări, încât greu s'o înțelegi D-ta, duduie Elvira. Nu pentru că ești femeie, dar fiindcă unele fapte nu pot fi cunoscute, decât trăindu-le.-

Un lucru este sigur; că oricât de mare e ziua, oricât de lungă e noaptea, un om te are în față și în inimă fiecare moment liber.

Și singura parte din zi care mă interesează personal, este partea pe

care o petrec cu D-ta. Așa încât dacă ți-aș povesti ceea ce-mi aparține numai mie, din fiecare cele 24 ore care se scurg unele după altele, ți-aș spune în trei cuvinte atotîncăpătoare:

Elvira, Elvira, Elvira! -

Și aș semna simplu, nu fără a-ți săruta mânuțele amândouă,

Om de pe front

{Marți 13. X. 942 .}

Marți și 13. -

2.

Scumpă duduie Elvira,

Mi-am dat seama cât de dezorientați în timp și spațiu sunt oamenii de pe front. Scrisorile mele scrise în luna octombrie oriunde și oricui poartă data luni a IX-a, în loc de a X-a; așa că te rog și pe D-ta să rectifici datele celor două scrisori ale mele în sensul celor de mai sus și să nu crezi că poșta frontului funcționează atât de regretabil, încât abia acum să se primească scrisori trimise cu o lună înainte.

Există în adevăr o poștă care funcționează prost și anume „poșta militară radio”, pe care o ascultă numai radio ascultătorii care stau lungiți pe divane și privesc în spațiul camerei camuflate rotocoalele de fum ale unei țigări fine. -

Dar în legătură cu dezorientarea noastră îți povestesc o întâmplare foarte nostimă. Într’o dimineață întreb pe camarazii mei: Măi fraților, ce zi o fi azi?

Eu eram convins că e Vineri, în timp ce unul din colegi susținea că e Luni, altul, Joi. Întreb atunci un soldat, care îmi spune cu siguranță că e Duminică. Telefoniez la centrala Comandamentului și mi se comunică ziua: era Sâmbătă. De atunci am făcut un calendar cu data și cu zilele, și, în fiecare dimineață, tăiem ziua decedată cu plaivazul.

Este amuzantă întâmplarea povestită, duduie Elvira, nu? Și te rog să crezi că nu e poveste, e adevăr. Plastic, acest mic amuzament dă o indicație în mic asupra unei situații în mare. -

Pentru cine nu cunoaște însă psihologia oamenilor de pe front, crede că s’a deranjat ceva la centrala simțurilor, după cum tot un deranjament de soiul ăsta l-a apucat și pe scriitorul acestor rânduri.

Duduie Elvira, cât aș vrea să nu interpretezi ironic vorbele mele din scrisori, și să nu crezi alăturat cu drumul pe cel care ți le scrie. Înțelegi că

pentru un om obișnuit cu simțul răspunderii, pentru un om cu atitudini deschise, - așa cum te asigur că este acel care-ți scrie, - e un adevărat curaj să poată să intre în lumea anonimatului.

Și crede-mă, că singura scuză pe care și-o acordă, - ca să nu-i fie jenă de sine-însăși, - este numai faptul că încearcă să redea sub această formă, simțămintele care l-au animat ani de zile, cu toată discreția și cu toată sinceritatea.

Nu-ți cer să înțelegi nici odată starea suflătoare a unui om care a găsit o cale de a spune ce gândește, și care perseverează în ea. Situația de aici nu se poate imagina, și nici starea suflătoare pe care o crează nu se poate înțelege. -

Dar, duduie Elvira, fără a ține seama de această împrejurare excepțională, «războiul», dacă cineva îți mărturisește sentimente alese și frumoase, nu se poate ca o femeie să nu fie sensibilă la astfel de mărturisiri, ori dela cine ar veni.

Cum D-ta însă nu mă cunoști, - și cum nici nu mă vei cunoaște nici odată, - fiindcă moartea sau discreția se vor așeza între noi, D-ta ai putea să-ți imaginezi că-ți scrie un om degajat materialmente, sau spiritualizat în parte, că acest om are atâtea și atâtea însușiri, în fine, te-ai putea legăna, - dacă încă nu ți-ai consumat lumea de visuri, - într'un vis sublim. Și nimic nu volatilizează materia, ca gândul idealului. -

Dacă, duduie Elvira, voiu reuși ca cel puțin din curiozitate să-ți stârnesc oare care interes, dacă voiu reuși mai mult, ca din aceste scrisori nevinovate să-ți creez D-tale momente de emoție cât de mică, te asigur că voiu fi un om fericit. -

Până la un punct ai și oarecare datorie să fii drăguță. În definitiv, pentru considerații pe care ți le-am explicat și care justifică atitudinea mea, - te-am ales ocrotitor al ființei mele, aici unde nimeni nu ne ocrotește, decât marele destin. Ai deci obligația să veghezi asupra mea, și fii sigură că instinctiv voiu și cu precizie dacă găsesc în D-ta omul căutat, sau dacă la fiecare scrisoare nouă îți zici: „Individul ăsta iar mă plictisește!”.

Nici odată dragostea nu plictisește, decât atunci când acel cineva îți este nesuferit. Și dumneata nu ai dreptul să crezi că eu ți-aș fi nesuferit. Imaginează-ți că sunt un tip agreabil și citește cu atenție scrisorile mele; distrează-te cu ele, dar înțelege-mă. -

**Sunt
Omul de pe front.**

{18. X. 942}

3. Duduie dragă,

N'ai primit nimic de mult dela mine. Motivul? Mă hotărâsem să nu-ți mai scriu. În definitiv, îmi dau seama că ceea ce fac e o copilărie, care poate să fie cotate de D-ta drept lipsă de elementară seriozitate.

M'am gândit însă că ți-am scris cândva că dacă nu primești mult timp dela mine nici o veste, înseamnă că nu mai sunt viu. Și cum cred, că involuntar ți s'a stârnit un cât de mic interes față de mine, n'aș vrea să rămâi cu impresia că un om care te-a apreciat, te-a urmărit, te-a iubit și a avut curajul să-ți scrie, și-a lăsat oasele undeva, pe Don. -

Până acum sunt încă bine. -

Chiar la depărtarea de aici, uneori mai punem mâna pe o gazetă și din întâmplare am văzut că joci în comediile lui Caragiale - Scrisoarea pierdută și D'ale carnavalului.

Într-o scrisoare pe care nu ți-am trimis-o, îți ziceam Coana Joițica. Am văzut-o pe Coana Joițica și fii sigură că dacă aș fi fost în țară, ai fi auzit râsunând undeva în sală niște aplauze mai puternice, și ai fi înțeles poate că uneori, acolo, bate o inimă foarte aproape de D-ta.

Cum mi-amintesc de Marșul nupțial, reprezentația în care am detestat pe Vraca.

Atunci ai fost în adevăr extraordinară. -

Duduie Elvira, s'ar putea să nu-ți mai scriu. Crede-mă că mi-e jenă de D-ta chiar sub forma anonimatului. Dacă nu mai primești nimic de la mine, să nu crezi că am murit. Din contra, dacă mor, am un bun prieten medic, care te va anunța tot sub formă de anonim.

Dacă totuși, D-tale ți-ar face plăcere ca atunci când stai răsturnată pe divan să contempli ceva în mare depărtare, dacă-ți face plăcere să știi că în ceasuri care sunt grele și poate numărate, cineva se gândește cu drag la D-ta, trimitem un gând prin telepatie. Fii sigură că îl recepționez și atunci vei mai avea încă în mâna D-tale gândurile mele. În orice caz, duduiie Elvira, atunci când zile bune vor veni și pentru mine, nu ai dreptul să mă împiedici de a-ți trimite un buchet de flori.

Va fi semnul că omul D-tale de pe front este în sfârșit, fericit.

Aș vrea să te știu veselă și voioasă; să știi că D-tale nu ți-ar sta nici odată bine tristă și aș fi nenorocit dacă rândurile mele te-ar indispuce. -

Ia-le așa cum sunt, duduiie scumpă. Câte lucruri nu ai citit D-ta; citește rogu-te și pe cele ale unui om, chiar dacă le-ar scrie de dragul unei glume,

chiar dacă nu le-ai atribui importanța pe care o merită, de mesager al celor mai sincere și curate gânduri ce ți s'au îndreptat vreodată. -

Un moment de reculegere merită orice militar, mai ales atunci când se găsește pe front; momentul acesta ți-l cer și eu. Chiar concret, dacă te gândești că te adoră cineva, ce rău îți face? Și ce importanță are dacă e soldat, căpitan ori general? Destul că prin sacrificiul lui pune o piatră la temelie pe care se va rezima România de mâine, în care Elvira Godeanu va străluci încă mult timp. -

Omul acela îți sărută mâinile, îți spune somn ușor și e

Omul de pe front.

{4. XI. 942}

*

Așa cum am mai spus, despre iubirile Elvirei Godeanu s-a scris mult și s-a inventat și mai mult. Nu este nici voia nici puterea noastră de a pătrunde în intimitatea vieții mării actrițe. Din ceea ce am putut însă desprinde din majoritatea articolelor și interviurilor apărute de-a lungul vremii, singurul bărbat adevărat căruia i-a închinat cinci decenii din existența ei magică a fost Emil Prager, soțul său, cel cu care s-a căsătorit la 31 mai 1954 și alături de care a trăit până la trecerea în neființă a acestuia.

Născut în București, la 19 august 1888, în familia unor austrieci originari din Moravia, veniți în România pe urmele regelui Carol I (ca și bunicii Elvirei Godeanu), Emil Prager a absolvit Școala Națională de Drumuri și Poduri, fiind elev al lui Anghel Saligny.

A fost un mare inginer constructor, de numele său legându-se folosirea în premieră, în România, a betonului armat, dar și construcții precum Palatul Regal, Palatul Foișor din Sinaia, Palatul Ministerului de Interne, Academia Militară, Biblioteca Universitară Iași, Spitalul Elias, catedrala din Hunedoara, calea ferată Ploiești-Târgoviște, tronsonul de cale ferată Bumbesti-Livezeni, șosele, silozuri, blocuri etc., un adevărat oraș dacă ar fi adunate toate toate cele ridicate de el. În Gorj, pe lângă lucrările de artă de pe defileul Jiului, ridică, la Tg-Jiu, Castelul de Apă, precum și hidrocentrala de la Novaci.

A avut propria sa firmă de construcții - „Antrepriza Inginer Emil Prager”, dar până în 1921 și după 1948 a lucrat mai întâi ca inginer la Ministerul Lucrărilor Publice, ca inginer șef la SOVROM, mai apoi, pensionându-se în 1971 din postura de inginer principal la Ministerul Energiei Electrice.

Prima soție, Margareta, cu care a avut patru copii - doi băieți, Ionel și

Dan, pierduți din păcate de timpuriu, și două fete, dintre care mezina, Anca Costa Foru, a lucrat o viață ca și cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei Române și la Muzeul Literaturii Române - trece în neființă în 1952.

Căsătoria cu Elvira Godeanu, întâmplată doi ani mai târziu, l-a ajutat să treacă mai ușor peste pierderea suferită și i-a dat un nou sens vieții, după cum afirmă chiar fiica sa Anca:

„Ea (Elvira Godeanu, n.n.) i-a oferit o existență socială care îl pune în valoare, spectacole, deplasări și nu în ultimul rând un interior primitiv. I-a asigurat o bătrânețe echilibrată, autonomă, plăcută, de care puțini se bucurau. Indubitabil i-a prelungit viața.” (Ionuț Stănescu, *Emil Prager: A trăit un secol. A construit un oraș*, EVZ.ro/ 11 febr. 2011)

De cunoscut, s-au cunoscut cu mult înainte de căsătorie iar relația lor începe la puțin timp după aceea:

„Cu siguranță țin minte doi ani din viața mea, 1938 - când l-am cunoscut pe Emil - și anul când am împlinit 5 decenii de teatru. {...} Era un om cult, care iubea teatrul. Era pasionat după muncă, era bun, politicos, generos, pe lângă că era un uriaș în profesia lui. Doamne, cum s-au strâns atâtea calități într-un singur om! El a adus prima macara din România. Când l-am cunoscut în străinătate, am spus uimită: Dumneavoastră sunteți cel cu macaraua de pe Calea Victoriei? Treceam în fiecare zi pe lângă ea în drum spre teatru, și n-o observasem, dar aflasem de ea din ziare.” (Carmen Dumitrescu, art. cit.)

În fapt, cei doi s-au completat fericit, fiecare găsind în celălalt partenerul ideal de viață.

Acesta este și motivul pentru care, cu limitările de rigoare, în cele ce urmează vom transcrie o parte din corespondența dintre cei doi, corespondență care, dincolo de timpuri, de vârste, de oameni și de circumstanțe, vorbește despre un lucru simplu, cunoscut de la începuturile lumii: un bărbat iubea o femeie, iar femeia îl iubea pe acel bărbat.

Nu toate scrisorile aflate în posesia noastră sunt datate, pricină pentru care, deocamdată, nu le publicăm aici. În altele apar informații care, probabil, vor deranja sensibilitatea trușă a unora sau altora, întrucât sunt legate de amănunte privind viața casnică, domestică a Elvirei Godeanu, a unui om care nu se poate împotrivi năvalei anilor și care suferă sau este bolnav ca oricare muritor de rând. În fine, unele dintre scrisorile la care ne-am oprit nu vor fi redată în întregime din cauza lungimii lor și a existenței unor date care nu aduc nimic important sau nou în definirea

profilului complex al actriței. Am păstrat însă, de fiecare dată, acele pasaje care pot limpezi o anume perioadă a vieții, dându-i culoare și relief.

Indiferent însă de ipostaza în care se află Elvira și Emil, un singur adevăr străbate toate aceste misive de la un capăt la altul: anume că viața înseamnă candoare, discreție și delicatețe a sentimentelor. Și asta mereu, și mereu, și mereu. La 50, la 60, la 70, la 80 de ani.

Atât cât ne putem permite a comenta în acest moment, adăugăm celor spuse mai sus că legătura dintre cei doi nu a cunoscut numai clipe liniștite; au existat așadar și perioade de criză generate de motive diverse - absolut omenești cu toate, după cum singuri vă veți putea convinge.

De remarcat însă că de fiecare dată dragostea a fost mai puternică decât circumstanțele, iar povestea a rămas la fel de curată și de frumoasă până la sfârșit.

1.

{ian. 1942}

Draga mea dulce,

Când mă plimbam Sâmbătă prin Focșaniul plin de zăpadă, privindu-ți chipul, ce-mi zâmbea - cam trist, - de pe afișele ce acoperă pereții acestui simpatic orașel, mă gândeam ce nepotrivită este ziua de 24 aleasă de soartă spre a vă aduce în „zona” treburilor mele!

Mai mult mă întrista gândul că nu aveam vești de la tine de la plecare, afară de telefonul din Tecuci, și eram plin de griji pentru sănătatea ta atât de expusă prin pustele Basarabene.

M-am mai liniștit Duminică, citindu-ți slova animată de patriotismul pe care, oricât ai voi să-l maschezi, îl exală cuvintele cu care califici apărătorii noștri dragi.

Ai dreptate: îi am văzut și eu pe zona, mai apropiată, de la Focșani și cred că au concentrat în spiritul lor toate calitățile cele bune ale nației, așa că putem fi siguri că ne vor îndruma bine la treburile noastre.

Cum vezi m'am molipsit din scrisul tău; dovedesc astfel dorința de a te îmbărbăta în turneul ce faci cu gândul că fiecare zi te va apropia de mine, făcându-te în același timp să contribui cu succes la sufletul celor ce ne apără.

Cât despre mine, mai rămâne suspinul neputinței de a găsi ziua, ceasul, momentul și locul spre a veni lângă tine; nu cred însă că poți presupune un moment lipsa de dorință!

Ea este mai vie ca ori când și nu are nevoie de nici o căldură sau

stimulare de „leoaică” fie chiar cârnă!!! Ce să fac însă? Ași fi venit la Focșani unde găseam de lucru, dar în altă zi! Cum naiba se nimeri tocmai 24 Ian., sărbătoare! Și eu silit a fi aci!

Iată ce m'a preocupat eri și alaltă eri. Erai așa de aproape, puteam să te pipăi și să te simt lângă mine așa de ușor, și nu o pot face! Ce să mai zic? Mă știi că împiedicările sunt reale și că suferința ce-mi impun nu trece ușor; m'am gândit chiar zilele astea să mă duc spre odihnire, pentru câteva clipe, în apartamentul ce cunosc, la etajul III, dar mă îngrozește vidul ce voi afla ...

Termin văicărelile și redevin optimist, zicându-mi că dorul apropie, purifică, sporește calitățile și chiar uneori inventă altele noi; deci așteptare și răbdare spre un viitor mai bun, în care am încredere ca și în Draga mea cuminte/ nu zic ca Sadoveanu (mi se pare) că: femeea este nestatornică în dragoste și trecătoare ca floarea/ și că mă va iubi, totuși!

Scrie-mi, te rog, deci; din parte-mi îți voi scrie asemeni, de câte ori voi putea/ sper că ai primit rândurile scrise pentru Iași/ spre a-ți spune cuvinte dragi și admirația mea. Să rămânem în „idilă” și să-i păstrăm tot parfumul pe care amintirea și distanța le evocă.

Cine știe dacă nu este preferabil față de o întâlnire nepotrivită, într'o sală înghețată, sub o grabă impusă și căreia i'ar urma o despărțire searbădă. Așa cel puțin, am amintiri nenumărate, calde și parfumate ca și buzele-ți roșii; privesc năsucul cârn, corpul lipicios și-mi amintesc de ochii lăcrămoși ce am privit în seara înghețată a plecării...

Te sărut dulce Draga mea,

Emil

2.

{ 7 iunie 1950 }

Iubita mea,

E ora 2 de noapte!

O groaznică insomnie mă ține treaz, nu am putut face alt decât a lucra puțin, cu gândul dus la tine. Unde umbli, ce plănuești, ce dorești și mai ales ce poți crede și dori de la mine.

Cele petrecute azi (eri) nu-mi au fost lămurite încă. Știu numai că am așteptat îndelung să te înapoiez ca să mă iei. Credeam că ești la un telefon.

Când m'am văzut singur am bănuit că vre-un gând, neînțeleș de mine, te-a luat și dus altundeva. De ce?

Am venit acasă.

Aveam de lucru și am și lucrat până la 10-10^{1/2}, apoi nerăbdător am eșit pe stradă - am revenit în casă, am încercat să lucrez din nou, dar la 12 am plecat să te caut.

Nu știu ce trebuie să fac și nici ce trebuie să fac.

Spune-mi-o tu, dar nu-mi mai impune emoții ca cele de azi-noapte, căci nu le merit; ar putea să-mi fie fatale.

Încerc să înțeleg dacă nemai iubindu-mă, ți-am devenit insuportabil. Te rog să fii sinceră cu mine și să nu-mi dai speranțe zadarnice.

Voi ști să aștept și să sufăr, așa cum am suferit în inima mea, fără a arăta celor din jur.

Dacă iubirea mea nu-ți mai întâmpină încredere - după atâția ani și dovezi adevărate - e mai just să dispar din viața ta, cu toată durerea ce voi avea.

Unde ești ... Unde ești ...

E.

E patru dimineața. capul mi-e gol și toate zgomotele străzii trec prin gândurile mele; sufletul mi-e pustiu pentru căci încep să înțeleg! dacă totuși ar fi adevărat?

Ce mă fac?"

3.

Iubirea mea,

Iartă și uită - tot ce s-a întâmplat în nefericita Duminică de eri ...

Nu am alt scop în viață, decât să-ți ușurez și lipsesc de necazuri zilele și mai ales munca pe care nu o meriți și nu trebuie să o suporti. Ași face tot ce pot să reușesc, dar nu pot face nimic, dacă tu nu o vrei.

Nu te-am mințit nici o dată și tot gândul și faptele mele sunt pentru tine, deci nu mai mă lovi și mai ales jigni atribuindu-mi absurde ascunzișuri. De mult nu mai am altă familie.

Te rog ascultă-mă și crede ce am scris,

Emil

4.

{14. IX. 1953}

Draga mea,

Nu mi-aș fi putut închipui vreodată că voi trăi clipele ce-mi impun a-ți scrie cele de mai jos.

Te-am iubit și sunt singur că și tu ai răspuns cu sinceritate sentimentelor

mele; acest gând mă sprijină azi în greaua clipă când trebuie să mă despart de tine, căci nu mai pot păstra azi nici una din fericirile sau bucuriile pe care mi le aduceau prezența ta și a gândurilor tale.

Iartă-mă dar și lasă-mă singur, cu ai mei, în durerea cruntă ce ne-a copleșit și din care trebuie să găsim drumul către liniște și uitare.

Nu te rog nimic alt și sunt sigur că mă vei înțelege în durerea mea; caută-ți de drumul tău frumos, la care ai dreptul și păstrează amintirea prieteniei noastre în cel mai ascuns colț al sufletului tău, așa cum o voi face și eu. Nu încerca să mă consolezi căci nu vei putea decât să-mi sporești durerea ce mă apasă și din care nu se află ieșire. Am rugat un prieten să-ți aducă acest ultim cuvânt al meu; tot el va îngriji să-ți transmită cele necesare.

Iartă-mă dar și uită,

Al tău, Emil

5.

Dragă Emil,

Trăesc momente pe care nu pot să izbutesc să le concep că s-au petrecut. Nu poți să-ți închipui câtă durere mi-a făcut vestea pe care mi-ai dat-o la telefon în seara aceea despre boala copilului tău - și mai apoi ... scrisoarea trimisă atât de repede, atât de categoric.

Conform dorințelor tale, pentru liniștea ta, în fața unei dureri sfâșietoare, te-am ascultat. N'am înțeles însă de ce această cruzime cu care ai lovit în mine?

Dorința de a nu evada de lângă ai tăi în acele zile grele, am înțeles-o -, și eu singură mi-aș fi dat la o parte sufletul chinuit, lăsând totuși loc unei speranțe de perfectă prietenie, unui cuvânt, în sfârșit a unei despărțiri cu mai mult sens uman. -

E în natura omenească o înclinație secretă și o emotivitate în fața unei mari dureri, care îi fac pe oameni să devie mai buni, mai caritabili.

Vreau să crezi, Emil, că în tot ce-ți spun acum, sunt sinceră. Te-am iubit nespun de mult, iar astăzi când mă văd atât de departe și aruncată de lângă tine, frământările în care mă zbat sunt atroce.

Dragostea mea pentru tine plămădită la început din febra unei iubiri venită prin surprindere cu toată frumusețea a ceva nou pentru mine, intervenind apoi calitățile tale sufletești, sensibilitatea ta de om superior, a sufletului tău curat și bun, te ridicau ca un Dumnezeu în fața mea,

prezentă veșnic lângă tine, cu un suflet ce-ți aparținea pe de-a-ntregul.

Astăzi, că a fost cu puțință o asemenea schimbare, oricât de grele ar fi fost împrejurările, nu pot decât să mă condamn și să ispășesc cu tăria pe care o merit.

Tot astăzi ridic pleoapele gândindu-mă la tot ce-a fost și neînțelegând de ce Providență a vrut să mă treacă și prin acest greu impas.

Eu îți mulțumesc din adâncul sufletului pentru tot ce ai făcut pentru mine, pentru clipele de adevărată fericire trăite lângă tine, pentru toate bucuriile și zâmbetele tale, pentru dragostea pe care am cunoscut-o prin tine, pentru nesfârșitul frumos ce l'ai încununat și pe care l'ai dat cu mărinimia omului de atunci - pentru cuibul meu frumos și pe care dacă îl voi părăsi în curând să nu fi mâhnit. Decorul atât de trist astăzi îmi mărește durerea.

Îți voi păstra, Emil, aceeași caldă iubire, mereu alături de tine cu sufletul, suflet ca și al tău istovit de cântecul lacrimilor care nu-l părăsesc o clipă.

Iar dacă vre-odată, vei simți nevoia prezenței mele, voi fi oricând din nou lângă tine și îți voi reînchina adorația mea. -

Elvira

6.

{Vineri 16/ VII 1954}

Dragă Elvira

Eri seara venind de la Bicz - era 11^{1/2} seara - am găsit înștiințare de la tine și apoi am putut vorbi cu V. Birlic; scrisoarea ta am avut-o abia azi, când am găsit persoana care a adus-o; însă știam că este vorba de câteva comisioane, despre care mi-a vorbit Birlic. Tot dânsul mă informase asupra peripețiilor instalației voastre, cu încurcăturile la cazare și instalarea în camere. Era de așteptat, cum bănuiam, că între 1954 și 1953 vor fi diferențe serioase, din cauza creșterii numărului de persoane ce au fost repartizate la mare. Bine că ai fost avantajată, lucru ce nu mă miră, cunoscând farmecile ce desfășuri și succesul ce te întovărășește!!! Ura, și mai bine!

... Acasă totul e în ordine; Tudora gospodărește și gătește conform planului, eu fiind suficient hrănit; de piață n'am avut nevoie, decât zarzavaturi. „Raționatele” pe bon ocupă aproape 1/10 din raftul II (nu fac aluzie la bucata de săpun Cheia, fidea, ulei ...)

... La toate acestea adaug azi că te iubesc, doresc și că-mi lipsești mult, casa fiind goală și timpul trecând fără satisfacții. Mă bucur însă la gândul că razele violete vor reuși să-ți dea pe lângă „culoare” și veselie,

vioiciunea, zburdălnicia și sănătatea de care avem cu toții atâta nevoie. Eu în banca 1-a desigur.

Te sărut,

Emil

7.

{Miercuri, 28 VII/ 1954}

Ora 8 seara. Ce absurdă este uneori viața! Cu cât soare în ochi și lumină în suflet m'am întors Luni dimineața; gândindu-mă doar la tine și la ... cum să-mi pot aranja din nou venirea în goană săptămâna asta. Lucru mult la birou; alergătură după Marietta, în fine, eri seara am putut expedia pachetele și scrisoarea; azi dimineață bucurie ... sunt căutat de o scrisoare sosită, nu pot să plec decât pe la 12 și în goană alerg pe o căldură sinistră să capăt plicul! Am înghețat citind absurde acuzații, credințe zbuciumate, concluzii dezamăgitoare, să ne despărțim fără regrete și fără amintiri !!! Cum se spulberă 16 ani de viață!?

M'a cuprins o furie de neînălțurat și ți-am scris pe loc, toți mint, toți au viziuni, toți vorbesc fără cuviință, toți ... Asta se știe, căci așa sunt neciopliții fără gânduri, fără conversație ... din juru-mi. Dar tu?! Tu nu mă cunoști de loc?

Tu poți crede orice? {...} Tu care știi să pui la locul lui pe oricine, să nu găsești o vorbă prin care să le închizi gura, spunându-le Nu cred!!! Iată mâhnirea mea, grea de dus ...

Nu, desigur, dacă nu crezi, nici nu poți să vezi; nu poți vedea grija mea de a fi mereu lângă tine, lângă sufletul tău, să merit iubirea ta, nu poți simți grijile ce-mi fac a nu te osteni și a-ți înlătura uneori sarcina unei prietenii ce poate deveni obositoare ...

Deseori mă gândesc: cum să fac să-i scot din imaginație multe din infamiile de care m'a acuzat, în împrejurări în care nici prin periferia imaginației inconștiente nu mi-a trecut a intra în „mare” sau într'o „librărie” ...? Explicații, vorbe, scrisori; ce pot ajuta fără încredere și credință?

Nu știu cum voi dormi, nu sunt liniștit, căci mândria ce-ți cunosc nu va admite revenire la „telefon”. Ce să fac atunci? Dar nici să apar ca un vinovat încărcat de grele păcate ce nu am săvârșit!

Emil

8.

{Joi, 29 VII}

Azi sunt singur la dejun ...

Gândurile mă frământă mereu; ce face, ce gândește și mai ales ce montează cu privire la petrecerile mele nebune de aci! Și eu care nici nu am eșit măcar să mă plimb la șosea ... {...}

În fine, o căldură și o zăpușală grozavă; toată casa deschisă și nici un pic de aer. Nu se poate dormi ...

Dar fără somn, mă frământă gândurile la tine, ce faci, vei găsi milocul să mă înștiințezi într-un fel? Greu îmi va fi Duminică ..

E.

9.

{Vineri 30/VII}

Căldură înăbușitoare și nici o veste de la tine! De ce trebuie să aștept ceva? Oare ai timp să te gândești la mine și mai ales să treci prin ciurul judecăței acuzațiile ce mi s'au adus de cine știe ce neghib?

Dar am meritat eu, la sfârșit de viață, când puțini îmi mai recunosc calități sau merite, o fericire ca cea ce mi se invidiază?

Judec rațional și în adevăr cred că poate și tu te-ai înșelat ... și acum începi să vezi clar. Nu putea fi vorba de avantaje la alegerea mea, ci numai de simpatii adânci, dar nu de dragoste! Și dragostea nu poate fi atât de oarbă să nu vadă că nu trăesc decât pentru tine.

Nu-mi știu alt gând; de dimineața până seara, la birou și acasă, pe drum, încerc să-ți aduc tot ce pot și știu că-ți face plăcere, lucrez chiar ore ca să aranjez lucruri în casă, în viață, să-ți ușurez grijile ... Desigur, nu mai pot multe, dar totuși ...

Mă simt devenind nedrept și nu mai scriu, plec la birou.

E.

Seara. Azi mi-au dat banii pe concediu - 1760 lei. Voi plăti restanțele! Și apoi ce să fac cu concediul? Recitesc cele scrise în 3 zile și scrisoarea ta: totul arată că am și eu o oarecare mândrie în a nu recunoaște tâmpeniile celor ce m'au acuzat (fără să vrea, probabil din neghiobă mândrie: „au fost și ei ...”). Va fi mai bine poate să ne explicăm, pentru ca să știu ce și cum voiești ca să fie bărbatul tău ...

Nu pot accepta gândul că ai avea milă de mine, că ai voi să-ți perzi anii cu griji pentru mine, care-mi perd din ce în ce sociabilitatea și dorința

de viață, haine și confort!

Apropo de aceasta, m'am convins că Tudora e cheluitoare. Are însă calitate și gătește bine. Azi ți-am luat dulceață de lămâe și vei găsi cămara curat aranjată.

Mă simt neliniștit, nu sunt în apele mele, la birou am încercat să citesc mecanic, fără a-mi fixa atenția. Mă uit la telefon!!! Hai la radio!

E.

Ora 23¹⁵.

Telefonează D-na Simionescu, care pleacă mâine la Eforie și mă întreabă dacă nu am vești sau scrisori pentru Elvira! Desigur că nu am nimic de trimis, ci numai de așteptat. Oare ce aștept încă, dacă lipsește dragostea?

Numeroase gânduri mă frământă și mă trag înapoi spre anii trecuți, amintindu-mi tot ce a fost dureros pentru mine, evenimente, pierderi și împrejurări de mult uitate; mi se par toate atât de aproape și chiar consolatoare într-o oarecare măsură. Și pentru câți par un „nesimțitor” ...

Schimbarea de vreme din seara de azi mă face să doresc somnul ca o consolație pentru care trebuie să mă decid ... E răcoare.

Așteptarea aceasta izolată este totuși insuportabilă; dar ce ne-am spune dacă ar intra ea pe ușă? Bună seara sau ce mai cauți aici?

Emil

10.

{31 Iulie}

La birou; vizita ing. Barbaș, venit de la Mare. A fost și el la „Roaită”, dar nu invitat la Marea Primire pentru care s'a rezervat privilegiaților loc la masă. Te-a văzut și admirat, căci recunoaște numai o fetiță de 20 de ani, plină de frumusețe!

Ce era de așteptat s'a produs, căci tabăra celor rămași afară murmură, discută asupra sticlelor de vin și a cheltuelei! Era de așteptat, căci cunosc și caracteristicile acestora din urmă. dar ce vină am eu? Prima de a nu fi fost de față și pus la locul lor pe cei gata de deraiere, pentru a-și da caracter de oameni de lume și petrecere ... Tocmai (ce cred ei) că se potrivește unor actori din lumea atât de invidiată !!! Au și nimerit-o cu tine! (poate că se potrivea pentru unii din cei aduși). Azi o zi moartă. {...}

Furtuna care ne-a ocolit a sosit acum, ora 10^{1/2} seara.

Sâmbătă 31 VII, ora 10^{1/2} Seara; în fine tună, fulgeră, plouă și s'a răcorit pe terasa „noastră” puțin. Iar mă întorc la subiect și aștern gândul ce mă frământă: să fi fost chiar C....., vesela figură a cavalerului cu armură

de Don Juan, ce se aruncă în foc și apă pentru „femei frumoase” și care este furnisorul plin de imaginație a poveștilor? Dar nu-l știu la „V. Roaită”; poate e la Eforie!

Va să zică trebuie să-mi fie „prieten” de petreceri! Mărturisesc că nu mă pot familiariza cu idea, căci prea mult haz nu am făcut de poveștile lui, de care se amuză Gilbert și Condrea. Nici măcar n’am avut curiozitatea de a-i încerca mașina ... obiect de succes (se pare!)

{...} În acest caz mă consolez cu gândul că „adevărul” va putea fi ușor restabilit, afară numai dacă Donquichotescul personaj își desfășură farmecile și dincolo de nivelul mediu în care se complăce uzual. Păcat de cele întâmplare în acest caz.

Iată pentru ce sufăr eu aci, departe de ființa ce mi-e dragă.

Emil

11.

{Duminică 1 August}

{...} În fine, la 10 seara, telefonul mult, mult așteptat. Te sărut și pentru acesta.

E.

12.

Draga mea fugită,

Joi 8 Sept. 1955. După plecarea voastră - pe peronul gol de trenuri - și gara părea pustie; am mai comentat puțin cu Aurica învălmășala și formele plecării, după care am fugit la birou unde am de pregătit lucrările Conferinței Constructorilor din 10 și 11.IX.

Cu gând la tine, te urmăresc în tren, din cabină în cabină și te văd și pup.

Vineri 9 Sept. La birou lucrăm și după amiaza pentru Conferință, căci totul se cere scris, semnat și parafat în trei exemplare; a trebuit să fac și discursurile a 6 persoane din șantier, spre a le aduce în spiritul concluziilor noastre, așa că n’am putut pleca înainte de 10 seara din Minister.

Duminică 11 Sept. - seara. În fine s’a terminat și Conferința și încă cu bine! {...}

Marți 13 Sept. {...} Eri seara masă la Sică. Dându a uitat să vie. Masă bună, dar discuții prea lungi (am plecat la 13° noaptea), numai teatru, Varșovia, stagiunea ... Am aflat că „Lear” se va da în localul Operei în fiecare Luni, cu o nouă distribuție, cu muzică lărgită, decoruri noi etc.

Sică pleacă pe 10 zile la Bârlad, cred că dorește de la mine o consultație privind casa. {...}

Miercuri Seara 14. IX. {...} Noutăți la serviciu prin numirea a doi tineri ingineri, colegi ai Ministrului. Încă nu s'au prezentat.

Remarc că sunt mai nervos în urma lipsei oricăror știri despre tine. Ce e de făcut? Mă gândesc a trimite scrisoarea prin Legația Praga! Dar dacă nu o primești? {...} Draga mea, ce te-ai făcut nevăzută, ce gânduri ai? Cum te-ai instalat și cum te simți? Dar chestia bănească? Iată câte și câte întrebări și mai ales una: Mă iubești tot atât, și în lipsă? Eu da! (Am făcut 12 sticle bulion 3/4 bere) ...

Vineri 16. IX. În fine o primă veste, telegrama ta - dar fără adresă? De ce?

Nu știu cum să-ți dau de știre, căci am îndemnul de ați scrie negreșit, ca să-ți spun cât îmi lipsești ... dar sunt sigur că te îndoiești ... cel puțin mi-o spui mereu. {...}

La birou sunt în așteptarea noilor numiți, care sunt 2 tineri, 26-27 de ani, cu studii în URSS, colegi cu Ministrul.

Vom avea probabil mult de furcă până se vor pune la curent cu treaba și oamenii.

Dandu a telefonat azi; conversație „Gaițele”, ce se apropie de al 500-lea spectacol; aseară am văzut în trecere pe la Ath. Palace pe Talianu care-l așteaptă pe Dandu pentru sărbătorire. El se vaită de încasări, preventiv! M'au întrebat de tine și de adresa lui Birlic. Acasă totul e bine și în ordine. Te sărut cu drag și dor,

Emil

Azi 17. IX. am scris Elvirei la Sanatoriul Nemecicova.

13.

{Sâmbătă 17 Sept. '955}

Draga mea iubită

Nemai având răbdare să aștept adresa, pe care ai omis a mi-o comunica, scriu la nimereală, - pe adresa pe care d-na Vasiliu mi-a comunicat-o.

Am primit telegrama ta exact la o săptămână de la plecare, ceea ce m'a încredințat că v-ați plimbat prin Praga, unde numai cu gândul pot să te întovărășesc ...

Deci acum sunteți instalați la Karlovy și în curs de cură, ceea ce nu-mi este posibil să-mi imaginez altfel, decât așa cum l-am văzut acum 17 ani.

Și era frumos și dulce!

... Îmi este tare dor de tine și privirea pozelor (fie chiar cele din urmă din care îți trimit esantioane la întâmplare) nu sunt de ajuns; prea simt golul din casa lipsită de glasul muzei mele și de gurița ce uneori nu tace. Acum e liniște, liniște și numai uruiul străzii trece prin ferestre ...

... Din lumea teatrului nu-ți pot scrie decât că spectacolele continuă la grădini (până acum 2 zile) și Dandu așteaptă al 500-lea al „Gaițelor”; artiștii așteaptă și ei masa festivă a sărbătoritului!!!

De la Sică am aflat că se va relua „Lear”, în fiecare săptămână un spectacol, la Operă, cu decoruri refăcute, orchestră mărită etc ...

Te sărut cu drag și dor

Emil

14.

{Marți, 20. IX}

Mă întreb mereu ce e cu voiajul și cum nu am vești! Am avut mare curaj să scriu pe adresa dată de D-na Vasiliu B. și să trimit și fotografia, dar știam că-ți va face plăcere. Am voit să-ți trimit și un jurnal cu știri despre stagiunea viitoare. Din păcate acest lucru nu este permis și deși am încercat la Poșta Centrală, nu am reușit. -

Dar în fine, azi am primit c. p. din Praga! A fost o bucurie generală, toți ai casei și musafirii (Anca și Georges) au admirat vestita sală pe care ai vizitat-o. Am dedus doar că la 12 Sept. ai ajuns la Karlovy, dar ... mi-ai telegrafiat la 14 Sept. și fără adresă. De ce te ascunzi? Crezi că suport așa de ușor singurătatea fără tine? Ar fi să repet că zilele trec fără a aduce nimic nou decât aceleași ocupații și griji. Nu sunt mai mari ca acum 20 zile, dar le duc singur și le adaug unor gânduri negre ce mă frământă.

Duminică la prânz am avut pe Anca singură și apoi am rămas doar eu, citind până târziu în camera noastră - unde-mi pare în orice caz mai agreabil să petrec cu mine însumi.

Luni s'au prezentat noii directori la birou și am făcut cunoștință. Sarcini noi, directive și rapoarte. {...}

Azi, Marți 20. IX., am terminat banii și au sosit neașteptat cei 125 lei de la Rica (Marieta) pentru poșetă, ceea ce mi-a ajutat piața.

După masă m-am dus să văd Documentarul Ion Manolescu (interesant) și filmul „Liliacul” (opereta), o vechitură, însă amuzant. Oprescu a telefonat azi ca să afle dacă ți-a plăcut Câmpulungul!!! Nu știa că ai plecat și crede că s'ar fi simțit bine ... invitat.

Se pare că au avut o ședință agitată la Academie, cu noii membrii: Iser, Baraski ...

Acum e 11 seara și ascult muzică, citind al 3-lea volum de la plecarea ta ... Recitesc c. p. sosită și aștept nerăbdător lămuririle asupra voiajului și îmbrățișările promise ... Vremea e bună și probabil voi merge vineri-sâmbătă pe șantiere, la Făgăraș și împrejurimi, dacă vor decide așa noii conducători.

Azi am primit Diploma și Insigna de Inovator; bani ioc și ași fi avut mare nevoie! S'a terminat tot stocul meu. Se aude de o nouă salarizare ...
Noapte bună pe azi, dulcea mea

Emil

15.

{Luni 26. IX.}

Azi sunt înapoi la birou, după 2 zile de alergătură la Conferința Min. Construcțiilor din Or. Stalin-Făgăraș, cu ședințe și vizite pe șantiere. {...}

După masă am fost la un nou match de Tenis cu Georges pe motocicletă și apoi la Lilly, care a comentat scrisorile și-ți trimite multe salutări și urări. Dar eu nu știu ce ai primit din scrisorile mele.

Draga mea iubită, ce mai pot să-ți scriu decât că-mi lipsești ziua, noaptea, ceasurile, toate clipele și în orice moment. La birou mă gândesc mereu și-mi aduc aminte câte ceva. {...}

Acum e ora 11 seara și cum de la plecarea ta am suprimat masa de seară, mă culc cu o dulceață și mă simt bine. La 8 am luat la Lilly un ceai, deci sunt hrănit bine. {...}

La birou, mare agitație: toți pleacă pe șantiere pentru programe, planuri, etc.

Noapte bună . -

16.

{27 Sept. 1955}

Mărți, ora 12 noaptea

Iubita mea dragă,

Abia acum te simt lângă mine; nu știu ce s-a întâmplat de la primirea celei de a 3-a scrisori de azi, când după o nouă recitare a ei, nu am mai putut sta locului.

Telefonul nostru e stricat și atunci de la tel. lui Tony am căutat pe Dandu, Aurica, Dora, Anca ... fără a-i găsi pe toți, pentru a putea vorbi de tine ...

După reveniri și încercări, am privit portretul tău și am simțit că nu mai pot sta locului; am pornit-o pe străzi, cu inima bătându-mi ca atunci când la ... „Elefant” ...

Am intrat cu ajutorul lui Văduva la cinema Republica, unde rula un film englez: Biletul de 1.000.000 Lire Sterline!!!

Nu știu cum l-am urmărit căci nu mi s-a părut așa de atractiv ca în descrierile auzite (Anca!).

Am fugit acasă, era ora 11, am recitat scrisoarea și am luat un păhărel de țuică; văzând că nu mă pot regăsi ... mașinal am deschis biblioteca și am luat pachete-pachete de fotogtafii, căutându-te peste tot, în toate chipurile: în trecut - când nu te-am cunoscut, cu alții, pe scenă, ca vedetă, frumoasă, sportivă, amoretată (poate!) și nu m'am putut opri până acum, la ora 12, când în față cu poza ta - cea de la Tori - care mi se pare azi cea mai dulce și naturală, am decis să-ți scriu această scrisoare de dragoste.

Tot ce am notat zilnic în foile alăturate mi separe searbăd, fără suflet, nici simțire, și, mai ales, prea puțin. Spui că distanța te face să mă iubești mai mult; poate și singurătatea și oboseala băilor să te facă mai melancolică. Eu însă te văd aci, în casă, lângă mine și-mi promit ca atunci când „vie” vei fi la îndemâna mea, să nu te ocolesc! Jur!!! ... Care să fie cauza că scriu mai just cele ce simt, decât ți le pot spune în viu grai?

Desigur, s'ar putea spune, o oarecare timiditate! dar aceasta este numai din cauza neîncrederei pe care o am în tonul vocii mele, care-mi pare un ecou atunci când vorbesc cu tine. Scriindu-ți, eu vorbesc și tu taci, te văd cum mă asculți, îți văd ochii și genele, gura și sprâncenele {...} și te-aș săruta fără încetare.

Iată ce am voit să-ți scriu; iată ce repet iarăși și iarăși, dragostea mea cea dulce și permanentă. Rupe tot restul ce ți-am scris, nu adaugă nimic viu, nimic cald, ci numai fapte, griji și gânduri impuse din afară, de treburi și evenimente. Păstrează numai scrisoarea asta, în care am turnat fără oprire tot gândul meu dictat adânc de inima mea, ce rămâne neclintită lângă tine, cât voi mai avea suflare pe acest pământ.

Te sărut cu patimă,

Emil

17.

Draga mea scumpă,

Mi-ai amintit de „Elefant”! de Carlsbad! ...

Dar ce este aceasta pe lângă dragostea ce nu-ți pot exprima în vorbe, azi, după 17 ani de când ne cunoaștem. Mă crezi sau nu mă crezi, dar

totdeauna m-ai intimidat cu frumusețea și drăgălășenia ta! Nu am reușit nici o dată să ți-o exprim integral, căci aci - fie că erai distrată de treburi și chemări, fie că nu-ți era sufletul acasă, fie că era temerea mea de a nu părea ridicol din cauza vârstei și situației - nu am găsit vorbele potrivite.

Dar astăzi, la amintirea clipelor de atunci, nasc în mine multe și numeroase gânduri, pe care vreau să ți le aștern aici, pentru ca nici o dată să nu le uiți și nici o dată să nu te îndoiești de inima mea.

Tu ai fost, pentru mine ființa pogorâtă din stele, tu ca femeie ai reușit să-mi aduci echilibrul necesar vieții în momentele cele mai grele, tu ai știut să mă înveți dragostea adevărată, sinceră și darnică, fără socoteli și fără meșteșuguri. Cum ași putea eu uita clipele de atunci, cum ași putea să fiu altfel decât cuprins de dragoste curată, îmbrățișându-ți ochii și buzele, strângându-te lângă sufletul meu și păstrându-te în cugetul și ochii mei, mereu, mereu!

Este adevărat că uneori eram cuprins de dubii, bănueli nășteau în sufletul meu, comparând cele ce-ți puteam oferi ca bărbat și prieten, comparându-mă cu alții în defavorul meu; tu, ființa care atrăgeai pe toți, tu, care cu un cuvânt erai regină, tu, care cu zâmbet fermecător fericeai pe unii, mă uitai uneori pe mine (mi se părea) și atunci cerul mi se posomora și sufletul îmi era noros. Credeam că nu ești TU.

Azi știu că cele ce-mi scrii sunt adevărate! Azi, gândul tău a suflat asupra mea și am simțit și eu prezența ta adorată. Ași fi făcut desigur ori ce ca să te știu alături! Ași fi alungat norii de pe ochii tăi cei frumoși, ași fi cuprins genunchii tăi în brațe și nu m-ași fi deslipit ușor ...

Iată acum, dragostea mea, o mărturisire nouă pe care trebuie să ți-o scriu, căci poate nu am făcut-o de mult. Ceea ce ești tu pentru mine nu poate fi spus ușor, dar trebuie să crezi sufletului meu care dictează aceste rânduri. Este adevărat, am două fete și le iubesc, iubesc pe Mihai, voi iubi desigur copilul ce va veni (sper, cu bine), iubesc pe Lilly și familia mea, puțină rămasă, dar nimic din aceste iubiri nu depășesc dragostea, atașamentul, căldura ce simt în inima mea pentru tine ... Trebuie să mă crezi, căci aceste rânduri ar trebui să fie calde, așa cum este trupul meu, mâna și inima mea, scriindu-ți-le ...

Să nu lași altora a citi ce-ți scriu! Este numai pentru tine, pentru noi doi!

Nu mă simt jenat de difuzarea sentimentelor mele, dar știi că sunt mulți care invidiază fericirea pe care mi-ai adus-o și care ar căuta în defectele persoanei mele (și cine e fără cusur?) să găsească critici vieții ce ți-ai croit.

Este noapte târzie, mâine dimineață la 6 o pornesc și eu la treburi, nu simt însă somn și vreau să mai vorbesc cu tine, nu simt nici o oboseală. O singură privire la poza ta - pe care pun buzele - și ași porni din nou - cu tine în gând să scriu de la început, un cântec de fericire pe care-l țin ascuns într'un colțișor al inimii mele ...

Recitesc ce-am scris și nu sunt mulțumit, găsesc că nu e destul și nu e bine spus!

Emil

18.

{Marți 27/ IX.}

Citesc și recitesc și iar citesc (sărutând rândurile) scrisoarea ta, a III-a. Văd că merge greu, 7-8 zile de poștă. Este dar normal să nu mai scriu decât această ultimă scrisoare căci nu le vei mai primi. Deasemeni nici nu mai trimit nici fotografiile, căci și primele s'au pierdut probabil. Oare ai primit ceva? Scrisori - asta e a 3-a - și telegrame.

De azi înainte voi telegrafia 15 cuvinte, ce costă 6 lei. În fața ușii am văzut pe Betina, care mi-a spus că a fost repusă în slujbă. Sănătatea însă e șubredă.

I-am dat adresa și lui Dandu, care e bine, nu l-am mai văzut de-o vreme.

Ține conferințe la ARLUS și vorbește la Radio de Luxandra și Timotei. Foarte drăguț, m-a întrebat de Anca!

Bucurie că Anca a scris un lung articol în revistă despre Hasdeu și problemele teatrului, care pare că e interesant. Azi am găsit-o ceva mai bine.

Merg la filme, căci sunt câteva f. f. bune pe care trebuie să le vedem împreună. Acum mă duc să aranjez niște fotografii de copiat pentru o expoziție cu materialele mele (cărămizile speciale).

Te sărut dulce de f. f. multe ori și salut „Elefantul” pe care-l rememorez așa cum era ...

Emil

19.

{Miercuri 28}

Citesc acum dimineața scrisoarea mea de astă-noapte și iar ași lua-o de la început.

Deci noaptea nu mi-a adus nici-o liniște, căci nu te-am simțit lângă

mine, patul era gol, capul tău lipsea de pe pernă și nici nu m-ai certat când am făcut o mică mișcare spre tine, la sculare ...

{...} De azi înainte nu mai scriu, căci nu o să mai fie posibil să-ți parvie scrisorile mele (și n'aș dori să se piardă).

Sărutări și pe lumină,

Emil

Înainte de a o pune la poștă, mă întreb dacă nu sunt prea amorezat la vârsta mea!"

20.

{6 Septembrie 1956}

Frumoasa și tăcuta mea dragă,

Zi de zi aștept cu speranța să primesc câteva rânduri mai amănunțite ale drumului și instalării tale acolo; nimic, deși au trecut 12 zile de la plecarea ta. Afară de telegramă, nimic, ceea ce face să cred că s'a perdut ceva ...

... Mi-e tare dor și ași voi să știu tot ce face iubita mea: cum merge cu apele, băile, doctorii etc.

Sper că totul va fi bine și nu se va semnala nimic din grijile anului trecut.

Ori cum îngrijește-te bine și mai ales ferește-te de răceală, căci am auzit că vremea este ploioasă, nu ca la noi unde, odată cu pepenii, ne coacem ca la cuptor.

Ziua este foarte cald, abia după 9^{1/2} seara se poate deschide fereastra.

... Mă gândesc la zilele tale acolo și neavând știri directe asupra echipei și a persoanelor din jur (ca anul trecut) nu pot să-mi imaginez nimic; că ești în centrul atenției nici vorbă! dar oare mai liniștită ca anul trecut? Cum e cazarea la acest sanatoriu cu nume necitibil, de ce nu-mi scrii mai repede - iată câteva din preocupările mele!

Draga mea, de câte ori ești departe mă gândesc mai mult la viața fericită ce-mi faci, în vremea de azi când nu mulți pot râvni la atâta ... să-i zicem noroc?!

... Scrie-mi negreșit, mult și detaliat ce faci, cum merge sănătatea, ce noutăți mai sunt și mai ales că mă iubești și nu mă uiți.

Eu te doresc cu drag și te sărut,

Emil

21.

{21 Ian . 1959}

Emil,

Telefonează, te rog, lui Popovici și anunță-l că are 2 locuri bune pentru astă seară.

Unul este al tău. Aș vrea să fi în sală și să te știu alături de mine în astă seară.

Încearcă să-mi redai liniștea și încrederea în tine. Altfel vom sfârși cum un om ca tine nu trebuie să o facă.

Sunt bolnavă sufletește și totul nu depinde decât de tine ca să mă echilibrez.

Frumosul și armonia să se reverse și în viața mea particulară, alături de omul în care cândva am crezut.

Elvira

22.

{Sâmbătă 11 Iulie '959}

Iubita mea dragă

Azi venind acasă am găsit anexatul bilet de telefon după care ... am primit telefonul tău.

... Îmi pare bine că ești mulțumită de cameră, de Eforie și de tot ce ai găsit; sper că vei profita bine și de odihnă și de cura cu nămol.

Cum este totdeauna necesar să adauge omul sfaturi sau recomandări, adaug și eu pe cel: să te ferești de schimbări de temperatură - dacă faci nămol - și mai ales de curenți la decolteu seara. Se anunță schimbări de temperatură și vijelii - poate nu acolo, pe litoral.

Acasă totul e bine și liniștit. Nici un telefon.

M-am odihnit puțin și acum - 8 seara - am deschis spre ventilare și am început scrisul, cu această scrisoare, pe care vreau să ți-o trimit numaidecât.

Plecarea ta era natural să producă vidul de acum!

Tanti la biserică și soneria mută, balconul pustiu, casa liniștită, film „fără muzică” ... Normal ar fi fost ca eu să „cânt” melodia serii ce se așterne (dar nu am voce). Voi încerca să ți-o spun în vorbe:

„Tot atât de dragă-mi ești ca acum mulți ani,

Tot atât ași dori să te știu fericită și fără griji,

Tot atât ași cuteza să-ți doresc veselie

și răsul ce-ți stă atât de bine
pe lângă frumusețea figurei și corpului drag
(fie chiar în taileur roșu).”
semnat Maiakovski

Te sărută cu mult drag,

Emil

23.

{12 Iul. 1967}

Duminică

Emil dulce și drag,

Ți-am primit scrisoarea din care, la deschidere, mi-a alunecat printre degete o mică fotografie a ta, bună și dorită, cu care am stat apoi de vorbă și mai târziu, într-una, fiindcă am pus-o lângă mine, pe noptieră, aproape de o iconiță de care nu mă despart și cred în Ea ca și în tine. Te sărut pentru această atenție și gând bun.

Mi-am făcut și eu aici 3 superbe fotografii în pastel, sunt o minune și îmi pare rău că nu-ți pot trimite nici una. Le vei avea la întoarcere la mine acasă și sunt sigură că nu te vei sătura privindu-le.

În fine, am reușit să-mi fac 3 fotografii care să fie tot atât de reușite ca și mine. Ce zici de atâta siguranță de sine?

Martți termin cura și Miercuri plec din Vichy. Uf! bine că s-a terminat. Crede-mă, n'a fost ușor de loc.

Aș dori să mai stau la Paris vre'o 2-3 zile ca să mai casc gura și să-mi adun niște cataloage de mobile, de vreme ce sunt aici. Apoi iau drumul spre cuibul meu mult dorit unde mi-am lăsat puilul - trecând prin Italia, unde aș dori mult să mă opresc la Venezia 1 zi și apoi Florența și Milano.

Nu știi ce faci tu cu plecarea ta. Când pleci? În tot cazul, scrie-mi la Paris, Grand Hotel, unde stau până duminică 16 dimineața, când vreau să plec. Pe aici lumea e liniștită și de această dată cred că nu se va întâmpla nimic. Să dea Dumnezeu să fie liniște așa cum o dorim noi. Am citit în ziar despre inaugurarea „Banlocului”. Te felicit de această frumoasă muncă și îți urez un bun rezultat.

Eu aștept să-mi scri și dacă vrei să pleci, mă întorc mai degrabă, renunț la vizitarea orașelor din Italia. Cât privește situația mea financiară, ce să-ți spun, am cam întins bine de bani. Mi-am făcut cura cu belșug. Nu mi-am luat însă nimic și sunt dispusă să renunț și la micile tentații, dar

totuși stau destul de slab.

Mă gândeam că n'ar fi rău să-i mai dai o telegramă lui Jules, să ne mai dea ceva bănuți, f. f. puțin, 2-3 mii franci, care mi-ar ajunge să o duc bine până la sfârșit și în vedere că francul a scăzut.

Că eu sunt nostimă - și că te-aș pupa mult dacă aș mai avea și ceva siguranță în fundul genții mele.

Te sărut din suflet cu dor și pe cât de curând îmbrățișări.

Elvira

24.

{19 septembrie 1971 - ora 20}

Paris

Emil dragă,

Îți scriu așa cum m-ai rugat - repede. Voiajul cu avionul a fost extrem de plăcut ... Am sosit la oră fixă - coborârea - o ștampilă franceză - și m-am trezit în brațele lui Getty - f. chic. O mașină mare, nouă, albă, tapiserie roșie. Parisul gol!

Așa că am ajuns în 20 de minute. {...} Cred că realizează un venit frumos - se simte după belșugul din casă - mașina - plus chiria pe care acum o plătește integral. Am dejunat împreună acasă - homar, diferite cărnuri și legume, șampanie, căpșuni, piersici, o cafea excelentă. Camera pe care o cunoști - a lui Gabriela ... Totul e liniștit. Câteva mici mașini - de săraci rămași în Paris - trec în sus și în jos. Lume puțină. Timpul e frumos, însorit, fără să fie cald.

Parcă n-au trecut doi ani de când am fost aici - am impresia că n-am plecat deloc.

{...} La televizor un program bun, cu băiatul lui Fernandel și alții, drăguți foc ... Am fost totuși puțin pe stradă, pe la ora 7, dar sunt cam obosită - așa că am venit repede acasă. Încă o gustare bună - cu un Dubonnet, tartă cu căpșuni - casa frumos luminată - încă un pahar din care îmi place mie ...

Luminile au început pe la vitrinele și restaurantele din față - mașini mari, elegante curg acum.

Iar eu îți scriu ție, apoi citesc ceva frumos și caut să mă odihnesc bine pentru plimbări.

Sărută copiii.

Pe tine te iubesc și te sărut,

Elvira

25.

{26 sept. '971}

Iubita mea dragă,

În fine, am așteptat ziua de azi - Duminică - pentru telefonul promis și bucuria mea a fost mare că te-am auzit vorbind, cu glasul cunoscut. Casa este pustie fără!

Nu am scris încă și am notat numai evenimentele primei săptămâni de lipsă; acum - seara, la 21, când a sosit scrisoarea ta - am început a scrie aceste rânduri, reproșându-mi a nu o fi făcut mai devreme. Am așteptat prea mult! Trebuia să scriu eu!

{...} Recitesc scrisoarea ta, cuvânt cu cuvânt, și mă bucur că a reușit așa de frumos voiajul: plăcut, lin, agreabil, companie plăcută și apoi sosirea lui Getty, automobilul, drumul și casa frumoasă, cu vremea bună!!!

Și eu am impresia de a fi cu tine, și văd tarabele, restaurantul, chioșcul de ziare, mișcarea mașinilor și a pietonilor, ca și cum ași fi acolo de când lumea!!!

Ce să-i faci, dorul e încă viu și deși nu sunt fizic acolo, te văd, te urmăresc în plimbări și mă bucur că toți te înconjură cu aceeași dragoste meritată. Te sărut cu drag!

Îmi scrii de masa cu „homar” și sper, brânză. De vinuri și șampanie să nu mai vorbim! Cred că ideea ta de a mânca „une baguette” în primele zile s-a dus pe apa Senei!

{...} Pe tine te sărut cu drag, dorindu-ți petrecere bună, sănătate și rezistență la oboseala pe care Parisul o merită din plin! Cu tot dragul de a te avea lângă mine aci (azi m-am gătit cu hainele noi groase, cravată nouă, pălărie - la Dora) nu doresc să-ți scurtezi „vacanța”, ci să o lungesști cât poți, căci teatre, prietenii, aerul Parisului și alte multe merită orice sacrificii.

Închei căci s'a făcut ora 23,
te pup cu dragoste

Emil

26.

{29 -Sept -'971}

- ora 19 -

Iubita mea scumpă,

Este o oră de când am primit, citit și recitit scrisoarea din 21/9, marți și c. p. de la Suzana, Virgil, Tity și Tu (bineînțeles); eri au sosit jurnalele

„Match” și „Jours” în banderolă netimbrată cu simpla ștampilă „Cartare” București (mă întreb mereu cine le-a adus? Mister!)

Totul deci pare perfect și bucuria de a afla cât de fericită te simți, câtă dragoste îți se exprimă, câte semne de afecțiune (pe deplin meritate, desigur!) îți rezervă absolut toți cunoscuții și prietenii, mă emoționează sincer până la lacrimi.

Este ca și cum „scena” Parisului te sărbătorește cu un succes de teatru, în premieră, de pe vremuri, ceea ce nu se poate uita! Emoția pe care o simt (ca public din sala lumii noastre) mă face să caut cuvinte spre a o împărtăși bunilor prieteni și copiilor mei.

Să-ți dea Dumnezeu numai bucurii, fericire, sănătate și continuarea acestor zile de variații, primiri, mese, vizite, plăceri. Faptul că eu nu sunt cu tine nu trebuie să te influențeze sau mânănească și nu trebuie să întunece bucuria ta. Eu sunt prezent de aci, văd totul ca și cum ași sta alături cu ochii minții și inimei, lipsind numai o prezență fizică (neglijabilă oare?).

Te rog să săruți pe Getty, Nelly, Susanne, Virgil și pe toți care-ți arată dragostea și stima lor atât de furmos, mulțumindu-le din partea mea pentru tot ce fac.

{...} Mă grăbesc cu această scrisoare spre a o pune la cutie încă înșeara sta. Scrie-mi când ai primit prima mea scrisoare din Duminică 20 - 09? Încă o dată sărutări de mâini lui Getty și multă dragoste pentru toți cei ce te înconjură,

Pe tine de mii de ori te îmbrățișez cu dragoste,

Emil

27.

29 septembrie, Paris

Scumpul meu,

Azi, duminică, am stat de vorbă cu tine. Așteptam telefonul, dar nu atât de dimineață. Eu am fost fericită că îți-am auzit vocea. Te sărut că mi-ai telefonat. {...}

Suzanne avea o invitație la piesa lui Feydeau, care se joacă la teatrul Elvirei Popescu - fără ea - cu Pierre Mondy - cu haz cam obosit și Sophie Desmarests - prea seducătoare pentru burlescul lui Feydeau. Așa că s-a răs cam puțin pentru cât ar fi trebuit să fie. Poate prin rodaj, actorii să găsească comicul necesar.

Am fost la Elvira care era acolo. A fost teribil de drăguță, am stat de

vorbă cu dânsa aproape o oră.

Nu mă mai lăsa să plec.

Voia să mă convingă nu cumva să nu mai joc. M-a găsit prea tânără pentru pensie.

Mi-a propus să vin la ea în teatru, că-mi găsește un rol în piesa pe care o va juca. Deci, vezi că s-ar putea să mai fac la Paris ceea ce nu se mai poate la mine. {...}

Cred că nu va fi „Puricele la ureche”, cu toate că piesa e tot atât de bine scrisă ... Desigur că ea trebuie să intre cu o piesă în repetiție. Mi-a spus că întâi mă va invita la un dejun.

Sâmbătă am fost singură la cinema „Gaumont” - am văzut un film f. bun, cu perfecți interpreți americani.

Mi-a fost cam greu să mă culc la ora 20. {...}

Azi, duminică, am fost cu Suzanne la Varssailles. Am văzut cele trei palate pe îndelete. Totul curățat și reconstituit perfect. Pădurea, o minune. Păcat că timpul fuge prea repede.

Sărută-i pe toți,

Pe tine te iubesc mult,

Elvira

28.

{Duminică 3 Oct. '971}

Draga mea,

Astăzi dimineată, începând de la 10^{1/4} (ora Buc.), timp de o oră am chemat Parisul la telefon, întâi mi-a răspuns ocupat, apoi tot așa și în fine ... telefon defect ... !!! Am fost furios și pentru imposibilitatea de a comunica și de grija să mă pue să și plătesc! Mi-a confirmat că Nu.

Vremea era minunată, o zi de vară, soare cald și 28⁰!!! Fiind invitat la Paula, am plecat să mă plimb și am intrat a 2-a oară la expoziția „Paris” în sala de lângă „Polar”. O lume imensă, nu te puteai mișca, dar minunea planșelor, fotografiile în culori, parcurile cu flori și machetele noilor încrucișări de artere de-a lungul Senei și la bulevardele periferice, te fac să te crezi prezent ca într-o țară de basme! Trebuie neapărat să mergi pe noua linie de „Expres Metro” de la Etoile, să vezi magazinele și spațiile ce s’au creat acolo. Se pare că se poate găsi acolo la reprezentanțele noilor magazine mărfuri cu prețuri la jumătate. A spus-o eri seara Janetta Nădescu, care a stat 3 luni la Paris. {...} Acum vin la scrisoarea a 3-a a ta,

pe care am primit-o pe 1 Oct., împreună cu al 3-lea pachet de ziare, care mă bucură și ocupă tot timpul ... Am citit-o și recitit-o, bucrându-mă de fie care cuvânt și mai ales de bucuria ta, atât de justificată.

Am găsit în ziare reclama pentru piesa de la „Marigny” și din cele ce scrii despre actori îmi dau seama de lipsurile ce ai remarcat, dar în același timp și de cât aport ai putea să aduci tu prin căldura, prezența și atracția ce reprezintă! Nu face o socoteală a doua Elviră prin propunerea făcută! Se pare că are nevoie de asemenea sprijin !!! (Dar o fi serioasă ... din punct de vedere al angajamentului ce trebuie să-și ia?)

Eu nu pot spune decât că ași crede în succesul tău, care ar fi o lecție pentru mulți de aci, și s-ar încadra în convențiile acceptate curent, vezi succesele lui Spiess, Herlea și alți artiști români ... Tu trebuie să te decizi și să te hotărăști!

Despre „piese” cred că nu sunt dificultăți și cum sunt la modă reluări de Feydeau, de ce nu ar fi și „Dama cu camelii”, „Zaza”, „Regele ...” sau chiar o piesă românească (Baranga: „Opinia publică”) care ar fi susținută și de aci. Spun probabil „prostii” că mă amestec în probleme teatrale, dar imaginația mea merge cu entuziasm pe linia bucuriei și plăcerii ce ai avea pe o scenă occidentală, ce ți-a fost refuzată când-va! Deci, hotărăște! {...}

Pe tine te îmbrățișează și sărută de mii de ori,

Emil

29.

{4 oct. - luni}

Paris

Scumpul meu,

Azi, 4 oct., am primit cea de a doua scrisoare a ta - plină de dragoste și de noutăți. Îți mulțumesc pentru tot și te sărut mult. {...}

Scumpul meu, sunt atât de fericită că am stat și mai stau încă la Paris, încât nu mai doresc prea multe - și așa timpul fugе prea repede.

Eri, duminică, am fost cu Nelly la Chantilly (Chateau) - un splendid castel din se. 9, epoca feudală, unde tronează, afară în parc, le Grand Condé, printr-o statuie măreață, călare pe un cal năzdrăvan.

Castelul, cam greoi exterior, dar înăuntru somptuoase boseries Régence alb și aur, pânze decorative de Christ. Huét și Watteau, și multe alte splendori de miniaturi franceze din sec. XV, cărți de o frumusețe rară legate în aur și pictate de mână.

Capela - cu frumoase picturi și un plafon care ți-ar fi plăcut ca dimen-

siuni. Lumini, culoare, tot alb-gris, aur ...

I-am mulțumit mult lui Nelly pentru această zi pe care mi-a oferit-o cu mult efort, pe o stradă aglomerată de 40 Km până la Chantilly.

Ziua a fost plină de lumină și soare, am stat în pădure cu alei umbrite ca niște tunele, cu frunze de aramă pe jos și o lumină de gris-rose care străbătea crengile încă frumos înverzite.

Era ceva feeric și iarăși m-am gândit la tine - și iarăși nu m-am bucurat din plin ...

Te rog să-i săruți pe toți,

Elvira

30.

„ 5 Oct. '971

Iubita mea dragă,

După o zi de vară, încorită cu 28° - eri, azi un vânt rece și o ploae de toamnă ne-a dat înapoi (+ 8°) la pardesiu și umbrelă. Dar toți suntem optimiști că vremea se va mai îndrepta. De altfel acum - la 7 seara - nu mai plouă. Casa e rece și lipsa ta apare mai simțită în singurătatea mea, de aceea m-am hotărât a scrie, deși sunt numai câteva zile de la a III-a. {...}

Azi am fost câteva momente la o Expo de arhitectură USA, dar era așa de plin, că nu am putut vedea mai nimic. Sunt fotografiile și machete, dar mai puțin frumoase ca la Expo „Paris”. {...}

Sunt nerăbdător să aflu cum îți petreci timpul care fuge atât de repede! Ce ai mai văzut, pe cine ai mai întâlnit, ce vești mai ai de la Elvira Popescu și cum vezi propunerea ce ți-a făcut? Eu ți-am scris părerea mea: „Da” din tot sufletul, știind bucuria pe care a-i avea-o printr-un succes acolo!!!

Azi am văzut pe Titi Godeanu, s-a îngrășat și arată foarte bine, deși tot cu o „gaură suplimentară” de care toți glumesc la birou. E plictisit a nu fi primit viza pentru fiul său, fără care nu se putea aventura într-o excursie externă. A întrebat de tine și transmite urări bune, ca de altfel toți prietenii! {...}

Nu mi-ai scris nimic de cinema! Ce ai mai văzut? Aci au mai apărut filme bune și se așteaptă altele. Teatrele - trei-patru - au reluat vechile piese: „Surorile Boga”, „Voievodul Țiganilor”, „Sonata luni” (Tănase), „Pinocchio” (Ion Creangă), dar nu s-au deschis toate. Cred că se așteaptă noile directive anunțate. {...}

Pe tine te îmbrățișez cu dragoste și din inimă,

Te iubește,

Emil

31.

{Joi, 7 oct.}

Paris

Dragul meu,

Aastă seară, joi, m-am întors acasă cu picioarele rupte de mers, la ora 7. Mai mult nu pot merge, așa că patul și lectura. Greva ne obligă să stăm în casă, fiindcă de la anumite ore nu se mai poate circula. Autobuzele sunt ticsite și nici nu mai opresc în stații, fiindcă aici nu au voie să le umple până la leșin, și bieții oameni așteaptă răbdători câte 1-2 ore într-o stație până să se poată urca în mod organizat în autobuz.

Străzile sunt pline de turisme și camioane - care transportă funcționarii -, biciclete, motorete și tot felul de mașini pe roți, scoase din garaje în asemenea situații. Se circulă f. greu - chiar cu autobuzul.

{...} Luni, 18, ora 22¹⁵, plec direct București, așa că se apropie și vederea noastră. Mi-e dor teribil de tine.

În casă nu avem foc și apă caldă - de 10 zile - a fost un incendiu la calorifer. Ne-am cam speriat cu pompierii peste noi și casa plină de fum, dar am fost înștiințați să fim liniștiți, că focul s eva stinge. Noroc că nu a fost noaptea - săream în aer. Dar fără bae e greu de atâta timp, așa că abia aștept să vin în cuibul meu, lângă tine, dragostea mea.

Elvira

32.

{11 oct. Berlin }

1976

Dragă Emil,

Voiajul în avion foarte agreabil, a trecut repede - grație unei cunoștințe găsite, ginerile lui Costel Bărbulescu (actorul), șef de orchestră, care pleca prin Berlin-Est în Suedia. Am vorbit de teatru și numai de teatru. {...}

La ora 10 fix am plecat cu un autobuz cam obosit, dar care mergea bine, cu viteză mare. Circulație mică, timpul cețos, cu burniță. Am stat 1 oră până să trecem dincolo - și am tot trecut din control în control, încât am ajuns cam la 12^{1/2} la punctul final ...

Nu mai recunosc nimic, totul construit nou, modern, multă, foarte multă vegetație.

S-au constuit blocuri mici, vile mici, cu spații verzi între ele, arbori, arbuști și flori.

Aer bun, lumină seara, vitrinele frumoase...

Am fost la spitalul de ortopedie. Mi-a făcut pe loc o radiografie a

picioarelor și mi-a spus că în nici un caz la talpă să nu fac operație, ci numai la osul care este ieșit în afară, la ambele picioare. Așa că ar fi fost o mare greșală dacă mă lăsam operată de dr. B. Pentru partea aceea mi s-a luat mulaj pentru executarea talonetelor, care vor fi gata în 2 zile. Apoi la un magazin special de ghete ortopedice ...

{...} îmi pare rău că te-am lăsat acasă, nu am liniște și nu mă pot bucura din plin fără tine. {...} Mi-e foarte grijă de tine. Nu știi dacă e bine sau rău ceea ce fac, dar simt că dacă tu vei fi nemulțumit din cauza lipsei mele, eu aș suferi mult. Știu că viața și iubirea mea sunt făcute pentru tine și numai pentru tine, și trebuie să mă înțelegi că zilele trec greu și pentru mine aici, singură, numai cu gândul revederii care îmi dă liniște.

Te văd și te urmăresc clipă cu clipă, indiferent unde mă găesc, chiar când mă plimb liberă; e destul de greu să trăiești din sprijinul altora. Sunt calmă aparent, încerc să fiu și veselă, dar aș vrea cât mai repede acasă, la noi. Te rog mult, fi cât se poate de prevăzător cu tine. Știi cât țin la sănătatea ta. Alimentație și nu mers singur seara - din cauza ochilor. Nu uita medicamentele.

Știu că te vei amuza de cele scrise acum, dar aș vrea să le îndeplinești - și cât aș fi de liniștită, dacă aș știi că totul e bine.

Toamna e frumoasă acum. Nu mai plouă, doar diminețile sunt cețoase, până spre prânz, când apare un soare blând spre bucuria mea. Iar pomii încărcăți cu frunze galbene și arămii te urmăresc chiar și în centrul orașului.

Lumea pe care o văd în jurul meu are o dialectică ciudată și un ritm viu, sacadat, care desigur este ritmul lumii noi, așa că noi care ne-am născut mai înainte ne simțim prea oboșiți pentru a face față ... Nu sunt o plăpândă sau prea bolnavă, dar totuși e mult pentru că sunt singură. Mi-e teamă mereu, nu știu de ce, să nu mi se întâmple ceva, ceva care ar fi destul de grav pentru mine. De aceea vreau să scurtez acest voiaj. {...}

Cred că va fi greu să tălmăcești aceste fraze scrise seara târziu - așa cum știi că fac - dar am avut puțină liniște ca să stau cu tine de vorbă. Și aș mai avea atâtea să-ți spun, dar e prea târziu.

Te iubesc mult și te sărut cu un dor imens,

Elvira

33.

{Essen, 17.X., Duminică}

Dragul meu,

Îți scriu după 2 zile de ședere în Essen. Am plecat vineri, 15 octombrie. Știam că nu o voi găsi pe Walpurga decât Luni dimineața, pe 18, dar, prin

telefon, am fost cazată la un hotel chiar vis-a-vis de gară - deci eram în elementul meu. Am recunoscut totul, ca și când eram în continuarea celor doi ani trecuți. {...}

M-am odihnit bine. {...} M-am urcat în trenulețul nostru de Dusseldorf. M-am dat jos la Ketnig - unde eram așteptată la gară. Bucuria revederii a fost mare ...

Azi, duminică, am plecat din nou la Ketnig. {...}

Drumul spre Aachen a fost o splendoare - pădure și verdeăță. Am trecut un pod foarte frumos după Dusseldorf - peste Rhin - construit pe câte 2 piloni la fiecare cap, atât. Din depărtare părea ca o pasăre imensă cu aripile deschise gata de zbor.

După masă am vizitat Aachenul. Un mic oraș - 200.000 locuitori, rămas neatins de război - stil vechi german.

Primăria - o frumusețe de construcție stil gotic, mare, așezată într-o piață cam ca la Brașov, de jur împrejur case vechi de stil, dar perfect întreținute.

Am văzut un dom măreț, construit prin sec. XI, unde a fost încoronat Carol cel Mare și unde sunt înmormântați vreo 20 de regi. Exteriorul - jumătate gotic pur, restul adăugat - roman. Interiorul - de formă octogonală - fără stâlpi la mijloc, cu splendide bolți încărcate de mozaicuri superbe în aur. Altarul deasemeni f. frumos - cu un mic coșciug aurit, cu osemintele lui Carol cel Mare.

M'a încântat și tot ce am văzut în jurul domului, iar timpul fiind însorit, am avut o lumină de apus a unui soare care era exact ce-mi trebuia ca să-mi încălzească inima.

Acasă îți voi spune totul - aș putea să-ți scriu până noaptea târziu, dar sunt obosită. E ora 11¹⁵. Îți scriu de la 10^{1/2}. Nu am putut să mă așez în pat fără să stau cu tine de vorbă.

Aștept ziua de mâine cu nerăbdare, să vedem ce am de rezolvat cu clinica pentru ochi. {...}

Nu pot dormi ușor de grija ta.

Ce faci, cum te descurci singur. Să nu încerci să spui că merge, pentru că nu te cred. Eu știu că ți-e greu, așa că voi căuta să fiu cât mai repede lângă tine.

Te sărut mult pe ochii tăi bolnavi. Pune picături regulat, nu mânca sărat și nu te obosi prea mult.

Te sărut mult, mult,

Elvira

34.

{Seara: Duminică 18 Mart '980}

Draga mea Elvira,

De două zile nu am putut să te văd.

Dacă aceste zile au fost ajutate de prezența lui Mimi - Tg-Jiu (Maria Simion, nepoata actriței, n.n.), din punct de vedere a drumurilor spre tine, este cert că nu am putut umple golul care mă înconjoară în lipsa ta. Mă gândesc mereu la orele ce pierd și care trec fără să te am alături!

Nici telefonul, nici jurnalele - pe care le răsfoiesc și citesc distrat - nu pot umple golul cauzat de lipsa ta.

Îmi fac reproșul de a nu porni la drum și a nu te putea chema la telefon ... Și tot felul de gânduri mă frământă ... Și totuși sper ca acest vis urât se va risipi și vom sta din nou alături, unul lângă altul, cu ființa și dragostea noastră nealterată, ca înainte!

Trebuie să mă ierți dacă nu găsesc alte cuvinte mai calde spre a-ți vorbi și scrie, dar din adâncul sufletului și ființei mele, îmi exprim nădejdea că totul se va risipi ca o suferință întâmplătoare și nedreaptă, care încearcă pe cele mai alese ființe și caractere, și care va fi ulțată repede. Dragostea și încrederea mea se adaugă semnelor de prețuire și laudă ale tuturor celor din jurul tău, așa cum apare zi de zi, ceas de ceas ...

Mă gândesc la tine și te iubesc,

Te sărut cu drag,

Emil

35.

{Vineri, 28.03.'980}

Iubita mea,

Cum nici azi nu te pot vedea, scriu:

1) Semne de prețuire și iubire vie și din N. York, cum rezultă din anexata scrisoare a D-nei N. A., care răspunde celor scrise de mine la 6 febr. a.c. Interesante! {...}

2) Acasă totul este în ordine și nu trebuie să-ți faci griji; ferestrele, perdelele sunt curate (în curs). Aprovizionarea, idem.

3) Doresc să-ți spun că iubirea mea este aceeași de totdeauna, dar probabil are deficiențe de exprimare. Nu mă interesează nimic altceva și încerc să răspund în aceste grele clipe de încercare, ce suporți singură, cât pot de bine.

Te rog să mă crezi că-mi este așteptarea grea și gândul numai la sănătatea iubitei mele! Vino curând.

Emil

36.

{Mai 1984}

Draga mea mult iubită,

Cum ași putea prin câteva modeste flori ce-ți destin, cu ocazia acestei excepționale sărbătoriri (Elvira împlinea 80 de ani, n.n.), să-ți exprim întreaga mea recunoștință și admirație pentru anii fericiți ce mi-ai dăruit cu atâta curaj și abnegație?

Să trăiești, La Mulți Ani și să fii fericită în mujlocul celor ce te iubesc pentru frumusețea ta, pentru dăruirea cu care ai fost dotată de Dumnezeu și să-mi ierți greșelile involuntare.

Te iubesc,

Emil

5. Teatrul a fost viața mea întreagă

De mică am avut flerul teatrului

Există predestinare în artă?

Mai exact, cineva sau ceva hotărăște destinul artistului, îi alege mai dinainte pașii pe care trebuie să-i facă pentru a-și construi și desăvârși viitorul deja ales?

Se pare că da, și argumente în susținerea predestinării se află în biografia tuturor marilor artiști ai lumii.

Lemnul, piatra, sunetul, culoarea, cuvântul, penelul, dalta, pana de scris devin nu doar elemente ale exprimării unei alte lumi, ci însăși acea altă nouă lume care se adaugă universului comun.

Nici în cazul Elvirei Godeanu lucrurile nu au stat diferit, primele semne de precocitate artistică apărând încă din perioada de început a studiilor urmate la Tg-Jiu:

„La 7-8 ani, la mătușa mea, cu cei 5 veri, pe malul Jiului, în casa lor mare, frumoasă, așezam câteva scaune la rând, eu mă urcam pe ele, intuiam scena, și începeam să recit, să imit.

Să nu uit! Mă îmbrăcam întotdeauna cu danteluri și lucruri purtate, pe care le găsisem într-un cufăr vechi, așa cum era în toate familiile de demult.

Verii mei atât se distrau, încât atmosfera mă încălzea și mă dezlănțuiam. {...} Era un moft, dar conduceam corul școlii, nu exista serbare de sfârșit de an fără mine. Când se stabilea cine va recita, profesoarele începeau

întotdeauna cu mine." (Carmen Dumitrescu, art. cit.)

Confidențe asemănătoare face și lui Nicolae Țone (*Elvira Godeanu: teatrul a fost viața mea întregă*, Suplimentul literar-artistic Scânteia tineretului, nr. 19/ 14 mai 1988):

„ - Când ați optat pentru scenă?

- *Din copilărie încă. Aveam 12-13 ani, venisem cu mama în București pentru câteva zile și trecând pe lângă clădirea Teatrului Național, am zis: «Mamă, uite, aici o să joc și eu». Mama a râs: «Ei, o să joci!»*

În școală luam parte la toate sărbătorile, spuneam versuri și cântam. Îmi plăcea să cânt. Iubeam muzica foarte mult și voiam chiar să devin cântăreață. Cu țința asta am venit mai târziu la București de la Tg-Jiu."

Și cel dintâi contact cu arta adevărată se petrece cam la aceeași vârstă, când, la Sala Milescu, vizionează o celebră operetă:

„De mică am avut flerul teatrului (subl. n.). *Am văzut la Tg-Jiu un spectacol «Mamzelle Nitouche», cu celebrul Stănescu Cernea.*" (Carmen Dumitrescu, art. cit.)

Atunci a început așadar lungul drum al zidirii destinului:

„Abia la 12 ani, turneul actorului Stănescu-Cerna, cu o operetă, mi-a dezvăluit o lume nouă, către care am năzuit mai târziu." (Ionuț Niculescu, *Mari actori - Elvira Godeanu*, Gong, 1984)

Lumea nouă către care a năzuit și-a deschis porțile în 1924, când Elvira devine studentă la Conservatorul bucureștean, în clasa maestrului Nottara mai întâi, la cea a Mariei Filotti, mai apoi. Era împlinirea visului din copilărie:

„Eu veneam din provincie. Nici nu văzusem teatru, absolut deloc la București. Văzusem numai pe din afară Teatrul Național. Dar mă gândeam că o să ajung și eu odată acolo. Acesta mi-a fost scopul, dorința, să-mi realizez acest vis, să ajung la Teatrul Național." (Andrei Magheru, art. cit.)

Cei doi mari actori își vor pune definitiv pecetea pe devenirea artistică a copilului plecat de pe malul Jiului de Sus, rămânând pentru totdeauna modele de profesionalism și integritate morală:

„Nu {...} pot uita ocrotitoarea afecțiune cu care m-au învăluit, de la primii pași în Conservator, profesorii mei cărora le păstrez și le voi păstra până la sfârșitul vieții aceeași recunoscătoare dragoste: doamna Maria Filotti, în primul rând, ale cărei prietenoase și stăruitoare încurajeri m-au îndemnat să perseverez în cariera pe care o ilustrează atât de admirabil, - și maestrul Nottara, sub a cărui disciplină am silabisit primul abecedar al

artei dramatice.

{...} Recunoaște și dumneata că a fost pentru mine un noroc să pășesc pe scenă după o ucenicie petrecută sub sfaturile d-nei Maria Filotti, și sub supravegherea unui înaintaș care lămurește atât de lucid tehnica expresivă a artistului dramatic!..." (Ioan Massoff, art. cit., Rampa, 1932)

Aceeași admirație respectuoasă față de cei doi va avea Elvira și peste aproape șase decenii, în penultimul an de viață:

„ - Vorbiți-mi, vă rog, despre profesorul dv.

- Era marele actor și om care când intra în teatru își lua pălăria înaintea portarului și saluta el întâi. Nu aștepta să-l salute portarul. Era mic de statură, cu ochi albaștri foarte expresivi. Privirea îi era caldă și fermă, glasul frumos. Întotdeauna era primul care îți întindea mâna. Când intra în clasă ne spunea: Bună dimineața, mânjilor. Așa ne zicea, mânji. Era extrem de delicat. Rareori, când se enerva, spunea: Ei, fir-ar dracul al dracului! De ce n-ai învățat lecția? Continua apoi pe tonul său de totdeauna: Nu te pedepsesc, te iert. Dar dacă data viitoare nu-nveți, atunci.... Dar nici data viitoare maestrul nu pedepsea pe nimeni.

Cizela fiecare cuvânt, acestea, cuvintele, în rostirea sa pulsau de viață, de emoție, exprimau tandrețe, pasiune, asprime, ură, iubire, fior. Ne învăța totul, cu o răbdare infinită.

- După pensionarea sa, ați trecut la clasa Mariei Filotti.

- Era cu totul și cu totul alt temperament. Era, atunci când se supăra, adevărată vijelie. Își punea mâinile în șolduri și ne privea necruțător. Apoi se plimba pe scenă, ca o leoaică, în sus și în jos. Ne spunea că ne dă afară. Bineînțeles, se domolea repede. Începea să râdă. Avea un râs frumos. Era, de fapt, mai mult decât înțelegătoare. După o asemenea explozie, știa să fie de o mare tandrețe, să ne împace imediat.

Datorită ei am urmat, la un moment dat, mai departe, Conservatorul. Am vrut să plec, să nu mai fac teatru." (Nicolae Țone, art. cit.)

Principiul după care se conduce încă din primii ani de activitate - și pe care, de altfel, l-a respectat indiferent de circumstanțe sau de gravitatea unui moment sau altul al existenței - este acela că singurul responsabil de realizările sau eșecurile din carieră ești tu însuși:

„ - Mărturisește, prin urmare, că ai avut noroc în viață? ...

- Am avut profesori excelenți, directori plini de prietenosă solitudine - unii mai blânzi, alții mai severi - și prețioși sfătuitoari printre directorii de scenă, alături de camarazi cari m'au întâmpinat întotdeauna cu aceeași frățească afecțiune. De altfel, părăsind aci orice falsă modestie - nu mă

sfiesc să spun că mă socotesc pe mine însămi drept o desăvârșită camaradă. Dar noroc, - ceea ce se cheamă cu adevărat noroc, - deși atâția drumetri și atâtea femei mă escortează pe drum și pe scenă cu priviri de invidie, - află că nu-mi recunosc aproape de loc, nici în viață nici în carieră.

Mai este nevoie, de altfel, să-ți spun că nu mă plâng nicidecum de traiectoria norocului din palmă, și că nici nu prea înțeleg bine ce-ași fi putut aștepta dela noroc? Mă trudesesc cât pot să nu datorez celorlalți nimic, - și să-mi realizez țelurile prin propriile puteri, adică să-mi cioplesc singură norocul!" (Ioan Massoff, art. cit.)

Conform cutumei de la începutul secolului XX, studenții de la Conservator erau obligați să facă și figurație la Teatrul Național, ceea ce le facilita contactul cu marii maeștri ai timpului - actori și regizori -, dar și cu scena și publicul. În felul acesta, puteau face ucenicie sub ochii unor profesioniști desăvârșiți, se obișnuiau cu atmosfera marilor spectacole, intrau în ritmul teatrului adevărat:

„Fiind la Conservator, am intrat ca «probistă» la Teatrul Național. Îmi amintesc că se juca *Shylock de Shakespeare*, pus în scenă de Soare V. Soare cu Iancu Brezeanu. Era colosal, eram plină de interes și pasiune. După aceea am intrat în diferite piese ca figurantă, un an-doi". (Andrei Magheru, art. cit.)

Într-un interviu dat lui Dan Bârlădeanu, în *Flacăra*, în iunie 1977, Elvira rememorează primii pași ca actriță:

„ - Am debutat în 1924 ca figurantă într-o piesă în care rolul principal era deținut de marea *Agatha Bârsescu*.

A venit apoi primul rol în *Fracul* (18 septembrie 1926, n.n.) alături de *Mișu Fotino*. De atunci și până la câștigarea statutului de vedetă a curs multă apă pe *Dâmbovița*, iar sufletul meu a strâns multe decepții, dar și foarte multe bucurii.

În *Fracul* am trăit cea mai puternică emoție, care avea să mă urmărească în toată cariera. Măinile mi se răciseră, picioarele nu mă mai ascultau, iar inima era căzută undeva pe scândurile scenei. Numai ochii îmi ardeau și-mi căutam refugiul în cazul unui eșec."

Acesta este și momentul celei dintâi cronici privitoare la unele dintre calitățile scenice ale viitoarei actrițe:

„*Scarlat Froda*, cronicar dramatic la ziarul „*Rampa*”, alți ziariști au scris și de **o apariție frumoasă a unei eleve de conservator** (subl. n.)" (Nicolae Țone, art. cit.)

Același eveniment marchează începutul carierei artistice profesioniste.

Conform Carnetului de muncă seria S.g., nr. 227006, eliberat de Teatrul Național „I. L. Caragiale”, la 11 iulie 1959, la Capitolul IX (Date privitoare la activitatea în muncă), aliniatul 1 - Cotizații sindicale, se specifică: Data: 1926.09.01. Certificarea este făcută de Asociația Oamenilor de Artă, prin Adeverința nr. 499. a./ 08.06.1959, ceea ce presupune că la data începerii cotizării Elvira era colaboratoare a Teatrului Mic, nu angajată a Teatrului Național.

La Compania lui Mișu Fotino, până la sfârșitul anului 1926, va mai juca în „Conița are doi conași” (*Suzanne*) și în „Prostul” de Ludvig Fulda (*Lucy Henzel*), iar în martie 1927 în „Măiastra fără inimă” - o adaptare a lui Vasile Voiculescu după „Prințesa Turandot”, apariția sa făcându-l pe Camil Petrescu să exclame: „*Elvira Godeanu ... ca-n basme de frumoasă*”.

Ajunsă prin propriile puteri studentă, actriță mai apoi, Elvira va avea mereu mândria celui care știe câtă muncă și câte sacrificii trebuie făcute pentru împlinirea visului din copilărie. Mândria aceasta - căreia îi va rămâne credincioasă pe tot parcursul carierei artistice - o va costa uneori, nu puține fiind conflictele avute cu directori de teatru ori regizori ai vremii.

Astfel, colaborarea cu Mișu Fotino este întreruptă din cauza atitudinii irreverențioase a acestuia, fapt care o duce la gândul să renunțe la teatru. O îmbărbătează sfaturile profesoarei sale, Maria Filotti, și Elvira își finalizează studiile, dându-și producția cu „Nodul gordian” de Ion Vasilescu-Valjan.

Perioada care urmează absolvirii Conservatorului este incertă, reușitele și dezamăgirile făcând, deocamdată, casă bună împreună.

Celebra Lucia Sturdza-Bulandra, care fusese membră în comisia de absolvire, dorește să o angajeze la Compania sa, dar numai în urma unei probe. Conștientă de posibilitățile sale artistice, tânăra actriță refuză, încrezătoare în steaua sa, în pasiunea pentru teatru și în promisiunea făcută sieși în copilărie - aceea de a juca la Național.

E angajată de Corneliu Moldovan la Teatrul Național din București (odată cu stagiunea 1927-1928), pe prima treaptă a actoriei, fără carnet de muncă, evident:

„Aici erau două categorii de tineri. Erau bursieri și probiști. Probiștii erau neplătiți. După această treaptă erai promovată ca bursier, adică primeai o mică bursă, dacă aveai talent și noroc ...

- Noroc?

- *Da, noroc. Șansă. Multă şansă. Pentru a primi un rol, pentru a te lansa un regizor.”* (Nicolae Țone, art. cit.)

În toamna lui 1927 joacă pentru prima dată într-un film - pelicula „*Maiorul Mura*”, scenariul Ioan Timuș, regia Jean Georgescu. Premiera va avea loc în martie 1928, producția fiind bine primită de public și presă.

În mai 1928, este distribuită în filmul „*Povara*”, o producție: „Pan-Film” - Viena, scenariul N. N. Șerbănescu, regia Jean Mihail. Premiera va avea loc în 15 noiembrie același an, la cinema „Capitol” București.

Certamente, în primăvara aceluși an, Elvira era angajată Teatrului Național, distribuția ei în filmul „*Povara*” făcându-se din această postură:

„*Am uitat însă amărăciunea acestui moment, uitându-ne cum juca frumoasa și talentata noastră Elvira Godeanu, a cărei apariție luminoasă a determinat pe directorii studioului «Sascha», după vizionarea primelor scene din film, să-i ofere un angajament. Dar, credincioasă Teatrului Național, ea n-a putut să-l accepte* (subl. n.). *Elvira Godeanu se mișca în fața obiectivului cu firescul unei actrițe de cinematograf experimentate, și a reușit o interpretare plină de omenesc și de emoție.*” (Jean Mihail, *Filmul românesc de altădată ... (Povara, 1928)*/ Ed. Meridiane, București, 1967, pg. 119)

Nu vom insista aici asupra carierei cinematografice a Elvirei Godeanu, pentru că aceasta va face obiectul unui capitol separat.

Intransigentă cu sine și cerând respect din partea altora, Elvira are un conflict și cu Soare V. Soare (regizor de mare talent al Naționalului, care-i va deveni mai apoi prieten apropiat), și părăsește instituția pentru o scurtă perioadă de timp:

„{...} în acest timp se juca la Național *Shylock*, de *Shakespeare*, în regia lui Soare Z. Soare, care se formase la școala lui Reinhardt, la Berlin. Mai târziu am jucat foarte mult cu el.

Eram în vremea aceea foarte îngrijorată, foarte neliniștită în privința carierei pe care doream s-o realizez. Știam însă ce vreau, de fapt întotdeauna am știut ce am vrut.

La o dispută mai îndrăzneță cu Soare, am părăsit încă o dată, scena, mai multe luni de data asta.

Am revenit la Național chemată de Liviu Rebreanu, care între timp luase direcția acestuia.” (Nicolae Țone, art. cit.)

Conform mărturiilor actriței dar și a datelor din Carnetul de muncă menționat anterior, la 1 august 1929 este angajată definitiv la Național, ca stagiară clasa a III-a, unde va rămâne, cu excepția a doi ani (toamna lui 1945-toamna lui 1947), când lucrează la Compania „*Maria Filotti*”, până la pensionarea survenită la 1 august 1967.

Cel care îi oferă posibilitatea de a juca din nou pe prima scenă a țării este, așadar, Liviu Rebreanu, devenit, din păcate pentru prea puțin timp, director al teatrului. Întâlnirea și negocierile dintre cei doi sunt rememorate cu indicibilă savoare de actriță:

„Pe noul director al Naționalului l-am văzut întâia oară la faimoasa grădină «Chateaubriand» de la Șosea. Era așezat la masă cu Soare Z. Soare, cu Soreanu, cu Storin - cu alți actori ai teatrului.

Am intrat și eu, împreună cu un grup de prieteni și, bineînțeles, ne-am salutat. Respectul nostru, al tinerilor, pentru marii artiști, era, în vremea aceea, cu totul deosebit. «Frumoasă fată, zice Rebreanu, destul de tare pentru a-l auzi. Păcat că nu face teatru!». «Ba da, mi-a spus mai târziu Soare Z. Soare că i-a răspuns. Are Conservatorul, a și jucat.»

Rebreanu m-a căutat cu privirea în grupul nostru de tineri și l-a trimis pe regizor la masa noastră. «Am un mesagiu pentru tine, mi-a spus Soare, de la directorul Rebreanu. Te roagă să treci neapărat pe la Național, să stai de vorbă cu dânsul.»

A doua zi am fost la Rebreanu în cabinet. I-am povestit drumul meu în teatru. La sfârșit zice: «Eu aș fi dispus să te angajez pe dumneata chiar acum.» «Aș fi fericită să intru la Național - am răspuns, dar am la dv. rugămintea să mă angajați direct stagiară a treia, fără să fiu nevoită să mai trec prin grupul de probiști sau de bursieri.»

Acestea erau treptele pe care le urca atunci un actor la Teatrul Național: stagiar al treilea, al doilea, întâi, apoi devenea societar al treilea, al doilea, și, gradul superior, pe care l-am ajuns și eu după mulți ani, societar întâi.

Directorul a fost de acord cu condiția mea. A făcut imediat contractul, l-am semnat." (Nicolae Țone, art. cit.)

Până la a deveni una dintre celebritățile Naționalului, Elvira a trebuit să muncească din greu:

„Am început cu rolșoare destul de neimportante. Am început să joc destul de multe piese românești până să ajung la un repertoriu mai mare, adică la Shakespeare sau Moliere. Asta a venit mai târziu." (Andrei Magheru, art. cit.)

Este distribuită astfel de Paul Gusti (primul regizor cu care a lucrat după revenirea la Național) în „Bujorăștii” de Caton Theodorian, apoi, în „Institutorii” de Ernst Otto.

Nu suntem în posesia primului contract încheiat de Elvira Godeanu cu Teatrul Național, dar clauzele, atribuțiile de serviciu, drepturile și obligațiile părților nu pot fi decât aceleași cu documentul aflat în arhiva noastră,

convenția din 19 septembrie 1930:

„REGIA AUTONOMĂ A TEATRULUI NAȚIONAL DIN BUCUREȘTI

ANGAJAMENTUL PERSONALULUI ARTISTIC

DIRECȚIUNEA TEATRULUI NAȚIONAL

NO. 1849/ 19 SEP. 1930

CONTRACT DE LOCAȚIUNE DE SERVICII No. 1

Între REGIA AUTONOMĂ A TEATRULUI NAȚIONAL DIN BUCUREȘTI cu sediul în Str. Câmpineanu No. 3, reprezentat prin directorul său *domnul Ion Gr. Periețeanu*, în conformitate cu avizul No. 2 din 26 Iulie 1930 al Consiliului de Administrație al acestei Regii, deoparte și *d-na Elvira Godeanu* artistă dramatică domiciliată în București Str. *Brezoianu No. 34 bis* de altă parte, a intervenit prezentul contract de locațiune de servicii în următoarele condițiuni:

Art. I. - Regia Autonomă a Teatrului Național din București angajează oficiile de artist dramatic ale *D-nei Elvira Godeanu*.

Art. II. - Durata acestei convențiuni este de 2 (doi) ani și 5 (cinci) luni cu începere de la 1 august 1930 cu rezerva dispozițiilor art. 49 și 51 din Legea pentru organizarea pe baze autonome a Teatrelor Naționale.

Art. III. - Salariul lunar este de Lei 8.500 (*opt mii cinci sute*). Acest salariu poate fi revizuit la fiecare 1 Ianuarie, cu ocazia întocmirii bugetului anului următor, în legătură cu activitatea artistului și cu disponibilitățile bugetare.

Regia Autonomă a Teatrului Național nu are nicio îndatorire de a adăuga acestui salariu nicio altă remunerație, de nicio natură, precum premii, defeuri, indemnizații de toalete, gratificație, beneficii de reprezentație sau turnee, subvenție de retragere, etc. Orice acordare de astfel de remunerațiuni este o simplă facultate a Regiei, o favoare pentru artist și nu poate constitui un precedent sau o îndatorire a Regiei pentru același artist în alte împrejurări sau pentru un alt artist, în aceeași situație.

Regia se obligă însă a suporta cheltuielile de deplasare ale artistului, în cazul în care va avea loc turnee oficiale în țară sau străinătate.

Art. IV. - Artistul se obligă a respecta dispozițiunile actuale sau viitoare ale legii de organizație pe baze autonome a Teatrelor Naționale și Operelor Române, ale Regulamentului ei de aplicare și ale Regulamentului interior de serviciu al teatrului, (cari toate fac parte integrantă din prezentul contract) precum și deciziunile luate de direcție.

În special artistul se obligă:

1) A presta oficiul său atât pe scena Teatrului Național din București, cât și, în caz de delegare, pe scena oricărui alt Teatru Național, precum și în turneele oficiale din țară sau străinătate.

2) A primi orice rol ce i s'ar încredința, fără distincție, precum și a dubla orice rol i s'ar cere.

3) A învăța rolul în termenul indicat de regulamentul interior de serviciu al Teatrului, a-l executa conform directivelor ce i s'ar da, a-și cunoaște la perfecție rolul în seara premierei și a respecta cu strictețe textul, fiindu-i absolut interzisă orice improvizatie.

4) A fi punctual la lecturi, repetiții și reprezentații, precum și la orice convocări și chemări ce s'ar face.

5) A păstra cu îngrijire și a restitui în bună stare obiectele ce i s'ar încredința în interesul reprezentațiilor (roluri, îmbrăcăminte, recuzită etc.), fiind răspunzător de valoarea lor și de stânjenirea ce prin nerespectarea acestei dispozițiuni s'ar aduce bunului mers al Instituției.

6) A avea o atitudine respectuoasă față de instituție și conducătorii săi (text omis, n. n.).

7) A se abține de la orice manifestare cu caracter public sau de presă ce ar putea aduce perturbarea spectacolului, vătămarea instituției, jignirea personalului său sau nu ar cadra cu prestigiul social al artiștilor.

8) A nu presta servicii în afara instituției (în filme, recitări, radiofonie, gramofonie și altele), fără permisiunea expresă și scrisă a direcțiunii, și a nu aduce prin aceasta vre-o turburare în bunul mers al Instituției.

Art. V. - Nerespectarea îndatoririlor legale, Regulamentare și a celor luate prin această convențiune de către artist, atrage la facultatea Regiei rezilierea de plin drept, fără somație, punere în întârziere sau judecată a prezentului contract, artistul rămâne încă răspunzător de toate prejudiciile încercate de Regie din această cauză.

Îngăduințele, chiar repetate, sau simplele penalități fără aplicarea imediată a clauzei de reziliere, nu schimbă întru nimic dreptul permanent al regiei Autonome a Teatrului Național de a aplica oricând rezilierea de plin drept a prezentului contract, în caz de nouă abatere a artistului de la îndatoririle sale.

Art. VI. - Pentru orice diferend derivând din prezentul contract părțile contractante aleg competența instanțelor judecătorești din București și domiciliul indicat în prezenta convențiune.

Art. VII. - Subsemnata Elvira Godeanu declar că am angajat față de

Regia autonomă a Teatrului Național din București oficiile mele de artist dramatic pe preț, termenul și în condițiunile prevăzute în acest contract de locațiune de servicii, despre ale cărei clauze am luat la cunoștință, și declar că le accept fără nici o rezervă.

Acest contract s'a făcut în dublu exemplar, luându-se de fiecare parte câte unul, în București la *21 august 1930*.

Directorul Regiei Autonome a Teatrului Național din București

SS/ *Ion Periețeanu*

Artist

S/ *Elvira Godeanu*

Art. adițional VIII. Cu privire la obligația prevăzută la art. No. 2 se stipulează că refuzul de roluri devine justificat în cazul când artistul ar fi distribuit în vre-un rol ce-l silește să-și facă tualete costisitoare, cari depășesc mijloacele lui materiale normale, iar Regia Autonomă n'ar putea să-i acorde ajutoarele necesare.

Art. adițional IX. Ambele părți contractante declară că stersăturile dela art. IV No. 6 prin care s'au eliminat cuvintele: „cuvincioasă (atitudine, n,n.) față de colegi și personalul administrativ, tehnic sau de serviciu și demnă de raporturile cu lumea din afara instituției” s'au făcut cu consimțământul lor.

Director al Regiei Autonome a Teatrului Național din București

SS/ *Ion Periețeanu*

Artist

S/ *Elvira Godeanu*"

Asemenea clauze puteau să nu convină în totalitate angajatului, ele însă, cu certitudine, îi potențau cariera, îl profesionalizau cu adevărat, îl făceau performant, îi construiau statutul artistic și social:

„ - Nu se glumea atunci cu sancțiunile ...

- *Nici cu prezența la deschiderile de stagiune, cu întârzierea, fie și de câteva minute, la repetiții, cu respectul datorat marilor noștri actori.*" (Constanța Trifu, *Un minut de adevăr cu Elvira Godeanu*, Caiet TNB, nr. 50, stagiunea 1979-1980)

Despre acești ani, considerați de critica de teatru ca fiind o primă etapă în carieră, va face comentarii pertinente actrița însăși:

„ - Am sentimentul că, deși bogată în roluri, activitatea din prima etapă a funcționării la Teatrul Național a fost mai uniformă în privința explorării potențelor interpretative, că, adoptând și alții opinia lui Nottara, vi s-au

barat într-un fel căile spre personajele variate, într-un cuvânt că descoperirea valențelor dv. reale s-a făcut cu mai multă eficiență și grijă în a doua etapă. Spunând aceasta, mă gândesc între altele, la Arkadina din Pescărușul, la creațiile din Dușmanii lui Gorki sau Învierea lui Lev Tolstoi, la Clara Zachanassian din Vizita bătrânei doamne, la Coana Joița, aplaudată de public pe care l-a cucerit darul de a comunica cu el pe deasupra luminilor rampei.

- *Obiceiul standardizării prin distribuții nu totdeauna selective a existat și mai există, cred, pe alocuri. E un mod de simplificare a acestei dificile operații, actorul trezindu-se însă de multe ori cu o etichetă de care poate cu greu să scape. Un timp din fericire limitat, am trecut și eu prin această situație.*" (Constanța Trifu, art. cit.)

Sintetizând, odată cu angajarea ca stagiară clasa a III-a la Naționalul bucureștean, Elvira își vede împlinit visul copilăriei. Crescută în ceea ce ea însăși a numit mai târziu „spiritul Naționalului”, a respectat toată viața acest spirit, adăugându-i, la rândul ei, harurile cu care o dăruise Dumnezeu.

Odată cu stagiunea 1929-1930, pentru Elvira Godeanu va începe lungul drum de la predestinare la mit.

Filmul îmi plăcea să-l văd, nu să-l și joc ...

Așa cum menționam anterior, în cele ce urmează vom acorda atenția meritată contactului actriței cu arta cinematografică, încercând, în același timp, să descifrăm misterul pentru care aceea care putea să fie o Greta Garbo autohtonă nu a făcut carieră fulminantă în film, deși avea toate datele artistice pentru aceasta și i se oferiseră nu puține prilejuri de a ajunge vedetă internațională.

Înainte de a analiza contribuția Elvirei Godeanu la evoluția filmului național, ne simțim însă obligați a o lua cu începuturile celei de-a șaptea arte în România, întrucât prezențele gorjenești la debutul acesteia se manifestă încă de atunci.

Mai întâi trebuie remarcat faptul că dacă frații Louis și Auguste Lumière semnează actul de naștere a cinematografului la Paris, în 28 decembrie 1895, la numai câteva luni, pe 27 mai 1896, are loc prima proiecție din istoria țării, realizată în clădirea ziarului „*L'indépendance roumaine*”, situată în București, pe Calea Victoriei.

În Tg-Jiu, reamintim, funcționau încă de la 1875 atât Teatrul Milescu (o sală de spectacole dotată performant) cât și Teatrul Român din Tg-Jiu

(trupă profesionistă înființată de actorul Theodor Popescu). Iată că spectatorul târgujan al vremii, cu decalajul temporar firesc, va cunoaște și el noua experiență care cucerise marile capitale ale lumii: întrucât în 1906 se introdusese iluminatul electric la Teatrul Milescu, în 1907 au loc aici primele proiecții cinematografice.

Se pare însă că energia electrică presupunea oarece costuri, pentru că, la 14 mai 1908, Eliza Milescu, deja văduvă, adresează o cerere Primăriei Tg-Jiu, prin care solicită „*debursarea sumei trebuincioase instalațiunii electrice pentru cinematograf.*” Numai că urmare a protestului cât se poate de ferm al directorului Uzinei electrice împotriva acestei „*periculoase întreprinderi*”, și fiindcă „*kinematograful ar putea cauza o licărire a întregii rețele particulare, adică a luminii*”, apelul Elizei este respins.

Întâiul film românesc - **Războiul Independenței** - prezentat la cinematograful „Bulevard” („Eforie”), în septembrie 1912, este rodul inițiativei tânărului Grigore Brezeanu (fiul actorului Ion Brezeanu) care, alături de scriitorul Corneliu Moldovanu, secretar al moșierului și omului de afaceri Leon Popescu, scrie „scenariul”.

Cheltuielile de producție sunt suportate de același Leon Popescu, proprietar și al Teatrului Liric din București, iar ca operator este adus francezul Daniau.

Stângăciile evidente, subțirimea scenariului, lipsa unei îndrumări regizorale au dus, inevitabil, la scene hilare, aflate în totală contradicție cu sentimentul patriotic pe care-l vizaseră inițiatorii proiectului și pe care îl trăiau spectatorii români. Viitorul regizor Jean Mihail își amintește cu tandrețe de acest prim film românesc vizionat în Roman-ul copilăriei sale:

„În dosul ecranului, un gornist de la regimentul de infanterie suna atacul, în timp ce un toboșar, înarmat cu toba mare a fanfarei militare, bătea năpraznic, imitând loviturile de tun. În sală erau întotdeauna vreo douăzeci de soldați, aduși anume, sub comandă, să strige «ura» la scenele de atac. Dar împreună cu ei, noi, copiii din sală, ba chiar și unii oameni mai maturi, strigam cât ne ținea gura. Ambianța sonoră era realizată și sentimentul patriotic se încingea la maximum!

Dar iată că soldații de pe ecran, români sau otomani, după ce înfruntaseră moartea și căzuseră glorios, vedeau venind caili roșiorilor. Atunci, de teamă să nu fie loviți de copitele lor, se ridicau de pe locurile unde muriseră și, târându-se mai mult sau mai puțin discret, se mutau la loc ferit, unde, bineînțeles ... mureau din nou!

În clipa aceea, vai, spectatorii uitau de sentimentul patriotic și se

prăpădeau de răs ..." (Jean Mihail, *Filmul românesc de altădată*, Ed. Meridiane, București, 1967, pg. 11)

Relativ la distribuție, trebuie remarcat faptul că alături de deținătorii rolurilor principale (Constantin Nottara - Osman, Aristide Demetriad - domnitorul Carol, Aurel Athanasescu - Peneș Curcanul etc.) s-au aflat, ca figuranți, mari actori ai vremii: Maria Filotti, Agepsina Macri, Elvira Popescu, dar și Aristizza Romanescu (fiica Paulinei Stavrescu din Tg-Jiu), Lulu Cruceanu (care, stabilită fiind cu familia în Tg-Jiu în primii ani ai secolului XX, va debuta ca actriță în piesa „Schinteia” de Pailleron - din îndemnul Anei Culcer-Bălcescu și sub îndrumarea viitorului regizor al Naționalului bucureștean, gorjeanul Victor Dumitrescu-Bumbești, tânăr student al Conservatorului pe atunci - jucată prin 1910 la Teatrul Milescu, adică în chiar anul examenului său la Conservatorul de Artă Dramatică din București), Teodor Popescu (creatorul și directorul Teatrului Român din Tg-Jiu) și Achile Popescu, fiul acestuia, care-și însoțise tatăl în interminabilele turnee efectuate de-a lungul timpului și care, foarte probabil, făcuse parte din trupa târgujană a acestuia.

Un alt film care ne interesează din aceleași motive este „*Lia*” (Regia: Jean Mihail; Premiera: 25 septembrie 1927, cinema „Capitol” și „Lips-cani-Palace”), care are în distribuție pe Mia Theodorescu, societară a Teatrului Național din Craiova, actriță al cărei debut în teatru avusese loc în stagiunea 1886 - 1887, la *Societatea dramatică „Teatrul Român din Tg-Jiu”* de sub direcțiunea lui I. D. Crețu. Despre ea și despre partitura din filmul „*Lia*”, cronica de specialitate a vremii notează:

„Fără nici o exagerare, putem afirma că nu cunoaștem în teatrul nostru o altă artistă care să fi umplut cu personalitatea ei artistică o sferă mai largă de interpretări, afară de Aristizza Romanescu ...”

În fine, deși devansăm perioada, simțim nevoia a mai vorbi de un film apărut în 1930 - ***Ecaterina Teodoroiu***. Creație quasi-totală a actorului Ion Brumă - care semnează scenariul și regia - „*Ecaterina Teodoroiu*” este prima creație cinematografică a vremii care propune țării nu numai o personalitate gorjeană de excepție ci și un peisaj pe măsură, care, de altminteri, în deceniile care au urmat a fost folosit în filmările de exterioare în multe producții românești.

După luni de zile de solicitări deșarte de finanțare adresate acelor ministere care ar fi trebuit să fie interesate de un astfel de subiect - cel de Război, cel al Artelor și cel al Instrucțiunii publice - Ion Brumă este contactat de Societatea „Soremar-Film” din București, care se hotărâse să

preia, cu acest scenariu, producția de filme artistice. Filmul a fost conceput în maniera clasică a filmelor mute, regizorul apelând atât la actori puțin cunoscuți dar buni profesioniști, cât și la neprofesioniști și la figuranți- e drept, cu atribute ceva mai speciale.

Pe scurt, rolul Ecaterinei este încredințat Feliciei Frunză - de la Teatrul Național București, cel al locotenentului Mareș lui Mielu Constantinescu de la același teatru, actorul I. Sarkadi întruchipa pe șeful siguranței, o dansatoare de cabaret - căreia i se atribuie pretențiosul nume de scenă Ducy D'Alvern - este spioana, iar actorul C. Mândruț dă viață unui ofițer german.

De menționat însă că **rolul mamei eroinei este interpretat de chiar mama Ecaterinei**. Și surprizele cinefilului de azi nu se opresc aici. Dar mai bine să lăsăm să povestească pe unul dintre cei care au vizionat filmul la premieră (30 octombrie 1930, cinema „Vlaicu” București):

*„Desigur, ca și în alte filme de război, și în **Ecaterina Teodoroiu** a fost nevoie să se reconstituie unele lupte. Cu ostași puși la dispoziția realizatorului - nu fără destulă greutate - **aceste scene au fost filmate în munții Gorjului, pe valea Jiului, iar secvența horei** întrerupte de glasul goarnei care anunța mobilizarea, **a fost realizată în satul Șomănești.***

*În **scena apărării podului de la Jiu, au luat parte mulți dintre supraviețuitorii luptelor de atunci, în frunte chiar cu autenticul comisar Pompilian...***” (Popilian, desigur; subl. n.) (Jean Mihail, op. cit., pg. 166)

Însăși casa de la Vădeni a fost filmată atunci.

Filmul era mut, fiind însă perioada exploziei sonorului, regizorul a realizat la Berlin o sincronizare cu efecte sonore și cu muzică potrivită scenelor de război.

Cea care își pune însă amprenta personalității sale inconfundabile asupra cinematografilei românești de început este Elvira Godeanu.

Aceasta debutează în film în 1928, în **Maiorul Mura**. Producția, realizată după rețeta de acum clasică a filmului mut, este rodul strădaniilor lui Jean Georgescu, regizorul având în gând pe atunci să adapteze pentru ecran vechea operetă cu același titlu, o localizare de Paul Gusty, ce făcuse succes în interpretarea muzicală a lui Niculescu-Buzău.

Georgescu face propunerea de preluare în producție a scenariului lui Ioan Timuș, tânăr avocat din București, călător prin Extremul Orient și doritor de implicare în industria „fotografiilor însuflețite”. Cum găsirea unor binevoitori care să aloce fondurile necesare nu a fost posibilă, Timuș, împreună cu o croitoreasă, un medic și un funcționar reușesc să facă rost

de 579.400 lei și să dea drumul la filmări. Avocatul, care-și asumase și rolul de regizor, apelează la o distribuție din care, printre alții, nu lipsesc actorii: Victor Antonescu - maiorul Mura; G. Timică - ordonanța Boboc; Jean Georgescu - locotenentul de roșiori; C. Stăncescu - avocatul Adriano; Marietta Sadoveanu (Sadova) - Miss Mary, Elvira Godeanu - Mariana Pătrașcu, o tânără moșiereasă.

Interioarele s-au filmat în studioul Indra-Film (operator fiind germanul Leo Schwedler) - ajunse între timp în proprietatea lui Ioanidu, un membru marcant al partidului liberal - iar exterioarele în Grădina Botanică și în împrejurimile Bucureștiului.

Întrucât în România nu se putea face montare și copiere de performanță, Timuș realizează procedeul în laboratorul Oskar Berka din Viena, aducând cu el și cele trei copii.

De factură comică, filmul este bine primit și de public, și de presă. De altfel, după ani, Jean Mihail notează:

„ {...} *Timuș n-a căutat efectele comice cu orice preț, ci a lăsat umorul să apară din situațiile neprevăzute în care erau puse personajele și din gaguri fine, psihologice. De altfel, interpreții, artiști valoroși și cu răspundere pentru arta lor, nu s-au angajat pe linia unui comic ieftin și - deși obișnuiți cu scena - au păstrat permanent o măsură care dădea multor pasaje un stil cinematografic.*” (Jean Mihail, op. cit., pg. 105)

Același cineast, făcând o comparație cu o „subproducție” - ”*Lache în harem*” pe numele său (iată așadar că, după câțiva ani doar, cinematografia națională avea deja posibilitatea stabilirii unor repere artistice), continuă seria menționării părților bune ale filmului:

„În **Maiorul Mura** existau momente de bună calitate actoricească, existau gaguri de o invenție personală, existau încercări de caracterizare a personajelor, adesea dusă destul de departe. {...} Și-apoi, în **Maiorul Mura** erau unele imagini, în parc, pe care operatorul berlinez Schwedler le filmase cu o adevărată măiestrie în irizarea luminii, pentru prima oară realizată într-un film românesc.

Toate aceste elemente confereau filmului - care desigur că nu era lipsit de slăbiciuni - o calitate ce justifica aprecierea favorabilă a publicului și a criticii. Era rezultatul eforturilor conjugate ale unor oameni care **erau artiști**, care aveau gust, care aveau simțul măsurii, și care făceau ceea ce făceau, din dragoste pentru cinematograf, și nu din dorința de a se vedea „mare vedetă” de film. Căci și Victor Antonescu și C. Stăncescu, societari cl. I la Teatrul Național, și G. Timică sau Elvira Godeanu, artiști îndrăgiți

de public și solicitați de directori de teatru, nu căutau și nu puteau găsi în cinematograful un câștig special sau o glorie nouă, ci numai și numai satisfacția de a fi contribuit cu ceva la crearea unei noi manifestări artistice naționale: filmul românesc." (idem, op. cit., pg. 107 și urm.)

Început în toamna lui 1927, filmul își are premiera la cinematograful „Capitol” în martie 1928. Spectacolul îl face pe Al. Kirilșescu, autor și cronicar dramatic de renume în epocă, să remarce faptul că „*Maiorul Mura*”:

„Este cea mai izbutită încercare cinematografică românească, este un film în adevăratul înțeles al cuvântului, putând sta alături de oricare din producțiile marilor case occidentale. Domnul I. Timuș, regizorul filmului, merită toate laudele noastre ...”

Cât o privește pe Elvira Godeanu (*De vorbă cu Elvira Godeanu*, Cinema/ Magazin estival, pg. 37), în interviul acordat lui Valerian Sava după 57 de ani de la premiera filmului, aceasta amintește - chiar dacă doar în sensul unei aprecieri pozitive a regiei lui Timuș comparativ cu aceea a lui Martin Berger din „Ciuleandra” - doar de „*diletantismul de la Maiorul Mura*”.

Pelicula este una dintre puținele realizate pe atunci care a avut șansa de a fi păstrată până astăzi.

După experiența îndeajuns de benefică și de promițătoare din *Maiorul Mura*, Elvira Godeanu va continua și în anul următor să acorde girul talentului său noii arte care, în continuarea celei teatrale, dar spre deosebire de aceasta, oferea dintr-un început șansa transformării actorului dintr-o vedetă locală în idol al unei mulțimi.

Dar iată caseta tehnică a noului film:

„1928. POVARA. Producție: „Pan-Film” - Viena. Scenariul: N. N. Șerbănescu. Regia: **Jean Mihail**. Operatori: Ludwig Schaschek. Decoruri: A. Berger și Em. Stepanek. Machetist: Arh. Const. Cănanău. Direcția de producție: Arabella Iarka. Interpreți: V. Valentineanu, Oscar Beregi, Theo Schall, Elvira Godeanu, Mia Apostolescu, Niky Miriam, Klementine Plessner, Arabella Iarka, Pauline Schweighoffer, Pauline Danneker, Anton Weidinger, Fritz Rheinberger, Rolf Gert, Hans Marchall, Herbert Bratsch, Gertrude Leutner și trupa de balet a teatrului „Femina” din Viena. Premiera: 15 noiembrie 1928, cinema „Capitol” București.”

După cum mărturisește în „*Insemnările*” sale însuși regizorul (Jean Mihail, op. cit., pg. 114-121):

„*Povestea filmului Povara* a început prin luna martie a aceluia an (1928,

n.n.), când excelentul actor al primei noastre scene, Valeriu Valentineanu, m-a prezentat unei doamne din «înalta societate bucureșteană», care voia să finanțeze un film românesc ... De altfel, doamna Arabela Yarka nu pretindea că e însuflețită de gândul de a pune o cărămidă la temelia filmului autohton, ci, pur și simplu, declara că vrea **să se amuze!** O atrăgea - spunea dânsa - lumea actricească și mai ales lumea necunoscută a filmului, acea uzină de ficțiuni care e studioul cinematografic. Nu m-am mirat prea mult, fiindcă știam câte curiozități și câte capricii puteau să aibă pe atunci «cucoanele» noastre, și ne-am pus destul de repede de acord."

La îndemnul producătoarei care întrezărea un succes de casă și pe adaptarea piesei cu același nume realizată de ziaristul N. N. Șerbănescu, Mihail se decide a regiza melodrama în cauză, gen care înlocuia vestitele telenovele de astăzi.

Subiectul filmului urma toate canoanele știute în epocă: Mimi Predeleanu, vânzătoare într-un magazin bucureștean, se îndrăgostește de Ioan Strătilă, fiul unui cunoscut bancher. Cum problemele financiare ale tatălui devin din ce în ce mai presante, tânărul își sacrifică dragostea și contractează o căsătorie cu o femeie bogată. Din aventura tinereții sale, Mimi are un băiat, Radu; la rându-l său, prin căsătorie, Ioan Strătilă devine tatăl unei fete, Vally. Radu, ajuns între timp avocat, îl apără pe Ioan - despre care nu știa că este tatăl său - într-un proces în care acesta era acuzat de bogata și infidela-i soție că ar fi intenționat s-o omoare.

Intriga se complică în momentul în care Radu se îndrăgostește de Vally Strătilă, Mimi fiind obligată astfel să împiedice eventualul incest. Numai că lucrurile se limpezesc în favoarea tinerilor: Vally nu este fiica lui Strătilă, ci a amantului soției sale. Mai mult, după douăzeci și cinci de ani de tăcere și suferință, Mimi Predeleanu și Ioan Strătilă pot crede că și dragostea lor își va găsi, în sfârșit, împlinirea.

Conștient de artificialitatea poveștii și a personajelor, Jean Mihail va căuta să dezvolte latura psihologică a eroilor, să dea substanță atmosferei dramatice în care Mimi și Ioan și-au trăit tinerețea și maturitatea. Pentru a fi sigur că filmul său nu va cădea în capcana unui patetism facil, a apelat și la sfaturile dramaturgului casei „Pan-Film” din Viena, studioul care, de altfel, și-a asigurat monopolul distribuției viitorului film în întreaga lume.

Distribuția inițială, pe rolurile principale, a fost următoarea:

- Mimi Predeleanu/ *Elvira Godeanu*; Ioan Strătilă/ *Valeriu Valentineanu*;
Vally Strătilă/ *Mia Apostolescu*; Lucia Strătilă, soția/ *Gertrude Neuhoff*,

actriță berlineză din ansamblul marelui actor german Paul Wegener; Radu Predeleanu/ Niki Miriam (în fapt, Nicolae Merișor, un tânăr neprofesionist care, totuși, s-a achitat cu bine de dificila partitură).

Am făcut specificația de distribuție inițială pentru că, așa cum deja am menționat anterior, la jumătatea filmărilor producătoarea Arabella Yarka și-a descoperit subit talente de actriță de film, cerându-i regizorului să fie introdusă în locul Gertrudei Neuhoff. Ceea ce, în ciuda împotrivirii destul de ferme a acestuia, s-a și întâmplat.

Urmare a disponibilităților financiare, Jean Mihail decide ca filmul să dispună de cea mai competitivă tehnică a momentului, închiriind astfel în mai 1928 unul dintre platourile studioului „Sascha-Film” din Viena. În semn de curtoazie pentru gazdele sale, el va acorda roluri de importanță secundară unor cunoscuți actori vienezi: bancherul Strătilă va fi interpretat de Oskar Beregi de la teatrul „Komodie”, soția lui va fi întruchipată de actriță Pauline Schweighoffer de la „Burgtheater”, iar rolurile celor doi bătrâni care o adăpostiseră cu dragoste pe Mimi pe vremea tinereții au revenit Klementinei Plessner - actriță germană la „Volkstheater” și lui Anton Weidinger de la același „Burgtheater”. Theo Schall, Rolf Gert, Hans Marchall și Fritz Rehberger, toți de la „Volkstheater” și binecunoscuți publicului bucureștean din filmele ce rulau pe ecranele capitalei, completau celelalte roluri minore.

Operator a fost vienezul Ludwig Schaschek, un maestru al genului, iar electrician șef un anume Singer, originar din România.

Interioarele erau fastuoase, încă neîntâlnite în filmul românesc. Numai un singur decor construit în studiou, e drept printre cele mai mari, mai luxoase și mai complicate, trebuia să cuprindă un spațiu în care să evolueze aproape 200 de figuranți și o trupă de balet de la Teatrul „Femina” din Viena! Cât privește exterioarele, acestea au fost filmate în parte la Viena - la Kobenzl, în Grinzig și Prater, în parte la București, Constanța, Balcic și pe litoralul Mării Negre.

Achiziționat pentru difuzare în întreaga lume de Casa de producție și exploatare „Pan-Film” din Viena, filmul a avut premiera concomitentă la cinematografele „Capitol” și „Lipscani-Palace” din București și în cinematografele „Schweden-Kino” și „Mariahilfer-Kino” din Viena (unde a rulat sub titlul *Die den Herzen nicht folgen/ Cei care nu-și urmează chemarea inimii*).

Primirea făcută de publicul și critica europeană a fost bună, în primăvara anului 1929 rulând și la cinematograful „Empire” din Paris. În revista

„La Cinématographie française”, nr. 551/ 25 mai 1929, se făcea o destul de amănunțită cronică a peliculei:

„*Iată o producție pe de-a-ntregul românească, prima care vine în Franța. E un film aparte și desigur că nu e cu nimic mai prejos decât multe filme bune franceze și europene. {...} realizatorul Jean Mihail a compus filmul său după formulele celor mai bune filme europene: planurile sunt bine luate, iar decorurile și efectele variate.*”

Cât o privește pe actrița principală, Elvira Godeanu, același articol îi subliniază grația și sensibilitatea, atribute cărora Jean Mihail le va adăuga profesionalismul indubitabil și oarecum neașteptat, având în vedere că cinematografia românească era la începuturile sale, iar arta filmului a presupus dintr-un început alte calități actricești decât acelea clasice, specifice teatrului.

Artista însăși, într-o mărturisire târzie (Valerian Sava, art.cit., pg. 36 și urm.), comparând cele trei filme în care a jucat (*Maiorul Mura*, *Povara* și *Ciuleandra*), apreciază că „*Jean Mihail ... condusesse cu energie filmările la Povara*” și că acest film fusese cea mai bună realizare cinematografică a ei:

„*Cred că dintre aceste trei filme pierdute, pierdute integral sau parțial, Povara a fost cel mai bun. Era o dramă puternică ...*”

În fine, cel de al treilea film în care apare Elvira Godeanu este **Ciuleandra**, primul film românesc sonor.

Pelicula, o coproducție româno-germană (Deutsche- Rumanische Film Produktion) subvenționată de statul român, a avut două versiuni: una românească (*Ciuleandra*) și alta germană (*Verluge Traume/ Visuri spulberate*).

Subiectul, pe scurt, este următorul: Puiu Faranga, fiu de boier, alcoolic și afemeiat, se însoară cu Mădălina, o fată de la țară, însă cade și în mrejele Anitei, o femeie de moravuri ușoare. Înșelat de Anita, Puiu își pierde mințile.

Caseta filmului: **Ciuleandra** (scenariul Liviu Rebreanu/ regia Martin Berger, Berlin):

- Varianta românească: boierul Faranga/ *Petre Sturdza*, Mădălina/ *Jeana Popovici-Voina*, Puiu Faranga/ *Nicolae Bălțățeanu*, Anita/ *Elvira Godeanu*, mama Mădălinei/ *Maria Florescu*, prietena Mădălinei/ *Leria Niky Cucu*, părintele Ursu/ *Dorin Sireteanu* ș.a.

Premiera: 30 octombrie 1930, Cinema Capitol, București.

- Varianta germană: boierul Faranga/ *Petre Sturdza*, Mădălina/ *Maly*

Delschaft, Puiu Faranga/ Hans Stuwe, Anita/ Elvira Godeanu, Matilda/ Alice Sturdza, mama Mădălinei/ Maria Florescu, prietena Mădălinei/ Leria Niky Cucu, părintele Ursu/ Dorin Sireteanu. Au mai apărut: Thynelle Anys, Hilda Auen, Harry Hardt, Eugen Rex, Emmy Wyda.

Cronicile vremii, în quasi unanimitate, au fost defavorabile producției. Beneficiind de sume importante alocate de Ministerul Muncii - prin Direcția Educației Poporului (un fel de Minister al Culturii, al cărui director era Liviu Rebreanu), filmul nu a reușit să facă propusa propagandă culturală în străinătate a României.

Dimpotrivă, ziare influente precum *Universul* (nr. din 1 noiembrie 1930) nu s-au sfiit să afirme că e vorba de un „*nenorocit film germano-african*”, „*submediocru din punct de vedere artistic și revoltător din punctul de vedere național*”.

Ecranizarea cunoscutei nuvele a lui Liviu Rebreanu a fost criticată inclusiv de actorii principali. Petre Sturza, inegalabil în interpretarea teatrului ibsenian, publică o scrisoare deschisă în același *Universul*, la 6 noiembrie 1930, în care caracterizează producția drept „*o batjocură, o insultă adusă sentimentului nostru național, precum și o rușine din punct de vedere tehnic.*”

O istorie completă a acestui film este prezentată de Valerian Sava în articolul „*Romanul unui film pierdut (și nedreptățit) - Ciuleandra/ 1930*”, publicat în 1985, în *Magazin estival Cinema*. O redăm întocmai în cele ce urmează:

« {...} *Un nou prilej aniversar ne pune acum în situația de a evoca un mai vechi film românesc în absența peliculei: 1985, când am putut vedea pe ecrane unul dintre puținele remake-uri din istoria cinematografului autohton – **Ciuleandra** de Sergiu Nicolaescu – se împlinesc 55 de ani de la prima adaptare pentru ecran a nuvelei lui Liviu Rebreanu. E o aniversare care ia amploare, depășită cu importanță prin două coincidențe: acest an marchează, totodată, două decenii de la una dintre cele mai mari izbânzii artistice ale cinematografului noastre contemporane, inspirată de același scriitor – **Pădurea spânzuraților** (1965) de Liviu Ciulei – iar la nivelul întregii noastre culturi, celebrăm centenarul nașterii marelui scriitor.*

„În București rulează un film prost”

«În București rulează un film prost. Eu nu l-am văzut. Sau, mai precis, nu m-am dus să-l văd, ca să nu fiu influențat de film. Prefer să fiu influențat de opinia curentă. E mai confortabil».

Pentru început, această bizară introducere, de reportaj gazetăresc la o

rubrică de fapte diverse, citită în ziarul Adevărul din 2 noiembrie 1930, ne aduce aminte de prima frază a unuia dintre articolele care vor fi dedicate, peste 13 ani, tot la o rubrică de fapte diverse, filmului **O noapte furtunoasă**: «Nici prin minte nu-mi trecea să-mi cheltui bănișorii și să-mi pierd timpul spre a înghiți un film românesc...» („Duminica”, anul II, nr. 6, 4 aprilie 1943).

Dar introducerea din Adevărul nu are tangență cu această prejudecată asupra producției autohtone, decât ca o cochetărie cu locul comun, pentru captarea bunăvoinței cititorului.

E o scurtă tabletă de scriitor, voit sibilinică, la o rubrică din pagina întâi – Carnetul nostru – sub semnătura lui Tudor Teodorescu-Braniște. Marele publicist nici nu precizează despre care film e vorba, nu indică nici proveniența sa.

«Pentru ceea ce vreau să scriu aici nu are nici o importanță faptul că filmul e prost sau bun. **Are importanță numai felul cum e criticat acest film.** Sunt, îmi închipui, cusururi mari înlăuntrul lui. Dar unul din critici – **ca și când n-ar fi găsit alt nod în papură** – scrie grav: „el (un actor german – n.r.) pronunță și cuvinte românești dar cu accent teuton”. Tare aș fi curios să știu cum va fi fiind acest „accent teuton”. Criticul cu pricina ar fi putut să scrie simplu „accent german” sau „accent nemțesc”... (s.n.)» („Adevărul”, XLIII, 14.372, 2 noiembrie 1930).

Este singura modalitate în care Adevărul se referă la premiera cinematografică românească a momentului, pe care n-o comentează deloc în paginile de cronici și despre care nu va scrie nimic nici surata săptămânală a cotidianului, revista Adevărul literar și artistic, unde D.I. Suchianu deschisese cu un an în urmă o rubrică permanentă.

Deci tăcere. Vom vedea din ce cauză.

Pe de altă parte, ceea ce deconectează în notele, cronichele și și pamfletele acuzatoare la adresa primei ecranizări a nuvelei „Ciuleandra” este generalitatea vagă a afirmațiilor și precaritatea obiectivelor concrete. În afara observațiilor că unul dintre interpreții rolurilor episodice «pronunță și cuvinte românești, dar cu accent teuton», în nota critică la care se referă Braniște, apărută sub titlul ironic – prezumțios Cum se face propagandă... românească prin filme sonore, nu găsim decât fraze bombastice de tipul: «După romanul d-lui Liviu Rebreanu s-au aranjat, în condiții submediocre din punct de vedere artistic și revoltătoare din punctul de vedere național, scenele acestui așa-zis „film sonor”» („Universul”, XLVIII, 270, 1 noiembrie 1930).

„Avem și noi boi grași, cu coarne mari...”

Unul dintre pușinii comentatori care semnează cu numele întreg textul infamant (un anume Eugeniu Zamfirolu) este totuși ceva mai laborios și înșiruie o serie de motive pentru care filmul îl nemulțumește și-l revoltă. Motive edificatoare însă mai mult asupra dezarmantei condiții intelectuale a cronicarului însuși. Mai întâi lui nu-i place deloc titlul nuvelei și al filmului, de care își bate joc, zicând că Ciuleandra e un cuvânt de sonorități dezagreabile, de tipul vocabulei regionale „buleandră” (zdreanță); apoi nu-i place numele eroinei, Mădălina, la care exclamă foarte doct: «Din ce veac și de prin ce părți o fi ieșit acest nume?» Dar, mai ales, aspectul prea modest al satelor, mizeria trădată de casele țărănești care apar în film fac să-l cuprindă indignări doctrinare: «Că pe undeva, prin văgăunile munților, se mai găsesc asemenea locuințe, în care mizeria văduvei și neputința bărâneților își trăiesc calvarul unei vieți dezmoștenite, nu mă îndoiesc, dar ca din această mizerie să se facă operă de propagandă românească pe ecran, asta nu era nici permis, nici național, ci tocmai dimpotrivă». („Lupta”, IX, 2697, 2 noiembrie 1930).

În această ordine de idei, cronicarului doctrinar nu-i plac nici animalele care apar în episoadele rurale ale filmului, găsindu-le, ca să spunem așa, netipice: «Dar bieții boi, măcar ei puteau fi ceva mai grașuți, că doar avem și noi boi grași, cu coarne mari, care să facă faima bouului român! Nu putem crede că nu se găseau destui boi grași și frumoase exemplare...» (Ibidem).

Acestui „teoretician”, care nu glumește deloc atunci când scrie cele de mai sus, nu-i este deasemenea străină intuiția altei teorii, asupra pericolului morale pe care le-ar ascunde marea putere de difuzare a filmului.

Este așa de intensă certitudinea care-l îmbată pe cronicarul de la Lupta și-i inspiră verva combativă, încât propria sa ignoranță (se vede că nu a citit nuvela lui Rebreanu și nu-și dă seama că în film apar personaje inexistente în textul literar) o afișează ca o demonstrație a superiorității: «În opera scriitorului (dacă va fi așa) îl cunoșteau pe Don Juan-ul preot doar cititorii – mulți, puțini, câți citiseră pe d-l Rebreanu – dar pe ecran s-a făcut de râs în fața lumii întregi, care-și va zice că la noi preoții nu au altă treabă (...) decât să ție calea fetelor după care oftează de dimineața până seara și poate mai mult seara decât dimineața».

Din neantul acestei precarități intelectuale – fiindcă locuitorii criticilor de film au coborât uneori mai jos decât cei mai debili dintre cineaști – apare apoi, într-un expresiv racord (lovitură de teatru pitorească!), un

reprezentant al tagmei preotești: Preot Traian Chirculescu. Mobilizat sau găzduit de una dintre redacții, el tocmai ar fi trimis o scrisoare, apropo de premiera românească a momentului.

Nici preotul nu a citit nuvela originară și atribuie, în consecință, personajele care apar numai în film – romancierului.

Preotul se consideră autorizat să ia cuvântul, întrucât se simte direct atins de modul în care personajul Ursu – primul iubit, virtual, al eroinei (transformat de fantezia regizorului din medic în preot) – îi reprezintă tagma:

«O persoană cu rol principal în roman și în film (sic!) e un preot ortodox (...). Se forțează prea mult situațiile, numai și numai să se dea prilej de întâlnire acestui preot cu frumoasa Mădălina...» Ș.a.m.d.

Puținătatea obiecțiilor nu-l împiedică însă pe semnatarul scrisorii să înceapă textul cu formula Filmul antiromânesc Ciuleandra... („Universul”, XLVIII, 8 noiembrie 1930).

Formula introductivă a sfinției sale relua, de fapt, titlul redacțional incriminator din aceeași publicație, apărut cu două zile înainte: Un film sonor antiromânesc. Sub el se inserase o primă scrisoare, din partea unuia dintre interpreții filmului, actorul Petre Sturdza, care deținea rolul bătrânului boier Faranga. Din păcate, în presupusă cunoștință de cauză, actorul nu este nici el mai edificator în critică și ceea ce publică seamănă mai degrabă cu un denunț. Duritatea verdictului («o batjocură, o insultă adusă sentimentului național, precum și o rușine din punct de vedere tehnic») nu este acoperită de o argumentație cât de cât pe măsură. Actorul repeta doar obiecțiile, deja exprimate de alții, în privința figurației în scenele rurale, care n-ar fi specific românească, și a datinilor tradiționale, denaturate, nu se știe cum („Universul”, XLVIII, 275, 6 noiembrie 1930).

Circumspecția noastră, în a da crezare acestor verdicte categorice fără a mai vorbi de eticheta „antiromânesc” e provocată îndeosebi de amestecul suspect de invective și generalități nedemonstrate din aceste texte, în care performer este ziarul profascist Curentul. Același Curentul care, în 1943, va ignora demonstrativ premiera românească cu **O noapte furtunoasă**, cum vor face și alte publicații de extremă dreaptă, preocupate la acea dată de aniversarea pe lungi coloane a 25 de ani de la înființarea studiourilor UFA și de elogierea necondiționată a ultimelor lor producții, unele aflate încă pe platouri.

Dacă în alte ziare ne-a frapat inconsistența obiecțiilor concrete, injuriile ireproductibile – fără alegere, la adresa scriitorului și regizorului, a nuve-

lei-roman și a filmului – sunt întrecute în numitul ziar de atentatul moral împotriva culturii însăși: „«Culturalitatea este o născocire a cafenelei, o invenție a experților în combinați de speța Liviu Rebreanu, o obraznică ventuză pe spinarea contribuabililor». („Curentul”, III, 1001, 4 noiembrie 1930).

„Ciuleandra” fără crimă și fără criminal

Spre a afla câte ceva plauzibil despre cum va fi fost efectiv filmul, ca și în cazul **Noptii furtunoase**, când am ajuns la publicații mai modeste („Duminica”) sau la reviste literare apărute la câteva luni de la premieră („Universul literar”, „Kalende”), **Ciuleandra** din 1930 poate fi reconstituită scenaristic grație unor însemnări apărute în ziare și reviste depărtate de cercurile dominante.

Scrisă înainte de dezlănțuirea campaniei tiranice din restul presei, o primă cronicetă din „Dimineața” are calitatea impresiei personale a cronicarului:

«Întâiul film cântat și vorbit românește, **Ciuleandra**, înscenat după romanul d-lui Rebreanu, s-a prezentat aseară la cinematograful Capitol. O surpriză care ne-a confirmat încă o dată numeroasele posibilități de realizare pentru filmul românesc. Judecat din punct de vedere al rolului» („Dimineața”, XXVI, 8572, 1 noiembrie 1930.

Aplicat în relatarea subiectului, cronicarul, care semnează cu pseudonimul Criticus, ne lasă să înțelegem că adaptarea nuvelei a fost foarte liberă, dar în limitele unui cumințenii sămănătorist-moraliste. Modificările radicale ale subiectului au mers până acolo încât crima cu care începe nuvela dispărea în film: prins de viața lui de petreceri, Puiu Faranga nu mai apuca s-o comită, fiindcă Mădălina îl părăsea, întorcându-se în satul ei natal.

Binevoitor cronicarul de la „Dimineața” (eventual redacția, care publica al doilea articol fără semnătură) nu este partizan(ă). Ne-o dovedesc măsura și gradația cu care sunt apreciate interpretarea și realizarea de ansamblu al filmului.

Interpreții rolurilor principale sunt lăsați la urmă, nu pentru a încununa cumva elogiile, ci ca un semn al rezervei critice.

Se începe cu rolurile secundare, în virtutea calităților actorilor, cu un relativism implicit asupra prestațiilor de față, lauda fiind la modul optativ:

«D-șoara Elvira Godeanu în rolul Anitei (personaj nou, apărut în film – amanta lui Puiu – n.n.) a dovedit calități admirabile, cari, bine exploatare, ar putea furniza ecranului internațional o vedetă autentică. O frumoasă

revelație, d. Sireteanu în rolul părintelui Ursu. D.N. Bălțățeanu în rolul lui Puiu, d. Petre Sturdza în cel al boierului, D-na Jana Popovici-Voinea în rolul Mădălinei s-au achitat conștiincios».

Dintre celelalte compartimente ale imaginii, e evidențiat cu aceeași grație a rezervei critice întâi peisajul. Dar nu fără o remarcă asupra atmosferei sugestive, a stării de spirit și a ritmului intrinsec care vor fi caracterizat unele cadre sau fraze de montaj:

«Având imaginea peisajului românesc, neînchipuit de frumos, de îmbătător și de impresionant, publicul are prilejul să audă frumoasele doine românești, cântate în liniștea profundă a înseratului de țărani triști și visători». (Dimineața”, XXVI, 8573, 2 noiembrie 1930).

La rândul său, Rampa – care apare de fiecare dată cu o întreagă pagină de cinema – publica în ziua lansării filmului o avancronică în care ne întregește imaginea filmului, în latura facturii lui artistice, cel puțin virtuale, precum și în privința șanselor de difuzare în țară și străinătate, a acestui prim film românesc sonor (realizat în două versiuni – română și germană) care (nota bene) apare o dată cu trecerea cinematografiilor de mare tradiție la acest nou sistem. «Pentru prima dată va rula un film neînsoțit de absolut nici un titlu, căci eroii vorbesc graiul românesc, în replici scurte, însă marcând numai momentele dramei, fără a obosi cu scene statice, în discuții ori dialoguri de teatru”. Este „o atractivă seducție, nu numai pentru publicul bucureștean, dar pentru oricine, fiind prima producție română care năzuiește la o carieră internațională...» („Rampa”, XV, 3834, 30 octombrie 1930).

Deși ulterior va publica și ea două pamflete împotriva regizorului german Martin Berger, care a condus realizarea filmului, Rampa nu-și diminuează nici a doua zi după premieră bunăvoința.

La 31 octombrie, ea inserează în pagina întâi, pe post de editorial, un text în care salută, cu un termen pe care îl va folosi și Dimineața a doua zi. «Izbânda **Ciuleandrei**: Ținem să relevăm, dintr-o primă viziune a **Ciuleandrei**, numai enorma frescă de posibilități pe care le oferă țara, peisajul, muzica, artiștii, soarele și literatura română, în nădejdea obstinată că autoritatea și inițiativa românească se vor convinge de necesitatea imperioasă de a crea o industrie de artă cinematografică românească». („Rampa”, XV, 3835, 31 octombrie 1930).

Dacă n-ar fi intervenit campania ziarelor...

Se schițează astfel, prin probabilitatea câtorva condeie, un consens critic asupra a ceea ce ar fi de reținut din această experiență cinemato-

grafică.

Incomodată vădit de campania cotidianelor de scandal (Lupta ceruse, sub titlul „Scandalul «primului film sonor românesc»”, ca «filmul **Ciuleandra** să fie confiscat și să fie interzis»), Vreamea amână de două ori tipărirea cronicii pe care o promisese. După ce se sting ecourile invectivelor și filmul nu se mai află pe ecrane (căci n-a ținut afișul decât o săptămână), cronicarul de specialitate al ziarului, Melanque, se pronunță succint, remarcând că «**Ciuleandra** a avut două lucruri bune, de care nu este vinovat regizorul: peisajul și muzica». Drastic cu alte compartimente ale realizării («jocul sub orice calificare», «decupajul lipsit de cel mai elementar sens al cunoașterii»), Melanque face însă o afirmație extrem de semnificativă: filmul «ar fi plăcut publicului mijlociu de la noi (...) dacă n-ar fi intervenit campania ziarelor» („Vreamea”, III, 144, 9 noiembrie 1930).

De altfel, deși, timorată – de unde și tăcerea unor publicații – presa n-a tăcut în totalitatea ei. Câteva replici au încercat să stăvilească talazul incoerent și adesea ridicol al invectivelor.

În Dimineața s-a putut citi un al treilea articol în temă, semnat Obiectiv, care nici nu ia act de «scandal» ci concede că „Reprezentarea primului film sonor românesc, **Ciuleandra**, a provocat o **interesantă discuție** (s.n.), concluzia fiind următoarea: «Este ciudat cum o încercare atât de laudabilă, de a crea și la noi o industrie a filmului, în loc să găsească un pic de încurajare, dezlănțuie atâta patimă». („Dimineața”, XXVI, 8574, 3 octombrie 1930).

Ultima intervine în discuție revista Cinema: «În ciuda campaniei de presă pornită din interese politicianiste (...) publicul cel mare (...) a primit cu bucurie cea dintâi încercare de a reda un subiect pur românesc pe pânza grăitoare a cinematografului (...). Incontestabil că **Ciuleandra** (...) are lipsuri, mai ales din punct de vedere artistic. Ca tehnică cinematografică, însă, are o ținută căreia nu i se pot reproșa multe, iar din punct de vedere comercial, are șanse aproape egale cu cele mai bune filme străine». („Cinema”, VII, 148, 16 noiembrie 1930).

Aceeași revistă ne furnizează argumentul pentru care s-a apelat la Martin Berger: «Imensul succes cu **Venea o moară pr Siret**, primul film românesc regizat de Martin Berger, cu care s-au realizat la noi încasări superioare chiar și filmului **Ben Hur**, va fi cu mult întrecut de această producție sonoră și vorbitoare în limba română». („Cinema”, VII, 143, 1 septembrie 1930).

Din păcate, pronosticul nu s-a adeverit și, de data aceasta, post factum, Martin Berger n-a putut fi «amnistiât» de nimeni.

Rebreanu, „Ciuleandra” și viitorul

Am lăsat la urmă două mărturii, din publicații mult mai modeste decât toate cele citate până acum, care ne-au impresionat însă cel mai mult, în acest roman nescris al filmului românesc.

Cea dintâi este a lui Ion Cantacuzino, aflat în primul său an de publicistică cinematografică, (cu pseudonimul **Talky**, când are mai multe articole la număr, ales spre a afișa, bănuim, din capul locului, adeziunea la filmul «vorbitor», pe care o va susține și în volumul de peste cinci ani, Uzina de basme).

Admirator al nuvelei originare (spune că i-a semnalat de la apariție virtuți «cinematografice»). Cantacuzino suferă efectiv în fața nereușitei filmului, nu însă fără a nuanța: «Au fost pasagii în care regăseam (...) ceea ce ar fi trebuit să fie filmul. Și contrastul era izbitor, dureros, chinuitor». Luat poate și el de valul unei indignări excesive în epitete, e totuși singurul din întreaga suită care introduce un criteriu estetic în negarea filmului, ca fiind caricatura curentului literar al sămănătorismului: «Rămân din film câteva unghiuri bune, calitatea peliculei și a unora dintre fotografiile, și convingerea noastră că d-șoara Elvira Godeanu are calități suficiente pentru (...) o vedetă de primul plan (...) Și mai rămâne un lucru, **mai ales pentru viitor**. Că, de la început, din embrion – dacă nu vrem să moară în stare foetală – **trebuie să tăiem din filmul românesc toate veleitățile de spirit sămănătorist**” (s.n.)» („Fapta”, I, 5, 8 noiembrie 1930).

În fine, un alt ziar aflat la începuturi, Omul liber (are probleme cu difuzarea, pentru că publică în fiecare pagină un apel specific manifestărilor: „Citiți și răspândiți «Omul liber»” – remarcăm, în această ordine de idei, una dintre rubricile sale permanente: Viața muncitorească) publică, imediat după premieră, o notă favorabilă (Omul liber, II, 285, 1 noiembrie 1930), în care promite că va reveni cu o cronică. N-a mai revenit cu cronică, dar a luat inițiativa unui interviu cu Liviu Rebreanu, singurul apărut cât filmul s-a aflat pe ecrane.

Scriitorul e vizibil impresionat de inițiativa modestei gazete, în sfidarea marilor cotidiene, și-i declară criticului reporter (Basile Nic.): «Sunteți primul care veți afla adevărul, pentru că tot primul sunteți care v-ați deranjat să mă ascultați».

După cum știm și din **Jurnalul** său, Liviu Rebreanu n-a fost deloc mulțumit de filmul lui Martin Berger, după ce își pusese mari speranțe în

el și – până la plecarea echipei la Berlin, unde s-au filmat interioarele – îi urmărise îndeaproape realizarea, fiind la curent cu inovațiile scenaristice ale regizorului («autorul colaborează direct la film și zilnic iau contact cu dânsul, spre a discuta despre filmare», declarase într-un interviu Maximilian Obler, director de producție al ambelor versiuni și asistent de regie al versiunii românești – Cinema, VII, 138, 16 iunie 1930).

Cum explică în interviu («au intervenit chestiuni de ordin material», «pe măsură ce criza materială se simțea din ce în ce mai mult»), autorul nuvelei n-a putut însoți echipa la Berlin, «unde dacă eram, puteți fi siguri că altfel ieșea filmul».

Pentru încheierea acestui roman nescris al vechiului cinematograf românesc, rămânem la ceea ce spune criticul de la Omul liber, preocupat, ca și Ion Cantacuzino, de viitor: «O încercare care, deși nu reprezintă o revoluție în industria noastră cinematografică (...) deschide un drum larg, plin de învățăminte, măcar pentru producțiile indigene viitoare.»

Relativ la „Ciuleandra”, dar și la „Maiorul Mura” și „Povara”, Elvira Godeanu are propriile sale opinii, pe care le exprimă cu aceeași luciditate profesională care i-a marcat întreaga carieră artistică:

” - Dacă Ciuleandra n-a fost cel mai bun din cele trei, n-a fost poate nici cel mai slab.

- Ba mă tem că a fost. Spre deosebire de Jean Mihail, care condusese cu energie filmările la **Povara** și chiar în comparație cu dilentantismul de la **Maiorul Mura**, regizorul german Martin Berger se prezenta în dezavantaj. Când a filmat **Ciuleandra**, era un om sfârșit, era bătrân, suferind, în criză de contracte. Eram în plină criză mondială. Dacă filmul n-a ieșit bine, a fost în primul rând din cauza condițiilor materiale. În timpul filmărilor, în țară, la Constanța, am rămas la un moment dat fără diurnă și cu hotelul neplătit, sechestrați pur și simplu ca gaj, cu fondurile epuizate sau suspendate, din pricina campaniei de presă împotriva lui Liviu Rebreanu și împotriva filmului, cu mult timp înainte de premieră, iar la Berlin, când am ajuns, pentru filmarea interioarelor, am constatat că, de fapt, venisem degeaba. Până la urmă s-au aranjat cumva unele filmări și n-aș putea spune că rolul pe care l-am interpretat nu m-a interesat. Cu toate că nu exista, ca atare, în nuvelă, era o compoziție, o femeie-vampă, de o anumită distincție însă, care se integra în felul ei în drama lui Puiu Faranga.

- Nu e deci un film care poate fi radiat din istorie.

- Pot chiar să spun că filmul nu mi-a dispăcut, singura dată când l-am

văzut, la premieră. N-au fost manifestări ostile, în sală, în orice caz, n-au fost la spectacolul de gală, cum am auzit că au scris unii (eu nu citeam cronicile). A fost liniște și în timpul proiecției și după. Ceea ce înseamnă, însă, că n-a fost un succes.

Pe noi, actorii, care eram departe de misterele campaniei de presă, ne interesa ceea ce făcusem.

Fusese o experiență. Dovada că astăzi îmi aduc aminte mai mult de scenele de lucru decât de imaginile din film: scenele de lucru la Constanța, la conacul de la Strunga, în Moldova, scenele de lucru la Berlin, împreună cu Nicolae Bălțățeanu, cu Hans Stuwe – fiindcă eu am jucat și în versiunea germană – cu Jeana Popovici, cu Petre și Alice Sturdza, cu Dumitru Sireteanu. Păcat că filmul s-a pierdut...

...Și că dumneavoastră ați jucat atât de puțin în filme." (Valerian Sava, De vorbă cu Elvira Godeanu - Ciuleandra 1930 și câteva mistere, Cinema 1985, Magazin estival)

În sfârșit, cel de-al patrulea film în care a jucat Elvira Godeanu este „**O scrisoare pierdută**”, în 1953. Pelicula - care beneficiază de aportul unor monștri sacri ai teatrului românesc dintotdeauna - este în fapt preluarea cinematografică a unei superbe reprezentații a celebrei comedii ținută pe scena Naționalului bucureștean.

Caseta tehnică a filmului: regia - Sică Alexandrescu și Victor Iliu; Ștefan Tipătescu - Niki Atanasiu; Zoe Trahanache - Elvira Godeanu; Zaharia Trahanache - Alexandru Giugaru; Agamemnon Dandanache - Radu Beligan; Pristanda - Marcel Anghelescu; Ionescu - Ion Henter; Nae Cațavencu - Ion Talianu; Popescu - Ion Iliescu; Farfuridi - Ion Finteșteanu; Brânzovenescu - Grigore Vasiliu-Birlic; Cetățeanul turmentat - Costache Antoniu.

Vizionarea acestei veritabile capodopere nu poate decât întărească regretul că Elvira Godeanu - o actriță care avea toate datele fizice și profesionale pentru a ajunge o mare valoare a cinematografiei europene - nu a făcut carieră și în film.

Misterul acesta, pentru că a fost multă vreme considerat un mister, este dezvăluit de artistă într-o mărturie târzie. Iar substanța confesiunii o constituie tot dragostea absolută pentru teatru:

„ - Sunt mai multe mistere de care, fără a voi să le spulberăm, am vrea să ne apropiem, cu permisiunea dumneavoastră, Elvira Godeanu. {...} Primul dintre mistere e însă de ce dumneavoastră, doamnă a teatrului românesc, pe care cronicarii atât de împărțiți și vehemenți altminteri, vă

vedeau ca o viitoare «vedetă internațional» – de ce n-ați mai făcut aproape deloc cinema? Cu toate că ați fost solicitată frecvent, de pildă de Jean Georgescu pentru **O noapte furtunoasă...**

- Răspunsul se află, în parte, chiar în laudele cronicarilor, pe care îi citați. Primul lor compliment era că eu pot deveni «o vedetă internațională». Nu vi se pare simptomatic?

Asta însemna, pe vremea aceea, o vedetă în altă parte, cum știți foarte bine din istoria prezențelor românești în filme străine.

Și am fost într-adevăr, solicitată – la Viena, când am filmat în regia lui Jean Mihail **Povara**, cu doi ani înainte de **Ciuleandra**, apoi la Berlin, Paris și în alte prilejuri. **Spre a face film, ar fi trebuit să plec, să plec de două ori: o dată din țară și încă o dată din teatru** (subl. n.). E-adevărat că filmul îmi plăcea, fără a mai vorbi de celelalte tentații, dar nu și schimbul acesta dublu.

Iar, la urma urmelor, **filmul îmi plăcea să-l văd, nu să-l și joc** (subl. n.). Chiar când m-am văzut pe mine, pe ecran, în **Ciuleandra** de pildă, mi-am spus: „Ja uite ce domnișoară, ce apariție!” Îmi plăcea ce vedeam, dar parcă mă uitam la altă persoană, în timp ce în teatru mă simțeam totdeauna în elementul meu.” (Valerian Sava, art. cit.)

Patru producții, certe calități de actor de film, șansa unei cariere cinematografice internaționale ...

Numai că dragostea pentru teatru, pentru contactul acela inefabil dar extrem de motivant dintre actorul de pe scenă și spectatorul din stal au făcut-o să rămână credincioasă visului copilăriei sale.

Fără muncă nu se poate face nimic în teatru

Sintagma din titlu aparține Elvirei Godeanu și a fost rostită în interviul acordat lui Nicolae Arsenie, la sfârșitul lui 1990 (*Zece întrebări la superlativ*, Adevărul literar și artistic, 16-22 decembrie), atunci când uriașa experiență acumulată într-o jumătate de secol de slujire credincioasă a teatrului îi conferea dreptul de a putea analiza lucid o profesie căreia îi închinase întreaga viață.

În cele ce urmează, vom încerca - apelând la confesiunile actriței, la opiniile presei de specialitate, precum și ale unor personalități marcante ale vieții teatrale românești - să deslușim în ce măsură Elvira însăși a răspuns acestui verdict.

Perioada la care vom face referire în acest subcapitol este cuprinsă între 1930 - anul începerii maturizării sale artistice ca actriță a Teatrului

Național din București - și 1967 - anul nedreptei pensionări, survenite în timpul directoratului lui Zaharia Stancu.

*

După propriile mărturisiri și după notațiile din publicațiile vremii, Elvira Godeanu a interpretat aproximativ o sută de roluri în filme, la teatrul radiofonic și, în quasi-totalitate, pe scenă, în piese care au acoperit întregul segment al artei dramatice: de la producții bulevardiere la tragedii și de la drame puternice la comedii de caracter, atât din creația dramatică românească clasică ori contemporană, cât și din aceea universală:

„ - Câte roluri ați jucat, doamna Godeanu?

- *Circa o sută. Toate m-au bucurat, în toate i-am respectat pe colegi și publicul, în toate - deși uneori n-am jucat pe scena «cea mare» - m-am pătruns de spiritul în care am crescut la Teatrul Național. Pot spune acum, după cinci decenii de teatru, că sunt o actriță a Teatrului Național, o actriță care și-a datorat cariera cultului pentru cuvântul românesc, pentru arta națională a scenei noastre.* (Ionuț Niculescu, art. cit.)

Tot acest evantai de piese jucate s-a datorat, într-o mare măsură, aceluiași spirit fecund al celebrului Teatru bucureștean:

„*Am jucat mult și de toate. Era un bun obicei, în vechiul Național, ca actorii să se formeze în roluri cât mai variate.*” (idem, art. cit.)

Ca actriță, nu a fost ceea ce se poate numi interpreta unui anume registru scenic: romantic, comic, preponderent tragic etc. Dimpotrivă, a glisat pe toată această întindere, rolurile cuprinzând nuanțe complexe, dovadă faptul că între partiturile care i-au asigurat celebritatea se află **Marguerite Gautier** din *Dama cu camelii* (adaptare de Al. Kirițescu, după romanul omonim al lui Al. Dumas-fiul), **Zoe Trahanache** din *O scrisoare pierdută* de Caragiale sau **Doamna Maria** din *Apus de soare*, marea dramă istorică a lui Delavrancea.

Simpla enumerare a acestor mari izbânzi actricești relevă dintr-un început și un alt fapt remarcabil: predilecția artistei pentru dramaturgia românească, pe care a înnobilat-o atât cât i-a fost în putință întreaga viață.

Sigur, o bună perioadă de timp, cuvintele despre Elvira, notate (oarecum pitoresc și cumva profetic, și care o perioadă de timp au acționat precum un blestem asupra acesteia) de Constantin Nottara în ziua examenului de admitere la Conservator - *Înaltă, trup frumos. Va fi o bună amoroasă.* - au urmărit-o în tot ceea ce a întreprins pe scenă, frumusețea ei făcându-i pe mulți regizori s-o încadreze într-un șablon în care preponderente erau

datele fizice.

Numai că Elvira a făcut dintr-un dar natural o virtute.

Mai mult, ea a fost cea dintâi care s-a opus cu vehemență primejdiei uniformizării profesionale.

Unul dintre marii săi prieteni, dramaturgul și cronicarul Al. Kirițescu, își amintește reacția acesteia la citirea cronicilor despre evoluția din „Tovarich” de J. Deval ori din „Dama cu camelii”:

*„Am citit cronicile teatrale din vremea aceea. Toate stăruiau asupra sensibilității artistei, profundului ei instinct dramatic, apoi se avântau în fraze lirice, celebrându-i strălucitoarea frumusețe. Această frumusețe care, acordând femeii un prestigiu scenic neegalat, handicapează admirabilă-i personalitate artistică. De aceea, oricât ar părea de uluitor, Elvira suferă din pricina asta și-mi aduc aminte că odată mi-a spus după ce a citit o cronică dramatică la **Dama cu camelii**:*

- Iar începe cu frumusețea mea! Dar ăsta e ultimul lucru pe care ar trebui să-l releve. Frumusețea și iar frumusețea!’’. (Al. Kirițescu, *Elvira Godeanu - artistă și femeie*, Rampa/ luni, 11 noiembrie 1946)

Primordialitatea talentului în fața frumuseții i-a devenit Elvirei, în timp, un adevărat principiu de viață, însăși părăsirea efemeră a Naționalului, datorându-se refuzului de a fi o simplă preferată a publicului:.,

„ - Ați fost cea mai frumoasă ...

*- Iată un adjectiv pe care l-am urât întotdeauna. Mereu, cronicile m-au gratulat cu: «frumoasa interpretă», «frumoasa eroină»... etc. Iată ultimul lucru pe care pe care ar fi trebuit să-l releve cronicile... Visam mereu să joc roluri de «urâte». M-am bucurat nespun când în Revizorul (unde făceau figurație mai toți din generația mea în frunte cu Sică Alexandrescu) mi s-a făcut la machiaj un cap bocciu. Și, apoi, ce bine mi-a părut când am interpretat-o pe doamna Zahanassian din Vizita bătrânei doamne. În Deputatul de Baltica jucam, de asemenea, o bătrânică. Mama mea, prezentă la premieră (și cam fudulă de urechi), m-a întrebat acasă: «Unde-ai fost dragă, nu te-am văzut»”. (Alec Popovici, *Elvira Godeanu*, Teatrul, nr. 12/ 1973)*

Aceeași opinie îi este prezentată atât lui Dan Bârlădeanu, în 1977:

„- Soarta, se știe, e darnică cu unii actori: și frumoși, și talentați. Cum ați împăcat aceste două adjective care pot deveni antagonice în orice clipă?

- A fost piesa (Zaza, n. n.) care m-a determinat să părăsesc Naționalul. Eram plictisită să joc numai roluri de frumoase și cochete. Simțeam că

pot și trebuie să dau mai mult. Doream să câștig publicul nu numai prin frumusețe, ci și prin joc Naționalul mă luase de frumoasă și pace. {...}

Am avut mult de suferit din cauza frumuseții. Talentului i-am adăugat perseverență și încăpățănare pentru a depăși frumosul. Dacă nu știi să te echilibrezi, ele devin o frână, ele îți pot periclita viitorul. Din acest motiv am părăsit Naționalul în 1945. Unii cronicari mă vedeau frumoasă, apoi talentată.

Am început să urăsc calofilia. Îmi doream rolurile de urâte, din dorința de a demonstra că sunt întâi talentată și apoi frumoasă. De aceea am fost fericită când am intrat în Vizita bătrânei doamne și Deputatul de Baltica." (Dan Bârlădeanu, art. cit.)

cât și lui Carmen Dumitrescu, în 1989:

„ - Frumusețea dumneavoastră proverbială a fost al doilea ... talent?

- Frumusețea joacă un rol, dar nu esențial, cum cred cei care ar dori să fie frumoși. De multe ori dăunează, pentru că răutăcioșii spun că totul se trage de la ea ..." (Carmen Dumitrescu, art.cit.)

Pe de altă parte, epoca ei nu a dus lipsă nici de actrițe frumoase nici de personalități feminine de o mare forță dramatică: Lucia Sturdza-Bulandra, Aura Buzescu, Maria Filotti, Agepsina Macri, Marietta Deculescu, Dina Cocea, Marieta Sadova, Tantzi Cocea, Sonia Cruceru, Eugenia Popovici, Cella Dima, Victoria Mierlescu, Marioara Zimniceanu, Lulu Cruceanu, Marietta Anca etc. Ca să nu mai amintim de Elvira Popescu sau Maria Ventura, cele două românce care au făcut strălucită carieră în Franța.

Era, așadar, cât se poate de greu să pătrunzi și, mai ales, să rezisti - profesional, dar și în preferința publicului - într-o astfel de competiție de mari valori.

Elvira a rezistat, iar acest lucru a fost posibil în primul rând pentru că, la fiecare rol jucat, nu partitura propusă și acceptată ci modul propriu al actriței de a gândi și interpreta respectiva partitură i-a construit și asigurat destinul în posteritate.

Paradoxal ori nu, frumoasa și atât de sensibilă în viața particulară Elvira a fost pe scenă ceea ce îndeobște se numește o actriță cerebrală, cu „stil” - unul întreținut și cultivat cu migală în sute și sute de ore de repetiții și spectacole, până când el, rolul acela, nu mai era doar o variantă exprimată scenic a unui caracter prefigurată de un dramaturg, ci devenea ipostaza existențială a interpretei însăși.

Altfel spus, nu mai era creația precumpănitoare a dramaturgului și regizorului, ci purta „marca” prezenței dominante și dominatoare a artistei.

De fiecare dată, înainte, în și dincolo de rol se afla Elvira. Dar nu doar actrița care îl juca, ci mai ales omul care îl trăia ca pe o stare de fapt și de viață. Zoe sau Marguerite erau, în aceeași măsură, și eroinele imaginate de Caragiale sau Dumas, și Elvira Godeanu ca subiect posibil al celor doi dramaturgi. Pentru că acesta pare a fi fost marele har al Elvirei: acela de a se fi putut multiplica în tot atâtea ipostaze câte roluri a trăit pe scenă și în viață.

Sau cum, pe bună dreptate, spune Sanda Faur în februarie 1991:

„Elvira Godeanu nu a irumpt în scenă, nu a coplesit cu un temperament tumultuos și nici (cu) o sensibilitate răvășitoare. Ea a pășit pe scenă calm și stăpânit, cu ținută și pas regal, cu frumusețea-i fină și distincția rarisimă, ea și-a trăit dintotdeauna personajele cu o anume reținere aristocratică și nu le-a permis niciodată să dea în clocot, nici să ridice gestul, ori glasul, nici să folosească lațul subțirel al melodramei.

În orice personaj intra, Elvira Godeanu și-l supunea, îl subjuga așa cum a subjugat o viață și sensibilitatea erotică masculină.” (Sanda Faur, *Vizita marei doamne*, Opus, an II, nr. 6/ februarie 1991, pg. 7)

*

Mărturii revelatoare despre viața adevărată a unei actrițe de succes - programul zilnic, distribuirea într-un rol, pregătirea textului, lecturile obligatorii, maniera de joc, trac etc. - face încă din 1939, într-un interviu acordat unei cunoscute reviste a vremii:

„ - Să vă povestesc cum se scurge o zi din viața mea? Doamne - dar o zi nu seamănă niciodată cu alta. Sunt, de exemplu, zile când repet dimineața și după masă și joc seara. Într-o asemenea zi, sunt prizonieră în teatru și musafir la mine acasă. Singura asemănare între zilele de muncă intensă și cele de mai mult răgaz este că întotdeauna mă scol devreme ...

- Cum învățați rolul pentru o piesă de teatru?

- În primul rând, îmi învăț rolul pe dinafară, până la perfecție. Perioada de gestație a rolului nu poate începe decât după ce nu mai există, în subconștientul actorului, grija de text. Gesturile, atitudinile, intonațiile vin de la sine, firește atunci când ți-ai însușit viața personajului așa cum reiese din textul pe care vei avea să-l debitezi pe scenă.

În ce mă privește, eu mai am și obiceiul să citesc aproape tot ce se scrie în teatru. Așa se face că, în momentul când mi se încredințează un rol - câteodată unul pe care mi l-am dorit - eu sunt familiarizată cu mediul piesei, am reflectat asupra ei, cunosc eroii și am un punct de vedere fixat

asupra rolului. Firește, trebuie să mă supun regizorului, căruia îi revine datoria de a armoniza întregul spectacol.

- Aveți trac?

- *La premieră întotdeauna, și la primele câteva spectacole. Pe urmă, depinde de rol. Când joc un rol mai greu, de răspundere, am trac la toate spectacolele. Când rolul este mai ușor, mă obișnuiesc cu el și merge și fără trac. De altfel, dacă vă interesează astfel de detalii, vă pot spune că cel mai mare trac îl am în rolurile care îmi cer să intru și să ies mereu din scenă. Atunci am trac înaintea fiecărei intrări. Când, însă, rolul mă ține prezentă tot timpul pe scenă, după câteva replici îmi regăsesc liniștea și joc controlându-mă tot timpul. În orice caz, tracul este o stare care variază după temperamente. Este poate și o chestiune de obișnuință, cine știe ...'*

- Timpul liber?

- *Înot, călăresc, fac canotaj, conduc automobilul. Încă nu zbor, dar cine știe ...*

- Lecturi?

- *Lecturile mele sunt variate. De la Vicky Baum - pe care o citesc ca orice femeie - până la Proust. Prietenia mea cu Proust o datorez d-lui Camil Petrescu, directorul meu de azi. El mi-a vorbit atât de mult despre autorul pe care l-a făcut cunoscut în România; mi-a povestit atâtea despre el: despre delicatetea lui - un om de rară atenție cu prietenii - încât am fost ispășită să-l cunosc. Astăzi, grație lui Camil Petrescu, Proust are o prețuitoare în plus. Îl citesc și pe Montherlant, pe Zweig și pe ... în sfârșit, nu vreau să fac o înșiruire pedantă de autori. Îmi place să citesc, și sunt fericită când pot să-mi petrec câteva ori în singurătate cu o carte." (***) O zi din viața unei artiste: Elvira Godeanu, Comedia/ 23 aprilie 1939)*

Ce a însemnat munca zilnică pentru ascensiunea profesională, cum a fost posibil ca teatrul să rămână singura mare iubire a vieții, care au fost sacrificiile făcute în numele artei - va spune actrița însăși cu numeroase alte prilejuri:

*

„ - Să trecem verbul la prezent și să recunoaștem că și astăzi păstrați frumusețea primăverilor care au trecut peste umerii dumneavoastră. Nu-î un compliment, stimată Elvira Godeanu, ci o realitate.

- *Dacă arăt așa cum arăt, aceasta înseamnă că am știut să-mi fac meseria. N-am băut, n-am pierdut nopți, timpul liber mi l-am petrecut cât mai echilibrat.*

- După câte știu, experiența dumneavoastră n-ați transmis-o tinerilor,

neavând probabil vocație de magistru. Pentru cei ce vor să afle câte ceva din realizările dumneavoastră pe drumul întortocheat al artei, ce aveți de spus?

- Foarte multe lucruri. Am călătorit în trenul artei alături de multe celebrități, unii dintre ei lăsând definitiv cortina să cadă peste activitatea lor. {...} Tinerețea a fost grea, spinoasă. Pentru afirmarea teatrului românesc nu se zbătea nimeni în afară de noi, un grup de actori. Aveam dorința expresă de a afirma sus, cât mai sus, dramaturgia și arta interpretativă românească, pentru că eram conștienți de marile noastre posibilități. Pentru a realiza acest lucru, având de jucat în fața unui public în majoritate snob, munceam nebunește.

Repetițiile erau repetiții, cu o disciplină ca la armată. Minute de întârziere nu existau. Și notați, asta la repetiții! Aș dori să mai amintesc cât de greu se intra la Național. Vraca, marele Vraca, a stat afară doi ani până a putut intra. Pe vremea aceea trăia din turnee, și ce greu era un turneu atunci!" {...}

- Elvira Godeanu, după o discuție de aproape trei ore, v-am văzut lăcrimând de nenumărate ori. De ce plângeți? Teatrul v-a adus doar numai bucurii.

- A fost iubitul meu numărul unu și dați-mi voie să-i rămân credincioasă toată viața." (Dan Bărlădeanu, art. cit.)

*

„Verile călătoream. Călătoream e un fel de a spune. Mergeam în grup, pe banii noștri, în metropole pentru a vedea teatru. Doream cu toții să-i ascultăm pe clasicii universalii în patria lor. Nimeni nu-i joacă pe Caragiale sau Delavrancea mai bine ca noi, nimeni nu-l joacă pe Moliere mai bine decât francezii și nimeni pe Shakespeare mai bine ca englezii. Aceste excursii ne ajutau enorm." (idem)

*

„ - Ca actor, întâi trebuie să ai seducție. Adică în momentul în care vorbești, să te vadă publicul, să te iubească. Am văzut artiști cu talent, dar căroră le lipsea seducția. Am cunoscut actori care aveau glas frumos, o mobilitate scenică deosebită, nu puteai spune că nu au talent. Dar le lipsea acel ceva, acea putere de seducție, simplă, atât de firească la un actor cu adevărat mare, care-ți merge la inimă, care te cucerește din prima clipă.

{...} Actor nu poate fi însă oricine. Nu poate oricine face teatru, mai ales teatru de calitate. «Când există „ceva” ce nu pot trăi eu - îmi spunea

un prieten - atunci mă duc să văd un Actor.». Este unul dintre cele mai frumoase omagii pe care le-am auzit rostite la adresa artei noastre și a teatrului românesc, atât de deosebit, atât de complex, atât de bogat și azi, ca-ntotdeauna, în împliniri. (Nicolae Țone, art. cit.)

*

„- Ați umblat mult după teatru ... Repetatele dumneavoastră drumuri în străinătate n-au fost călătorii de plăcere, ci de studiu aprofundat ...

- Am fost la Viena, Paris, Londra. Mâncam teatru pe pâine, mergeam uneori și la matineu, și seara ca să văd același spectacol. Vă pot vorbi până ne apucă zorile, despre toți marii actori ai timpului, unii dintre ei definitiv intrați pe afișul mare al nemuririi teatrului.

{...} Ce ani minunați, când nu trăiam decât în și pentru teatru!

Nu-mi trebuia nici-o petrecere, nu intram în restaurante, nu simțeam nevoia să fac altceva. Eram în întregime cucerită de subiectele de pe scenă, nu aveam nevoie decât de prietenii mei artiști.

{...} Mi-am iubit profesiunea și am vrut ca, în ceea ce urma să fiu distribuită, să fiu reală, adevărată. Teatrul se învață în lungi ani, are mii de reguli și secrete pe care nu le-am aflat în conservator. Nu este destul să fii talentat sau să ai acel fizic prin care mulți speră că vor ajunge idolii publicului. Sunt necunoscute care trebuie aflate la vremea lor, printr-o muncă disciplinată. {...}

- Regrețați ceva?

- Nimic! Sunt fericită că am avut parte de o asemenea viață." (Carmen Dumitrescu, art. cit.)

*

„, - Orice îndrăgostit de o făptură sau de o acțiune nu vrea să stea decât în preajma alegerii sale. Scopul vieții mele a fost doar teatrul, cu iluziile și deziluziile lui." (idem, art. cit.)

*

„, - Cel mai înțelept sfat pe care l-ați da unei aspirante la celebritatea scenei?

- L-am și oferit, cu generozitate, cred, la multe din tinerele mele colege. În primul rând, să nu se joace cu această meserie. Să muncească serios oricât ar fi de talentate. **Fără muncă nu se poate face nimic în teatru.** (subl. n.)" (Nicolae Arsenie, art. cit.)

*

{...} **Teatrul a fost viața mea întreagă** (subl. n.). Și lacrimi și bucurie, și satisfacție și, uneori, și deziluzie. Dacă m-aș naște a doua oară tot spre

el m-aș îndrepta. L-am iubit și-l iubesc.” (Nicolae Țone, art. cit.)

*

Cât privește fișa de creație a actriței - pentru că voim a greși cât mai puțin - vom utiliza ca principal document statistica alcătuită de Emil Prager, întâiul și cel mai autorizat biograf al Elvirei, realizată la cererea Editurii Politice/ Redacția Dicționare Enciclopedice.

Vom începe așadar cu această solicitare (cererea se află în arhiva Teatrului din Tg-Jiu) întrucât este una oficială iar datele comunicate presupun o exactitate majoră cel puțin în ceea ce privește rolurile principale ori acelea în care actrița a avut succes de presă și public. Pe această structură vom face apoi completările de rigoare, adăugând informațiile existente în alte surse.

Sigur, e doar un act personalizat, trimis în aceeași formulă și cu aceleași cuvinte tuturor celor care intrau în atenția direcțiunii editurii în acel moment, dar faptul că recipisa care atestă trimiterea solicitării poartă data de 13 mai 1968 - adică ajunge la destinație chiar în ziua în care actrița împlinea 64 de ani - poate fi încă un semn al destinului.

„REDAȚIA DICȚIONARE ENCICLOPEDICE
EDITURA POLITICĂ

București, Piața Scânteii, Nr. 1, telefon: 17.60.10, 17.60.20

C ă t r e

Elvira Godeanu

În vederea pregătirii materialului documentar necesar întocmirii unor articole biografice cât mai cuprinzătoare și exacte, pentru lucrări enciclopedice în curs de elaborare, precum și pentru satisfacerea cererilor venite din partea unor enciclopedii din străinătate, vă rugăm să completați fișa alăturată cu date informative despre viața și activitatea Dvs.

Se înțelege, considerăm că acest chestionar cuprinde doar coordonatele principale ale schemei articolului ce ar urma să vă fie consacrat și că orice alte date suplimentare, legate de unele aspecte particulare, dar nu mai puțin importante, pe care ați binevoi să le adăugați, ar fi, la rândul lor, luate în considerația cuvenită. Totodată v-am fi îndatorați dacă lista lucrărilor publicate, cerută de prezenta fișă, în vederea completării datelor privitoare la activitatea Dvs. științifică, ar cuprinde acele lucrări nu în

ordinea cronologică a apariției lor ci în ordinea considerată de Dvs. ca fiind cea mai reprezentativă. Aceasta, în eventualitate editării unor enciclopedii de mici dimensiuni care implică articole succinte și o informație mai selectivă.

Încredințați de atenția și solitudinea Dvs. și în așteptarea răspunsului, vă rugăm să primiți expresia bunelor noastre sentimente.

Director
S/ ....."

Notă 1: În dreapta sus, se află notat cu pix roșu: „Cu o fișă de 7 pagini/ Anexă”; peste ștampila cu textul „Editura Politică București”, din câte putem a ne da seama, semnează ca director Valter Roman.

{Notă 2: Fișa de creație transmisă Editurii Politice în chiar anul 1968 este revizuită din motive pe care nu le cunoaștem la 25 februarie 1971. Ca atare, vom folosi ca definitivă această ultimă variantă. După cum, din rațiuni de metodă, vom utiliza și structura chestionarului propus de editură. Așadar, ordinea statistică va fi următoarea: anul interpretării rolului, importanța acestuia în economia piesei și genul artistic (teatru, film, TV); rolul jucat; numele și autorul piesei; instituția/ teatrul în care s-a jucat; regizorul; alți actori în distribuție.

În stabilirea repertoriului jucat de Elvira Godeanu vreme de cinci decenii am folosit, așa cum specificam anterior, și alte surse de documentare decât varianta oficială transmisă de aceasta Editurii Politice: cronici de epocă, mărturii scrise ale actriței și ale apropiaților săi, volumele VI-VIII din sinteza *Teatrul românesc* de Ioan Massof, studii monografice despre actorii contemporani Elvirei Godeanu etc. }

În opinia generală, dar și după mărturiile actriței, aceasta a jucat circa o sută de roluri, multe dintre acestea de referință pentru cariera sa și pentru teatrul românesc. În cele ce urmează vom încerca o periodizare a lor, cu mențiunea că partiturile din prima perioadă de activitate scenică sunt importante nu atât prin valoarea interpretării, cât pentru elementele de biografie artistică pe care o relevă:

1. 1924, teatru, **Magda** de H. Suderman, *Ansamblul Agatha Bârsescu*, regia Mihai Fotino, cu Agatha Bârsescu și Petre Sturdza;
2. 1926, teatru, **Emma, Fracul** de Gabor Dregely, *Compania Dramatică Tantzi Cutava - Barozzi & Mișu Fotino*, regia Mișu Fotino, cu Tantzi Cocea;
3. 1926, teatru, **Suzanne**/ rol principal, **Conița are doi conași** de Gaudera, *Compania Dramatică Tantzi Cutava & Mișu Fotino*, regia Mișu Fotino, cu Mișu Fotino, Ionel Țăranu, Alex Mihalescu;

4. 1926, teatru, **Lucy Henzel, Prostul** de Ludwig Fulda, *Compania Dramatică Tantzi Cutava & Mișu Fotino*, regia M. Fotino, cu Mișu Fotino;
5. 1927, teatru, **Fata de împărat, Măiastra fără inimă**, adaptare de Vasile Voiculescu după „Prințesa Turandot” de Carlo Gozzi;
6. 1928, **Maiorul Mura**, film mut; **Mariana**/ rol principal; regia Ion Timuș, *Studio Sascha Film - Viena*, cu G. Timică, Victor Antonescu. Premiera: martie 1928, cinematograful „Capitol”, București;
7. 1928 (!), teatru, **Bujoreștii** de Caton Teodorian, Teatrul Național, regia Paul Gusti;
8. 1928, **Povara**, film mut; rol **Mimi Predeleanu**. Producție: „Pan-Film” - Viena. Scenariul: N. N. Șerbănescu. Regia: Jean Mihail. Operatori: Ludwig Schaschek. Decoruri: A. Berger și Em. Stepanek. Machetist: Arh. Const. Cănanău. Direcția de producție: Arabella Iarka. Interpreți: V. Valentineanu, Oscar Beregi, Theo Schall, Elvira Godeanu, Mia Apostolescu, Niky Miriam, Klementine Plessner, Arabella Iarka, Pauline Schweighoffer, Pauline Danneker, Anton Weidinger, Fritz Rheinberger, Rolf Gert, Hans Marchall, Herbert Bratsch, Gertrude Leutner și trupa de balet a teatrului „Femina” din Viena. Premiera: 15 noiembrie 1928, cinematografele „Capitol” și „Lipscani-Palace” București, precum și la cinematografele „Schweden-Kino” și „Mariahilfer-Kino” din Viena; titlul versiunii germane a fost „Cei care nu-și urmează chemarea iubirii”; prezentat, în primăvara anului 1929, la cinematograful „Empire” din Paris, a rulat sub titlul „Tragedie d’amour”;
9. 1929 (!) - teatru, **George Dandin** de Moliere;
10. 1930, film, **Ciuleandra**; rol **Anita**. Scenariul Liviu Rebreanu, regia Martin Berger, Berlin; cu Hans Stuve, N. Bălțățeanu, Alice și Petre Sturdza, Jeana Popovici, Dumitru Sireteanu;
11. 1930, teatru, **Vanda, Cuib de viespi** de Al. Kirițescu, *Teatrul Bulandra, Manolescu, Storin*, regia Soare Z. Soare, cu Toni Bulandra, Ion Talianu;
12. 1930, teatru, **Elena, Casandra** de N. Iorga, Teatrul Național București, regia V. Enescu; în distribuție: N. Bălțățeanu, Puia Ionescu;
13. 1930, teatru, **Care din ele** de Anton Bibescu, Teatrul Național București, regia V. Enescu; în distribuție N. Bălțățeanu;
14. 1930, teatru, **Mercedes, Femeia și paița** de Pierre Louis, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu N. Bălțățeanu, Marioara Zimniceanu, Tantzi Bogdan, I. Manolescu, Marioara Voiculescu;
15. 1930, teatru, **Crysis, Cocoșul negru** de Victor Eftimiu, Teatrul

- Național, cu Agepsina Macri, G. Calboreanu, N. Brancomir, C. I. Nottara;
16. 1930, teatru, **Evantaiul doamnei Windermere** de Oscar Wilde, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare;
17. 1931, teatru, **Lenuța, Florentina** de Al. Kirițescu, Teatrul Național, regia V. Enescu;
18. 1931, teatru, **Elisabeta Regina Angliei** de Th. Tagger, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu Maria Filotti, N. Bălțățeanu, Pop Marțian, G. calboreanu, Tantzi Economu;
19. 1931, teatru, **Dorimena, Burghezul gentilom** de Moliere, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu Ion Sârbu, Sonia Cluceru;
20. 1931, teatru, **Prințesa, Ana Karenina** (după Tolstoi) de E. Gutrand, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu Maria Filotti, N. Bălțățeanu;
21. 1931, teatru, **Zița, O noapte furtunoasă** de I. L. Caragiale, regia V. Enescu; în distribuție I. Brezeanu, A. Athanasescu, Sonia Cluceru;
22. 1931, teatru, **Fifina, Șapte găște potcovite** de Claudia Milian, regia V. Enescu; în distribuție Sonia Cluceru, G. Baldovin, Ion Manu;
23. 1932, teatru, **Chispa, Judecătorul din Zalameea** de Calderon, Teatrul Național, regia I. Șahighian, cu Marieta Anca, N. Bălțățeanu, R. Bulfinski;
24. 1932, teatru, **Lina, Candidat și deputat** de G. Sion, Teatrul Național, regia V. Enescu; în distribuție Al. Critico, Sonia Cluceru, Ion Finteșteanu;
25. 1932, teatru, **Trei crai de la răsărit** de B. P. Hașdeu, Teatrul Național, regia V. Enescu; în distribuție Gr. Mărculescu, Marțian Pop, Niki Atanasiu;
26. 1932, teatru, **Tina, Șarpele casei** de V. Leonescu, Teatrul Național, regia V. Enescu; în distribuție Sonia Cluceru, Ion Ulmeni, Marieta Sadova, Natașa Alexandra;
27. 1932, teatru, **Maria Louisa, Hoțul** de H. Bernstein, Teatrul Național, regia George Vraca; în distribuție G. Vraca, Ion Cazaban;
28. 1933, teatru, **Creșta, Găgăuță** de V. Mugur, Teatrul Național, regia I. Sahighian, cu N. Bălțățeanu, Gh. Ciprian;
29. 1933, teatru, **D-na de Marsan, Napoleon** de Benito Mussolini și Giovacchino Forzano, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu Ion Manolescu, R. Bulfinski, G. Calboreanu, Maria Filotti;
30. 1933, teatru, **Nina, Escu** de Tudor Mușatescu, Teatrul Național, Soare Z. Soare, cu Sonia Cluceru, Niki Atanasiu, Gr. Manolescu, N. Soreanu, Kitty Gheorghiu;
31. 1934, teatru, **Soția, O amică** de Duiliu Zamfirescu, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu N. Bălțățeanu, Al. Critico, I. Finteșteanu;

32. 1934, teatru, **Marea Ducesă, Tovarăși** de Jacques Deval, Teatrul Comedia, regia I. Iancovescu; în distribuție I. Iancovescu, Silvia Fulda, G. Timică, V. Lăzărescu;
33. 1934, teatru, **Frosa, Ion Anapoda** de G. M. Zamfirescu, Teatrul Național, regia V. Enescu; în distribuție cu G. Calboreanu, Ion Manu, Lulu Cruceanu, Irina Nădejde-Cazaban;
34. 1935, teatru, **Tatiana, Tovarăși** de J. Deval, Teatrul Comedia, cu I. Iancovescu, V. Lăzărescu;
35. 1935, teatru, **Erji, Avram Iancu** de Lucian Blaga, Teatrul Național, regia Ion Șahighian, cu G. Calboreanu, N. Brancomir, Marieta Sadova, Aglae Metaxa;
36. 1935, teatru, **Alvida, Când vița tânără înflorește** de Bjornstylene Bjornson, Teatrul Național, regia I. Șahighian, cu Maria Filotti, Marieta Anca, Puia Ionescu;
37. 1935/1936, teatru, **Sophie Gerould, Casa Hervey**, C. R. Avery, Teatrul Național, Soare V. Soare, cu Marioara Voiculescu, G. Vraca, N. Soreanu, Lilly Popovici, Natașa Alexandra, N. Soreanu, N. Bălțățeanu;
38. 1936, teatru, **Mariana, Avarul** de Moliere, Teatrul Național, regia I. Șahighian, cu Ion Finteșteanu, Marieta Anca, Sonia Cluceru;
39. 1936, teatru, **Cresida, Troilus și Cresida** de W. Shakespeare, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu George Vraca, Al. Critico, N. Brancomir;
40. 1936, teatru, **Cambogi, Omul și masca**, după Cr. Marlowe, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu N. Carandino, G. Vraca, Lulu Cruceanu, N. Soreanu, N. Bălțățeanu, Costache Antoniu, Natașa Alexandra;
41. 1936, teatru, **Gisa Holm, Institutorii** de Otto Ernst, Teatrul Național, regia P. Gusti, cu Aurel Athanasescu, N. Soreanu;
42. 1936, teatru, **Generația de sacrificiu** de J. Valjean, Teatrul Național;
43. 1936, teatru, **Un dușman al poporului** de H. Ibsen, Teatru Național; în distribuție R. Bulfinski;
44. 1937, teatru, **Victoria - Regina** de Laurence Housman, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu Maria Filotti, G. Vraca, Pop Marțian;
45. 1937, teatru, **Clopotul scufundat** de G. Hauptmann, Teatrul Național; cu A. Pop Marțian;
46. 1937, teatru, **Oameni pe un sloi de gheață** de V. Werner, Teatrul Național, regia Paul Gusti, cu Ana Luca, Marioara Zimniceanu, Eugenia Zaharia, Sonia Cluceru, N. Bălțățeanu, Niky Atanasiu;
47. 1937, teatru, **Mary Grozea, Ion al Vădanei** de N. Kirițescu, Teatrul Național, regia V. Enescu; în distribuție Sonia Cluceru, Pop Marțian;

48. 1937 (!), teatru, **Într-o vară la moșie** de I. Șerbănescu, Teatrul Național;
49. 1938, teatru, **Tania, Cobaiul** de Th. Scorțescu, Teatrul Național, regia N. Kirițescu; îndistribuție Tantzî Economu, V. Valentineanu, Al. Critico;
50. 1938, teatru, **Didina, O căsnicie** de G. C. Ursachi, regia V. Enescu; în distribuție Sonia Cluceru, N. Bălțățeanu, Kitty Gheorghiu;
51. 1938, teatru, **Carin, Clownul** de Serck Rogers, Teatrul Național, regia I. Sahighian, cu Ion Finteșteanu, Pop Marțian, Fifi Mihailovici, Costache Antoniu;
52. 1938, teatru, **Lotte, Suferințele tânărului Werther**, adaptare de Marieta Sadova și Lucia Demetrius, Teatrul Național, regia I. Șahighian, cu Emil Botta, Cella Dima;
53. 1932, teatru, **Liliana, Duda Sevastița** de Ion Sângeorgiu, Teatrul Național, regia V. Enescu, cu Marioara Zimniceanu, Grigore Mărculescu, N. Soreanu, Ion Ulmeni;
54. 1939, teatru, **Elena, Atrizii** de Victor Eftimiu, Teatrul Național, regia Victor Eftimiu, cu Agepsina Macri-Eftimiu, Aura Buzescu, Cella Dima, Gh. Ciprian, N. Brancomir;
55. 1939, teatru, **Lady Ariadna, Casa inimilor sfărâmate** de Bernard Shaw, Teatrul Național, regia I. Șahighian, cu Marieta Anca, Ion Manolescu;
56. 1939, teatru, **Zoe, O scrisoare pierdută** de I. L. Caragiale, Teatrul Național, regia V. Enescu; în distribuție Ion Ulmeni, Pop Marțian, C. Antoniu, Ion Manu, G. Calboreanu, I. Finteșteanu;
57. 1940, teatru, **Dona Ana, Castiliana** de Lope de Vega, Teatrul Național, regia I. Sahighian, cu Maria Botta, Marieta Deculescu, N. Bălțățeanu, V. Valentineanu;
58. 1940, teatru, **Baronul** de Mihail Sorbul, Teatrul Național, cu Niky Atanasiu, Eugenia Zaharia, Toma Dimitriu;
59. 1941, teatru, **Susane Lechatelier, Marșul nupțial** de H. Bataille, Teatrul Național, regia Soare Z. Soare, cu Aura Buzescu, V. Valentineanu, G. Vraca, Madeleine Andronescu;
60. 1941, teatru, **Aimee, Aimee** de H. Coubier, Teatrul Național, Soare Z. Soare, cu Ion Finteșteanu, Pop Marțian, G. Vraca;
61. 1941, teatru, **Contesa, Nunta lui Figaro** de Beaumarchaise, Teatrul Național, regia I. Sahighian, cu Sonia Cluceru, Al. Critico;
62. 1942, teatru, **Justiție, Petițiune, Diplomație, Amici, CFR**, Teatrul

Național, regia Victor Dumitrescu-Bumbești, cu Costache Antoniu, Ion Manu, Ion Finteșteanu, Titică Morțun;

63. 1942, teatru, **Didina, D'ale carnavalului** de I. L. Caragiale, regia Soare Z. Soare, cu G. Vraca, Marieta Deculescu, Ion Finteșteanu;

64. 1944, teatru, **Anna-Bella, Iată femeia pe care o iubesc** de Camil Petrescu, Teatrul Național, regia Camil Petrescu, cu Gh. Demetru, N. Bălțățeanu;

65. 1944, teatru, **Norocul** de J. Valjean, regia N. Massim, Teatrul Național, cu I. Finteșteanu, Emil Botta, Lulu Cruceanu;

66. 1945 (!), teatru, **Deputatul de Baltica**;

67. 1945, teatru, **Zaza, Zaza** de P. Berton și Ch. Simon, Teatrul Birlic, regia I. Talianu, cu Gr. Birlic, I. Talianu, Geo Barton;

68. 1946, teatru, **Marguerite, Dama cu camelii** (după Al. Dumas-fiul), adaptare de Al. Kirițescu, Teatrul Maria Filotti, regia De Cruciatti, cu Mihai Popescu, Maria Filotti, G. Calboreanu;

69. 1946, teatru, **Bani turbați** de N. Ostrovski, Teatrul Maria Filotti, regia D. Negreanu, cu Maria Filotti, N. Soreanu, Ion Manu;

70. 1947, teatru, **Femeia îndărătnică** de W. Shakespeare, Teatrul Național, regia De Cruciatti, cu Niki Atanasiu;

71. 1947, teatru, **Emilie, Lângă draga mea** de Marcel Achard, Teatrul Național, regia Sică Alexandrescu; în distribuție Mihai Popescu, Fory Eterle, Clody Bertola;

72. 1948, teatru, **Bătrânețe zbuciumată**, Teatrul Național, regia Nicolae Massim, cu Emil Botta;

73. 1948, teatru, **Brigita, Michelangelo** de Al. Kirițescu, Teatrul Național, regia De Cruciatti, cu Gh. Stoica;

74. 1948, teatru, **Zoe, O scrisoare pierdută**, regia Sică Alexandrescu; în distribuție I. Finteșteanu, I. Giugaru, Marcel Anghelescu, Gr. Vasiliu Birlic, Radu Beligan;

75. 1950, teatru, **Mașa, Trei surori** de A. P. Cehov, Teatrul Național, regia Moni Ghelerter, cu Aura Buzescu, Maria Motta, Tantzî Cocea, Emil Botta, Radu Beligan, Sonia Cluceru, Marcel Anghelescu;

76. 1950, teatru, **Casa cu storurile trase** de Frații Tur, regia Moni Ghelerter;

77. 1951, teatru, **Fericirea furată** de R. Franco, Teatrul Național, cu Costache Antoniu;

78. 1952, teatru, **Zoe, O scrisoare pierdută**, de I. L. Caragiale, Teatrul Național, regia Sică Alexandrescu; în distribuție Al. Giugaru, Radu

Beligan, Nicky Atanasiu;

79. 1953, film, *Zoe*, O scrisoare pierdută, regia Sică Alexandrescu; cu Al. Giugaru, Radu Beligan, Marcel Anghelescu;

80. 1956, teatru, ***Maria Doamna, Apus de soare*** de B. Șt. Delavrancea, Teatrul Național, regia Mihai Zirra, cu G. Calboreanu, N. Brancomir;

81. 1957, teatru, ***Maria Sergheevna, Caleașca de aur*** de Leonid Leonov, Teatrul Național, regia Moni Gheleter;

82. 1958, teatru, ***Revizorul*** de N. V. Gogol - figurație;

83. 1958, teatru, ***Polina, Dușmanii*** de Maxim Gorki, Teatrul Național, regia Al. Finți;

84. 1959, teatru, ***Arkadina, Pescărușul*** de A. Cehov, Teatrul Național, Marieta Sadova, cu C. Avram, Marcela Rusu;

85. 1960, teatru, ***Parada*** de Victor Eftimiu, Teatrul Național, regia M. Berechet, cu A. Macri, N. Atanasiu;

86. 1960, teatru, ***Contesa, Învieirea***, după L. N. Tolstoi, Teatrul Național, regia Vlad Mugur, cu Marcela Rusu, Irina Răchițeanu;

87. 1963, teatru, ***Doamna Clara, Vizita bătrânei doamne*** de Fr. Durrenmatt, Teatrul Național, regia Moni Gheleter, cu N. Brancomir, Matei Alexandru;

88. 1964, teatru, ***Claudia, Moartea unui artist*** de H. Lovinescu, Teatrul Național, regia H. Popescu, cu Toma Dimitriu, Florin Piersic, Tantz Cocea, Ilinca Tomoroveanu;

89. 1966, teatru, ***Doamna Maria, Apus de soare*** de B. Șt. Delavrancea, Teatrul național, regia Mihai Zirra, cu G. Calboreanu, N. Brancomir, Gh. Cozorici, Mihai Fotino;

90. 1966, teatru, ***Euridice*** de Anouilh, Teatrul Național, regia Mihai Berechet, cu Marcela Rusu, Cristea Avram.

91. 1973, teatru, ***Maria Doamna, Apus de soare*** de B. Șt. Delavrancea, Teatrul Național, regia Marieta Sadova, cu G. Calboreanu, N. Brancomir, Em. Petruț, Al. Giugaru, Emil Botta.

*

În arhiva Teatrului Național Radiofonic se află, deasemenea, trei piese în care a jucat Elvira Godeanu, anume:

1. ***Douăsprezece lire***, de J. M. Barrie, cu Toma Caragiu și Marcela Rusu;

2. ***Nevestele vesele din Windsor***, de Shakespeare, cu Al. Giugaru, Marcel Anghelescu, Ion Manu, Costache Antoniu, Dominic Stanca, Tantz Cocea;

3. **O scrisoare pierdută**, de Caragiale, cu Nicky Atanasiu, Radu Beligan, Al. Giugaru, Ion Finteșteanu, Ion Talianu, Grigore Vasiliu-Birlic, Marcel Anghelescu, Costache Antoniu, Horia Șerbănescu.

Vor fi fost și alte piese în a căror distribuție s-a aflat actrița, dar, la acest moment al cercetării noastre, nu putem oferi nicio informație în plus.

*

În unele dintre aceste piese a avut norocul să o vadă și publicul târgujan, în aceeași sală a Teatrului Milescu, unde, la vârsta de 12 ani, prin 1916, Elvira a văzut primul spectacol - *Mamzelle Nitouche* -, eveniment care i-a schimbat viața, făcând-o să-și dorească a realiza o carieră în domeniul artei dramatice.

Revenirea în orașul de pe malul Jiului de Sus în postura de actriță de mare succes a Naționalului bucureștean se petrecea la începutul anului 1937. Documentele locului consemnează mai multe turnee efectuate între 1937 și 1941 (a se vedea și Ion Cepoi, *Artele spectacolului în Gorj*, Editura CJCPCT, Tg-Jiu, 2002):

- 27 februarie 1937, Teatrul Comunal (Milescu), *Omul și masca*, cu George Vraca, Nicolae Soreanu, Costache Antoniu, N. Brancomir, Lulu Cruceanu ș.a.;

- 3 aprilie 1937, Teatrul Comunal, *Casa Harvey*, cu N. Soreanu, N. Bălțățeanu, V. Valentineanu, Natașa Alexandra, Niky Atanasiu ș.a.;

- 31 ianuarie 1938, Teatrul Milescu, *Oameni pe un sloi de gheață*, cu G. Calboreanu, Ana Luca, Marioara Zimniceanu, Eugenia Zaharia, Sonia Cluceru, N. Bălțățeanu, Niky Atanasiu ș.a.;

- 6 octombrie 1938, Teatrul Milescu, *Ion al Vădanei*, cu Sonia Cluceru, Pop Marțian ș.a.; cu această piesă va reveni în 13 martie 1939 și pe 17 februarie 1941;

- 7 februarie 1939, Teatrul Milescu, *Clownul*, cu Ion Finteșteanu, Costache Antoniu, Pop Marțian.

Nu am găsit, din păcate, alte mențiuni în presa locală și nu cunoaștem nici reacția Elvirei la întâlnirea cu orașul și oamenii copilăriei și adolescenței sale.

*

Piese celebre și mai puțin cunoscute, roluri preferate, regizori de mare notorietate și probitate profesională, parteneri care au intrat pentru totdeauna în patrimoniul teatrului românesc... Acesta a fost universul Elvirei Godeanu timp de cinci decenii. Cinci decenii de izbândă actricească dar

și de căderi sau deziluzii profesionale, de speranțe și certitudini, de conflicte scenice dar și de prietenii care au depășit scena devenind veșnice, de strălucire și glorie, de regrete și amintiri, de teatru ca viață, cu alte cuvinte.

Cum a traversat Elvira tot acest univers, vom vedea în cele ce urmează. Și pentru că nimeni în afara ei nu putea ști mai bine toate aceste avataruri, vom apela pur și simplu la interviurile date de-a lungul anilor, renunțând a face alte comentarii care, oricum, ar fi fost de prisos:

*

„*Piese ... piese ... piese ...* Cuib de viespi (Gaițele) *de Al. Kirițescu*, Conița are doi conași *de Gandra*, Fracul *de Dregelly*, Care din ele *de Anton Bibescu*, Femeia și paița *de Pierre Frondaie*, Evantaiul doamnei *Windermere de Wilde*, Florentina *de Al. Kirițescu*, Elisabeta, regina Angliei *de Bruckner*, Burghezul gentilom *de Moliere*, Anna Karenina *după Tostoi*, Șapte găște potcovite *de Claudia Millian*, Judecătorul din Zalamea *de Calderon*, Trei crai de la răsărit *de Hasdeu*, Șarpele casei *de V. Leonescu*, Hoțul *de Bernstein*, ...*Escu de T. Mușatescu*, Ion Anapoda *de G.M. Zamfirescu*, Avram Iancu *de L. Blaga*, Când vița tânără înfloreste *de Bjoernson*, Casa Hervey *de Avery*, Avarul *de Moliere*, Troilus și Cressida *de Shakespeare*, Omul și masca *după Marlowe*, Institutorii *de Otto Ernst*, Cobaiul *de Th. Scorțescu*, Clownul *de G. Roggers*, Suferințele tânărului Werther *după Goethe*, Atrizii *de V. Eftimiu*, Dama cu camelii *de Dumas și alte zeci și zeci și zeci de roluri*.

- Ați jucat, după cum se vede, în multe piese românești.

- *Da, în foarte multe. De la Care din ele a lui Anton Bibescu*, Florentina lui *Al. Kirițescu*, Șapte găște potcovite *de Caludia Millian*, Șarpele casei *de V. Leonescu*, Găgăuță *de Val Mugur*, O căsnicie *de I. Ursache*, Ion al vădanei *de N. Kirițescu*, Într-o vară la moșie *de I. Șerbănescu*, Norocul *de I. Valjean*, la O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută și Apus de soare. *N-am șovăit să le slujesc cu toată puterea și inima mea. {...}*

- Ați avut un regizor favorit?

- *Pe Soare Z. Soare, de la care am învățat ceea ce numim maniera firească, modernă de teatru. dar nu înainte de a învăța a.b.c.-ul cu Gusti. Ore întregi Soare ne arăta cum să mergem, cum să ne comportăm în scenă. Ne-a pus să învățăm și balet. Ne vroia ,actori totali” ... acum 40 de ani.*

- Și partenerii ideali?

- *Vraca și Mihai Popescu!*" (Elvira Godeanu de vorbă cu Alecu Popovici, Teatrul, nr. 12/ decembrie 1973)

*

„ - Acțiunile lui Aimee sunt în continuă urcare ... Iar Elvira Godeanu se ia la întrecere cu Olga Cehova” - este titlul dintr-un ziar de demult care în final avea următoarea epigramă: «Când ești atât de grațioasă/ De tânără și de frumoasă/ Chiar și fără domnul Heinz Coubier/ Erai în orice caz Aimee! ...». Spuneți-mi ceva despre succesul de atunci.

- Eu n-am văzut-o pe Olga Cehova în Aimee. Am avut, e drept, mare succes datorită lui Soare Z. Soare, care a intuit o distribuție de excepție. Jucam alături de Vraca, Finteșteanu și Pop Marțian. Eram, fără falsă modestie, un careu de ași. {...}

- Sub scutul cărui regizor vă simțeați în siguranță?

- Soare Z. Soare, care în afara unei discipline de fier ne învăța mai întâi eleganța mersului, eleganța gesturilor, intonație, ținută vestimentară. Când pui pe tine un capot, zicea Soare, apoi să cânte. Aceste lecții le ținea cu noi înaintea repetițiilor propriu-zise, erau un fel de prolog. Soare Z. Soare! Despre severitatea lui ce să mai spun? Avea o linie lungă cu care te lovea fără menajamente. Am făcut cunoștință cu ea când eram societară la Național. Dar lovitură lui era pornită din dragoste, din exigență. Pe el nu te puteai supăra. Primii pași în teatru însă mi i-a călăuzit Gusti." (Dan Bârlădeanu, art. cit.)

*

„ - La Național ați rămas până ...

- Toată viața, cu o întrerupere de câțiva ani. În perioada de după război am înființat o asociație cu Maria Filotti, Marietta Deculescu și Pop-Marțian, adăpostită în sala Teatrului din Sărindar. Cam în aceeași vreme am jucat pe scena Comediei ...

- Într-unul din marile ei succese, *Lângă draga mea* de Marcel Achard, avându-l ca partener pe Mihai Popescu.

- Într-adevăr. Un spectacol la care mă gândesc și azi cu plăcere.

- Nu singurul, presupun.

- De mare vogă a fost atunci și *Zaza*, scrisă de doi autori francezi nu prea cunoscuți, înnobilită însă artistic de marea Rejanne. Teatrul Colorado, de sub direcția lui Birlic, a făcut lungă serie cu această reprezentație, cum nu cu mult înainte făcuse Naționalul înscriind în repertoriu lucrarea alsacianului Heinz Coubier, Aimee, căreia Olga Cehova îi dăduse la rândul ei strălucire.

- De Dama cu camelii ce amintiri vă leagă?

- Să nu spun cele mai frumoase, căci teatrul mi-a dăruit și alte bucurii. De Marguerite Gauthier, visată, cred, de mai toate actrițele lumii, mă leagă împlinirea acestui vis, alături de un partener ideal ...

- Mihai Popescu!

- Mihai. Se întorcea tocmai atunci de la Viena. L-am așteptat în gară cu inima strânsă, neștiind dacă, după frumoasele realizări înregistrate la Volkstheater, va accepta ospitalitatea oferită pe o scenă mică și nu prea însemnată, cum era a noastră. A acceptat și a semnat pe loc contractul.

- Ca partener, Mihai Popescu era desăvârșit, spuneți. Dar ca om?

- Admirabil. De o perfectă corectitudine și eleganță sufletească. Teatrul românesc a pierdut, prin dispariția sa mult prea timpurie, un mare actor și un om ales.

- E singurul a cărui imagine vă trezește asemenea gânduri?

- Și alții mi-au lăsat impresii plăcute. În mod deosebit însă George Vraca și Emil Botta. Cu cel dintâi am jucat mult, cât a fost la Național. Cu Emil doar odată, într-o piesă frumoasă și veche, cu doi bătrâni - unul de glorios renume - aduși în clocotul vieții de freamătul revoluției. Primul meu rol de compoziție. Al lui Emil tot primul, cred.

- Distribuția lui Nicolae Massim la Bătrânețe zbuciumată a fost într-adevăr neașteptată, dată fiind vârsta cuplului de interpreți. Dar intuiția, exactă. Veșmântul de lirism dramatic în care ați învăluit personajele a confirmat-o. Alegându-vă pentru Mașa din Trei surori, Moni Ghelerter a dovedit și el o intuiție precisă. Căci în structura Mașei se lăsa ghicit farmecul inefabil al actriței, în a actriței - disponibilități expresive pentru melancolia cehoviană a Mașei. De altfel, afinitatea cu teatrul lui Cehov ați demonstrat-o și cu prilejul reprezentării Pescărușului.

- Dacă a nimerit-o sau nu în cazul meu, îmi e mai greu s-o spun. Despre ceilalți pot s-o afirm însă cu siguranță, prestigioasa lor prezență creînd ansamblul omogen și ambianța ce mi-au îngăduit să intru în atmosferă." (Constanța Trifu, art. cit.)

*

„ - Marile dumneavoastră succese, în dramele <<cu aură>>, alături de cine le-ați trăit?

- Alături de Gicu Vraca și de Mihai Popescu. Prin anii '35-'40, se spunea că lumea vine la teatru, la piesele care ne aveau pe Vraca și pe mine în distribuție, din nevoia de a admira un cuplu scenic așa cum oferea, în acei ani, cinematograful străin. Se zice că eram foarte frumoși ...

Îmi amintesc de Omul cu masca, de Troilus și Cressida. Publicul ne iubea pentru tinerețea noastră, pentru firescul cu care trăiam pe scenă.

- Cu Mihai Popescu ați jucat la Teatrul Mariei Filotti? După câte știu erați asociați și dumneavoastră, Marietta Deculescu, A. Pop Marțian ...

- *În Dama cu camelii, versiunea lui Dandu Kirițescu. Mihai venea de la Viena, unde juca deseori. Madame Filotti, ca să nu-l piardă - îl „dorea” și Sică Alexandrescu pentru teatrul său - s-a dus la gară cu contractul, care a fost semnat ... pe peron!” (Ionuț Niculescu, Mari actori - Elvira Godeanu, Gong, 1984)*

*

„ {...} Dar am făcut o școală bună cu regizori ca Gusti, Soare Z. Soare, cu Enescu, care a pus în scenă Scrisoarea pierdută. Prima oară am jucat-o sub direcția lui Enescu, în spectacol jucând Critico pe Tipătescu, Ulmeni pe Trahanache, eu pe Zoe.

- Și pentru că am ajuns la Scrisoarea pierdută, aș vrea să ne vorbim despre acest rol în care ați fost o interpretă de neuitat pentru toți cei care v-au văzut și chiar pentru cei care nu v-au văzut direct pe scenă dar v-au putut vedea în film sau în pelicula televiziunii, în acea punere în scenă a lui Sică Alexandrescu care după mine reprezintă o punere în scenă de referință.

- *Într-adevăr. Dar trebuie să vă spun că pentru mine, la început când m-a chemat directorul Teatrului Național, care era la acea vreme Camil Petrescu, să-mi propună rolul, a fost un coșmar. N-am vrut să-l joc, nu mă interesa, nu-mi plăcea. Nu voiam Caragiale, voiam Dama cu camelii. Și am refuzat să-l joc. M-a amendat Camil Petrescu și o lună de zile n-am luat leafă. Dar, în vara aceea, m-am dus la Constanța în vacanță, la mare. În tren erau doi domni care m-au recunoscut și m-au întrebat ce am să mai joc. Le-am spus că nimic, că sunt foarte supărată că mi s-a propus să joc coana Zoîțica și că nu vreau să-l joc. Unul dintre ei mi-a spus: „Nu se poate, eu am cunoscut-o. Era ca dumneata. O femeie frumoasă care făcea călătoriile la Paris, care era nevasta - pretindea el - unui director din Târgoviște și foarte iubită de prefectul orașului. Rău faceți că n-o jucați.”*

Din clipa aceea am început să mă gândesc. Să construiesc personajul pe mine. M-am dus la Camil Petrescu și i-am spus că accept rolul. El s-a uitat lung la mine și atunci i-am spus că mi-a prezentat-o cineva pe coana Zoîțica, că acum o cunosc și o iubesc. Și l-am jucat ...

- Așa v-ați apropiat de rol.

- Cine a intervenit mai mult, apoi, după 10 ani, când a preluat piesa, a

fost Sică Alexandrescu. A fost un succes splendid, o distribuție extraordinară: Finteșteanu, Costel Bărbulescu, Nicky Atanasiu, Beligan, Birlic, Brancomir, Marcel Anghelescu în Ghiță, Antoniu în Cetățeanul turmentat, cu capul acela naiv, de copil beat, artistic jucat, pe acea ușoară legănare pe baston, cu un sughiț discret, cu o privire blândă ...

- Sică Alexandrescu a contribuit la descifrarea rolurilor în *Scrisoarea pierdută*?

- *Sică ne-a cizelat, cum se cizează un briliant, cuvânt cu cuvânt, gest cu gest, mișcare cu mișcare, privire cu privire, ore întregi nu ne lăsa, spuneam aceeași replică până o dăltuiam așa cum voia el. El le știa bine aceste intonații. Jucaseră înainte Maria Ciucurescu, Maria Filotti acest rol al meu. Aveam și eu în ureche acele ondulații fără care nu se poate juca nici-o piesă de Caragiale. Dar Sică le știa la perfecțiune și el mi le-a dat. Frumos succes, așa cum s-a spus.*

- În afară de acest rol de referință, aș spune, ce roluri din repertoriul românesc, clasic și contemporan ați mai jucat, pentru că din câte știu ați jucat multe?

- *Am jucat în Kirițescu, autorul lui Michel Angelo, un spectacol splendid în care Storin a făcut o creație desăvârșită. Pe urmă, roluri în alte piese românești ... foarte multe roluri ca să ajung la Apus de soare de Delavrancea.*

- Unde ați jucat cu un alt <<monstru sacru>> al scenei românești, George Calboreanu, care a făcut o extraordinară creație în acest rol?

- *N-o să mai fie curând un Ștefan cel mare cum l-a făcut Calboreanu. Avea un glas parcă era creat pentru acest rol. Avea măreția lui, capul lui, gesturile lui. În scena încoronării ridica sala în picioare. Eram lângă el în scenă și mă simțeam că nu mai sunt alături de el ca parteneră ci ca spectatoare și îmi venea să aplaud. Am jucat de câteva sute de ori acest rol, alături de Calboreanu.*

- Din multiplele roluri încredințate aparținând marelui repertoriu universal, ce ați jucat mai cu plăcere?

- *Cu mare plăcere am jucat Troilus și Cressida de Shakespeare, cu George Vraca.*

- *Vraca a fost unul din partenerii dumneavoastră preferați cu care ați jucat multă vreme!*

- *Ani de zile. Nu-l preferam eu, ci ne preferau regizorii pe amândoi. Eram amândoi foarte frumoși, eram un cuplu pe care spectatorii îl admirau și veneau să-l vadă. {...}*

- Ați abordat tot repertoriul clasic: Shakespeare, Moliere ...?
- *Da. Moliere: am jucat în Avarul cu Finteșteanu și în Burghezul gentilom cu Ion Sârbu tot în regia lui Soare Z. Soare.*

- Spre sfârșitul carierei, care au fost rolurile mai îndrăgite?

- *Trei surori de Cehov cu Aura Buzescu, Maria Botta, Tanți Cocea, Antoniu, Finteșteanu și Bălțățeanu. Un spectacol de mare succes admirat chiar și de colegii noștri sovietici de la Teatrul Mhat, precum și de marele regizor Zavadski. Spectacolul a fost pus în scenă de Mony Ghelerter. Apoi Dama cu camelii cu Mihai Popescu în Armand Duval și cu Calboreanu în Duval-tatăl. După aceea, Au pres de ma blonde de Achard, montată de Sică Alexandrescu tot cu Mihai Popescu, Clody Bertola, Fory Etterle. După aceea Euridice a lui Anouilh ...*

- În regia lui Mihai Berechet.

- *Da. O piesă de mare succes. Mihai iubea piesa și publicul a iubit-o așa cum a pus-o el în scenă, foarte frumos. Apoi, Vizita bătrânei doamne de Durrenmatt, pusă în scenă de Mony Ghelerter. Și am încheiat-o cu Apus de soare. A apus Calboreanu, am apus și eu.*

- Dar n-a fost un apus. Lumea nu v-a uitat. Și acum, gândindu-mă la această uriașă galerie de personaje pe care le-ați interpretat în această lungă și frumoasă carieră, pe scena Naționalului, dacă ar fi s-o luați de la început, bineînțeles, cu experiența de acum și cu entuziasmul debutului, ce ați alege?

- *Tot teatrul!” (Andrei Magheru, Secretul luminii din ochii Elvirei Godeanu, Almanah Tribuna/ Spectacol, 1986)*

*

„ - Se vorbește astăzi tot mai mult despre importanța regiei în realizarea unui spectacol teatral. Care este părerea dv. în această privință?

- *Importanța regizorului într-un spectacol de teatru este foarte mare. De el depinde tot. Îmi voi aminti întotdeauna cu mare emoție de piesa Trei surori de Cehov, unde eu am interpretat rolul Mașei, Mimi Botta pe cel al Irinei, iar Aura Buzescu pe cel al Olgăi. Regizorul Moni Ghelerter a găsit calea de a ne uni pe noi, actrițe atât de diferite, într-o unică respirație, ideală realizării performanței artistice.*

De Soare Z. Soare am mai vorbit. A fost, prin excelență, regizorul montărilor de fast, dar, în egală măsură, și de bun gust. Șahighian era desăvârșit în punerea în scenă a teatrului molieresc și shakespearean. În ce-l privește pe Sică Alexandrescu, cuvintele de apreciere sunt de prisos. Rămâne în istoria teatrului românesc ca regizorul cel mai de seamă al

pieselor, dar și al momentelor și al schițelor lui Caragiale. Am jucat, de asemenea, și în regia lui Mihai Berechet, la începutul carierei sale regizorale, regizor de talent, care și în prezent dă publicului românesc spectacole valoroase. (Nicolae Țone, *Elvira Godeanu: teatrul a fost viața mea întreagă*, Suplimentul literar-artistic Scânteia tineretului, nr. 19/ 14 mai 1988)

*

„ Eu am văzut-o prima oară în acest rol (Zoe Trahanache) pe doamna Filotti, care mi-era și profesoară, m-am dus și am văzut-o. Mi-a plăcut și ... nu mi-a plăcut. Instinctiv. N-aveam pe atunci nici o pregătire - ce puteam ști ca studentă în anul I la Conservator? Dar mi se părea nițel <<prea mult>> ceea ce făcea doamna Filotti.

Pe Maria Ciucurescu n-am văzut-o, am văzut-o numai în Veta și era fantastică, era ruptă de acolo și nimeni n-a mai putut să facă și nu va mai putea face în țara românească o Vetă cum a făcut-o ea!

După mine, coana Joițica trebuie să aibă și o oarecare feminitate, frumusețe. Nu știu cât era ea de <<politică>>, dar era o pasionată. Ea era amoretată pur și simplu, și din dragostea ei pentru Tipătescu făcea orice, făcea și politică.

Cum am ajuns eu la rol?

În 1939 aveam director la Național pe Camil Petrescu.

Gica (Eugenia Zaharia) plecând din Teatrul Național, rămăsese <<loc liber>> pentru rolul Zoe din Scrisoarea pierdută. Caragiale trebuia neapărat să existe în repertoriu. Și atunci, Camil Petrescu - cu care eram foarte prieteni - mă cheamă în biroul lui și îmi spune:

- Știi ce-ai să joci în toamna asta? Pe Joițica din Scrisoarea pierdută!”

Și atunci eu am spus:

- Niciodată, Camil! Nu voi juca acest rol pentru nimic în lume! Îmi pare rău că mi l-ai propus și că putem să stricăm o prietenie pentru asta, dar refuz. Ai atâtea actrițe în teatru, eu nu joc. Nu mă văd în coana Joițica!

Și, într-adevăr, nu mă vedeam.

Eu mă gândeam atunci la o Damă cu camelii, la Ana Karenina, mă gândeam la cu totul altceva, mă săturasem de cochetele mititele și insignifiante; de altfel, de asta și aveam să plec, câțiva ani mai târziu, din Național, pe Sărindar.

Amărată, mâhnită, mă pregăteam să ies din birou.

- Să știi c-am să te amendez!

- Poți s-o faci! Nu-i nimic, anul are douăsprezece luni, n-am să iau

leafă, dar n-am să joc! Din teatru tot nu mă poți da afară.

Și m-a amendat. M-a amendat cu leafa pe o lună.

Plec la Constanța să-mi petrec vacanța, dar tot așa de mâhnită pentru că vedeam că n-am ce să joc la toamnă. Altă perspectivă d evreun rol nu aveam. Era greu, veneau piesele, se citeau, ce facem, cine joacă, se mai repezea una să ia un rol, se mai repezea alta ... și te trezeai că nu mai ai ce să joci. Îmi vedeam toată vacanța stricată din această cauză.

M-am urcat în tren. În compartiment, doi domni impozanți, intelectuali, discutau politică. Făceau, desigur, parte din grupări opuse, fiindcă se contraziceau vehement. Aveam să aflu ulterior că sunt frații Dumitriu, parlamentari cunoscuți în epocă sub porecla „frații Dovlecei”, din cauza fizicului lor „rotunjit”. La un moment dat, unul din ei mă întrebă:

- Nu sunteți cumva domnișoara Elvira Godeanu de la Teatrul Național?
- Ba da.

Din una în alta, intrând în vorbă, le povestesc de ce sunt amărâtă:

- Închipuți-vă că m-a chemat directorul și prietenul meu, Camil Petrescu, să-mi dea să joc - imaginați-vă ce? - pe Joița din Scrisoarea pierdută!

- Și nu vreți să jucați?

- Desigur că nu, domnule, ce te miră, ce știi Dumneata ce-i aia Coana Joița?

- Sigur că știu, fiindcă am cunoscut-o. Era ca dumneata!

Și a început să-mi povestească despre ea: era - zicea - soția unui doctor, director de spital din Târgoviște, femeie superbă, blondă, elegantă, călătorea la Paris și toată lumea era îndrăgostită de ea ... Și ea era în amor nebun cu prefectul - prefectul era chiar prefect - treabă despre care știa toată lumea, în afară de soț ...

Am <<văzut-o>> imediat.

Toată luna de vacanță am încercat s-o <<prind>>. Am recitat piesa și am început s-o iubesc. În loc de Dama cu camelii am început s-o visez pe Joița.

Când m-am întors la București m-am dus la direcție și am spus:

- Camil, joc!

Piesa a intrat în repetiții.

Au jucat Ulmeni - pe Trahanache, Critico - era Tipătescu, frumos, frumos, cam «istericos», Pella - Cațavencu, era extraordinar! Morțun îl juca pe Ghiță polițaiul, parcă era o reptilă, o apă care curge, un mic șarpe care se strecura pe sub uși. Era impresionant. Am jucat prima dată cu Manu în Dandanache. Mie mi-a plăcut însă mai mult Beligan. Manu făcea

prea caricatural totul, nu puteai să-l crezi că poate sta vreodată pe banca unui parlament ...

Regia era a lui Vasile Enescu. Piesa s-a jucat până după război, când a apărut Sică și a schimbat totul!

Premierei nu i s-a dat prea mare importanță. Pe atunci publicul nu venea la Caragiale.

În schimb premiera lui Sică a fost un triumf!

Ultima piesă în care am jucat la Național a fost Norocul de Valjean - pe vremea aceea era Carandino director. Mă săturasem de roluri de cochete și fetișcane, așa că mi-am dat demisia intrând în combinație cu A. Pop Marțian, Maria Filotti și Marietta Deculescu. Compania era nesubvenționată și trebuia să-și câștige banii din greu. În plus, lumea era traumatizată, ieșea dintr-un război, fiecare căuta să-și revină, să se refacă și publicului nu-i ardea prea mult de teatru. Fără o piesă de succes, care să țină toată stagiunea, am fi dat faliment.

În 1945 am jucat, în prelucrarea lui Mircea Ștefănescu, Zaza (pe care o crease la Paris marea Rejane), cu Geo Barton, Talianu și Birlic. A fost un succes imens.

Dar continua să mă obsedeze Dama cu camelii. Era și normal, toate actrițele doreau pe atunci să joace acest rol. Piesa însă mi se părea cam «vechitură», o văzusem la Paris.

Fiind foarte bună prietenă cu Al. Kirițescu (jucasem, printre altele, în Michelangelo, unde l-am întâlnit pentru prima dată pe scenă, într-un rol de figurație, pe viitorul mare actor Toma Caragiu), îi spun:

- Dandule, tu n-ai putea să «aranjezi» o Damă cu camelii, ca să iasă un spectacol bun? Eu am intrat în Companie cu doamna Filotti și aș vrea să fac o Damă cu camelii ...

Dandu s-a gândit foarte serios la ce îi propusesem, n-avea pe atunci de lucru și mi-a răspuns:

- Da, accept, mă apuc de treabă.

A venit cu textul la mine în mai puțin de două săptămâni. Mi-a plăcut foarte mult, mai ales că avea un epilog foarte interesant, când ea, în final, începe să acuze societatea care o distrusese (Kirițescu <<politizase>> piesa).

L-am luat ca regizor pe Cruciatti, care murea, literalmente, de foame pe atunci.

Nu mai pusese de mult nimic în scenă. Noi țineam mult la el, făcusem împreună „Femeia îndărătnică” la Național, înainte de a pleca de acolo.

«E italian, se pricepe, o să știe să facă Dama cu camelii». Știa teatru! Angajându-l, îi dădeam astfel posibilitatea de a câștiga un ban.

Dar nu-l aveam pe Armand Duval!

Ne-am gândit la Costel Bărbulescu. Era cam «țeapăn» și în rolul ăsta trebuia căldură, pasiune. Bărbulescu, oricât ar fi vorbit el pe scenă, rămânea rece.

«Oricine ar fi - am spus - aici trebuie un băiat cu suflet, fără oarecare farmec nu se poate, fără seducție pe scenă nu se poate lucra!»

Bărbulescu nu era pentru rol. dar altul nu aveam. Așa că l-am angajat.

La un moment dat, nu știu de unde, aflu că Mihai Popescu vine spre țară. Trebuia să părăsească Viena, nu mai putea sta acolo, era român și toți românii trebuiau să plece din Austria în acel moment.

Mihai avea pe atunci o reputație splendidă, era gata să obțină un angajament la Burgtheater dar, deși era căsătorit cu o vieneză, actriță și ea, a trebuit să se supună.

Știrea revenirii lui o aflasem în timpul unei repetiții cu Sică. Mi-am spus imediat:

- Trebuie să pun eu mâna pe el, altfel îl ia Sică! Trebuie să aflu exact când vine Mihai și să merg direct la gară!

L-am așteptat cu contractul în mână. Abia mi-a prezentat-o pe soția lui, că l-am rugat să lase bagajele deoparte ca să-i spun două vorbe:

- Mihai, uite de ce am venit: Am făcut o Companie, am nevoie de un Armand Duval, jucăm Dama cu camelii. Numai pe tine te vreau! Ești plătit cu cât vrei, uite aici, iscălește contractul.

L-a semnat pe peronul Gării de Nord!

Lui Sică nu-i spusese, evident, nimic. Când a aflat că i l-am «sufolat» pe Mihai, a tunat și a fulgerat, spunând la toată lumea:

- Uite ce a făcut șmechera asta! L-a luat pe Mihai Popescu! Cum de i-a dat în gând să se ducă tocmai la gară!

Dar ce să facem cu Bărbulescu? Cine să îndrăznească să-i spună că a venit Mihai Popescu și că va juca el în rolul lui Armand? Era penibil, mai ales că era atât de fericit că fusese ales! În fine, a înghițit vestea proastă și a acceptat situația, cu condiția s-o angajăm în Companie pe soția lui, pe Matilda. Până la urmă avea să joace și el un rol, în scena «licitației».

Au început repetițiile și cam într-o lună și jumătate (eram zoriți, aveam nevoie de bani) am scos spectacolul.

Adusesem de acasă un ceas splendid de șemineu și niște scaune stil, pentru a realiza atmosfera de epocă. Toate costumele din piesă aici le-am

croit, am chemat-o în casă pe Madam Scârțan, eu am ales materialele, modelele, fără nici un scenograf. Cruciatti nu s-a amestecat nici el.

Succesul a fost frumos. Era prăpăd de lume!

Din capul Săringarului se auzea vocea lui Mihai strigând Marguerite! Marguerite! în finalul piesei, când ea moare. Bărbatul meu, care venea să mă ia de la spectacol, avea întotdeauna lacrimi în ochi, emoționat de acest strigăt nemaipomenit de impresionant al lui Mihai Popescu, când ea îi moare în brațe. Marguerite! ... Marguerite! ..." (Adriana Popescu, Povestea Elvirei Godeanu, Spectator cu umor/ Supliment al foii-program „Spectator” a Teatrului Mic, 1987)

*

„ - Care este rolul de suflet pe care credeți că l-ați dus cât mai aproape de perfecțiune?

- „Dama cu camelii”, avându-l ca partener pe neuitatul Mihai Popescu.

- Eu credeam că la Zoe țineți cel mai mult!

- Nu! Voi reveni la Zoe, pentru că e un capitol special din viața mea de actriță. Nu pot să nu-mi reamintesc și spectacolul „Aimee”, cu George Vraca, Marțian și Finteșteanu, un uriaș succes. Apoi „Ion Anapoda”, „Casa Hervei”, „Troilus și Cressida”, „Bolnavul închipuit”, „Euridice”, „Casa inimilor sfărâmate”, „Apus de soare” ... Ce ani minunați, când nu trăiam decât în și prin teatru!

Nu-mi trebuia nici-o petrecere, nu intram în restaurante, nu simțeam nevoia să fac altceva. Eram în întregime cucerită de subiectele de pe scenă, nu aveam nevoie decât de prietenii mei artiști. {...}

- Creând-o pe Zoe, într-a doua montare a Naționalului, sub bagheta lui Sică Alexandrescu, cu glorioasa echipă C. Bărbulescu, I. Finteșteanu, Al. Giugaru, N. Atanasiu, C. Antoniu, R. Beligan, cât a fost de la dumneavoastră, cât a fost de la Sică Alexandrescu?

- Cine mai știe! Oricum, Sică venea pregătit dinainte cu totul, nu lăsa loc pentru nici-o improvizatie. Stătea cu un băț în mână și dirija, lucrând fiecare sunet, îndrumându-ne fiecare pas, până când rolul ieșea ca un brilliant șlefuit. A muncit mult cu noi, iar noi l-am urmat cu încredere, pentru că îi recunoșteam imensul talent. Sică a accentuat latura politică a piesei, a subliniat marasmul moral, lipsa de principii a „catindaților”.

- Își schimba ideile, modifica ceva pe parcurs?

- Nu exista așa ceva. Noi am repetat scrisoarea doar o lună, pentru că era un mare gol în repertoriul teatrului. Orice pas înainte sau înapoi ne-ar fi dat peste cap. Și-apoi nu era Sică persoana care să se decidă în repetiție.

Costache Antoniu, cetățeanul turmentat, era formidabil în fiecare repetiție. Atât de perfect, încât mă dădeam la o parte cu silă, de parcă chiar ar fi mirosit a rachiu. Nu odată mi-a venit să-l așez pe scaun, de teamă să nu cadă. Nu odată am uitat că joacă rolul de bețiv. Am jucat cu săli arhipline.

- Forța bucuriei!

- Și a lucrului împlinit cu toate darurile ființei omenești." (Carmen Dumitrescu, Elvira Godeanu: 85 de ani/ Replici pe scena vieții, Almanah Flacăra, 1989)

*

„ - Care a fost cel mai îndrăgit rol din carieră?

- Nu m-aș putea opri la un rol. Mi-au fost dragi nu unul, ci tare multe. Am îndrăgit-o pe Margueritte din „Dama cu camelii” ca și rolul din frumoasa piesă bulevardieră „Zaza” sau pe cel din „Tovarășii” lui Deval, în care am jucat cu Iancovescu și Timică.

Cum aș putea, te întreb eu acum, să nu iubesc acest rol în care m-am lansat în anii '31-'32, dacă la Național, unde nu eram încă societar, luam pe atunci 3000 de lei pe lună, iar acest spectacol, acest rol, îmi aducea 3000 de lei pe seară?!

Mi-am iubit grozav rolul din „Casa Hervey”, în care i-am avut parteneri pe Vraca și pe Marioara Voiculescu, cum aceeași dragoste mi-au stârnit personajele pe care le-am întruchipat în „Troilus și Cressida” a lui Shakespeare, în „Casa visurilor sfărâmate” a lui Shaw, în „Omul și masca” a lui Marlowe. Nu se poate să ai mai mulți copii și să spui că iubești numai pe unul. Eu am jucat personajele iubindu-le, și, poate că știi, am jucat în multe piese, vreau să spun în multe piese bine scrise, remarcabile, de valoare.

N-am să-ți mărturisesc aici toate iubirile, nici n-aș putea, dar mai notează, din teatrul românesc, piesele lui Eftimiu, ale lui Kirîțescu, în „Michelangelo”, am jucat cu Storin, în „Gaițele” sau „Cuib de viespi”, cum s-a chemat la început, cu Lucia și Tony Bulandra, cu Maximilian. Apoi, pe Joița lui Caragiale cum aș putea să n-o așez aici, lângă inimă. N-am vrut s-o accept, la început, când mi-a oferit-o Camil Petrescu, eram dispusă să suport orice pedeapsă, dar după ce niște oameni întâlnești întâmplător într-un tren m-au convins c-aș fi întruchiparea cunoscutei eroine din „Scrisoarea pierdută”, ne-am apropiat pentru totdeauna. Am jucat-o mai întâi în regia lui Vasile Enescu, apoi în cea a lui Sică Alexandrescu, care i-a dat alt ritm. Am jucat-o pe Joița de cel puțin 500 de ori. Mai scrie și „Trei surori” a lui Cehov, în care am jucat cu Bălțașeanu, Antoniu, Beligan,

Finteșteanu, Aura Buzescu, Mimi Botta, mai scrie „Lângă draga mea” în care i-am avut parteneri pe Mihai Popescu și Clody Bertola, o, dar prea multe ar trebui să scrii fiindcă eu, cum ți-am spus, mi-am iubit fiecare rol, fiecare personaj căruia a trebuit să-i dau viață. Ba nu, află că am avut și un rol pe care nu l-am putut iubi. Era într-o piesă rusească, pare-mi-se, în care trebuia să apar cu opinci în picioare. N-a mers, nu m-a crezut nimeni, personajul nu s-a lipit de mine. {...}

- Cel mai interesant om pe care l-ați cunoscut?

- *Dacă-ți înșir doar câteva nume, de exemplu pe cel al marelui actor care a fost Nicolae Bălțățeanu, cu care am jucat de atâtea ori și pe care dacă-l vedeai ca Hagi Tudose sau ca Vronski în „Anna Karenina”, sau ca Verșinin în „Trei surori”, nu-ți venea să crezi că e același artist; sau pe al lui George Vraca, cu vocea lui de violoncel pe care n-am putut-o auzi nicăieri, în vreunul din teatrele lumii pe care le-am cunoscut; sau pe cel al lui Mihai Popescu, acest mare talent, înțelegi că am cunoscut mulți oameni inegalabili.” (Nicolae Arsenie, art. cit.)*

O carieră artistică de dimensiunea celei a Elvirei Godeanu a cunoscut nu doar glorie, triumf, strălucire, ci și căderi și deziluzii. Actrița le trăiește și le acceptă pe toate, convinsă fiind că în viață contează doar adevărul despre tine și despre ceilalți.

A cunoscut, așadar, insuccese:

„- Ați fost, cum se spune, o răsfățată a publicului și a presei. Acum, după atâta amar de vreme, puneți mâna pe inimă și mărturișiți-mi: n-ați avut chiar nici o cădere?”

- *Publicul m-a iubit și-l mai iubesc. Observați consecutio temporum? Presa m-a lăudat (în general), m-a nedreptățit cu răutate (uneori, dar am uitat), am avut căderi. Prima a fost în D’ale Carnavalului în viziunea lui Soare (și zeii greșesc!), care își dorea «un spectacol ce n-a mai văzut România!» În distribuție: Vraca, Marieta Sadova, Elvira Godeanu și alții. Bietul Vraca n-a vrut să accepte rolul cu toate că era convins că e în stare să facă sala să râdă. Sunt om de dramă, zicea el. Spectacolul era conceput ca un music-hall. Peste toate, Vraca, în ciuda minunatei sale voci, nu era în stare să scoată o notă. A fost o cădere de zile mari.*

- Ce-mi făcuși, Soare? - *striga Vraca în culise. Unde-i succesul? M-ai compromis! Cine mai vine acum la Vraca?*

- Actor total! - *striga Soare.*

- Total, total, *urla Vraca*, dar nu cu orice preț.

Al patrulea spectacol n-a mai avut loc dar și Vraca s-a lecuît de comedie.

A doua cădere am cunoscut-o în piesa lui Al. Kirițescu, Cuib de viespi care se juca în compania Bulandra. Eram Vanda, o vampă decăzută pe Coasta de Azur, venită în țară cu ifose, în căutare de victime. Partener, marele Tony Bulandra. Pe vremea aceea eu nu știam ce înseamnă o aventură, și dintr-odată iată-mă vampă. Trebuia să fiu o muiere și eram o copilă. Mare cădere! Mai târziu, cu titlul Gaițele, piesa a făcut succes la Național datorită Soniei Cluceru, Marioarei Zimniceanu și lui Nicolae Bălățeanu." (Dan Bârlădeanu, art. cit.)

- nedistribuirea în roluri pe care le îndrăgea:

„- Ați rămas cu vreun of? Există ceva ce ați vrut să jucați și, dintr-un motiv sau altul, nu s-a împlinit?

- *Tot ce am jucat mi-a plăcut, dar este un mic ghimpe. Tare aș fi vrut să fiu interpreta moșieresei din Livada cu vișini de Cehov. Am «uitat» motivele pentru care n-am jucat acest splendid rol. De aceea când am văzut-o, la Teatrul Nottara, pe Lucia Mureșan, frumoasă și perfectă, în rolul pe care l-am visat, a fost o seară și mai plăcută." (Carmen Dumitrescu, Elvira Godeanu - Totul în viața mea a fost la locul lui, Flacăra, nr. 20/ 19 mai 1989)*

- pensionarea la o vârstă nedreaptă:

„{...} Dar mai este și pensionarea, un alt moment neplăcut. A fost crâncen. Ne-a chemat pe scenă, nu ni se spusese motivul, eram toate vârfulurile Naționalului, Aura Buzescu, Finteșteanu, Antoniu, eu, Tanți Cocea, Maria Botta, Marieta Anca. Directorul de-atunci a venit cu o mână de plicuri și ni le-a împărțit, câte unul la fiecare. «Îmi pare rău, ne vom despărți. În plicuri aveți înștiințările de pensionare», atât a zis, evitând să ne privească chiar. Ne-a lăsat acolo, pe scenă, șocați. Eu am intrat direct în spital la Bruckner, deși eram, ca și ceilalți, în plină sănătate.

Am fost rechemată, și eu, și Birlic, și Calboreanu, și alții la redeschiderea Teatrului Național, dar jignirea aceea nu s-a putut șterge." (Nicolae Arsenie, art. cit.)

Câțiva ani mai târziu - și e vorba aici nu doar de mentalitate, ci mai curând de recunoașterea rolului social imens pe care îl are un actor în emanciparea unei societăți normale - aflată la Paris, actrița „pensionară” (doar o minte bolnavă e în stare să conceapă că un artist poate ieși la pensie vreodată) se întâlnește cu „cealaltă Elviră”, Popescu. Evenimentul este descris într-o scrisoare adresată soțului, lui Emil Prager, la 29 sept. 1971:

„Suzanne avea o invitație la piesa lui Feydeau, care se joacă la teatrul

Elvirei Popescu - fără ea - cu Pierre Mondy - cu haz cam obosit și Sophie Desmarets - prea seducătoare pentru burlescul lui Feydeau. Așa că s-a răs cam puțin pentru cât ar fi trebuit să fie. Poate prin rodaj, actorii să găsească comicul necesar.

Am fost la Elvira care era acolo. A fost teribil de drăguță, am stat de vorbă cu dânsa aproape o oră. Nu mă mai lăsa să plec. Voia să mă convingă nu cumva să nu mai joc. **M-a găsit prea tânără pentru pensie. Mi-a propus să vin la ea în teatru, că-mi găsește un rol în piesa pe care o va juca. Deci, vezi că s-ar putea să mai fac la Paris ceea ce nu se mai poate la mine** (subl. n.)

{...} Cred că nu va fi „Puricele la ureche”, cu toate că piesa e tot atât de bine scrisă ... Desigur că ea trebuie să intre cu o piesă în repetiție. Mi-a spus că întâi mă va invita la un dejun."

- înlocuirea sa într-un rol definitoriu al carierei de o colegă protejată de mai marii timpului, și asta în chiar momentul în care se organizase un turneu în Franța:

„O, și a mai fost un moment neplăcut, dureros, Scrisoarea pierdută trebuia să plece la Paris. Eu jucam piesa aceasta de ani și ani. Și iată, după o zi în care am făcut trei repetiții cu Sică ca să strângem spectacolul, francezii nesuportând mai mult de o oră și jumătate, după o astfel de zi, am fost chemată la minister și anunțată că eu nu pot pleca la Paris. De ce? Nu mi s-a răspuns decât că așa-s dispozițiile. Abia la plecarea trenului, când eu am rămas pe peron, am aflat că una din colege cu mare protecție învâța de două luni rolul meu. Înțelegeți durerea. După ce s-a întors, Sică n-a mai lăsat-o să joace, a dat-o jos de pe scenă." (Nicolae Arsenie, art. cit.)

*

Sintetizând, în cele cinci decenii închinat teatrului, Elvira Godeanu:

- a jucat în capodopere ale unor mari dramaturgi ai lumii: Moliere, Oscar Wilde, Calderon, Shakespeare, Otto Ernst, H. Ibsen, G. Hauptmann, Bernard Shaw, Lope de Vega, N. Ostrovski, Tolstoi, Leonid Leonov, Beaumarchaise, Gogol, Cehov, Anouilh, Durrenmatt, după cum își pune talentul în slujba dramaturgiei naționale, reprezentate la vârf în acel moment de Al. Kirițescu, Nicolae Iorga, Victor Eftimiu, Caragiale, B. P. Hasdeu, Liviu Rebreanu, Tudor Mușatescu, Duiliu Zamfirescu, Lucian Blaga, Mihail Sorbul, Camil Petrescu, B. Șt. Delavrancea, Horia Lovinescu;
- a lucrat cu o serie de regizori de profesie, dar și sub bagheta unor

colegi actori: Mihai Fotino, Jean Mihail, Martin Berger, Soare V. Soare, V. Enescu, I. Șahighian, George Vraca, I. Iancovescu, Paul Gusti, Victor Dumitrescu-Bumbești (fiul gorjeanului Gh. Dumitrescu-Bumbești), I. Talianu, De Cruciatti, Sică Alexandrescu, Moni Ghelerter, Mihai Zirra, Al. Finți, Marieta Sadova, M. Berechet, Vlad Mugur, Horia Popescu;

- a avut ca partener de scenă istoria teatrului românesc din secolul XX: Agatha Bârsescu, Petre Sturdza, Tantzi Cocea, G. Timică, Victor Antonescu, V. Valentineanu, N. Bălțățeanu, Toni Bulandra, Ion Talianu, Marioara Zimniceanu, Ion Manolescu, Marioara Voiculescu, Agepsina Macri, George Calboreanu, N. Brancomir, Maria Filotti, C. Nottara, Maria Filotti, Pop Marțian, Sonia Cruceru, I. Brezeanu, Ion Manu, Marietta Anca, Romald Bulfinski, Ion Finteșteanu, Nicku Atanasiu, Ion Ulmeni, Marieta Sadova, Ion Cazaban, Gh. Ciprian, Gr. Manolescu, N. Soreanu, Lulu Cruceanu, Costache Antoniu, Eugenia Zaharia, Emil Botta, Cella Dima, Aura Buzescu, Maria Botta, Marietta Deculescu, Toma Dimitriu, Madelaine Andronescu (fiica lui Lulu Cruceanu), Gr. Vasiliu Birlic, Geo Barton, Mihai Popescu, Fory Eterle, Clody Bertola, Ion Giugaru, Marcel Anghelescu, Radu Beligan, Marcela Rusu, Irina Răchițeanu, Matei Alexandru, Cristea Avram, Florin Piersic, Emanoil Petruț, Ilinca Tomoroveanu, Gh. Cozorici, Mișu Fotino;

- a cunoscut personalități fascinante ale culturii românești, la loc de cinste în confesiunile actriței rămânând întâlnirile cu Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Iorga, Brâncuși, Zaharia Stancu, Elvira Popescu, Lucia Sturdza-Bulandra ș. a., ș. a.;

- a iubit lectura - miile de cărți din biblioteca personală fiind mărturie, și a înnobilit casa cu tablouri semnate de Luchian (1), Grigorescu (2), Andreescu (1), Palade (1), Sirato (1), Iser (2), Tonitza (1), Ghimpați (1), Ștefan Popescu (1), Verona (2), Grand Wood (1), cu mobilă stil și obiecte de artă (cf. Listei de inventar a bunurilor susceptibile să facă parte din patrimoniul cultural național, anexa 2, evid. 1371/ 3 ian. 1985, document aflat în arhiva teatrului din Tg-Jiu);

- i s-au făcut zeci de mii de fotografii, i-au fost pictate trăsăturile (Stelian Popescu Ghimpați, portret) și sculptat chipul (Milița Pătrașcu, bust, Muzeul TNB; a.n., bust, holul Teatrului din Tg-Jiu);

- a fost distinsă cu: Medalia „Meritul Cultural” clasa I, de către Regele Mihai I (Decret nr. 249/ 1. 02. 1943); Ordinul Muncii, clasa a II-a, pentru munca depusă cu ocazia „Centenarului Caragiale” (Decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române/ 19 aprilie 1952);

Premiul de Stat al Republicii Populare Române, clasa I, conferit prin Decrete ale Marii Adunări Naționale, pentru contribuția la realizarea spectacolelor „Trei surori” de A. Cehov (24 noiembrie 1952) și „O scrisoare pierdută” de I. L. Caragiale (25 iulie 1954); Titlul de Artist Emerit al Republicii Populare Române (Decret nr. 578/ 1956 al Prezidiului Marii Adunări Naționale);

- a fost, cu adevărat, un om.

Și pentru că o carieră artistică înseamnă opinii de specialitate, vom lăsa o parte dintre cronicile timpului să vorbească în numele actriței:

*

„{...} aplauzele la scena deschisă au dovedit că este vorba de un frumos talent de comedie.” (Camil Petrescu, *Care dintre ele?* de Anton Bibescu/ 1930)

*

„*Elvira Godeanu ... vedetă și star. {...} Bucureștii au adoptat o mare favorită.*” (Al. Kirițescu, 1930)

*

„*Elvira Godeanu ... încântătoare prin ochi, prin fragilitatea ei blondă.*” (Tudor Șoimaru, 1930)

*

„*Una dintre cele mai bune actrițe ale Naționalului în ultimii ani.*” (Camil Petrescu, *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale, 1931)

*

„*... o justețe de ton, o lipsă de intenție de șarjă, o vervă fină, fără pereche la Național.*” (Camil Petrescu, *Șapte găște potcovite* de Claudia Milian, 1931)

*

„*... este, prin fizic și talent, steaua după care aleargă {...} Cei trei crai de la răsărit ai lui B. P. Hașdeu.*” (Mircea Grigorescu, *Trei crai de la răsărit* de B. P. Hașdeu, 1932)

*

„*O vivacitate rară, un joc cald, voluptos, o precizie de vedetă.*” (Camil Petrescu, *Judecătorul din Zalamea* de Calderon, 1932)

*

„*... a știut cu ingenuă virtuozitate și cu necăutată seducție să dea fiecărui rol un conținut propriu de tulburare și istețime feciorelnică.*” (Dem Teodorescu, *Judecătorul din Zalamea*, 1932)

*

„Frumusețea este o axiomă a emotivității: trăiește prin ea însăși atât de integral încât în prezența sa te poți dispensa de restul lumii, și interzice orice analiză și orice sustragere de sub acțiunea ei tutelară.

Frumusețea e o afirmație a vieții, iar viața nu are nevoie de justificări...

... Elvira Godeanu este de fapt o cumulară. Ea e de două ori frumoasă, deoarece talentul este și el tot frumusețe. Or, câtă să prinzi în vorbe atâtea calitate! O, dacă i-aș decoperi un viciu cât de mic, atunci lucrurile s-ar schimba! Dar lucrurile devin și mai dificile când știu prea bine că Elvira Godeanu nu s-a lăudat niciodată nici cu frumusețea, nici cu talentul.

Singurul lucru pe care și l-a îngăduit, fiind mai mult decât obligată, a fost acela de a-și face frumusețea cât mai talentată și talentul cât mai frumos." (Petre Manoliu - 1932)

*

„Frumoasă de tot apariția d-rei Elvira Godeanu, în Doamna de Marsan, nu numai pentru cea mai frumoasă plastică feminină din teatrul nostru, dar și pentru un joc de distincție și eleganță. Aseară, apoi, am auzit eu ce frumoasă voce are fata asta!" (D. P., *Cronica dramatică*/ Teatrul Național: Benito Mussolini și Giovacchino Forzano: *Napoleon*/ Calendarul, nr. 525, 15 noiembrie 1933)

*

„D-ra Elvira Godeanu - amuzant slujită în rolul „idolului”, - și-a dovedit pitoresc facultățile de transformare și agilitatea de metamorfoză." (Ion Dimitrescu, *Ion Anapoda* de G. M. Zamfirescu - 1934, apud Ion Mocioi, *Elvira Godeanu - regină a scenei românești*, Editura Spicon, Tg-Jiu, 2002)

*

" {...} da, e pe scenă o adevărată ducesă. {...} excelentă creatoare de roluri." (V. I. Popa, *Tovarăși* de Jacques Deval, 1934; apud Alecu Popovici, int. cit., pg. 33)

*

" {...} excelentă creatoare de tipuri." (Mircea Ștefănescu, 1934, apud Alecu Popovici, int. cit.)

*

" {...} parteneră minunată, duioasă, discretă în frumusețea-i triumfătoare." (Sandu Eliad, apud Alecu Popovici, int. cit.)

*

" {...} într-un rol foarte scurt, a jucat cu o rară bogăție de nuanțe și cu mult antren." (Camil Petrescu, *Când vița tânără înflorește* de Bjornstylene

Bjornson, 1935; apud Alecu Popovici, int. cit., pg. 33)

*

"{...} *Apariție de pastel creionat de Lawrence.*" (Ion Anestin, 1936, apud Alecu Popovici, int. cit.)

*

"{...} *comedia Cobaiul s-a bucurat de o bună interpretare în fruntea căreia se situează d-an Elvira Godeanu care a avut tot temperamentul necesar caracterizării Taniei ...*" (Ion Anestin, *Premiere/ „Cobaiul”*, comedie în 3 acte, de d. Th. Scorțescu/ *Vremea/ 31 martie 1938*)

*

„Interpreți de talent în frunte cu d-ra Elvira Godeanu, care a interpretat rolul dificil al Taniei cu o excelentă caracterizare a sentimentelor ce stăpânesc pe fosta dansatoare chemată o clipă la viață la care nu vrea să mai renunțe. Creația d-rei Godeanu a fost răsplătită cu aplauze călduroase." (ALBION, *Națiunea/ 31 mai 1938, Cronica teatrală/ „Cobaiul”* de d. Th. Scorțescu)

*

„În schimb d-ra Elvira Godeanu, care și-a «așezat» în sfârșit glasul, a găsit în rolul Taniei foarte bune accente și o valorificare a mijloacelor sale. este singurul succes real al spectacolului." (Ion I. Cantacuzino, *Românul/ 4 octombrie 1938, Cronica dramatică/ Studio Teatrul Național; „Cobaiul”,* piesă în 3 acte de Th. Scorțescu)

*

„D-ra Elvira Godeanu a întruchipat o Lotte încântătoare: duioasă, naivă la început, evoluează acu admirabilă grație până la adâncă înțelegere ce-o arată lui Wether cu cât se întunecă treptat conflictul dintre sufletele lor." (Marg. Miller-Verghy, *Suferințele tânărului Werther/ Cronica, oct. 1938*)

*

„D-na Elvira Godeanu în rolul Elenei a avut momente excelente. A arătat însă în unele pasagii că nu este deprinsă încă cu tragedia." (Gh. Nenișior, *Viața teatrală/ „Atrizzii”* de Victor Eftimiu la Teatrul Național, *Adevărul literar și artistic/ 5 februarie 1939*)

*

„Rolul Lilianeii a fost susținut de d-șoara Elvira Godeanu, care a avut de învins dificultățile inerente unei partide bazate pe contrastul de situație și pe o luptă de dominație între două rivale ce se înfruntă pe un teatru de operațiuni periculos.

D-șoara Elvira Godeanu a personificat tipul fetei elegante, voluntare

și sportive, fără nici o notă exagerată și jocul său a fost expresiv și măsurat." (Romicus, *Cronica dramatică/ Teatrul Național - „Duduca Sevastița”*, comedie în 3 acte, de d. Ion Sân Giorgiu, 1939)

*

„D-șoara Elvira Godeanu, care, în rolul fetei sportive, a adus, pe lângă tinerețe, farmec și frumusețe, un excepțional dar de a se mlădia, nu numai pe jocul propriilor ei iluzii, susținute cu convingere și temperament, dar și pe jocul de iluzii al celorlalți, ceea ce era mai greu; tocmai de aceea, socotim că d-ra Elvira Godeanu a înregistrat un frumos succes, fiindcă, provocatoare a conflictului și hotărâtoare a desnodământului, pe tactul jocului domniei sale s'a sprijinit echilibrul întregii acțiuni." (Mircea Ștefănescu, *Premierele/ Teatrul Național/ Duduca Sevastița*, comedie în 3 acte, de Ion Sân Giorgiu, 1939)

*

„Frumoasă și convingătoare, atât cât permitea osatura rolului, d-ra Elvira Godeanu a interpretat cu sinceritate pe fiică ..." (Ion Anestin, *Teatrul Național: „Duduca Sevastița”*, Comedie în 3 acte de d. Ion Sân-Giorgiu, Timpul, 11 martie 1939)

*

„D-ra Elvira Godeanu este, ca întotdeauna, cuceritoare, plină de nerv și variată în jocul ei ..." (***) „Duduca Sevastița”, 20 martie 1939)

*

”Doamnei Elvira Godeanu îi facem omagiul de a nu o confunda în această lume de frumuseți cu suflete uscate. În scurta dar frumoasa ei carieră de până acum - o carieră încă la început dar pătrunsă de o respectuoasă și timidă grijă de a se prezenta în fața publicului nu numai cu atributul frumuseții, dar și cu râvna aceasta de a o justifica pe scenă.

Cu fiecare rol nou, râvna aceasta a dat roade. Progresele artistei s-au apropiat tot mai mult de frumusețea femeii. Astăzi, personalitatea doamnei Elvira Godeanu, armonizată pe deplin, o justifică în fruntea generației tinere, îndreptățind cele mai frumoase nădejdi de viitor." (Reporter, *O zi din viața unei artiste: Elvira Godeanu*, Comedia, 23 aprilie 1939)

*

„Gândul bun al domnului Camil Petrescu rămâne, chiar dacă încercarea nu a înscris o izbândă. Biruința ce se cerea noilo interpreți are în prim rând puternica piedică a amintirii echipei trecute ...

Echipa de aseară își va găsi preșurătorii entuziaști peste câțiva ani, când noile generații de spectatori vor opune tinerilor actori contemporani cu

ele bătrâna falangă a celor ce azi debutează în fresca lui Ion Luca.

Pentru a înfrânge această piedică s-ar fi cerut interpreților de azi daruri cu totul excepționale, ceea ce nu a fost cazul. În afara d-lui A. Pop Marțian, care a trasat un excelent Tipătescu, a d-lui Marius în Agamiță, a d-lui Ulmeni în Trahanache, Balaban în Farfuridi și d-nei Elvira Godeanu în Zoe, restul interpreților au fost mult sub roluri, fie din lipsa sufletului, fizicului, sau ceiace e mai grav înțelegerii personajului." (Ion Anestin, O scrisoare pierdută, Timpul/ 4 octombrie 1939)

*

„De pe acum să observăm că cel puțin trei din noii interpreți încercați de d-l Camil Petrescu ni se par inexpropriabili: d-na Elvira Godeanu, d-l Pop-Marțian și d-l Ulmeni. Avem o coană Zoițică, un Tipătescu și un Trahanache de mare clasă, iar toți trei reușesc pentru prima oară să ne aducă în minte că există în Scrisoarea pierdută nu numai o comedie politică, ci și una de iubire. Acest lucru are asupra vechii interpretări avantajul de a reda piesei miraculoasa ei construcție dramatică.

Avem uneori, în trecut, impresia că prin exces de virtuozitate mecanică, Scrisoarea pierdută devine o serie de scheciuri comice jucate magistral, dar fără legătura intimă, când adevărul e că cele patru acte ale piesei sunt un exemplu neasemuit de economie dramatică și de complexitate organică." (Mihail Sebastian, Viața românească, XXXI, nr. 11/ nov. 1939)

*

„Acțiunile lui Aimee sunt în continuă urcare ... Iar Elvira Godeanu se ia la întrecere cu Olga Cehova ...” (Aimee de H. Coubier, 1941/ apud Dan Bârlădeanu, Elvira Godeanu, Flacăra, nr. 23/ 9 iunie 1977)

*

„Pentru asemenea rol (Zaza, 1945, n.n.), de o mare complexitate de stări sufletești, se pretindea o interpretă de întinse resurse.

Elvira Godeanu, actriță de o frumusețe cuceritoare, a îndeplinit aceste cerințe, imprimând rolului ritmul crescendo, duioșia, jucând în stil de mare actriță.” (Ioan Massoff, Teatrul românesc, volumul VIII, Editura Meridiane, 1981, pg. 262)

*

"... Atâtea Marguerite și-au perindat, pe cărările sensibilității mele, siluetele fantomale.

Acum, iat-o pe radioasa Elvira Godeanu.

Îi mulțumesc pentru bucuria ce mi-a hărăzit-o de a fi scris o nouă „Damă cu camelii”, pentru arzătoarea pasiune ce a pus-o pentru realizarea

ei scenică, pentru clipele de adevărată emoție artistică ce mi le-a dăruit, când am văzut-o pășind în scenă, atât de patetică, atât de umană, în rolul Margueritei Gautier, însușiri care o așează printre cele mai mari dintre înaintașele sale." (Al. Kirîțescu, *Dama cu camelii*, Caietele Teatrului Maria Filotti, nr. 3, 1945-1946)

*

„Doamna Elvira Godeanu a fost desemeni din ce în ce mai stăpână pe sine, și mai frumoasă, cu cât mergea înapoi în timp. Schița bătrânei din primul act a avut destul farmec, pentru a culmina în plenitudinea tinerească din ultimul act." (Dan Petrașincu, *Cronica Dramatică/ Teatrul Comedia: Lângă draga mea*, piesă în 5 acte de Marcel Achard, Națiunea/ 30.III.1947)

*

„Doamna Elvira Godeanu, care a apărut în primul act, înfățișând o bătrână surdă și simpatică, a coborât treptele amintirii, până a devenit frumoasă și tânără, așa precum o place publicul.

Artista a ajuns la maturitatea talentului ei, care, la începutul carierei sale, părea inexistent. Ar putea îndrăzni să atace rolurile cele mai grele și mai complexe." (Isaia Răcăciuni, *Teatrul Comedia: „Lângă draga mea”*, 5 acte de Marcel Achard, Libertatea/ 30.III.1947)

*

„Profilul d-nei Elvira Godeanu supărător de tineresc.

Cu fața către public, iluzia bătrâneții ar fi fost mai valabilă, chiar coborârea pe scară a bătrânilor soți eroi ai întregii acțiuni, coborâre care simboliza pătrunderea lor în trecut cu personalități distincte, n'a fost îndeajuns de speculată. Începând cu al doilea tablou însă totul a fost «come il faut» cum ar fi spus chiar și Marcel Achard.

D-na Elvira Godeanu a fost femeia matură plină de tact, prețuind cuvântul care trebuia să păstreze într'o singură persoană și iubitul și soțul și pe tatăl copiilor ei.

Apoi, a știut, rând pe rând, să redea cât mai convingător disperarea care adâncește egoismul, cochetăria femeii ce se știe iubită de cei din jur, dar căreia îi suprapune fidelitatea conjugală și în sfârșit hotărârea adevăratei iubiri care-ți îndrumază sufletul și pasul alături de cel drag." (*** *Cronica dramatică, Lângă draga mea* de Marcel Achard, Poporul/ 30.III.1947)

*

„D-ra Elvira Godeanu a fost Zoe Trahanache. Rolul de comandă, când alarmat, când dezlănțuit în voință fermă și abuz al femeii cu loc important, cu viclășugurile și patimile ei, în lumea asta șubredă și gheșeftară a

fost împlinit în sinuozitățile lui de interpretă." (Ion Marin Sadoveanu, Națiunea, septembrie 1949)

*

„Excepțional jucată de Elvira Godeanu și Toma Dimitriu, scena dezvoltării secretului scrisorii în actul II a fost realizată cu acea încordare subtil-patetică la cre nea-m referit.

... Elvira Godeanu, în rolul Mariei Sergheevna, a redat aici marea luptă ce se dă în sufletul mamei ce vrea să-și apere copila de lovituri grele și căreia totuși cinstea îi impune să-i dezvăluie adevărul despre caracterul abject al tatălui." (Magdalena Focșa, Caleașca de aur de Leonid Leonov, Informația Bucureștiului/ 12 noiembrie 1957)

*

„Am admirat-o pe Elvira Godeanu ca mamă îngrijorată și harnică, președintă de soviet, și trebuie s-o felicităm, pentru că, într-un rol atât de nou pentru ea, agăsit atâta naturalețe și atâta bunătate cuceritoare.

Cu o fizionomie dulce și o voce îngerească, a dat un parfum aparte vechii dragoste ..." (Andrei Băleanu, Leonid Leonov: Caleașca de aur, Scânteia/ 20 noiembrie 1957)

*

„Apărând în rolul Mariei Sergheevna, de o factură de loc obișnuită pentru ea, Elvira Godeanu, cu farmecul ei aparte, a comunicat o căldură și o emoție simplă, reținută, evidentă atât în timbrul liniștit, ușor obosit al glasului, cât și în tăcerile grele de înțeleșuri (poate renunțaa fără grijă la unele gesturi de voită simplitate, când se așează cu palmele pe genunchi sau își vâră adânc mâinile în buzunare, ceea ce nu o avantajează și nici nu-i fac mai autentic profilul de activistă." (Mihail Lupu, Caleașca de aur la Teatrul Național, Scânteia tineretului, 20 noiembrie 1957)

*

„În această ordine de idei, a interpretării, trebuie menționați Elvira Godeanu pentru subtila relevare a prostiei și neputinței Polinei ..." (Mariana Pârvolescu, Opinii ... pe scurt / Dușmanii de Maxim Gorki/ Flacăra, nr. 26/ 28 iunie 1958)

*

„Elvira Godeanu a creat o Arcadina autentică, puțin blazată, foarte superficială, conștientă de farmecul ei, dar și de faptul că acest farmec e în declin, obișnuită să domine și neliniștită ca nu cumva această dominație să scadă cu vârsta, generoasă atunci când interesul ei nu e în pericol, dar capabilă de cruzime pentru a-și salva liniștea și dragostea.

Multă feminitate, cochetărie, o ușoară vulgaritate și o perfectă stăpânire de sine a femeii care luptă împotriva vârstei." (Margareta Bărbuță, Pescărușul de Cehov/ la Teatrul „I. L. Caragiale, Veac Nou/ 6 februarie 1959)

*

„În distribuție, alături de Elvira Godeanu, Cella Dima și Carmen Stănescu, spectacolul s-a bucurat de contribuția artistei emerite Agepsina Macri-Eftimiu.

Dacă spectacolul va porni de la datele interpretării, renunțând cât de curând la concepția grandilocventă inutilă de la premieră, Parada va fi o piesă de succes, la proporțiile gândite de autor și garantate de actori." (Mihnea Gheorghiu, Un document satiric/ Parada - Teatrul Național „I. L. Caragiale”, Contemporanul/ 27 mai 1960)

*

„Elvira Godeanu a realizat o creație diferită, umplând cu datele propriei personalități conturul unui rol de o impresionantă sarcină dramatică.

Actrița a preferat să foreze mai în adâncimea zăcământului satiric al textului, mutând accentele replicilor, astfel încât ceea ce suna tăios și grav, se convertește în ironie și aluzii ..." (Dumitru Solomon, Vizita bătrânei doamne, Gazeta Literară/ 25 iulie 1963)

*

„{...} Elvira Godeanu a fost cum nu se poate mai convingătoare în trăirea ultimelor iluzii și a renunțării definitive a Claudiei Roxan, jucând cu o bogată paletă de discreție și adâncime ..." (Radu Popescu, Moartea unui artist de Horia Lovinescu, Magazinul/ 25 aprilie 1964)

*

„Elvira Godeanu a subliniat tactul și umorul rafinat al Claudiei." (Andrei Băleanu, Horia Lovinescu/ Moartea unui artist la Teatrul Național din București, Scânteia/ 14 mai 1964)

*

„Elvira Godeanu, la rândul ei (cum se vede e o distribuție de zile mari) e, într-un rol scris cu eleganța impusă de personaj, o actriță ușor capricioasă și superficială, dar cu un fond bun, vanitoasă și rea cât îi șade bine unei femei ce se știe frumoasă și capabilă de a fi iubită, dar și altruistă în dorința de a veni sincer în ajutorul cuiva." (Dinu Săraru, Cronica dramatică/ Moartea unui artist de Horia Lovinescu, Gazeta literară/ 14 mai 1964)

*

„În rolul actriței Claudia Roxan Elvira Godeanu, punctând personajul puțin romanțios, puțin cabotin, cu un umor și o autoironie de bună calitate.

Mai convenționale mi s-au părut momentele dramatice." (Traian Șelmaru, Umanism și contemporaneitate, Contemporanul/ 15 mai 1964)

*

„{...} Elvira Godeanu este o Claudia Roxan spirituală, ascunzând vechi dureri și jigniri sub masca unei camaraderii lucide și stenice." (Mariana Pârvolescu, Moartea unui artist de Horia Lovinescu, România Liberă/ 19 mai 1964)

*

„Evoluția Claudiei Roxan este admirabil brodată de Elvira Godeanu, din puțină, dar fină ironie, din multă vivacitate și capricioasă feminitate, care nu umbresc însă filonul sincer și cald al devoțiunii prietenești." (Emil Riman, La Teatrul Național „I. L. Caragiale” - Moartea unui artist: de Horia Lovinescu, Informația/ august 1964)

*

„Corespondenții săi în ridicol mizer (ai lui Ion Finteșteanu, în rolul tatălui lui Orfeu, n.n.), mama Euridicei și amantul acesteia, bătrâni actori ambulanti, au fost interpretați cu mult brio de Elvira Godeanu și Nicolae Brancomir." (Radu Popescu, Carnet cultural/ Euridice de Jean Anouilh, România liberă/ 16 martie 1966)

*

„Cu o voce puțin vulgară, bine compusă, cu gesturi caracterizatoare, Elvira Godeanu a redat pregnant ridicolul vedetei feminine a trupei." (M. Radnev, Cronica teatrală/ Euridice de Jean Anouilh, Informația/ 23 martie 1966)

*

„Desigur, doamna Maria nu poate fi încă decât Elvira Godeanu, atât de maiestuos feminină, atât de emoționant tândră și delicată, atât de elegant și de fermecător soție, matroană, și «Doamnă»". (Radu Popescu, Apus de soare de B. Șt. Delavrancea în noua sală a Teatrului Național „I. L. Caragiale”, România Liberă/ 25 decembrie 1973)

*

„Reîntâlnirea după ani cu George Calboreanu, cu Elvira Godeanu - aceiași și totuși alții, rostirea odată cu ei, în chipul atât de cunoscut a splendidelor replici ale capodoperei prin excelență poetice și oratorice scrise de Delavrancea - trezește o emoție care merge până în zonele adânci ale afectivității spectatorului.

... Secondându-l cu noblețe, Elvira Godeanu a conferit o ținută nobilă, o subtilă căldură și feminitate Doamnei Maria, prima doamnă a Moldovei

- *sprîjin discret al frămîntărilor lui Ștefan.*" (Natalia Stancu, *Cronica dramatică / Apus de soare* de B. Șt. Delavrancea la Teatrul Național, Scînteia/ 25 decembrie 1973)

*

"... din dreapta și din stînga scenei, cortina grea, de culoarea mierei, cu frumoase motive populare stilizate, și-a deschis aripile larg, făcîndu-ne să simțim fîlfîierea răcoroasă a acestui început de zbor, s-a ridicat cortina interioară, de catifea cenușie și a apărut singur, meditativ, cătînd spre infinit, într-o maiestuoasă liniște, voievodul Ștefan, actorul George Calbo-reanu, el însuși un voievod al scenei românești.

... După un moment de tăcere, ilustrul artist a rostit - așa cum și-a dorit - primele cuvinte pe scena nouă, replica întîi din actul III, chemarea către doamnă: «Vino, Maria!». A apărut, în toată frumusețea și eleganța ei calmă, Elvira Godeanu și noua existență a Naționalului a început." (Valentin Sil-vestru, Teatrul Național/ Seara primă și solemnă, România Literară, nr. 52/ 27 decembrie 1973)

*

„Și toate laolaltă ... au pregătit apariția încet dominantă și apoi stăruitor învăluitoare a Elvirei Godeanu ...

Este, firește, greu să desprinzi imaginea Doamnei Maria de Ștefan Vodă; ele pornesc, de la viziunea lui Delavrancea, definindu-se și completân-du-se reciproc. Dar personalitatea Elvirei Godeanu e înzestrată cu o distinc-ție prea marcată; independent de relațiile ei scenice, de știința de a da fără ostentație relief și pregnanță acestor relații, Elvira Godeanu - ajutată și de fluxul de aer ce o înconjoară pe scenă - lasă ea însăși o dără de neșters, cu eleganța vapoasă, calmă și caldă a trecerii ei, cu luminozitatea mîngîioasă a privirii, cu demnitatea sfioasă a gestului și cuvîntului ei." (Florin Tornea, Apus de soare, revista Teatrul, nr. 1/ ianuarie 1974)

7. Totul în viața mea a fost la locul lui

Într-o confesiune făcută lui Carmen Dumitrescu (Flacăra, nr. 20/ 19 mai 1989), Elvira Godeanu face o sinteză a vieții și carierei sale impresionante:

„, - {...} Ați fost o răsfățată a cronicarilor, a publicului. S-a resimțit acest lucru în relațiile umane?

- *De fapt vreți să mă întrebați dacă am fost o mofturoasă, dacă am avut aere de prințesă? Niciodată! Am detestat comportarea actorului care se crede deasupra celorlalți pentru că în celula lui s-a nimerit un pic de talent. Modestia, bunătatea, cumpătarea, simplitatea, sau cum se spune la noi la Tg-Jiu «să stai în banca ta» au fost în vederile mele. Am primit grădini de flori, am fost rechemată la rampă, am răspuns la tot felul de întrebări ale ziaristilor, s-a scris despre mine, dar eu m-am socotit doar o ființă norocoasă pentru că am trezit doar norocul celorlalți. Am simțit nevoia să învăț mereu, să mă înconjur de oameni inteligenți, să le ascult părerile. Mi-au displicut superficialii, orgolioșii, încrezuții.*

*{...} Dar eu trăiesc acum cu amintirile mele dragi, cu anii strălucitori care m-au făcut fericită. **Totul în viața mea a fost la locul lui** (subl. n.). Talentul este o mare binefacere și am avut noroc pe scenă și în viața mea particulară."*

Cel care face astfel de afirmații, nu poate fi decât un om în adevăratul sens al cuvântului. Unul care își respectă semenii ca pe sine însuși, le recunoaște valoarea, ia de la ei ceea ce crede că merită să fie luat și duce mai departe, ca pe o moștenire neprețuită, tot ceea ce e mai curat și mai înălțător în ființa numită om.

Despre omul Elvira Godeanu, despre mentalitatea, caracterul și noblețea acesteia, despre cum s-a văzut pe sine și cum au văzut-o ceilalți, despre noroc și nefericire, și despre multe altele care împreună definesc mitul unei actrițe celebre, vom încerca să vorbim în continuare. Vom apela, ca și până acum, la opiniile celor din jur, la interviuri și cronici, la mărturiile actriței, la „sertarul cu umbre”, cu alte cuvinte:

*

„Un lucru o deosebește însă de marea majoritate a femeilor: are cultul prieteniei, care - să mă ierte cititoarele mele - este mai mult o virtute masculină.

O prietenie mereu vigilentă și atentă, alcătuită din atențiuni mișcătoare și dovezi neașteptate de solitudinătate, când te aștepti mai puțin. Prietenie întemeiată nu atât pe o lungă obicinuință de a se găsi laolaltă, dar pe identitatea de năzuinți și de simțiri, și aceasta pe tărâmul care îi este cel mai drag, al artei sale. Atunci este de o curiozitate avidă, simte nevoia să afle și să compare, este în ea o tendință mereu prezentă de perfectibilitate, caracteristică tuturor autenticilor creatori de frumos.

Și e bună - nespuse de bună. Bunătatea este lumina radioasă care împodobește ca o binecuvântare această radioasă făptură. Ajută în dreapta și în stânga fără ca nimeni să afle. Acum două luni s-a întors de la vila ei din munți, în Gorj, cu inima frântă:

- La București nu ne dăm seama de ce înseamnă seceta de anul acesta ... E îngrozitor! ... Ardeau munții Gorjului, până în Argeș și mai departe. Am plecat amețită.

Pentru a face binele nu cruță nici o osteneală, nici cheltuieli. În ultimele zile această regină a scenei românești s-a deplasat de trei ori în provincie să adune cartofi și fasole pentru protejării ei. Așa e că nu vă vine să credeți? Apoi camarazii și camaradele în nevoie, de câte ori n-au primit ajutorul discret al Elvirei?

Câte toalete de-ale ei n-au îmbrăcat artiste mai tinere, cari alături nici n-ar fi putut apare pe scenă. {...} Apariția ei pe scenă, în lume, oriunde, lărgeste și iluminează cadrul, vivifică ambianța. Guști acea senzație fizică de bună stare, acea încântare a întregii tale ființe, acea euforie la care participă deopotrivă inima și nervii.

Toate acestea fac din Elvira o făptură unică. Publicul de teatru a adoptat-o în preferințele și dragostea lui, a încorporat-o în inima și în memoria lui tandră ca ceva foarte de aproape și foarte mângâietor.

Acum câțiva ani mă găseam la Paris. Străbăteam într-o dimineață Bou-

levard de Capucines, apoi Avenue de L'Opera cu Elvira Popescu. Trecătorii grăbiți se opreau deodată în loc: «Elvire ... C'est Elvire!»

Când am intrat împreună la Cafe Anglais, unde urma să dejunăm, s-a făcut o tăcere desăvârșită - furculițe și cuțițe au căzut deodată în farfurii...

La București, când Elvira trece pe stradă sau apare la o premieră, se aud murmure: «Elvira! Uite-o pe Elvira!»

Dar e Elvira noastră, unică și neasemuită." (Alexandru Kirilțescu, *Elvira Godeanu - artistă și femeie*, Rampa, luni 11 noiembrie 1946)

*

„Elvira Godeanu este o personalitate cuceritoare, o personalitate vie, strălucitoare, plină de dragoste pentru OM, pentru că una din trăsăturile acestei actrițe, acestei personalități deosebite artistice, acestui stâlp dintotdeauna al teatrului românesc a fost dragostea de Om. Cred că această dragoste de Om a ținut-o atât de tânără, atât de frumoasă. Cred că această dragoste de viață și de Om a făcut-o ca la această vârstă să aibă încă în ochi lumina, forța tinereții și în fizic frumusețea." (Andrei Magheru, *Secretul luminii din ochii Elvirei Godeanu*, Almanah Tribuna/ Spectacol, 1986)

*

„Nu m-am bazat pe memorie. Am transcris, pur și simplu, dialogul nostru, dar înțelegerea cu interlocutoarea mă hărțuiește, pentru că Elvira Godeanu este o ființă rară. Se deschide sufletește, cucerește prin simplitate, este stăpâna dintotdeauna a deciziilor sale, este plătândă și emoționată ca la un început de drum. Am avut revelația întâlnirii cu un suflet tânăr, cu un spirit elevat, neatins de bolile bătrâneții sau de durerile omenești. Pentru mine este un cocteil din tot ce-a întrupat pe scenă, pentru că nu scena i-a împrumutat ceva din măreția ei, ci Elvira Godeanu a dat, din ființa ei, strălucire artei. Bătrâna doamnă este fetița de 7 ani care scoate din cufărul vechi al mătușii dantelele obosite și se pregătește pentru reprezentație.

Plec, din ce în ce mai nedumerită și mai vrăjită ... " (Carmen Dumitrescu, *Elvira Godeanu: 85 de ani/ Replici pe scena vieții*, Almanah Flacăra, 1989)

*

„ - Momentul cel mai plăcut din viața dumneavoastră?

- Căsătoria cu Emil Prager. Alt moment fericit în viață n-am avut.

- Momentul cel mai neplăcut pe care l-ați trăit?

- Au fost două. Unul, moartea mamei mele care s-a petrecut la zece dimineața, iar eu seara eram în asociație cu doamna Filotti și a trebuit să joc în Dama cu camelii. Publicul - sala era ticsită - aflase, simțeam asta

după cum mă urmărea. Am avut la un moment dat un hohot de plâns, m-am întors cu spatele, dar am jucat. Când am murit pe scenă am trăit moartea mamei. Doctorul, aveam doctor la cabină, a vrut să-mi ia pulsul. Nu-l mai aveam.

Al doilea moment trist, a fost moartea soțului meu, care n-ar fi trebuit să moară, la 96 de ani. Emil era perfect sănătos, lucid, cu o memorie extraordinară. Dar mâna, inconștiența unui doctor, l-au convins să-l opereze la ochi, ceea ce, i-au spus-o niște medici străini, nu era permis. L-am rugat în genunchi să n-o facă, dar nu l-am putut feri, doctorul mi l-a răpit, l-a dus la spital și mi l-a omorât. Era în 1985, am stat trei luni în frig la spital, și foame, și nesomn. El orbise și trebuia să am grijă de el. M-am distrus atunci și nu mi-am mai revenit. {...}"

*

„- Ce calități apreciați mai mult la oameni?

- Caracterul, în primul rând. O prietenie dăruită cu sinceritate și generozitate. În lumea teatrului sunt destule intrigi, nu mă gândesc la cele pe care le vede spectatorul, ci la celelalte, dar în lumea teatrului am cunoscut și oameni care aveau caracter. Pe aceștia i-am prețuit. Cel mai mult trebuie să prețuim sinceritatea, că de mincinoși e plină lumea, o Doamne! {...}

- Dintre cronicarii care au scris despre dumneavoastră pe care l-ați socoti cel mai obiectiv, cel mai etic?

- Nu m-au interesat niciodată cronicarii. Am iubit publicul și pentru el am jucat. Cronicarii erau capricioși, unii aveau în teatru soțiile, alții altele. Nu m-au interesat opiniile lor.

Carandino, ca să amintesc unul, a scris despre mine ironic firește, că ar trebui să apar goală la revista lui Tănase, dar pentru asta nu i-am purtat pică, când a fost el în lagăr la Târgu-Jiu, i-am venit în ajutor cu tot ce am putut.

- Defectul cel mai greu de suportat?

- Intriga, care-i lucrul cel mai ușor de construit. Oamenii care calomniază, din nefericire prea mulți, oamenii purtători de vorbe mi-au fost cei mai de nesuferit.

- Pe cine ați invidiat cel mai mult și pentru care motiv?

- N-am avut niciodată acest sentiment al invidiei. Nu am invidiat nici pentru frumusețe, nici pentru succese, nici pentru bogăție. M-a ferit Dumnezeu, și prin asta mi-a dat fericirea vieții mele. Asta m-a făcut fericită. Acesta-i lucrul cel mai de preț pe care îl pot dori cuiva." (Nicolae Arsenie,

Zece întrebări la superlativ, Adevărul literar și artistic, 16-22 decembrie 1990)

*

„Avea o voință teribilă, era extrem de bună la suflet, nespus de darnică, precum toți marii artiști, a trăit și a murit ca o regină. Ultimele sale vizite în orașul copilăriei, la Tg-Jiu, au avut loc în 1970 și 1975 și, până în ultima clipă a vieții ar fi vrut să mai revină în Gorj. Dar timpul, vârsta, n-au mai iertat-o...” (G. Manoniu/ Maria Simion, *Elvira Godeanu - In memoriam*, Gorjeanul, 28 mai 1992)

8. Ideea că zeița frumuseții e mereu cu noi ne-a făcut mai suportabil urâtul

A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi fost nu s-ar fi povestit...

A fost odată o fată frumoasă, ai cărei bunici veniseră de peste mări și țări, stabilindu-se într-o cetate mică și liniștită, aflată pe malul unui râu puternic și majestuos numit Jiu.

Mama ei, Josefina, citea cu pasiune povești cu prinți și prințese și aștepta ca Făt Frumos să vină de pe alte meleaguri, s-o îndrăgească și să o ducă departe, la castelul lui, unde să trăiască amândoi fericiți până la adânci bătrâneți.

Și într-o zi, așa cum numai în povești se poate, Făt Frumos a venit, cei doi s-au iubit din prima clipă, s-au căsătorit și au plecat să locuiască într-un oraș de pe malurile celui mai mare râu din țara aceea, Dunăre pe numele lui.

Numai că, după scurtă vreme, Făt Frumos s-a dat de trei ori peste cap și s-a transformat în zmeu, dându-și astfel arama pe față. Josefina, împreună cu fiica ei nou născută, botezată Elvira, după o eroină din basmele adolescenței, a trebuit să se întoarcă acasă, ducând cu ea doar tristețea visului neîmplinit.

Aici, pe malul Jiului, Elvira a copilărit în pace, a învățat ceea ce era de învățat și a pus la suflet ceea ce era de pus la suflet. Când a sosit sorocul, așa cum îi hărăziseră ursitoarele la naștere, a plecat în Cetatea de scaun a împărăției, unde, după multă trudă, a ajuns să fie admirată și iubită ca o regină, devenind ea însăși personaj de legendă.

Iar despre ceea ce a făcut în viață și despre cum a rămas în amintirea

oamenilor țării aceleia, cronicarii timpului au lăsat mărturie după cum urmează:

*

„, Elvira Godeanu:

Regină a scenei și a farmecului românesc.

Elvira Godeanu:

Nu! E prea lung și prea ceremonios! ... E pentru afișul premierei, pentru serile de gală când publicul ei, care ca tot publicul de teatru românesc se strivește în sălile de spectacole, așteptând în bâzâitul de stup de albine prea plin, freamățul cortinei gata să-și desfacă faldurile. Prefer: Elvira, și atât!

Pentru că este mai mult decât un nume: o lozincă, o invitațiune la toate fermecătoarele bucurii pentru mii și mii de inimi. Aceste trei silabe dulci și muzicale au devenit atât de iubite, atât de populare, încât nu mai e nevoie de nimic: Elvira! Am văzut-o pe stradă pe Elvira! Și nimeni nu mai întreabă: - Care Elvira? Godeanu?

Nume predestinat. L-a mai purtat o altă magiciană a scenei și a frumuseții: Elvira Popescu. Dar aceea ne-a părăsit. Astălaltă Elviră e a noastră și rămâne a noastră, statornic și pătimaș a țării sale, cu toate solicitările care i-au venit de pretutindeni și continuă să-i vie.

Suntem prieteni de multă vreme, dar prietenia n-a fost continuă ca o apă al cărei susur cu anii devine monoton, după cum faptul de a reflecta aceleași stele dă undelor ei o strălucire nătângă. În prietenie am preferat amândoi eclipsele, tăcerile, apoi regăsirile cu noi surprize ale sufletelor cu fioruri înnoite în contemplarea frumosului, cu atâta experiență de artă adunată de fiecare din noi și pe care o putem pune la mijloc, într-o camaraderească emulație, în vederea a noi realizări.

Sunt apoi autorul - pe care Elvira - în seri triumfale - i-a dăruit emoții de artă de neuitat." (Al. Kirițescu, art. cit.)

*

„Cu fața tivită de marama de borangic, cu ținută de maiestuoasă simplitate în veșminte ei domnești, fiica Radului cel Frumos și Doamna lui Ștefan Vodă stă sprijin și mângâiere soarelui Moldovei, când pâcla înserării coboară asupra lui. Așa îmi apare în fața ochilor Elvira Godeanu. Icoană din icoanele neamului românesc, pereche de nedespărțit a chipului voievodal sculptat din înțelepciune, din bărbăție dârză și pătimașă dragoste de țară, căruia îi dădea, cu ani în urmă ființă scenică un interpret ilustru: George Calboreanu." (Constanța Trifu, art. cit.)

*

„Ca într-un miraculos trucaj cinematografic, tinerețea de spirit a interlocutoarei mele se transformă, pe măsură ce povestește, într-o neverosimilă tinerețe a trăsăturilor fizice, frumusețea - aproape proverbială - a Elvirei Godeanu - «la belle roumaine», reînviind cu fiecare propoziție.

Desigur, acum, în stradă, pe grilajul înghețat al casei de vizavi, un șir de juni admiratori stau cu ochii ațintiți la geamul luminat de la etajul III unde, plutind printre vasele încărcate cu flori - «Nu știu cum trag florile la mine.» - Dama cu camelii a Bucureștilor anilor '40, divina Garbo - de ce nu «divina Elvira»? - poate să apară în orice moment ...

Între trecut și prezent granițele nu mai există.

Zeci de ani de teatru, nenumărate călătorii prin lume, sute de figuri cunoscute sau întrezărite doar între două ridicări de cortină, roluri și întâmplări, locuri și replici, amintiri tandre și resentimente capricioase, absorbite toate cu o uluitoare memorie afectivă și restituite, prin cuvânt, unui prezent mai viu decât prezentul însuși ..." (Adriana Popescu, art. cit.)

*

„Din această cutie cu surprize a talentului Elvirei au răsărit personaje cu care nu părea să aibă corespondențe, nici fizice nici spirituale. Și totuși Elvira - aceeași care ne fermecase în rolul capricioasei, șiretei și romanticei Aimee din comedia lui Heinz Coubier, sau în acela al zvăpăiatei, dar bunei Zaza din comedia lui Berton și Simon - tot ea ne-a redat zbuciumul ciudatei Arcadina din Pescărușul lui Cehov, care se sfâșie între iubirea pentru fiu și pentru amant (Trigorin) - și tot ea a întruchipat figura dură a bătrânei Clara Zachanassian din piesa lui Durrenmatt - Vizita bătrânei doamne, cinica cruzime cu care, înarmată cu miliardele și disprețul ei pentru lașitatea oamenilor, se răzbună pe meschinăria micilor burghezi din ingratal ei orășel natal.

Un moment crucial în cariera Elvirei a fost acela în care a creat primul ei rol de compoziție, Sophia Gerould din Casa Hervei, piesa lui Avery, trecând cu aparentă facilități, în urma unui studiu serios al rolului, de la tinerețea personajului, la bătrânețea încununată de discreție, suplețe, duioșie și umor. Ni s-a dezvăluit atunci ca o inteligentă creatoare de tipuri, așa cum a fost și în servitoarea Frosa din Ion Anapoda, a lui G. M. Zamfirescu și, mai de curând, în cabotina mamă a Euridicei, pitoresc caricaturală, din piesa lui Anouilh.

Cred că nu pot încheia mai admirativ aceste rânduri de fost cronicar și dramaturg decât amintind linia sobră și măreață pe care a dat-o Elvira

Godeanu Doamnei Maria a lui Ștefan cel Mare, aceea pe care pana în flăcărată a lui Delavrancea a turnat-o în bronzul devotamentului pentru falnicul zimbru al Moldovei." (Mircea Ștefănescu, *Portret Elvira Godeanu*, Caiet-program nr. 11 al Teatrului Național „I. L. Caragiale”, București, stagiunea 1971-1972, pg. 15-17)

*

„A jucat sute de roluri, strălucită parteneră a lui Vraca sau Bălțățeanu, dar în conștiința mea rămâne - după ce am văzut atâtea alte interpretări ilustre - ideala Zoe din Scrisoarea pierdută. O revăd, vrăjit. Aducea în rol o complexitate, o diversitate de aspecte sufletești, o intensitate a trăirii, copleșitoare. Cred că niciodată Zoe nu a fost jucată cu o asemenea credință și convingere, cu un haz mai contagios. A fost darul ei de a nu fi niciodată alături de drumul, falsă, artificială, declamatorie sau convențională, fie că interpreta roluri mari, fie că făcea servicii teatrului în apariții de sacrificiu.

Am văzut-o, ultima dată, într-un rol de trei vorbe, în Euridice. O s-o uit vreodată? O să uit vreodată știința ei de teatru, măsura armonia, discreția pe care le-a adus în orice rol, tot atâtea virtuți exemplare și fără egal, pe care tinerele generații ar trebui să le deprindă de la marii lor înaintași și pe care Elvira le oferă, darnică în lecții de teatru - o să uit vreodată de această comoară, și merită să fie uitată?

Foarte curând, Teatrul Național va trăi evenimentul de emoție, implicând atâtea îndatoriri și răspunderi, intrarea în noua lui casă.

Se poate cinsti pe sine mai bine, mai potrivit și mai obligatoriu, decât rechemând-o pe Elvira să joace?" (Aurel Baranga, *Elvira*, Săptămâna culturală a Capitalei, nr. 125/ 27 aprilie 1973)

*

„Și pentru asta depun aici mărturie, fiindcă dacă n-am lucrat direct cu Elvira, am putut pătrunde totuși în laboratorul ei de creație, asistându-l pe Meșterul Sică Alexandrescu și ținându-i caietul de regie, la prima montare, după război, a Scrisorii pierdute.

Deși în acel moment vedetă consacrată, cu zeci de roluri la activ, și la a doua ei Zoîțică (o mai jucase în 1939), Elvira - , concentrată, așarnată asupra unei noi interpretări posibile, și-a șlefuit într-un iureș personajul, sub indicațiile severe ale regizorului, în luptă - și el - cu imaginile moștenite.

Nu pot uita scenele cu primul ei partener, tumultuosul Critico - Tipătescu, ajunse zilnic la un grad de combustie din ce în ce mai înalt, și urmărite de pe tușă - mai în glumă, mai în serios - de Giugaru, Fintesteanu și Birlic. Și odată Birlic nu s-a mai putut abține: «Elvira, cu țâfnele ei

elegante ne mănâncă pe toți ... Sică, ai grijă ... ne are în buzunar, Dom'le!»

Nu știu dacă același sentiment l-au putut avea și partenerii Elvirei - Mașa, sau Elvirei - Clara Zachanasian, dar pot să spun că nu demult, când s-a transmis la televiziune Medalionul Elvirei Godeanu, cu câteva roluri filmate cu mulți ani în urmă, am găsit interpretările ei fără cusur.

După atâtea experimente artistice, după mutațiile petrecute în arta spectacolului, într-o altă etapă a acestui tragic secol, care sunt calitățile care au asigurat seducție perenă - pot spune - a acestor interpretări? Ar merita o analiză mai aprofundată.

Să fie oare - cum s-a spus - «puterea de caracterizare și nuanțare a eternului feminin», «știința ei de teatru», măsura, discreția, relația de plan secund cu partenerii, noblețea în simplitate - grația?

Desigur toate acestea, dar poate și nostalgia unui pedestal, al unei staturi al acestor «monștri sacri», din bogăția cărora nu cel mai puțin lucru era o dicțiune impecabilă.

Iar când a venit vremea retragerii, când n-a mai fost în Teatru, Elvira a rămas în Teatru.

A participat și participă la toate marile evenimente ale scenei, cu sufletul dar și cu mintea limpede.

Dacă ar fi să punem într-o balanță tot ce a realizat și ne-a dăruit Elvira Godeanu de-a lungul primei părți a vieții - și în cealaltă balanță a doua parte a existenței sale, nu știu care ar atârna mai greu.

Fiindcă întâlnind un om de excepție, pe prof. inginer Emil Prager, s-a dăruit căsniciei cu același devotament cu care s-a dăruit Teatrului.

Iar mai târziu când, după ani, a rămas singură - s-a dăruit prieteniei.

Capacitatea ei de a gândi pe ceilalți, cu toate dificultățile timpului și chiar în momentele ei grele, dorința de a le face bucurie, cultul frumosului, noblețea - sunt tot atâtea date, întâmplări, situații, la care având privilegiul să participăm în ultimii ani soția mea și cu mine - mă îndreptătesc să spun că dacă Emil Prager a construit în beton, Elvira Godeanu, în dialogul ei cu limitele, și-a construit un Destin, un Destin plin de farmec și armonie.

Ajuns aici, mă gândesc ce greu atârnă talerul acesta al balanței, fiindcă astăzi când România este bolnavă de România, mai mult ca oricând avem nevoie de Modele, de forța exemplului, de curaj. «Curajul este o problemă de organizare» - spunea Malraux - de organizare a speranței, am adăuga noi.

Pentru toate câte însemni pentru noi

Și pentru că ai rămas aici

- Parisul își are Elvira lui -
Îți sărutăm mâna,

13 Decembrie 1990

George Teodorescu''

(Alocuțiune rostită de regizorul G. Teodorescu la sărbătorirea de către UNITER a actriței)

*

„Nu am văzut-o niciodată jucând pe Elvira Godeanu. Iar în pelicula înregistrată prin ochiul fix al aparatului de filmat nu am încredere. Ca un manuscris nedescifrat mi se pare imaginea actorilor pe scenă. Frumoasă, poate, prin caligrafia misterioasă a hieroglifelor; dar străină, rece, lipsită de suflul vieții, de sensurile ei.

Nu am cunoscut-o pe doamna ELVIRA GODEANU. Cu ani în urmă, la o premieră, un murmur, o șoptă transmisă de la unul la altul, un fel de emoție în care respectul și curiozitatea se împleteau: vine Elvira Godeanu. Spre scaunele din mijlocul primului rând s-a îndreptat un mic grup. Era cu neputință să nu-ți dai seama cine dintre toți era EA. Ținuta dreaptă, mersul majestuos cu toată nesiguranța pe care relativizarea distanțelor, conturul imprecis al obiectelor trebuie să i le fi dat. Lentilele groase ale ochelarilor vor fi ajutat-o să biruie ceața ce se voise instalată între ea și lume, când, printr-o simplă hârtie, i se luase dreptul de a mai lucra pe scenă.

De atunci am mai văzut-o de multe ori: elegantă, îngrijită, fără să afișeze falsă modestie, dar nici ostentația vedetei adulat. Ciudat e că de fiecare dată aerul din sală părea să vibreze altcum: actorii, care i se închinau totdeauna la sfârșitul reprezentației, o făceau, de fapt, de-a lungul întregului spectacol, intrând într-o rezonanță aparte, într-o stare de grație datorată ei.

La fel s-a întâmplat la omagierea cu care UNITER-ul i-a aniversat, într-o zi de decembrie a lui '90, intrarea în al nouălea deceniu de viață: o nobilă emoție a plutit peste toți, cei foarte mulți, prezenți. Nu o emotivitate pândită de melodramatisme, nu amintiri lacrimogene sau false proslăviri de circumstanță. Marea, mitica frumusețe a Elvirei Godeanu fascinează și azi. Și impune. Nu atât prin desăvârșirea aparenței ci prin ceva care vine dinăuntru: o lumină, un echilibru interior, o generozitate, o incredibilă putere de seducție. O viață trăită din plin și asumată cu totul și întru totul." (Miruna Ionescu, *Elvira Godeanu sau frumusețea ființei interioare*, Teatrul Azi, nr. 11-12, 1990)

*

„De cele mai multe ori faima actorului reflectă mult din ținuta eroilor pe care i-a jucat. Nu o dată însă, personalitatea interpretului este cea care se răsfânge asupra rolurilor, și nu invers. Iar în foarte puține situații prestigiul coincide, se suprapune unui mit etern - actorul reprezentând în primul rând o superbă încarnare și actualizare a acestuia.

Din această categorie face parte, cred, și doamna Elvira Godeanu.

{...} Plină de viață și capabilă să observe, să recreeze, să stilizeze viața, sensibilă, inteligentă, dotată nu numai cu talent, ci și cu intuiție scenică, cu o mare putere de muncă, Elvira Godeanu nu a trebuit niciodată să deprindă „virtuozitatea trucajelor și alchimia iluziei”.

Ea a fost și a rămas, înfruntând uimitor timpul - mitul Frumuseții înseși. A acelei frumuseți care conferă rang și blazon. A acelei frumuseți «născute nu făcute» în care omul simplu și omul cel mai rafinat identificau spontan perfecțiunea Naturii, presimțeau reflexele Binelui și Adevărului. Ale aceluia frumos încărcat de caratele distincției și nobleței spirituale.

Aceasta e «aura» care a întovărășit-o pe Elvira Godeanu de la prima sa apariție scenică până azi când, la 86 de ani, confracții de breaslă i-au omagiat - sub egida UNITER - activitatea. La mulți ani!" (Natalia Stancu, Elvira Godeanu un mit al frumuseții, Adevărul literar și artistic, 16-22 decembrie 1990)

*

„UNITER a sărbătorit-o pe doamna Elvira Godeanu. Statutul actual al vedetelor se fixează rapid în conștiința noastră. O doamnă a teatrului românesc ajunsă undeva într-o vârstă măreață a devenit un monument național și în drumul nostru spre normalitate, spre firesc, spre împlinirea legilor fericirii.

Doamna Godeanu a intrat în legendă. Ea este regina acelor frumuseți interbelice, a acelor frumuseți românești care au adus și ele celebritate «micului Paris».

Am avut șansa s-o am printre spectatorii recitalului Doamnele Domnului Caragiale. O interesa Coana Joița peste care s-a suprapus într-un fel. La sfârșit la aplauze ea era regina. Apoi mi-a enumerat greșelile subliniind puterea de a le corija. Avea o luciditate de invidiat. Totul era simplu. Doamna Elvira Godeanu mă-nălțase undeva, căci ea are puterea de-a ridica oamenii, de-a le da valoare. Și asta e un lucru rar. O să fac o vizită în chioșcul nostalgiilor s-o regăsesc pe doamna Elvira Godeanu, o să fac o vizită însoțită de o actriță mult mai tânără, doamna Irina Răchițeanu.

Stăm față-n față. Cu ochii ei verzi ca două mări, cu zâmbetul amuzat și, Doamne, atât de ironic deapănă melancolic, clipe, clipe ...

- Cum vi s-a părut sărbătorirea?

- Uite eu am să închid ochii și o să depăn ... Între noi crește o pauză ... și doamna Irina pleacă și mă ia și pe mine în această călătorie ... Da ... camerele de la Uniter, cele două săli aveau un parfum, o căldură altfel decât în celelalte zile... Simțai de la intrare sărbătoarea. Lumea care se adunase era și ea mai specială. Ea venea cu ceva din prezent dar era o lume care aducea mult din trecut. Aveam impresia că era o sărbătoare a fiecăruia.

Pe un fotoliu era azvârlită o blană albă și un buchet uriaș de crizanteme. Fotografia ei ne privea nostalgic și chiar și fotografia avea o mirare că-ntre ea și noi erau atât de mulți ani.

Când s-au umplut cele două camere și așteptarea s-a răsucit, un curent a deschis ușa în care a apărut ea. Era ea Rază de Apus dar totuși Rază. În aplauze, junele prim Caramitru, chiar pe prag, i-a întins o cupă de șampanie ... întreaga asistență s-a emoționat. Era un moment rar.

Ion Caramitru a vorbit din partea Uniterului. I-a urat bun venit și a spus ce înseamnă această zi pentru teatrul și publicul românesc. Momentul cel mai frumos a fost cel în care Ea cu ironie, dar și cu durere înăbușită ștearsă de ani ne-a povestit cum într-o frumoasă zi din anul 1963 la ora prânzului, Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național, a chemat garnitura de artilerie grea a teatrului: Marieta Deculescu, Costache Antoniu, Marieta Anca, Calboreanu... mulți... cei mai buni... Toți erau pregătiți să primească decorații sau niște roluri speciale. Li s-a înmănat un plic în care era o decizie de pensionare. Și a povestit pentru a face bine ca alternanță cum în anii '40 a asistat la Paris la sărbătorirea unui societar al Comediei Franceze. A povestit și faptul în care a fost făcută, dar a povestit și ce înseamnă pentru public această retragere. A povestit că un bilet care de obicei costă 50 de franci acum costa 1000 de franci. Sala la preț de 1000 de franci biletul era arhiplină iar banii intrau în beneficiul societarului. La sărbătorire asista președintele Republicii. Amfitrionii Morlay și Charles Boyer primeau și alte sume, unele foarte mari. Pentru tot ce a însemnat acel actor, pentru momentele când l-a eliberat de dezolare, pentru orele de visare, pentru tot ce a primit de la el, publicul se simțea dator. Datori se simțeau și colegii de breaslă care se suiseră pe scenă, fiecare aducându-și contribuția. Pe scenă s-a urcat atunci chiar Mistinguette cu splendidele ei picioare. Demn de reținut că această teribilă stea de music hall, știind că Președintele

republicii va asista la spectacol, a venit să câștige și o luptă. Nu se mai terminau lucrările unei construcții a unui pavilion de Expoziție. Rochia era scurtă (mini-mini) în față și lungă în spate. În fața lojei prezidențiale a făcut o plecăciune spunând: «Rochia mea va crește atunci când va fi gata construcția». Președintele Franței avea umor.

- Asta e politică?!

- NU, ajutor social.

Au mai luat cuvântul Ludmila Patlanjoglu, Irina Răchiteanu, Ilinca Tomoroveanu, Mihai Berechet, Valentin Silvestru, Ionuț Niculescu - directorul Muzeului Teatrului Național, Ginel Teodorescu - regizor.

- Era frumoasă?

- Foarte frumoasă. Iar dincolo de frumusețe avea căldură, dulceață. Întâi că avea un trup - ceva uluitor. O statuie vie.

- Cum era?

- Exact ca o statuie. Era o femeie înaltă. Acest corp minunat avea o ținută foarte elegantă. Majestuoasă. O femeie foarte frumoasă, frapant de frumoasă. Avea ceva esențial feminin... ceva... Pielea... carnația... coloritul, ochii de catifea mari. (și iar crește o pauză între noi, apoi doamna Irina începe șoptit)

- Elvira și-a ales patul de sus. Eu eram jos. Relațiile dintre noi se mărgineau la convenționala comunicare între două persoane care lucrau în aceeași instituție, fără a fi familiare. O aplaudasem în multe roluri dar nu pot spune că era preferata mea. Menționez aceste lucruri pentru a scoate în evidență cele ce urmează. Început de iarnă, trenul mergea încet, afară viscoala ... Când și când se înnodea o banală conversație: Elvira cu inegalabila-i artă de a se face agreabilă, încercând o apropiere mai prietenoasă; eu retrasă în mine, răspunzând monosilabic. Cred chiar că eram destul de antipatică. Firea mea închisă m-a dezavantajat de multe ori în viață. La un moment dat, Elvira m-a rugat să-i curăț o portocală de pe noptieră și să-i dau câteva felii. Și atunci s-a frânt ceva în mine. Am simțit cum mi se înmoaie inima, o stranie și dulce amorțire mă cuprindea. Am simțit atunci un irezistibil și grabnic impuls de a servi acea făptură care rostise o banală rugămintă. Subliniez: a servi și nu a răspunde doar printr-un act convențional. Atunci mi-am spus: este ceva în femeia asta care te subjugă, un fluid special, în modul cum îți cere ceva, o inegalabilă dulceață în modulațiile naturale ale vocii sale." (Rodica Mandache, Chioșcul nostalgiilor/ Cu Elvira Godeanu/ Parcă trecuse Moș Crăciun, Libertatea/ 12 ian. 1991)

„Spre miez adânc de noapte, când prinzi cu urechea scârțâitul ciudat al vreunui scrin vechi și te chinui să adormi cu spaima de a nu fi cumva trezit de dangătul clopotelor unui nou război, am avut cu ochii deschiși, un vis frumos. Neașteptat, uitat de frumos. Se făcea că cineva te ia de mână și te duce într-o casă cu toate candelabrele de cristal aprinse, cu scaunele din sufrageria stil așteptându-și în taină oaspeții, cu covoare și argintărie și tablouri bune; iar aici îți vine în întâmpinare, coborând din vremuri, și fotografii, și amintiri de altădată, o mare doamnă, o doamnă înfășurată în blănuri și mătăsuri foșnitoare, cu bijuterii discrete dar prețioase, cu privirea umbrită de borul larg al pălăriei, cu sprâncenele și gura desenată retro, lăsând în urmă-i trena unui parfum amețitor. Parfum al unor vremuri «d'autrefois». Al frumuseții feminine maiestuoase și atotstăpânitoare. Al harului artistic dăruit scenei. În acel tele-vis de duminică seara am fost oaspeții - acasă, la teatru și la Uniter ai doamnei Elvira Godeanu. Marea doamnă a scenei românești. Care își sărbătorea nunta de aur cu teatrul, rememorându-și, întru emoția și delectarea noastră, momente dintr-o carieră ce a stat sub semnul fast al gloriei. Și pe care, într-o rea zi din cenușia noastră viață din ultimele decenii, a curmat-o brusc un plic stupid în care era anunțată decizia de pensionare; a dumisale și a altor mari actori ai Naționalului bucureștean.

A fost un fel de fals în acte publice: pentru că nimic nu o putea scoate din trecutul și prezentul teatrului nostru, din amintirile noastre vii, pe acea actriță unică în felul ei, cu prezență scenică inconfundabilă.

Am văzut-o pe micul ecran în Coana Zoïtica din O scrisoare pierdută și în Arcadina din Pescărușul. Am trăit momente din Euridice și Apus de soare, ne-am amintit-o în Moartea unui artist și Vizita bătrânei doamne. I-am urmărit apariția statuară și gesturile-i măsurate, tonurile vocii care urcau și coborau - după mișcărilor sufletului și ale trăirilor. Am vânat lent, cu ochiul, toată acea rețea magică, acea pânză de păianjen în care își prindea și partenerul, și spectatorul din sală și am încercat să-i descopăr marele secret, cel care a transformat o viață într-un film pasionant și o actriță într-o legendă.

De fapt, a spus-o la începutul acestei jumătăți de veac de artă, cel care i-a intuit cel mai bine personalitatea. Constantin Nottara a spus de cum a văzut-o: «E înaltă, are chip și trup frumos, va fi o frumoasă amorează». Termenul e poate prea pitoresc și arhaic, dar spune aproape totul despre cea care va deveni, pentru multă vreme, regină a teatrului românesc.

Poate că și din cauza asta, instalându-se de atâta vreme «au dessus de la merle» și trăind închisă în casă și visul unei vieți de poveste, și-a putut conserva și acum, în cel de-al nouălea deceniu al vieții dumisale, aura de poetică noblețe și de tinerețe a spiritului ce ne-a încântat pe toți în tele-visul unei nopți de iarnă." (Sanda Faur, *Vizita marei doamne*, Opus, nr. 6/ februarie 1991)

*

„Mă uit prin presa vremii:

«Nume predestinat. L-a mai purtat o altă magiciană a scenei și a frumuseții: Elvira Popescu. Dar aceea ne-a părăsit. Astălaltă Elviră e a noastră și rămâne a noastră, statornic și pătimăș a țării sale, cu toate solicitările care i-au venit de pretutindenii și continuă să-i vie.»

E Revista Rampa. Suntem în noiembrie 1946 și cel care semnează e Alexandru Kirițescu.

Despre Elvira Godeanu s-a scris mult și s-a tăcut enorm.

...Când s-a scris, se scria pe câte o pagină de ziar, format mare, sub titluri imense: «Elvira Godeanu, apariție princiară, amfitrionă de mare rasă și causeusă fermecătoare văzută în decorul feeric al micului său Versailles de la șosea.». Pagina era ilustrată bogat cu fotografii și explicații precum: «În Scrisoarea pierdută», alături de Pop Marțian; «Surâzătoare, siluetă decupată de Marie Claire, Elvira Godeanu e gata să plece în oraș»; «Ora 7 dimineața. Elvira Godeanu se trezește odată cu primele mângâieri ale zorilor. O baie călduță, 1/2 oră de gimnastică și apoi, la o oră când noctambulii se duc abia să se culce, Elvira Godeanu e gata să-și facă plimbarea matinală, printre teii șoselei Kiseleff» (revista Cortina).

Dădea interviuri-mamut, mărturisind că: son violon d'Ingres este sportul. «Îl practic sub toate formele: de la gimnastica matinală a oricărei femei care ține la cele 60 de kilograme ale ei, până la ... football, box, alpinism și sky» ...«Ora mea de culcare când nu joc: 10 seara, cel mai târziu. Nu mă interesează restaurantele, localurile de noapte, nu cunosc și nu vreau să cunosc nici un joc de noroc și nu-mi pierd somnul meu drag, pentru nimic în lume și cu atât mai puțin, pentru șuete nocturne»... «Dau mai multă atenție luxului, pe scenă, de unde, sub nici un cuvânt, nu poate lipsi. De altfel, să știi, un rol, oricât ar fi de voluminos și de greu, îmi produce, uneori, mult mai puțină bătaie de cap preparatiunea lui tehnică, decât pregătirea lui decorativă». (reportaj interview de Const. Coman).

...Când s-a tăcut, s-a tăcut îndesat. Cine dintre noi a pus mâna pe un

stilou ca să întrebe: cum e posibil ca, în floarea maturității creatoare, teatrul să renunțe dintr-un foc la extraordinara lui societară, de fapt, la extraordinarele lui societare, căci lângă ea erau și Maria Botta și Tantzi Cocea și Marieta Deculescu; cum e posibil ca cineva să dea buzna în gineceul Parnasului și să «le dea plicul» zeitelor, apoi să le trimită pe banca pensionarilor, în Cișmigiu?

Cer iertare cui și-a manifestat o astfel de indignare, dar eu nu-mi aduc aminte decât de uluirea noastră speriată.

N-a mai urcat pe scena Teatrului său, dar a rămas, tot timpul, pe scena Bucureștiului, odată atât de invidiat pentru «șicul» ei, pentru figurile ei pitorești, pentru femeile ei frumoase, dar iată că figurile pitorești s-au stins treptat, șicul s-a evaporat, iar femeile frumoase a căror regină era s-au dus, una câte una, în alte țări mai calde.

Regina-actriță, nu! La braț cu soțul ei, inginerul Prager, făcea plimbări prin oraș și zărindu-i orașul se umplea de murmure: «Uite-o pe Elvira!», «Trece Elvira!», «Vino s-o vezi pe Elvira!».

A fost și a rămas nu numai o stea a teatrului românesc, ci un adevărat mit al vieții interbelice, iar, mai târziu, în anii postbelici, un simbol al rezistenței morale și, dacă-mi permiteți, biologice.

A plecat de la Șosea. A fost nevoită să-și părăsească „micul Versailles”, dar nimic și nimeni n-a putut s-o determine să plece după tiza ei și **ideea că zeița frumuseții e mereu cu noi ne-a făcut mai suportabil urâtul** (subl. n.).

Nu-i singurul fapt pentru care ar trebui să-i fim recunoscători, dar este primul care îmi vine în minte, acum, la aniversarea acestei splendide Elvire naționale." (Ecatarina Oproiu, *Elvira națională*, Adevărul literar și artistic, nr. 66/ 12-18 mai 1991)

*

„S-a spus despre doamna Elvira Godeanu că s-a înscris în istoria teatrului românesc modern ca una dintre cele mai frumoase femei care au urcat pe scena noastră. Și este adevărat.

Alături de frumusețe însă - pentru că actrițe frumoase au fost și sunt multe la noi, și vor fi probabil - trebuie să deosebim și alte câteva trăsături despre care în general nu se prea vorbește. Și aș vrea să mă refer în primul rând la **distincția** excepțională pe care a dovedit-o întotdeauna marea noastră actriță în aparițiile ei, în indiferent care rol. Chiar când comedii mai ușoare, frivole poate, au obligat-o să figureze personaje cu tare de caracter sau de comportament, ea a știut întotdeauna să evite vulgaritatea,

trivialitatea, să ocolească golfurile de banalitate și, cu distincția ce i-a fost întotdeauna caracteristică, să pună în valoare trăsăturile cele mai frumoase și mai interesante și mai atrăgătoare ale fiecărui personaj în parte.

Și întrucât s-a vorbit prea puțin în cronicile și în articolele care au rămas despre prestația dumneai în diverse teatre și roluri, aș vrea să amintesc și de calitatea destul de rară, și despre care chiar și teoreticienii vorbesc arareori, și anume despre **scenicitate**. Tot ce face pe scenă o atare actriță este legat de mediul scenic creat, de indicațiile pe care autorul le dorește exprimate și de ceea ce regizorul a dorit în mod special de la acel personaj.

Și, în sfârșit, aș vrea să amintesc despre spiritul de **finețe** - de care vorbea Pascal - finețe care îi este consubstanțială în raporturile personale și care a funcționat întotdeauna în actul interpretativ și în demersul artistic al actriței noastre." (Valentin Silvestru, TVR, august 1991)

*

„Fiindcă am avut norocul să trăiesc alături de Elvira Godeanu atâția ani, o să vă povestesc istoria acestei prietenii.

În 1948, toate teatrele particulare din București au fost nevoite să-și închidă porțile, vrând-nevrând. Astfel, eu am făcut parte din grupul de actori aduși cu arcanul la Teatrul Național din București, de către Zaharia Stancu.

Cu sentimentul pierderii unei dulci libertăți, am pășit în ceea ce mai rămăsese din faimoasa clădire a Teatrului, după bombardamentele naziste. Eram cuprins de un sentiment al culpabilității, ca și cum aș fi fost vinovat pentru ceea ce se întâmplase atunci.

Timp de zece ani fusesem în grațiile publicului, la 26 de ani avusesem propria mea Companie Teatrală și acum, dintr-o dată, eram forțat să încep o viață nouă, plină de incertitudini și imprevizibile capcane.

Cu mare strângere de suflet am deschis ușa salonului de recepție și privirea mi-a căzut pe cea mai frumoasă româncă a secolului XX, pe superba, pe dulcea și minunata Elvira Godeanu.

Mi-am regăsit instantaneu echilibrul sufletească, pentru că lucrasem împreună în urmă cu câțiva ani.

Elvira și-a dat imediat seama de starea mea sufletească, m-a îmbrățișat și mi-a urat bun venit, asigurându-mă că totul va merge bine. M-a invitat apoi la ea acasă pentru a discuta despre «aventurile» pe care le începeam în noua formulă a Teatrului Național.

Toți actorii noi am fost întâmpinați de vechea trupă cu puțină răceală

și reticență, dar Elvira Godeanu cu grația, tactul și inteligența ei a fost factorul cel mai important care a negociat colaborarea dintre „cele două oștiri” ca să zic așa.

Una dintre figurile cele mai strălucite ale acestei perioade a fost magnifica actriță Elvira Godeanu, o mare regină a scenei naționale, cu talentul ei generos, cu armonia unei făpturi de o mare noblețe.

Soarta m-a adus alături de ea în trei spectacole antologice: Apus de soare, O scrisoare pierdută și Trei surori.

În spectacolul Apus de soare, George Calboreanu și Elvira Godeanu interpretau marile spirite care au înnobilit istoria noastră și ne-au făcut să fim încrezători în destinul nostru.

În O scrisoare pierdută am jucat alături de monștri sacri ai scenei naționale, dar Elvira Godeanu era atinsă de un farmec vertiginos, încât celebra replică a Cetățeanului turmentat «Să trăiască coana Zoțița, că-i damă bună» răsună ca un compliment nu la adresa personajului ci a mării actrițe.

La punerea în scenă a piesei Trei surori, alături de Elvira Godeanu și alți mari actori am trăit o experiență ieșită din comun, datorită faptului că fiecare actor era și profesor la Institutul de Teatru.

Am admirat-o din sală în multe roluri, în care de fiecare dată reușea să mă emoționeze cu sinceritatea ei fără fisură, cu acea căldură omenească cu care își înnobila personajele, cu noblețea și distincția ei. De câte ori m-am aflat în preajma ei, pe scenă sau în viața de zi cu zi, Elvira Godeanu îmi apărea ca imaginea însăși a echilibrului.

Femeia și actrița au fost pentru mine un îndemn, o povață și o mare iubire.

Soția mea, venită dintr-o altă țară undeva unde nu cunoștea limba, nu avea prieteni și mai ales nu înțelegea modul de viață în care intrase, a găsit în Elvira Godeanu o soră mai mare. Elvira a îndrăgît-o și a protejat-o. Pe ea și apoi pe cei trei copii pe care mi i-a dăruit viața.

Din pomul nostru de Crăciun nu lipseau niciodată dulciurile de la «tanti Elvira», iar eu, un mare amator de dulciuri, aveam regulat parte de cel mai extraordinar tort de ciocolată.

Ani de zile, tortul acela a fost pentru mine semnul că am tot ce-mi doresc.

Din toate aceste pricini, am convingerea nestrămutată că Elvira, de acolo unde este acum, veghează în continuare asupra noastră.” (RADU BELIGAN, Mesaj rostit pe scena Teatrului „Elvira Godeanu”, 9 mai 2004)

*

„Întrebându-l pe Victor Eftimiu (unul dintre giganții teatrului) despre Elvira Godeanu, maestrul mi-a spus: O fostă elevă frumoasă a titanului Nottara, devenită o artistă splendidă a Naționalului.” (Mihai Petrovici, *Cronica Română*, 26 febr. 2005).

*

Așa au scris cronicarii.

Numai că povestea Elvirei continuă dincolo de cronici și de cronicari. Este o poveste, sperăm, fără sfârșit. De care avem nevoie mai ales acum, când poveștile sunt tot mai puține.

9. *Ei, cine să fie, rude de-ale ei!*

Îmi vine în minte o întâmplare superbă în candoarea și adevărul ei - care explică mai bine decât orice altceva obligația, aș zice testamentară, a comunității Târgu-Jiului de a conserva și proteja memoria Elvirei Godeanu; o întâmplare petrecută în săptămâna anterioară desfășurării Zilelor „Elvira Godeanu”, ediția din mai 2007.

Pe frontispiciul clădirii Teatrului trona un banner uriaș care anunța evenimentul. În centrul bannerului era imaginea actriței, înconjurată de chipurile actorilor din instituția care-i purta deja de 14 ani numele. Aflate la promenadă „pe centru”, două doamne în vârstă se opresc și admiră materialul promoțional.

- Uite-o pe Elvira noastră! zice una dintre ele, arogându-și parcă, prin ton, un fel de proprietate perpetuă asupra artistei. Frumoasă mai era! Dar cine-or fi ăia de jur împrejur?

- ***Ei, cine să fie, rude de-ale ei*** (subl. n.)! decide, după un moment de reflecție, cealaltă doamnă.

Da, erau o parte din „rudele” Elvirei Godeanu: actorii. Cealaltă parte - administrația publică, făuritorii teatrului profesionist din Tg-Jiu, admiratorii, cronicarii mai mult sau mai puțin inspirați, spectatorii, laureații edițiilor succesive ale Galelor „Elvira Godeanu”, inițiatorii fundațiilor ce poartă numele actriței, în fine, cei care încercaseră și reușiseră să pună o piatră de temelie la edificiul numit generic „întoarcerea acasă a Elvirei” - nu era pe afiș, dar era aproape, așa cum fusese începând cu anul de grație 1993, când în capitala istorică a Gorjului se produsese un miracol: înființarea

unui teatru profesionist, o instituție care să celebreze una dintre marile personalități feminine ale artei dramatice românești dintotdeauna.

La Tg-Jiu, intrarea în eternitate a Elvirei nu a însemnat numai politicoase și ocazionale amintiri, depășate cu prilejul comemorării unor date importante din biografia fizică sau artistică a divei.

A însemnat ceva mai mult, poate nu atât cât ar fi trebuit, dar un ceva făcut an de an mai bine și mai responsabil, pe măsura unei moșteniri culturale care avea uriașul potențial de a scoate în sfârșit din anonim un oraș cu o impresionantă tradiție teatrală.

În primul volum al istoriei acestui teatru (*Îmblânzirea minotaurului sau nouă ani din viața unui teatru*, Editura Fundației „Constantin Brâncuși”, Tg-Jiu, 2002), încercam să fac o sinteză a demersurilor și eforturilor de reîmpământenire a Elvirei întreprinse de comunitatea Târgu-Jiului.

Precizările de atunci sunt parte a miracolului de care vorbeam mai sus:

„1. *Cei (puțini) care și-au asumat crearea și destinul acestui teatru au avut de făcut față la patru tipuri de provocări:*

- *constituirea unei trupe teatrale competitive care, pe parcursul câtorva ani doar, să ajungă să aibă în componența sa actori și regizori cu studii clasice în proporție de cel puțin două-treimi din numărul total al artiștilor;*

- *menținerea - prin repertoriul prefigurat și montările realizate de regizori tineri a standardului calitativ propus inițial: acela de teatru de repertoriu, nu de teatru comercial;*

- *construirea unui sediu cu facilități tehnice de anvergură europeană;*

- *scrierea unei istorii a mișcării teatrale locale concomitent cu aceea a cronicii noii instituții de cultură.*

De aici: inerente greșeli, planuri deseori utopice și, nu de puține ori, rezultate sub așteptări.

2. *La începutul lunii mai 1993, într-o discuție particulară cu dl. Mihai Moisescu, consilier și membru în Comisia de cultură a Consiliului Județean Gorj (care mi-a solicitat opinia privind numele noului teatru - mai exact alegerea acestuia dintre patronimicele Milescu, Tudor Arghezi și Constantin Brâncuși), am sugerat denumirea Teatrul Elvira Godeanu, bazându-mă pe informațiile pe care le dețineam la acea oră despre actrița originară din Tg-Jiu, cât și pe faptul că, în 14 mai 1992, nepoata actriței, doamna ing. Maria Simion, îmi făcuse onoarea invitării la spectacolul In memoriam Elvira Godeanu, organizat de domnia sa la Muzeul Gorjului, cu participarea actorilor Valeria Seciu și Ovidiu Iuliu Moldovan; {...}*

4. *Durata construcției sediului a fost determinată de circumstanțe*

obiective, printre care amintim: costurile mari presupuse de investiție, modificările de preț datorate devalorizării monedei naționale, cuantumul procentului posibil a fi alocat - într-un an sau altul - de la bugetul Consiliului Județean Gorj, respectiv Consiliului Municipal Târgu-Jiu; {...}

Dincolo de toate aceste tribulații, nu trebuie uitat însă adevărul că nașterea unui teatru este aidoma nașterii oricărei ființe vii: un miracol și o mântuire. Și din acest punct de vedere, autorul acestei crestomații a fost unul dintre cei favorizați de soartă. A participat, adică, la toate momentele transformării ideii/idealului mai întâi în proiect, mai apoi în realitate. Ele, momentele acestea, nu au fost puține, nici împodobite prea des cu un covor roșu ori însoțite de sunete glorioase de trâmbițe. Dimpotrivă, așa zice.

Dar cel mai dificil dintre toate - asta, dacă am imagina o scală a greutăților întâmpinate din 1993 și până astăzi - a fost așteptarea, amânarea de pe un an pe altul din varii motive a terminării zidirii. Iar când s-a întâmplat să fie întreagă speranța, când a devenit certitudine deci, subsemnatul, în loc de oboseală, am simțit o indescriptibilă mândrie. Ca să nu cad în păcatul trufiei, am întrebat în dreapta și-n stânga pe toți cei care în acești ani fuseseră alături de Teatru și contribuiseră infinit mai mult decât mine la devenirea lui. Mi-au mărturisit aceeași senzație: de proprietar cu acte în regulă.

Mi-am zis atunci - îmi zic și acum - că, dacă asemenea sentimente sunt trăite cu aceeași intensitate de o întreagă comunitate, înseamnă că în acest colț de lume s-a produs într-adevăr o minune. O minune pe care, în puține cuvinte, o putem defini astfel: o comunitate s-a descoperit pe sine vrednică în a-și înnobila sufletul și are de gând să nu uite asta niciodată."

Dar iată ce au făcut „rudele” Elvirei Godeanu întru veșnicirea numelui ei:

1) Înființarea Teatrului Dramatic „Elvira Godeanu”:

*

ROMÂNIA

JUDEȚUL GORJ

DELEGAȚIA PERMANENTĂ

DISPOZIȚIA NR. 22

Dr. Ing. Ștefan Popescu Bejat, președintele Consiliului județean Gorj;
Având în vedere:

- discuțiile purtate cu d-nii Mihai Golu, ministrul Culturii, Gh. Caralicea Mărculescu, prefectul județului Gorj, cu alte personalități ale județului, din care a rezultat necesitatea înființării unui Teatru de Stat în județul Gorj;

- prevederile art. 77 din legea nr. 69/ 1991.

În baza art. 68 din legea nr. 69/ 1991 privind Administrația Publică Locală

DISPUNE:

Art. 1. În vederea înființării Teatrului de Stat Tg-Jiu se vor lua următoarele măsuri:

- comisia pentru activități științifice, învățământ, sănătate, cultură a Consiliului județean va analiza oportunitatea înființării acestei instituții culturale;

- comisia de studii, prognoză economică-socială, buget, finanțe va studia posibilitatea de finanțare a activității și de dotare a instituției respective;

- comisia de administrație publică locală și juridică va lua în dezbateră și va face propuneri cu privire la întocmirea regulamentului de organizare și funcționare a Teatrului de Stat Tg-Jiu;

- comisia județeană pentru atribuirea și schimbarea de denumiri va prezenta Consiliului județean Gorj propuneri cu privire la denumirea instituției culturale de mai sus.

Art. 2. Proiectul de hotărâre, în baza art. 59 lit. p. din Legea nr. 69/ 1991 privind administrația publică locală, va fi prezentat spre dezbateră la prima ședință a Consiliului județean Gorj.

Art. 3. Se va înființa un comitet de inițiativă și totodată pe data prezentei se deschide lista publică pentru a da posibilitatea tuturor cetățenilor gorjeni iubitori de cultură de a contribui material în susținerea acestei acțiuni.

Art. 4. Direcția programe, prognoză, buget, finanțe și Direcția de coordonare-organizare din cadrul Consiliului județean Gorj vor sprijini aducerea la îndeplinire a prezentei dispoziții.

DATA ASTĂZI 18. 05. 1993

PREȘEDINTE,
Dr. Ing. Ștefan Popescu Bejat

*

ROMÂNIA
CONSILIUL JUDEȚEAN

JUDEȚUL GORJ

HOTĂRÂRE

privind înființarea

Teatrului Dramatic „ELVIRA GODEANU”, în județul Gorj

Consiliul Județean

Având în vedere:

- referatul de oportunitate al Comisiei pentru activități științifice, învățământ, cultură, sănătate, protecție socială, sportive și agrement;
- referatul cu propuneri al Comisiei județene pentru atribuirea sau schimbarea de denumiri;
- dispoziția președintelui Consiliului județean nr. 22/ 18. 05. 1993 cu privire la stabilirea unor măsuri în vederea înființării unei instituții culturale în județul Gorj;
- prevederile art. 1, lit. c., din Decretul-Lege nr. 100/ 1990 privind atribuirea sau schimbarea de denumiri.

În baza art. 62 și art. 59 lit. p. din Legea nr. 69/ 1991 privind administrația publică locală

HOTĂRĂȘTE:

ART. 1. Începând cu data prezentei, se înființează Teatrul Dramatic „ELVIRA GODEANU”, cu sediul în Municipiul Tg-Jiu str. Griviței nr. 8 - instituție culturală cu personalitate juridică, aflată în subordinea Consiliului județean Gorj.

ART. 2. Finanțarea se asigură în parte de la bugetul local, respectiv bugetul propriu al Consiliului județean Gorj, venituri proprii și fonduri realizate pe baza listei publice deschise de autoritatea publică județeană.

ART. 3. Se aprobă pentru anul 1993 organigrama și numărul maxim de personal potrivit anexei care face parte integrantă din prezenta hotărâre.

ART. 4. Cu aceeași dată, se numește în funcția de director al acestei instituții, D-l MARIAN NEGRESCU, actor.

ART. 5. Prevederile prezentei hotărâri vor fi aduse la îndeplinire de Direcția programe, prognoze, buget, finanțe a Consiliului județean Gorj.

DATA ASTĂZI 11. 06. 1993

PREȘEDINTE,

dr. ing. Ștefan Popescu Bejat

Hot. nr. 9 luată cu un nr. de 34 voturi

*

**S.C. PERFECT S.R.L. TG-JIU
ATELIER DE PROIECTARE, ARHITECTURĂ,
STRUCTURĂ, INSTALAȚII**

Către:

Vă înaintăm spre semnare următorul:

**CONTRACT DE PROIECTARE
NR. 145/ 1994**

Denumirea lucrării: **Reparații curente și capitale la Sala „Central”
Târgu-Jiu**

Contractul se încheie între: **S.C. Perfect SRL Tg-Jiu**
reprezentat prin: **Arh. Maicovschi Mihai Iacob** - Administrator
și între: **Teatrul „Elvira Godeanu” Tg-Jiu**

cu sediul în: Tg-Jiu, strada Victoriei nr. 36, reprezentat prin: **Negrescu
Marian** - Director și **Târlea Valeria** - Contabil șef

Lucrările au fost încredințate de beneficiar proiectantului general de
specialitate prin comanda nr. 227 din 07/10/1994.

Art. 1. Prețul lucrărilor de proiectare care constituie obiectul contractului
este de 4.500.000 lei, valoare stabilită prin licitația publică din data de
07.10.1994.

.....
Proiectant general de specialitate   Beneficiar
L.S.   L.S.

Data emiterii: 24 oct. 1994   Data însușirii: 26 oct. 1994
{Extras}

**2. Înființarea unor Fundații culturale care să perpetueze memoria
actriței**

a. Fundația „Elvira Godeanu” Tg-Jiu

Art. 1. - Fundația “Elvira Godeanu” este persoană juridică autonomă,
cu caracter nelucrător și funcționează pe perioadă nedeterminată, ca
instituție culturală apolitică, de interes public. {...}

Art. 3. - Obiectivul activității Fundației îl constituie desfășurarea de
activități promoționale în toate domeniile culturii, cu deosebire în cel

teatral, cu scopul de a cinsti și perpetua prin creație culturală memoria mării actrițe Elvira Godeanu - gorjeancă de obârșie după mamă, a altor mari actori români originari din Gorj, precum și de a conserva și valorifica moștenirea teatrală de peste 160 de ani a acestui ținut. În îndeplinirea acestui scop, Fundația își propune:

- crearea cadrului propice manifestării libere a disponibilităților de creație culturală din arealul teritorial românesc (inclusiv din Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herței), ca și din cel spiritual românesc (comunități românești aflate pe teritoriul altor țări);

- stabilirea de legături culturale între români și alte etnii, pe criteriul că bunurile culturale sunt patrimoniul comun și indivizibil al umanității;

- colaborarea cu alte fundații, asociații, societăți sau uniuni de creație din țară și străinătate;

- colaborarea cu instituții culturale de stat sau private, cu alte instituții sau persoane particulare interesate de propășirea culturală a zonei;

- editarea unor monografii, studii și biobibliografii referitoare la Elvira Godeanu, la alte personalități ale artei dramatice românești originare din zonă, la mișcarea teatrală gorjeană în general, a unor creații dramatice contemporane românești sau universale pe care Teatrul Dramatic “Elvira Godeanu” intenționează să le monteze în premieră națională sau mondială;

- editarea revistei “Caietele Elvira Godeanu”- publicație de informare teatrală în limbile română, engleză și franceză, a unor materiale audio-vizuale de promovare a imaginii culturale a Gorjului și a Țării;

- organizarea sau participarea la expoziții, spectacole, simpozioane, saloane, târguri, la alte manifestări cu caracter cultural, artistic sau științific;

- înființarea, în Târgu-Jiu, în țară și în străinătate, a unor puncte de informare “Elvira Godeanu” relative la mișcarea culturală gorjeană, în general și la activitatea Teatrului “Elvira Godeanu”, în special, și dotarea cu materiale promoționale necesare;

- organizarea de festivaluri și colovii naționale și internaționale în colaborare cu Teatrul Dramatic “Elvira Godeanu” Târgu-Jiu, UNITER, alte asociații sau uniuni de creație din țară și străinătate;

- înființarea unui Centru internațional de studii teatrale;

- acordarea, anual, a unor premii, burse, distincții și alte forme de susținere materială a oamenilor de vocație culturală deosebită, după cum urmează:

- **Premiile “Elvira Godeanu”** pentru creație teatrală feminină (interprete, regie, scenografie, muzică, dramaturgie originală, etc.);

- **Ajutorul de creație “Elvira Godeanu”**, acordat unui tânăr cu aptitudini artistice deosebite, pentru continuarea (completarea) studiilor de specialitate în țară și, după caz, în străinătate;

- **Bursa de excelență “Elvira Godeanu”**, acordată celui mai bine cotate șef de promoție - secția regie, din țară, cu obligația ca acesta din urmă să monteze spectacolul de deschidere a stagiunii în curs la Teatrul “Elvira Godeanu”;

- **Premiile de stimă “Elvira Godeanu”**, acordate unor personalități culturale deosebite (teatru, film, artă plastică, muzică, literatură etc.), originare sau stabilite în Gorj, sau care au contribuit ori contribuie la realizarea imaginii culturale a Gorjului;

- **Premiile de recunoștință “Elvira Godeanu”**, acordate unor foste glorii ale mișcării teatrale locale sau naționale;

- realizarea unor plăci comemorative și dezvelirea lor la sediul Fundației, precum și la imobilul de domiciliu al Elvirei Godeanu;

- realizarea unor semne memoriale și amplasarea lor în zone în care au funcționat în Târgu-Jiu, de-a lungul timpului, instituții sau spații amenajate pentru activitatea teatrală (Teatrul Milescu, Teatru-cinema Căldărușe etc.);

- lansarea unei medalii și a unor înscrisuri comemorative;

- realizarea unui bust Elvira Godeanu și amplasarea lui în scuarul din fața Teatrului din Târgu-Jiu;

- realizarea unui punct muzeal “Elvira Godeanu” și amenajarea lui la sediul teatrului omonim, precum și achiziționarea unor piese de mobilier, documente, alte obiecte aparținând patroanei spirituale a Fundației

{STATUTUL FUNDAȚIEI “ELVIRA GODEANU” TÂRGU-JIU/ Extras/ Autor proiect: Ion Cepoi/ Caietele „Elvira Godeanu”, nr. 4, noiembrie 1996}

*

MINISTERUL CULTURII

CABINETUL SECRETARULUI GENERAL

DIRECȚIA LEGISLAȚIE, SINTEZE

Nr. 368 din 04.06.1999

AVIZ

Văzând cererea înregistrată sub numărul 9276/ 04.06.1999 dosar 3924/ 1999 formulată de Tribunalul Gorj, prin care se solicită acordarea avizului

Ministerului Culturii pentru dobândirea personalității juridice și înregistrarea unei asociații/ fundații, precum și referatele privind legalitatea și utilitatea înființării acesteia;

Având în vedere că în scopul declarat al asociației/ fundației sunt cuprinse activități ce intră în componență Ministerului Culturii și nu contravin legislației;

Ținând seama de dispozițiile Legii nr. 21/ 1924 pentru persoanele juridice și de faptul că prevederile actului de constituire și ale statutului asigură realizarea scopului propus și buna administrare a fondurilor:

SE AVIZEAZĂ FAVORABIL înființarea FUNDAȚIEI CULTURALE „ELVIRA GODEANU” cu sediul în Strada Victoriei, nr. 35, municipiul Tg-Jiu, jud. Gorj

numai pentru activitățile culturale fără scop lucrativ consemnate în actul de constituire și statut.

Ministerul Culturii nu sepronunță asupra activității asociației/ fundației care nu intră în competența sa. Pentru alte activități decât cele culturale, asociația/ fundația este necesar să primească avizele autorităților de profil (ministere, structuri centrale etc.), în legătură cu acestea urmând să se pronunțe instanța judecătorească.

În cazul în care scopul sau mijloacele folosite de asociație/ fundație devin ilicite ori sunt altele decât cele pentru care s-a constituit, Ministerul Culturii își rezervă dreptul de a retrage prezentul AVIZ și de a acționa conform dispozițiilor legale.

Orice modificare a statutului, a organizării sau a a scopului asociației/ fundației va trebui declarată, potrivit legii.

Pentru aplicarea dispozițiilor art. 15 din Legea 21/ 1924, rugăm instanța de judecată să ne comunice un exemplar al sentinței.

Secretar general
Delia Mucică

Consilier juridic

*

Membri fondatori: Negrescu Marian, Cepoi Ion, Alexandrescu Ion, Cacoveanu Viorel, Silvestru Brândușa, Stoichițoiu Titu, Ispas Constantin, Chiriac Ion, Dragotă Nicolae, Coiculescu Radu, Diaconu Maria, Popa Valentin, Tilici Ligia, Gârbaciu Viorel, Fometescu Doru, Gâlmă Cristian, Pusdrea Mariana, Pinte Homeag Leni, Andone Geni, Stoia Josefina, Vicol Nicolae, Andone Adrian, Negrescu-Baciu Gabriela, Vasiescu Vasile, Titu

Eugen, Cristian Drăgan, Dinu Anca, Stoica Ion, Șuță Aurelian, Nemțoiu Petronela, Vlădulescu Alin, Popescu Ovidiu, Târlea Valeria, Plută Viorica.

b. Fundația „Elvira Godeanu” București

Scurt istoric:

Fundația „Elvira Godeanu” a luat ființă pe data de 13 mai 2001.

Această dată semnifică ziua de naștere a regretatei mele mătuși Elvira Godeanu.

Fundația se constituie ca persoană juridică română, neguvernamentală, de drept privat, fără scop lucrativ, autonomă și apolitică, fiind concepută ca o instituție de acțiune umanitară din domeniul său de activitate.

Scopul Fundației Elvira Godeanu este reprezentat de:

- Organizarea de gale literare și artistice anuale și de decernarea de premii Elvira Godeanu în cadrul acestora, organizarea de mese festive și dineuri la nivel intern și internațional pentru promovarea imaginii Elvirei Godeanu, pentru a strânge fondurile necesare îndeplinirii scopurilor fundației;

- organizarea spectacolelor de teatru atât pentru adulți cât și pentru copii;

- producerea și difuzarea de filme și emisiuni cultural-artistice, documentare, pentru televiziune, radio și cinematografie;

- editarea de programe, postere și alte publicații de propagandă cultural-artistică;

- întrajutorarea copiilor orfani și a bătrânilor aflați în dificultate;

- publicații culturale.

Președinte fondator: Armand Calotă (n. 22 iulie 1962, Tg-Jiu), actor Teatrul Național București

3. Construcția/ finalizarea noului sediu al Teatrului Dramatic „Elvira Godeanu” Tg-Jiu:

*

INAUGURAREA OFICIALĂ A NOULUI SEDIU AL TEATRULUI DRAMATIC „ELVIRA GODEANU”

și DESCHIDERA STAGIUNII 2002 - 2003 FIȘA EVENIMENTULUI

Data: 26 octombrie 2002

Invitați de onoare: directori de teatre din țară, critici de specialitate, mass-media scrisă și vorbită, actori, regizori, scenografi, impresari;

Desfășurare:

- Întâmpinarea înalților oaspeți;
- Tăierea panglicii inaugurale/ Scurte discursuri: Florin Cârциumaru, primarul municipiului Tg-Jiu; Nicolae Mischie, președinte Consiliu Județean Gorj; Marian Negrescu, director Teatru;
- Intrare în hol;
- Scurtă prezentare a Expoziției documentare „Teatrul în Tg-Jiu”;
- Dezvelirea bustului Elvirei Godeanu, donație a d-nei Maria Simion, nepoata actriței;
- Lansare de carte: Ion Cepoi, *Îmblânzirea Minotaurului sau 9 ani din viața unui teatru*;
- Intrare în sală;
- Alocuțiuni:
  - * Toni Mihail Greblă, prefectul județului Gorj;
  - * Nicolae Mischie, Președinte Consiliul Județean Gorj;
  - * Mircea Diaconu, actor, reprezentant UNITER;
- Festivitatea înmânării de *Diplome de excelență* și a unor *Înscrisuri de onoare și grațitudine „Prieten al Teatrului Elvira Godeanu”* unui număr restrâns de reprezentanți ai autorităților publice de ale căror decizii se leagă înființarea și zidirea teatrului;
- Înmânarea festivă a *Abonamentelor speciale* de spectacol unora dintre personalitățile prezente la eveniment;
- Spectacol de gală: ***Ultimul împărat*** de Valentin Nicolau, în prezența autorului/ Premieră națională absolută
Regia: Vitalie Lupașcu
Scenografia: Vioara Bara

4. Instituirea și decernarea, anual, în cadrul unor Gale speciale, a Premiilor „Elvira Godeanu”:

*

TEATRUL DRAMATIC „ELVIRA GODEANU” TG-JIU

Regulament privind instituirea și acordarea Premiilor „Elvira Godeanu”

Întrucât, de la înființare și până în prezent, instituția noastră a devenit o prezență vie și necesară, contribuind la propășirea vieții culturale a municipiului și județului,

în memoria patronului nostru spiritual - marea actriță Elvira Godeanu,

în virtutea principiilor care au stat și stau la baza așezământului nostru din momentul constituirii și până acum:

- respect față de valorile etice și estetice ale artei adevărate;
- respect și loialitate față de beneficiarul întreprinderii noastre artistice - publicul spectator;
- promovarea, cu prioritate, a unui repertoriu dramatic variat și complex și a unor actori, scenografi și regizori tineri, încă nesupuși rutinei și conformismului,

Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu” va acorda anual, la 13 mai - ziua de naștere a actriței, PREMIILE „ELVIRA GODEANU” (în mod excepțional, în anul 1997, evenimentul va avea loc în luna ianuarie, ca un omagiu adus celui mai mare dramaturg român - Ion Luca Caragiale - de la a cărui naștere se împlinesc 145 ani), la următoarele secțiuni:

- Excelență, In Memoriam, pentru o mare personalitate teatrală intrată în eternitate;
- Recunoștință, pentru întreaga viață închinată propășirii artei dramatice în Gorj;
- Pentru cel mai reprezentativ regizor al stagiunii anterioare;
- Pentru dramaturgie contemporană;
- Pentru cea mai valoroasă creație actricească a stagiunii;
- Pentru scenografie, grafică și afiș;
- Pentru cronică dramatică;
- Pentru editare carte de teatru;
- Pentru crearea opiniei și promovarea imaginii publice a teatrului în presa vorbită;
- Pentru promovarea imaginii publice a mării actrițe în conștiința contemporanilor prin presa scrisă;
- Pentru arta tiparului;
- Pentru fidelitate față de teatrul din Tg-Jiu;
- Pentru promovarea valorilor spirituale ale Gorjului;
- Pentru generozitatea cu care este sprijinită material instituția.

Premiile vor fi simbolice și vor consta în înmânarea unui Trofeu (creație a artistului plastic Valer Neag) oferit de sponsorul permanent al teatrului - S.C. STAR GLASS S.A. Tg-Jiu, a Diplomei de onoare și a Abonamentului gratuit cu acces pe toată durata vieții la spectacolele de premieră ale teatrului. Excepție fac Premiile pentru dramaturgie contemporană și de Recunoștință, ai căror laureați vor fi recompensați și material. {Autor proiect și director de program ediția I: Ion Cepoi}

*

Laureații Premiilor „Elvira Godeanu”:

*** Ediția 1997**

- Premiul de Excelență pentru întreaga carieră - acordat IN MEMORIAM domnului **VALENTIN SILVESTRU**;
- Premiul de Recunoștință: **LIGIA TILICI**, Tg-Jiu - pentru întreaga viață închinată propășirii artei dramatice în Gorj;
- Premiul pentru dramaturgie: **VIOREL CACOVEANU**, Cluj-Napoca;
- Premiul pentru regie: **BOGDAN CRISTIAN DRĂGAN** - pentru montarea la Tg-Jiu în premieră mondială a piesei „*Carantina*” de Tullio Zanolleto;
- Premiul pentru scenografie, grafică, afiș: **VALER NEAG**, Tg-Jiu;
- Premiul pentru cronică dramatică: **ZENOVIE CÂRLUGEA**, scriitor, Tg-Jiu;
- Premiul pentru rol principal (Conul Leonida din comedia „*Conu Leonida față cu reacțiunea*” de I. L. Caragiale): **EUGEN TITU**, actor, Tg-Jiu;
- Premiul pentru rol secundar (Efimița, din comedia menționată): **SIMONA URS**, actriță, Tg-Jiu;
- Premiul pentru promovarea imaginii publice a Teatrului prin presa vorbită: **POSTUL DE RADIO TG-JIU** (director Ovidiu Popescu);
- Premiul pentru editare de carte de teatru: „*Semnul crucii*” de Gabriel Marcel (Colecția „Elvira Godeanu”, nr. 1/ îngrijitor ediție Ion Cepoi) - **EDITURA „AL. ȘTEFULESCU” TG-JIU** (consilier editorial Ion Popescu);
- Premiul pentru fidelitate față de Teatrul „Elvira Godeanu”: **CONSTANTIN CODIȚĂ**, șeful Inspectoratului de poliție al județului Gorj;
- Premiul pentru promovarea imaginii mării actrițe prin presa scrisă: **ION CEPOI**, secretar literar al teatrului;
- Premiul special pentru arta tiparului: **Tipografia PRINT ART Tg-Jiu**;
- Premiul special pentru promovarea valorilor spirituale ale Gorjului prin revista „Brâncuși” și colecția de carte „Brâncușiana”: **NICOLAE DIACONU**, scriitor, Tg-Jiu;
- Premiul special pentru generozitatea cu care sprijină material și moral instituția: **S.C. STAR GLASS S.A. TG-JIU**.

Ediția 1999

- Premiul pentru rol principal feminin: **GABRIELA BACIU**, T. N. Craiova (Catarina din „*Îmblânzirea scorpiei*” de Shakespeare);
- Premiul pentru rol secundar feminin: **RODICA GUGU**, Teatrul „Elvira

Godeanu" (Bianca din „Îmblânzirea scorpiei”);

- Premiul pentru rol principal masculin: ADRIAN ANDONE, T. N. C. (Petruchio din aceeași piesă);

- Premiul pentru rol secundar masculin: VALERIU BÂZU, Teatrul „Elvira Godeanu” (Sly din „Îmblânzirea scorpiei”);

- Premiul special: regizorul BOGDAN CRISTIAN DRĂGAN (scenariile originale *Carantina, Bietul John, Revolta de pe urmă a Evei Braun*.)”

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru întreaga activitate: **SANDA MANU**, șef catedră de actorie a U.A.T.C. „I. L. Caragiale” și **ILEANA BERLOGEA**, profesor universitar doctor al aceleiași instituții bucureștene.

Ediția 2003

- VITALIE LUPAȘCU, pentru regia spectacolului „Ultimul împărat” de Valentin Nicolau;

- VIOARA BARA, (Teatrul de Stat Oradea) pentru scenografia la piesa „Ultimul împărat”;

- VALENTIN NICOLAU, pentru dramaturgie românească contemporană;

- **ILIE GHEORGHE, VALER DELLAKEZA, TUDOR GHEORGHE** (Teatrul Național Craiova), pentru remarcabile contribuții la dezvoltarea artei interpretative în teatrul românesc contemporan;

- MARIANA GHIȚULESCU, (Teatrul „Elvira Godeanu”) pentru interpretarea rolului Curtezana din piesa „Ultimul împărat”;

- ION ALEXANDRESCU (Teatrul „Elvira Godeanu”) pentru rolul Iordache din piesa „D’ale carnavalului” de I. L. Caragiale;

- MARIA SIMION, nepoată a Elvirei Godeanu, pentru donația de obiecte și documente aparținătoare actriței;

- FLORIN CÂRCIUMARU, primarul municipiului Tg-Jiu;

- Teatrul Național Cluj-Napoca, pentru spectacolul „Bolnavul închipuit” de Moliere, regia Sanda Manu;

- Teatrul Municipal Baia Mare, pentru spectacolul „Revizorul” de N. V. Gogol, regia Gelu Badea;

- Teatrul de Nord Satu Mare, pentru spectacolele „Visul unei nopți de vară” de W. Shakespeare, regia Gelu Badea și „Scaunele” de Eugen Ionescu, regia Andrei Mihalache;

PREMIILE FUNDAȚIEI „ELVIRA GODEANU” TG-JIU

- MARIAN NEGRESCU, director al Teatrului „Elvira Godeanu”;

- ION CEPOI, secretar literar al Teatrului;

- TEODOR DĂDĂLĂU, artist fotograf;

- MIHAI MAIKOVSKI, arhitect;
- VALENTIN TAȘCU, critic teatral;
- ION POPESCU-BRĂDICENI, critic teatral;
- OVIDIU POPESCU, DORU STRĂMBULESCU, SORIN CĂLUGĂRIȚA, EMANOIL POPESCU, VASILE VASIESCU, RAMONA ȘALAPA - jurnaliști.

Ediția 2004

* Premiul Național „Elvira Godeanu” pentru contribuții remarcabile la dezvoltarea teatrului românesc:

RADU BELIGAN

DINU SĂRARU

* Premiile și trofeul „Elvira Godeanu”:

- ANDREI MIHALACHE , pentru regia spectacolului „Îndrăgostiții din Ancona” de Vajda Katalin;
- ALEXANDRU RADU, pentru scenografia spectacolului „Îndrăgostiții din Ancona” de Vajda Katalin;
- EUGEN TITU pentru rolul Carol Stuart din piesa „Victorie” de Howard Barker, regia Gelu Badea;
- RODICA GUGU, pentru rolul Bradshaw din piesa „Victorie” de Howard Barker și MONICA SFETCU pentru rolul Victoria din piesa „Îndrăgostiții din Ancona” de Vajda Katalin

Ediția 2006

- Premiul Național de Excelență pentru întreaga activitate, la împlinirea vârstei de 70 ani: **FLORIN PIERSIC**;
- Premiul pentru cea mai bună actriță: SIMONA URS (Matilda din „Raiul, prima pe dreapta” de Cornel Udrea & Ana Andreevna din „Revizorul”, de Gogol);
- Premiul pentru cel mai bun actor: SORIN GIURCA (Luka Lukici din „Revizorul”, de Gogol);
- Premiul pentru scenografie: RADU ALEXANDRU, (pentru spectacolul „Revizorul” de Gogol);
- Premiul pentru regie: HORAȚIU IOAN APAN (pentru spectacolul „Richard II” de W. Shakespeare);
- Premiul pentru dramaturgie contemporană: CORNEL UDREA;
- Premiul pentru promovarea imaginii teatrului: OVIDIU POPESCU (director Radio Tg-Jiu)
- Premiul pentru rezultate deosebite obținute cu elevii Liceului de Artă, clasele vocaționale de artă dramatică: MARIANA GHIȚULESCU, ION

ALEXANDRESCU;

- Premiul pentru mecenat: VIOREL DAVID (manager general SC ARTEGO SA Tg-Jiu).

Ediția 2007

- Premiul Național de Excelență „ELVIRA GODEANU” pentru întreaga activitate: **ILINCA TOMOROVEANU**;

- Premiul Național „Elvira Godeanu” pentru critică teatrală: **MIRUNA RUNCAN**;

- Premiul “Elvira Godeanu” pentru promovarea imaginii Teatrului: **VALENTIN TAȘCU**;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru regie: **ACHILLE ROSELLETTI** (Italia), pentru spectacolul „Bătrânii” de Giampiero Frondini;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru consecvanța cu care sprijină material și moral Teatrul: **FLORIN CÂRCIUMARU**, primarul municipiului Tg-Jiu;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal masculin: **VALERIU BÂZU** (Crainicul - „Ieșirea în lume” - adaptare de Ion Cepoi după „La liliaci” de Marin Sorescu, regia Marian Negrescu);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal feminin: **MONICA SFETCU** (Ea - „Nu sunt turnul Eiffel” de Ecaterina Oproiu, regia Marian Negrescu);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar masculin: **CONSTANTIN EREMIA** (Târziu - „Ieșirea în lume” - adaptare de Ion Cepoi după „La liliaci” de Marin Sorescu);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar feminin
MARIANA GHITULESCU (Emina - „Bătrânii” de Giampiero Frondini);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru regie spectacole copii: **ION ALEXANDRESCU**;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru interpretare spectacole pentru copii: **LUMINȚA ȘOROP**;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru muzică originală: **AUREL POPESCU** (spectacolul „Aventurile lui Billy” de Dorel Stoia);

- Premiul special „Elvira Godeanu” : **RALUCA SAS-MARINESCU** pentru profesionalismul și modernitatea promovării producțiilor Teatrului în țară și în străinătate;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru maturitatea cu care și-au onorat perteneriatul cu Teatrul: **LICEUL DE ARTE „CONSTANTIN BRĂILOIU”**

Tg-Jiu (clasele de artă dramatică)

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru mecenat: VIOREL DAVID, manager general ARTEGO SA Tg-Jiu.

Ediția 2008

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru prodigioasa carieră cinematografică internațională și crearea primului teatru particular din România mileniului III: **MARCEL IUREȘ**;

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru critică teatrală și promovarea imaginii Teatrului „Elvira Godeanu” în țară și Europa: MIRCEA GHIȚULESCU;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru regie (ex equo): RADU OLĂREANU („Femeia ca un câmp de luptă în Bosnia” de Matei Vișniec) și OVIDIU CAIȚA („Trei surori” de A. P. Cehov);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru scenografie: ELIZA și CLARA LABANCZ („Trei surori” de A. P. Cehov);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru parteneriat instituțional privilegiat: MIHAI MĂLAIMARE (director Teatrul „Masca”);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal masculin: RADU BOTAR („Emigranții” de Stawomir Mrozek);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal feminin: RODICA ADRIANA GUGU (Dorra - „Femeia ca un câmp de luptă în Bosnia” de Matei Vișniec și Natalia Ivanovna - „Trei surori” de A. P. Cehov);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar masculin (Ex equo): EUGEN TITU (Solionâi - „Trei surori” de Cehov și ION ALEXANDRESCU (Kulâghin - „Trei surori” de Cehov;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar feminin: SIMONA URS (Anfisa - „Trei surori” de Cehov);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru debut: MĂDĂLINA CIOBĂNUC (Irina - „Trei surori”) și COSMIN BREHUȚI (Andrei Prozorov - „Trei surori”);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru credința în destinul Teatrului din Tg-Jiu: FLORIN CÂRCIUMARU, Primarul municipiului Tg-Jiu;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru mecenat: VIOREL DAVID, Manager general ARTEGO S.A.

Ediția 2009

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru întreaga carieră: **HORAȚIU MĂLĂELE**;

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru critică teatrală și

promovarea imaginii Teatrului „Elvira Godeanu” în țară și Europa:
MIRCEA GHIȚULESCU;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru regie: **HORAȚIU APAN;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru scenografie: **ELIZA LABANCZ;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal masculin: **COSMIN BREHUȚĂ;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal feminin: **MĂDĂLINA CIOBĂNUC;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar masculin (Ex equo):
GEORGE DRĂGHESCU și ION ALEXANDRESCU;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar feminin: **SIMONA URS;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru debut: **IRINA LEANCĂ și CRISTIAN NAUM;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru debut muzical: **PETRE ANCUȚA;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru cronică dramatică: **VIOREL SURDOIU;**

Premiul „Elvira Godeanu” pentru artă cinematografică: **DUMITRU CĂLUGĂRU;**

Ediția 2010

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru întreaga activitate: **OLGA TUDORACHE;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru regie: **IOAN CRISTIAN;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal masculin: **CRISTIAN NAUM;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal feminin: **IRINA NAUM;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar masculin: **COSMIN BREHUȚĂ;**

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar feminin: **SIMONA URS;**

- Premiul „Elvira Godeanu” spectacole pentru copii: **LUMINIȚA ȘOROP;**

- Premii speciale pentru întreaga activitate: **MARIAN NEGRESCU și ION CEPOI.**

Ediția 2011

- Premiul național „Elvira Godeanu” pentru întreaga carieră: **GEORGE MIHĂIȚĂ,** director Teatrul de Comedie București;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru critică teatrală: **HORIA**

MUNTENUȘ, Cluj-Napoca;

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru regie: ACHILLE ROSELETTI, Italia
- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal masculin, ex equo: COSMIN BREHUȚĂ („Eu și iubita mea”) și CRISTI NAUM („Bigamul” și „Porunca a 7-a”);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol principal feminin, ex equo: MĂDĂLINA CIOBĂNUC („Eu și iubita mea”), RODICA NEGRESCU („Titanic vals”) și IRINA NAUM („Bigamul” și „Porunca a 7-a”);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar masculin, ex equo: VALERIU BĂZU („Eu și iubita mea” și „Porunca a 7-a”) și DAN CALOTĂ („Porunca a 7-a”);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru rol secundar feminin, ex equo: SIMONA URS („Eu și iubita mea”) și LUMINIȚA ȘOROP („Titanic vals”);

- Premiul special pentru figurație: CRISTI BĂLȚĂȚEANU, VALI VASIA, GABRIEL POPESCU, ADRIAN BĂLAN, OVIDIU IONESCU;

- Premiul special pentru actori-copii: OCTAVIAN PARASCHIV OPREA („Dl. Goe”) și ADI POPESCU („Tren de plăcere”);

- Premiul „Elvira Godeanu” pentru mecenat: Societatea de Asigurări „Astra”.

5. Crearea unui eveniment cultural național cu prilejul sărbătoririi Centenarului nașterii Elvirei Godeanu

PROGRAM

8 mai 2004

- Lansarea numărului omagial al revistei „Caietele Elvira Godeanu”;
- Premieră: „Don Juan” de Molière; regia Gelu Badea.

9 mai 2004

- Vernisajul expoziției de artă plastică Radu Alexandru;
- Lansare de carte: „Viețile Elvirei Godeanu” de Ion Cepoi;
- Gala Premiilor „Elvira Godeanu”, ediția a IV-a;

Invitați de onoare: *Radu Beligan, Dinu Săraru.*

10 - 18 mai 2004

* *Spectacole de gală* susținute de:

- Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu”: „Dom Juan” de Moliere, regia Gelu Badea; „Visul unei nopți de vară” de W. Shakespeare, regia Marian Negrescu; „Îndrăgostiții din Ancona” de V. Katalin, regia Andrei Mihalache; „Operele complete ale lui WLM ȘXPR” de Jess Borgeson, Adam Long și Daniel Singer, regia Vitalie Lupașcu;

- Teatrul Național București: „Vecina de alături” de Pierre Chesnot;

- Teatrul Național Cluj-Napoca: „Bolnavul închipuit” de Moliere, regia Sanda Manu;

- Teatrul Municipal Baia Mare: „Unchiul Vanea” de Cehov, regia Gelu Badea;

- Teatrul de Nord Satu Mare: „Antigona”, după Sofocle, regia Gelu Badea.

13 mai 2004

- *Simpozion*: „Elvira Godeanu - un secol de nemurire (1904-2004)”;

- *Acordarea numelui* Elvira Godeanu unei străzi din Tg-Jiu;

- *Lansare de carte*: „Zmeul de hârtie” de Ion Cepoi.

17 mai 2004

- *Simpozion aniversar „Elvira Godeanu”*, expoziție de fotografie, proiecție film aniversar, lansare de carte („Viețile Elvirei Godeanu” și „Zmeul de hârtie” de Ion Cepoi);

Organizează: Teatrul „Elvira Godeanu” Tg-Jiu și Teatrul Național „I. L. Caragiale”, în colaborare cu Liga Culturală „Fiii Gorjului”, la Teatrul Național București.

Susțin comunicări: Dinu Săraru, Radu Beligan, Ilinca Tomoroveanu, Simona Bondoc, Tamara Buciuceanu, Armand Calotă, Florin Cârciumaru - primarul municipiului Tg-Jiu, Marian Negrescu, Ion Cepoi, Al. Păsărin, Nicolae Dragoș.

18 mai 2004

- Simpozion: „170 ani de teatru în Tg-Jiu”.

18 - 25 mai 2004

- *Festivalul de teatru al elevilor „Constantin Stanciovici-Brănișteanu”*, ediția a II-a. {Autori proiect: Marian Negrescu, Ion Cepoi}

6. Editarea unor publicații, studii sau monografii care să cuprindă informații despre cariera mării actrițe:

- *Caietele „Elvira Godeanu”* (buletin de informație teatrală, 1994-2004); redactor fondator Ion Cepoi;

- Ion Cepoi, *Artele spectacolului în Gorj*, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Tg-Jiu, 2002;

- Ion Mocioi, *Elvira Godeanu - regină a teatrului românesc*, Editura Spicon, Tg-Jiu, 2002;

- Ion Cepoi, *Viețile Elvirei Godeanu*, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Tg-Jiu, 2004;

- Ion Cepoi, *Elvira Godeanu - O poveste de pe Jiul de Sus*, Editura CJCPCT Gorj, Tg-Jiu, 2011;

7. Crearea unei Colecții muzeale cuprinzând documente, obiecte, fotografiile aparținătoare actriței: 26 octombrie 2002, la inaugurarea noului sediu; donație: ing. Maria Simion; fondatori: Ion Cepoi și Marian Negrescu;

8. Instalarea unui bust al actriței în holul Teatrului din Tg-Jiu: 26 octombrie 2006, la inaugurarea noului sediu;

9. Atribuirea numelui actriței unor străzi: Tg-Jiu, Agigea;

10. Crearea și susținerea brand-ului Elvira Godeanu prin montarea a 83 de spectacole în premieră și realizarea de turnee în Maroc (Casablanca), Turcia (Istanbul), Danemarca, Suedia, Italia.

*

Repertoriul Teatrului Dramatic „Elvira Godeanu” în perioada decembrie 1993 - mai 2011

1. D’ALE CARNAVALULUI

de I. L. Caragiale

Regia și scenografia: Marian Negrescu

Premiera: 19 decembrie 1993

2. JOURDAIN CEL SCRÂNTIT

de Mihail Bulgakov

Regia: Cristian Juncu

Scenografia: Viorel Penișoară-Stegaru

Premiera: 8 noiembrie 1994

3. JACQUES SAU SUPUNEREA

de Eugen Ionescu

Regia și scenografia: Marian Negrescu

Premiera: 12 decembrie 1994

4. CĂSĂTORIA

de N. V. Gogol

Regia: Cristian Juncu

Scenografia: Viorel Penișoară-Stegaru

Premiera: 16 martie 1995

5. MUCK CEL MIC

de W. Hauff

Regia: Ion Alexandrescu

Scenografia: Dumitru Pelmuș

Premiera: 30 mai 1995

6. INTERESUL POARTĂ FESUL

- de Jacinto Benavente
Regia: Eugen Titu
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 31 octombrie 1995
7. A DOUĂSPREZECEA NOAPTE
de W. Shakespeare
Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 19 decembrie 1995
8. SEMNUL CRUCII
de Gabriel Marcel
Regia și scenografia: Radu Tempea
Premiera: 26 februarie 1996
9. CARANTINA
de Tullio Zanovello
Regia: Bogdan-Cristian Drăgan
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 29 aprilie 1996
10. CONU LEONIDA FAȚĂ CU REACȚIUNEA
de I. L. Caragiale
Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 15 noiembrie 1996
11. REVOLTA DE PE URMĂ A EVEI BRAUN
de Bogdan-Cristian Drăgan
Regia: Bogdan-Cristian Drăgan
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 1 martie 1997
12. CU UȘILE ÎNCHISE
de Jean Paul Sartre
Regia și scenografia: Cristian Cârnu
Premiera: 24 iunie 1997
13. URSUL și CÂNTECUL LEBEDEI
de A. P. Cehov
Regia și scenografia: Bogdan-Cristian Drăgan
Premiera: 29 septembrie 1997
14. ÎMBLÂNZIREA SCORPIEI
de W. Shakespeare

- Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 1 februarie 1998
15. TE PLĂTESC CA SĂ MĂ IUBEȘTI
de Dan Tărchilă
Regia și scenografia: Nicu Ursu
Premiera: 15 martie 1998
16. IUBINDU-TE CU MOARTEA
de Cristian Cărcu
Regia și scenografia: Cristian Cărcu
Premiera: 5 iulie 1998
17. TAKE, IANKE ȘI CADÂR
de V. I. Popa
Regia și scenografia: Nicu Ursu
Premiera: 1 octombrie 1998
18. MOTANUL ÎNCĂLȚAT
de Heinz Kahlau
Regia: Ion Alexandrescu
Scenografia: Valer Neag
Premiera: 11 noiembrie 1998
19. BIETUL JOHN
de Bogdan Drăgan
Regia și scenografia: Bogdan-Cristian Drăgan
Premiera: 6 februarie 1999
20. O NOAPTE FURTUNOASĂ
de I. L. Caragiale
Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Petronela Nemțoiu
Premiera: 15 mai 1999
21. CÂNTĂREAȚA CHEALĂ ȘI ALTE TEXTE
de Eugen Ionescu
Regia: Bogdan-Cristian Drăgan
Scenografia: Gelu Popencoff
Premiera: 8 octombrie 1999
22. COMMEDIA
de Marian Negrescu
Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Valer Neag

- Premiera: 11 decembrie 1999
23. PĂPUȘA CU PICIORUL RUPT
de V. I. Popa
Regia: Ion Alexandrescu
Scenografia: Petronela Nemțoiu
Premiera: 19 ianuarie 2000
24. NEÎNȚELEGEREA
de Albert Camus
Regia și scenografia: Nicu Ursu
Premiera: 26 februarie 2000
25. PROCESUL EMINESCU
de Anca Dinu
Regia: Bogdan-Cristian Drăgan
Scenografia: Gelu Popencoff
Premiera: 22 aprilie 2000
26. O SCRISOARE PIERDUTĂ
de I. L. Caragiale
Regia și scenografia: Marian Negrescu
Premiera: 31 mai 2000
27. ANGAJARE DE CLOWN
de Matei Vișniec
Regia: Nicu Ursu
Scenografia: Petronela Nemțoiu
Premiera: 10 noiembrie 2000
28. CĂCIULIȚA ROȘIE
de Radu Gyr
Regia: Ion Alexandrescu
Scenografia: Florin Ularu
Premiera: 12 decembrie 2000
29. SINUCIGAȘUL
de Nikolai Erdman
Regia: Eugen Titu
Scenografia: Florin Ularu
Premiera: 2 februarie 2001
30. WALLY'S CAFE
de Sam Bobrick și Ron Clark
Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Petronela Nemțoiu

Premiera: 6 aprilie 2001

31. NĂZDRĂVANII

de Rodica Gugu

Regia și scenografia: Ion Alexandrescu

Premiera: 7 februarie 2002

32. ULTIMUL ÎMPĂRAT

de Valentin Nicolau

Regia: Vitalie Lupașcu

Scenografia: Vioara Bara

Premiera: 26 octombrie 2002

33. BOLNAVUL ÎNCHIPUIT

de Molière

Regia: Bogdan-Cristian Drăgan

Scenografia: Gelu Popencoff

Premiera: 23 noiembrie 2002

34. D'ALE CARNAVALULUI

de I. L. Caragiale

Regia: Marian Negrescu

Scenografia: Petronela Nemțoiu

Premiera: 7 decembrie 2002

35. CAPUL LUI MOȚOC

de Horia Gârbea

Regia și scenografia: Bogdan-Cristian Drăgan

Premiera: 14 decembrie 2002

36. BALTAGUL

după Mihail Sadoveanu

Regia: Nicu Ursu

Scenografia: Ilinca Ursu

Premiera: 1 februarie 2003

37. DROPIA

Adaptare de Ion Cepoi după „Paracliserul” de Marin Sorescu

Regia: Marian Negrescu

Scenografia: Vioara Bara

Premiera: 22 martie 2003

38. VICTORIE

de Howard Barker

Regia: Gelu Badea

Scenografia: Vioara Bara

- Premiera: 17 mai 2003
39. CACEALMAUA
de Tudor Berca
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 19 mai 2003
40. FLOARE DE CACTUS
de Pierre Barrillet și Pierre Grady
Regia: Nicu Ursu
Scenografia: Ilinca Ursu
Premiera: 1 noiembrie 2003
41. ÎNDRĂGOSTIȚII DIN ANCONA
de Vajda Katalin
Regia: Andrei Mihalache
Scenografia: Radu Alexandru
Premiera: 29 noiembrie 2003
42. VINE MOȘ CRĂCIUN
de Victor Eftimiu
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 16 decembrie 2003
43. OPERELE COMPLETE ALE LUI WLM ȘXPR
de Jess Borgeson, Adam Long, Daniel Singer
Regia și scenografia: Vitalie Lupașcu
Premiera: 28 februarie 2004
44. VISUL UNEI NOPTI DE VARĂ
de W. Shakespeare
Regia: Marian Negrescu
Scenografia: Radu Alexandru
Premiera: 27 martie 2004
45. DOM JUAN
de Molière
Regia: Gelu Badea
Scenografia: Vioara Bara
Premiera: 8 mai 2004
46. STEAUA FĂRĂ NUME
de Mihail Sebastian
Regia: Nicu Ursu
Scenografia: Florin Ularu
Premiera: 2 octombrie 2004

47. PAIȚA
de Yves Heurté
Regia și scenografia: Gelu Badea
Premiera: 29 octombrie 2004
48. ANTIGONA
de Sofocle
Regia: Gelu Badea
Scenografia: Vioara Bara
Premiera: 6 noiembrie 2004
49. PINOCCHIO
de Carlo Collodi
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 27 noiembrie 2004
50. ȘI MINIȘTRII CALCĂ STRÂMB
de Ray Cooney
Regia: Andrei Mihalache
Scenografia: Radu Alexandru
Premiera: 18 decembrie 2004
51. RICHARD II
de W. Shakespeare
Regia: Horațiu Ioan Apan
Scenografia: Vioara Bara
Premiera: 16 aprilie 2005
52. DOI PE-O BANCĂ
de Alexandr Ghelman
Regia: Zoltan Schapira (Suedia)
Scenografia: Vioara Bara
Premiera: 4 septembrie 2005, Casablanca, Maroc
53. RAIUL, PRIMA PE DREAPTA
de Cornel Udrea
Regia: Zoltan Schapira (Suedia)
Scenografia: Vioara Bara
Premiera: 1 octombrie 2005, Stockholm, Suedia
54. REVIZORUL
de N. V. Gogol
Regia: Andrei Mihalache
Scenografia: Radu Alexandru
Premiera: 17 decembrie 2005

55. PROCESUL BRÂNCUȘI
de Bogdan-Cristian Drăgan
Regia și scenografia: Bogdan-Cristian Drăgan
Premiera: 18 februarie 2006
56. HARAP ALB
după Ion Creangă
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 22 februarie 2006
57. NU SUNT TURNUL EIFFEL
de Ecaterina Oproiu
Regia și scenografia: Marian Negrescu
Premiera: 8 aprilie 2006
58. BĂTRÂNII
de Giampiero Frondini
Regia: Achille Roselletti (Italia)
Premiera: 27 mai 2006
59. AVENTURILE LUI BILLY
de Dorel Stoia
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 16 septembrie 2006
60. PUPĂZA DIN TEI
după Ion Creangă
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 28 octombrie 2006
61. IEȘIREA ÎN LUME
Adaptare și dramatizare de Ion Cepoi
după „La lilieci” de Marin Sorescu
Regia și scenografia: Marian Negrescu
Premiera: 16 decembrie 2006
62. A FOST ODATĂ...
de Lili Marton
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 7 februarie 2007
63. UNDE EȘTI TU, ȚEPEȘ DOAMNE?
Recital din lirica eminesciană
Regia și scenografia: Ilie Gheorghe
Premiera: 4 martie 2007
64. EMIGRANȚII

- de Stawomir Mrozec
Regia: Horațiu Ioan Apan
Scenografia: Clara și Eliza Labancz
Premiera: 17 martie 2007
65. O ȚEAPĂ PENTRU FIECARE
Adaptare de Ilie Gheorghe
după „A treia țeapă” de Marin Sorescu
Regia și scenografia: Ilie Gheorghe
Premiera: 3 iunie 2007
66. TREI SURORI
de A. P. Cehov
Regia: Ovidiu Caița
Scenografia: Eliza și Clara Labancz
Premiera: 6 octombrie 2007
67. FEMEIA CA UN CÂMP DE LUPTĂ ÎN BOSNIA
de Matei Vișniec
Regia și scenografia: Radu Olăreanu
Premiera: 3 noiembrie 2007
68. DOGARUL CEL ISTET
Adaptare de Radu Botar
Regia și scenografia: Ion Alexandrescu
Premiera: 6 decembrie 2007
69. CAFENEAUA
de Sam Bobrick și Ron Clark
Regia: Marian Negrescu
Decoruri și pictură: Florin Ularu
Premiera: 23 februarie 2008
70. BALERA
(Dancing Italia)
de Achille Roselletti
Regia: Achille Roselletti (Italia)
Premiera: 29 martie 2008
71. LEONCE ȘI LENA
de Georg Buchner
Regia: Horațiu Ioan Apan
Scenografia: Eliza Labancz
Premiera: 25 octombrie 2008
72. MOBILĂ ȘI DURERE

de Teodor Mazilu
Regia: Eugen Titu
Scenografia: Florin Ularu
Premiera: 3 mai 2008
73. ESCURIAL
de Michel Ghelderode
Regia: Ovidiu Caița
Scenografia: Eliza și Clara Labancz
Premiera: 31 ianuarie 2009
74. FELIA
de Jean Daniel Magnin
Regia: Cristian Ioan
Premiera: 3 octombrie 2009
75. EU ȘI IUBITA MEA
de Douglas Furber și L. Arthur Rose
Regia: Achille Roselletti
Premiera: 24 ianuarie 2010
76. TITANIC VALS
de Tudor Mușatescu
Regia: Nicu Ursu
Scenografia: Marian Negrescu
Premiera: 13 februarie 2010
77. BIGAMUL
de Ray Cooney
Regia și scenografia: Cristian Ioan
Premiera: 27 martie 2010
78. TREN
adaptare după I. L. Caragiale
Regia: Ion Alexandrescu
Premiera: 7 octombrie 2010
79. GOE
adaptare după I. L. Caragiale
Regia: Ion Alexandrescu
Premiera: 8 octombrie 2010
80. PORUNCA 7
de Dario Fo
Regia și scenografia: Marian Negrescu
Premiera: 20 noiembrie 2010

81. STRESS

de Achille Roselletti

Regia: Achile Roselleti

Premiera: 22 ianuarie 2011

82. NASTA

de G. M. Zamfirescu

Regia: Pompiliu Ciochia

10. Teatrul acesta s-a născut din dragoste

Interviu cu Marian Negrescu

- Ne aflăm la finalul celei de-a XVIII-a stagiuni a Teatrului „Elvira Godeanu”. Statistica arată până în acest moment 82 de premiere, adică 4 sau 5 montări de noi piese în fiecare stagiune. E mult, e puțin, Marian Negrescu?

- Da, împlinim 18 ani... Adică, suntem „majori”. Adică, responsabili! 82 de premiere... Pentru un teatru atât de tânăr, cred că este extrem de mult. Media, per stagiune, este una care plasează teatrul nostru (în context național) între primele 20 din cele existente în România.

Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu” a făcut, din acest punct de vedere, un pas uriaș în comparație cu vârsta pe care o are.

Firește, asta înseamnă că publicul iubește teatrul, iar politica repertorială, precum și celelalte evenimente pe care le producem sunt corecte și performante.

- Aceași statistică ne spune că tot de 18 ani ești directorul Teatrului „Elvira Godeanu”. A fost/ este proiectul tău, pe care ți l-ai asumat în 1993 și pe care l-ai continuat până astăzi. Ești, cu alte cuvinte, cel mai longeviv director de instituție culturală din istoria Gorjului. Cum ai reușit să rezisti în toți acești ani?

- Dumnezeu știe cum... Mi-am asumat o responsabilitate uriașă. Față de mine, față de autorități, față de acest oraș.

Vorbim aici de un proiect cultural național, nu local! Și să ne reamintim că, la acel moment, am fost primul teatru înființat și construit după 34 de

ani în România!

În ceea ce privește longevitatea, ai dreptate: stau pe scaunul acesta de 18 ani... Dacă sunt încă aici, înseamnă că încrederea pe care mi-a dăruit-o comunitatea Târgu-Jiului a fost răsplătită prin truda pe care am depus-o pe acest altar al sufletului, teatrul.

- *Din 1993 și până acum, ai sacrificat viața personală, ai lăsat în planul secund cariera de actor de anvergură națională și internațională, ai renunțat la oportunități care-ți puteau aduce mari avantaje de imagine, profesionale și materiale. Ce te-a motivat, ce te-a susținut, ce ți-a dat putere să accepți toate aceste sacrificii?*

- Da, am renunțat la mai multe lucruri decât un om obișnuit... De regulă, renunți la un lucru, două, eu am renunțat la tot pentru acest teatru. Am fost luat în răs, au fost câțiva care m-au batjocorit... Am trecut peste toate astea din dragoste pentru orașul meu și pentru oamenii lui minunați. Dincolo de batjocură, căldura miilor de spectatori m-a făcut să strâng din dinți și să privesc înainte. Am fost motivat, în plus, de visul acestui oraș care și-a dorit un teatru. Am pus aici, pe altarul teatrului, toate sacrificiile personale, am adunat toată dragostea din jurul meu și am reușit să aducem lumina în sufletele oamenilor.

Răspunsul ar fi, deci, următorul: oamenii acestui oraș m-au motivat, m-au susținut și mi-au dat puterea să fac toate sacrificiile acestea. Nu-mi pare rău de nimic.

- *De fapt, care a fost credința ta în toți acești ani?*

- Am crezut în dragoste. Sunt bolnav de optimism... Am avut credința în lucrul bine făcut, în profesionist. Teatrul înseamnă dragoste, lumină, așa că, el, teatrul, mi-a dat puterea să merg mai departe. Apoi, colegii mei...

Nimic din ceea ce am făcut n-a fost în van. Așa că, având credința și dragostea alături, am „mărșăluit” în tranșeele birocrăției până când, așa cum spunea Marin Sorescu, am pus „moțul căciulii în vârf”...

- *Dincolo de artist, ești om ca toți oamenii. Care au fost momentele de mare cumpănă pentru tine și/ sau pentru teatru în cei 18 ani? Dar de mare bucurie?*

- Hmm! Pentru teatru n-au existat momente de cumpănă. El trebuia ferit de orice fel de probleme. Așa că m-am transformat într-un fel de paratrăsnet și am încasat eu totul.

Momente grele am avut, e inerent, cele mai complicate fiind acelea în

care n-am fost lovit, să zicem, profesional, ci, de-a dreptul josnic, la nivel personal. Eu i-am înțeles pe oamenii aceia ... și i-am iertat. Pedepse dă doar Dumnezeu. M-a durut doar pentru că mi-a fost afectată familia, care n-avea ce să caute în războiul acela absurd.

Spun că i-am înțeles pe cei care m-au lovit, pentru că făceau parte din tagma celor pentru care orice lucru bine făcut - teatrul, în cazul nostru - era un lucru rău. Erau frustrați de succesul unui proiect despre care eu am spus mereu că nu e al meu, ci al întregii comunități. Pentru cei cu sufletul înnegrit de invidie, când cineva construiește ceva trainic, vine sfârșitul lumii... În fine, n-are rost să mai vorbim despre acești delatori, istoria nu-i va păstra, așa că vor sfârși în întunericul minții lor bolnave.

Am fost lovit din toate părțile. Am fost reclamat, acuzat, încondeiat, o parte a presei vorbea de averi. Dragul meu, sunt „tovarășul director” care, din 1993 până în 2009, am făcut 300.000 km. cu o Dacie... Nu am decât aceeași căsuță părintească din 1961, nu am conturi, nu alte averi... Nu prea am „față” de director, nu? Tuturor aceluia care m-au terfelit le spun că-i înțeleg și-i iert.

Trebuie să recunosc însă că am, într-adevăr, o bogăție uriașă: în peste 200 ani de istorie teatrală în România, există 55 de ctitori de teatru. Am bucuria și onoarea să mă număr printre ei. În fața acestei bogății, toate celelalte (vile, mașini, bani) nu au nicio valoare, nici nu mă interesează.

Las în urma mea ceva durabil, un Teatru, iar asta ține deja de istoria concretă, adevărată. În rest, oricine poate vorbi orice, trăim într-o țară liberă... Eu sunt fericit că am zidit o „biserica a sufletelor” care va intra în istoria națională.

Bucurii... Dacă eu am încasat loviturile, teatrului i-am lăsat bucuriile. El, teatrul, a prosperat, a strălucit, și asta e lucrul esențial. Vrei cifre? Uite cifre: 10 ediții ale Festivalului național de teatru „Zilele Elvira Godeanu”; 9 ediții ale Festivalului de teatru pentru elevi „Constantin Stanciovici-Brănișteanu”; peste 25.000 spectatori per stagiune; peste 2000 de abonați; 5 spectacole pe săptămână; 7 turnee internaționale.

În 18 ani, Teatrul Dramatic „Elvira Godeanu” a devenit unul dintre brand-urile incontestabile ale Gorjului.

Toate astea sunt bucuriile mele.

- *Ce-ai făcut, e consemnat în istoria teatrului. Ce crezi că poți să faci de acum înainte?*

- Păi, ce să fac? Să fac performanță și de acum încolo!

Îmi doresc din toată inima trei lucruri:

- 267 -

1. Festivalul național de teatru „Zilele Elvira Godeanu” să devină Festival internațional de autor;
2. Un turneu (sponsorizat) internațional în fiecare an;
3. Teatrul să devină membru al Uniunii Teatrelor din Europa.

Asta e ținta mea în viitorul, sper, apropiat.

- În perioada interbelică, dramaturgul (și directorul Naționalului bucureștean) Victor Eftimiu afirma, relativ la excelența artei dramatice românești, următoarele: „A fost o vreme când, atunci când venea o mare personalitate în țară, primele întrebări erau cine este Prim Ministru și cine este directorul Scenei naționale.”

De ani buni, cei care vin în Tg-Jiu întreabă de Florin Cârciumaru și Marian Negrescu. Asta înseamnă că pentru lumea artistică există, cu adevărat, o certitudine numită Teatrul „Elvira Godeanu”. Dacă ai fii proaspăt absolvent al Academiei de Teatru, ai veni să lucrezi la Tg-Jiu? Ce oferă/ce poate oferi instituția aceasta, în 2011, actorului român?

- Da, Teatrul nostru este o certitudine și da, ca proaspăt absolvent aș veni cu inima deschisă la Tg-Jiu. Motivul ar fi acela că teatrul acesta, fiind încă atât de tânăr, este deschis spre performanță, este un spațiu generos cu toți cei care vin de pe băncile facultăților de teatru. În ultimii trei ani, aici au venit 4 tineri actori, cu speranțele adunate cu grijă în sufletul lor. Ajunși la Tg-Jiu, au cunoscut gustul succesului aproape instantaneu: roluri principale, public admirabil, atenție specială din partea colegilor, lucruri care, din păcate, nu se prea întâmplă în teatrele din țară, unde, obiceiul păgubos de „ați aștepta rândul” îi face pe tinerii actori să se simtă „figuranți cu diplomă”.

La Tg-Jiu acest lucru nu se întâmplă, suntem atenți la modul în care se formează fiecare carieră în parte, prin politici repertoriale gândite just și echilibrat astfel încât totul să se desfășoare în starea de normalitate necesară.

Da, categoric, dacă aș fi un tânăr actor, aș veni la Tg-Jiu. Imediat! Odată ajuns însă, nu m-aș grăbi... Ars longa...

- În această toamnă, comemorăm 20 de ani de la intrarea în eternitate a Elvirei Godeanu. Prin ceea ce ai făcut tu, prin ceea ce a făcut orașul acesta, crezi că posteritatea actriței este asigurată?

- Da, au trecut 20 de ani de la dispariția Doamnei...

Sunt puține actrițe - și mă refer la marile actrițe ale acestei țări - care au șansa ca numele lor să rămână nemuritor. Doamna Godeanu are această

șansă, alături de Lucia Sturdza-Bulandra și Maria Filotti - cu a căror personalitate i s-a intersectat la modul fericit cariera.

În ceea ce ne privește, consider că ne-am făcut datoria la modul exemplar față de patroana noastră spirituală. O mare actriță, o carieră formidabilă, o frumusețe de poveste - toate acestea ne obligă. Cred însă că ne vom sprijini reciproc: Doamna Godeanu ne va veghea de acolo, dintre îngeri, noi - îi vom nemuri numele aici, la Tg-Jiu.

- *Cum vezi teatrul acesta peste 5, peste 10, peste 20 de ani?*

- Sunt convins că destinul lui va fi unul frumos. În ceea ce mă privește, proiectele pe care mi le-am propus pot duce instituția acolo unde visez: stagione 10 luni pe an; turnee internaționale anuale; regizori de top; festival internațional de autor. Un teatru european, cu alte cuvinte.

În 1993, atunci când s-a născut instituția, am făcut o proiecție pe termen lung. Azi, după 18 ani, constatăm că suntem în grafic, dacă nu cumva am ajuns pe plus. În următorii 5-10 ani, proiectele amintite vor fi realizate. Peste 20 de ani...

- *Dacă ar fi să dai un sfat peste ani, ce i-ai spune celui/ celei care te va înlocui cândva?*

- Ce să-i spun? Acum 18 ani le spuneam colegilor că următoarele 3 decenii va trebui să muncim „în tranșee”, având prea puțin timp să ne bucurăm de recompense. A trebuit să facem totul, pornind de la zero.

Mai ziceam atunci că ne vom putea liniști doar când Teatrul „Elvira Godeanu” va deveni o instituție solidă, performantă, iubită de public - un spațiu în care toate lucrurile stau la locul lor, un teatru de repertoriu, un teatru respectat în Tg-Jiu, în România, oriunde în lume.

Celui/ celei care îmi va urma îi pot spune doar că va trebui să păstreze curățenia morală, mândria, spiritul acestui teatru. Ar fi bine să aibă puterea de a iubi acest teatru, înainte de a se iubi pe sine. ***Teatrul acesta s-a născut din dragoste*** (subl. n.) și asta înseamnă că sentimentul acesta trebuie să primeze în fața tuturor celorlalte sentimente.

Îi mai pot spune că misiunea lui va fi aceea de a iubi publicul, actorii, corpul tehnic și administrativ, orașul, viața... Dragoste și respect pentru artă și oameni. Atât.

{Ion Cepoi, Tg-Jiu, 8 aprilie 2011}

În loc de postfață

Distincție, grație, rafinement, frumusețe, talent, dăruire. Oricare dintre aceste atribuite ar fi fost îndeajuns pentru a înveșnici un om, Elvirei Godeanu i-au fost hărăzite însă toate.

Superbă în alcătuirea ei fizică și spirituală, elogiată la superlativ de critica de teatru, adulată și purtată din triumf în triumf de admiratori întreaga viață, a cunoscut blestemul și minunea de a fi efigie, statuie, bun național.

Și pentru că era a tuturor și a nimănu, cu excepția artei căreia i s-a închinat ca o vestală credincioasă mai bine de o jumătate de secol, i s-a spus simplu, fără ostentație și cu dragoste - ELVIRA.

Și așa a rămas!

ISBN 978-973-7847-37-9

A woman is the central figure, wearing a traditional Romanian folk costume. She has a white, long-sleeved blouse with a high collar and a dark, possibly black, shawl or jacket draped over her shoulders. Her skirt is white with dark horizontal bands. She is standing in a dark, atmospheric setting with heavy, dark fabric draped around her, creating deep shadows and highlights. The lighting is dramatic, highlighting the texture of her clothing and the folds of the surrounding fabric.

Editura Centrului Județean
pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj